

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЦЗЯ ЯОЧЕН

УДК 378:7.012

ДИСЕРТАЦІЯ
РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
З ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Цзя Яочен

Науковий керівник: **ЧЕРНУХА Надія Миколаївна,**
доктор педагогічних наук, професор

КИЇВ – 2017

АНОТАЦІЯ

Цзя Яочен. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Київ, 2017. – «Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2017.

Зміст анотації

Дисертацію присвячено проблемі розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці. Здійснено теоретичний аналіз розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці. Проведено аналіз і узагальнення концептуальних засад проблеми дослідження. Розкрито зміст та структуру творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Визначено компоненти творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну: мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовний, рефлексивно-креативний. Розкрито специфіку професійної діяльності фахівців з графічного дизайну. Виділені критерії розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці: спрямованість майбутніх фахівців на творче вирішення професійних завдань, професійна грамотність, інноваційне творче самовираження.

Розроблено модель розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці, що інтегрує цільовий, структурно-змістовний, процесуальний, критеріально-оціночний і результативний блоки. У цільовому блоці зафіксовані вимоги до розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну як до цілісного процесу, системоутворювальним елементом якого є цілі професійно-особистісного розвитку майбутнього фахівця. Структурно-змістовний блок містить опис принципів розвитку досліджуваного феномена в освітньому

процесі (цілеспрямованості, партнерської взаємодії учасників освітнього процесу, творчої активності, саморозвитку та регіоналізації). Процесуальний блок розробленої моделі забезпечує успішність розвитку досліджуваної якості, охарактеризовано етапи (установчий, освітній, творчо-продуктивний) реалізації означеного процесу, засоби і методи його здійснення. Критеріально-оцінний блок моделі містить критерії, показники, методи діагностики і рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці. Результативний блок моделі виконує функцію зворотного зв'язку і дозволяє аналізувати інформацію про перебіг освітнього процесу, в якому може коригуватися діяльність із розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці. Запропоновано організаційно-педагогічні умови ефективного розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці, які реалізуються в розробленій моделі.

Розроблено комплексний навчально-методичний супровід розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, що сприяє підвищенню ефективності педагогічної діяльності у професійній підготовці.

Експериментально підтверджено ефективність висунутих у гіпотезі організаційно-педагогічних умов.

У дисертації вперше теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній освіті (наповнення змісту спеціальних дисциплін ціннісно-смысловими, проблемно-проектними завданнями, що активізують покомпонентний розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; впровадження індивідуальних освітніх маршрутів, що актуалізують суб'єктну позицію майбутніх фахівців з графічного дизайну в навчально-професійній діяльності; використання комплексного навчально-методичного супроводу процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну); визначено компоненти (мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовний, рефлексивно-креативний) та їх показники,

рівні (високий, середній, низький) та етапи (установчий, освітній, творчо-продуктивний) розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці; уточнено зміст поняття «творчий потенціал майбутніх фахівців з графічного дизайну» та його структура; подальшого розвитку набули розроблена і запроваджена у педагогічну практику модель розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці та комплексний навчально-методичний супровід процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено у процес підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну: організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну та комплексний навчально-методичний супровід процесу розвитку їх творчого потенціалу, які можуть бути використані в освітньому процесі вищих навчальних закладів, у системі багатоступеневої підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну, викладачів дизайну та в процесі підготовки професійних кадрів.

Результати дослідження можуть бути використані для оновлення змісту й підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Основні наукові результати дисертаційної роботи висвітлено в 11 публікаціях, з-поміж яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України; 2 статті у зарубіжних наукових виданнях; 4 статті у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Ключові слова: творчий потенціал, розвиток творчого потенціалу, майбутні фахівці з графічного дизайну, професійна підготовка.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Цзя Яочен. Професійна культура сучасного фахівця як шлях до успіху / Цзя Яочен // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки. – 2016. – Ч.ІІ. Квітень. № 3 (300). – С. 289-295.

2. Цзя Яочен. Формування креативного потенціалу майбутніх фахівців графічного дизайну / Цзя Яочен // Електронне фахове видання «Освітологічний дискурс» 2016 р., Вип. 2. – Режим доступу: kubg.edu.ua.

3. Цзя Яочен. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну у вищих навчальних закладах / Цзя Яочен // Журнал Науковий огляд, 2016. – № 10 (31), С. 115-120.

4. Цзя Яочен. Змістовий аспект креативної особистості в уявленні зарубіжних і вітчизняних дослідників / Цзя Яочен // Молодь і ринок : Щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2016. – Вип. 10 (141). – С. 156-159.

5. Цзя Яочен. Технології соціальної комунікації у професійній підготовці фахівців дизайну / Цзя Яочен // Науковий журнал «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка». Серія: Соціальна робота № 1, 2017 р., С. 111-115.

Статті у зарубіжних наукових виданнях

6. Цзя Яочен. Професійна культура як вектор успіху / Цзя Яочен // Scientific journal «Innovative solutions in modern science» № 8(8), Dubai, 2016. – P. 124-130.

7. Цзя Яочен. Розвиток креативності майбутніх дизайнерів реклами в процесі професійної підготовки / Цзя Яочен // Искусство и культура. Научно-практический журнал. – № 4 (16). – Австрия, 2016. – С.45-50 .

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Цзя Яочен. Творчий потенціал фахівця з графічного дизайну як сегмент професійної самореалізації / Цзя Яочен // Матеріали ІІ міжнародної науково-практичної конференції: «Формування державної освітньої політики:

філософські, теоретичні та прикладні аспекти, 25-26 лютого 2016 р., м. Київ, С. 28-29.

9. Цзя Яочен. Креативність як вектор успішної професійної самореалізації фахівця з графічного дизайну / Цзя Яочен //Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Акмеологічні засади інноваційного розвитку закладу освіти» 18 лютого 2016 р. м. Київ, С. 26-27.

10. Цзя Яочен. Професійна підготовка фахівців з графічного дизайну у Китаї / Цзя Яочен // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Університет і лідерство» 1 грудня 2015 р. м. Київ, С. 17-18.

11. Цзя Яочен. Пріоритети професійної підготовки фахівців з графічного дизайну в Україні / Цзя Яочен //Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Університет і лідерство» 9 листопада 2016 р., Київ, С. 21-22.

ABSTRACT

Jia Yaochen. Development of creative potential of future graphic design specialists in professional training. – The manuscript.

Thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of professional education. – PJSC «Higher Educational Institution" Interregional Academy of Personnel Management» Kyiv, 2017. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2017.

The contents of the annotation

The dissertation is devoted to theoretical analysis of creative potential of future graphic design specialists in professional training. The organizational and pedagogical conditions of development of creative potential of future graphic design specialists in professional training have been revealed theoretically substantiated and experimentally verified. The analysis and generalization of the conceptual foundations of the research problem is carried out. The content and structure of creative potential of future specialists in graphic design is disclosed. The components of creative potential of future graphic design specialists are determined: motivational-target,

cognitive-content, reflexive-creative. The specifics of professional activity of specialists in graphic design is disclosed. The criteria of development of creative potential of future specialists in graphic design in professional training are highlighted: the orientation of future specialists in graphic design on the creative decision of professional tasks, professional literacy, innovative creative expression. The developed model of development of creative potential of future specialists in graphic design in professional training, which integrates the target, structural-content, procedural, criterion-estimating and effective blocks is presented in the thesis. A comprehensive educational and methodological support for the development of creative potential of future graphic design specialists in vocational training has been developed, which contributes to increasing the effectiveness of pedagogical activities in professional training. The effectiveness of organizational and pedagogical conditions has been experimentally confirmed.

Key words: creative potential, development of creative potential, future specialists in graphic design, professional training.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ.....	17
1.1. Концептуальні засади розвитку творчого потенціалу особистості.....	17
1.2. Особливості розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці	35
1.3. Специфіка професійної освіти фахівців з графічного дизайну у вищих навчальних закладах країн Європи	48
Висновки до першого розділу	74
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ	76
2.1. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці....	76
2.2. Діагностика стану сформованості творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.....	86
2.3. Модель розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці	108
Висновки до другого розділу	129
РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ	132
3.1. Етапи та методика експериментальної роботи.....	132
3.2. Аналіз результатів педагогічного експерименту.....	160
Висновки до третього розділу	174
ВИСНОВКИ	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	182
ДОДАТКИ.....	205

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний стан соціально-культурного розвитку суспільства, нові вимоги до професійної підготовки фахівців дизайнерського профілю зумовлюють необхідність інноваційних підходів до освіти, оновлення її змісту з урахуванням творчого розвитку особистості. За таких умов зростає роль фахівця з графічного дизайну, орієнтованого на створення гармонійного соціокультурного, інформаційно-комунікаційного, предметно-просторового середовища і продуктів, що задовольняють матеріальні, естетичні й духовні потреби людини.

Сучасний стан індустрії графічного дизайну, передбачений концепцією його розвитку, актуалізує потребу в кваліфікованих фахівцях, які мають художній смак, функціональне мислення, виконавську майстерність, творчість; спрямовані на професійний і особистісний саморозвиток; здатні адаптуватися у світі графічних технологій та дизайну, що постійно змінюється.

Проблема розвитку системи професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну та підвищення стану її якості в Україні є актуальною, що й зумовлює докорінне переосмислення освітньої парадигми, актуалізацію змісту, розроблення продуктивних технологій формування успішного фахівця. Державна освітня програма враховує потребу в першокласних фахівцях у сфері графічного дизайну.

Затребуваність фахівця з графічного дизайну на ринку праці пов'язується з цільовою стратегією його професійної підготовки, що ґрунтується на вимогах роботодавця, очікуваннях споживачів продуктів дизайнерської діяльності та адекватному їм змісті освіти. У цьому контексті посилюється необхідність нового змістовно-сислового наповнення професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну, розвитку їхнього творчого потенціалу, що поєднує емоційно-ціннісні, художньо-естетичні, когнітивно-діяльнісні характеристики особистості.

Важливість наукового звернення до проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну посилюється відсутністю опису структури і педагогічної сутності цієї якості, теоретичної розробленості її

критеріїв. Водночас сучасна практика підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну у ВНЗ не завжди орієнтована на реалізацію можливостей їхнього професійно-особистісного розвитку в освітньому процесі. Відтак, особливу значущість набуває пошук ефективних організаційно-педагогічних умов, що сприяють розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну та їх самореалізації в професійній діяльності.

Уповодж останніх десятиріч з'явилося багато досліджень відомих вчених, присвячених сутності професійної підготовки майбутніх фахівців (В. Бондар, О. Биковська, І. Бех, Л. Вовк, Р. Гуревич, Н. Дем'яненко, Е. Зеєр, І. Зязюн, В. Кремень, М. Корець, О. Падалка, Л. Сущенко, О. Тимошенко, О. Романовський, Н. Чернуха, М. Шеремет та ін.). З'ясуванню сутності творчого потенціалу, творчих здібностей особистості та їх структури присвячено наукові праці Б. Ананьєва, Є. Варламова, О. Кайдановської, А. Матюшкіна, В. Моляко, Г. Падалки, С. Рубінштейна, О. Смірної, Р. Ткача, О. Шевнюк, Є. Яковлевої та ін. Психологічним аспектам творчості і креативності приділено увагу в студіях В. Богоявленської, Л. Виготського, В. Дружиніна, О. Тихомирова та ін. Творчий потенціал в цілісній структурі особистості розглянуто в дослідженнях В. Андрєєва, Г. Альтшуллера, Т. Браже, Ю. Кулюткіна, В. Риндак, В. Серікова, В. Тернопільської, А. Хуторського, Н. Яковлевої.

Філософсько-історичні аспекти становлення дизайн-освіти висвітлено В. Волковою, В. Даниленком, Н. Певзнером, А. Пригорницькою, Р. Рінальдї, В. Сеньковським, У. Тігом; питання професійної освіти майбутніх фахівців з графічного дизайну – Ю. Божком, Н. Дерев'янку, В. Прусаком, В. Савіним, Л. Троєльніковою, О. Фурсою, М. Яковлевим та ін.

Зарубіжні дослідники (Ф. Баррон, Дж. Гілфорд, С. Меднік, Р. Стернберг, Д. Фелдман, Е. Торренс та ін.) акцентують на різних складниках творчого мислення та розглядають творчість як творче мислення, що включає уяву і символізацію, здатність виходити за межі стереотипних асоціацій, працюючи з широким семантичним полем вияву рефлексивності та цілеспрямованості.

Китайські дослідники (Дян Течжі, Лань Юйшен, Лу Хунян, Лі Минеей, Пань Яочан, Тянь Піт, Чжан Сяовей, Фу Юань, Цао Жуйпін, Ха Дзянь, Ху Фей, Юань Сі та ін.) актуалізували проблему вимог до підготовки майбутніх фахівців із графічного дизайну, проте їхні наукові праці обмежуються переважно методичними рекомендаціями щодо розвитку виконавської майстерності. Розвиткові творчого потенціалу майбутніх фахівців із графічного дизайну донині не приділено належної уваги як у китайській, так і в українській науковій спільноті. Аналіз теорії і практики професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну дає підстави стверджувати, що виявлення тенденцій становлення і розвитку дизайнерської освіти ще не стало предметом цілісного, системного й послідовного вивчення у педагогічній науці.

Актуальність дослідження обумовлена наявністю *суперечностей* між:

- об'єктивною потребою суспільства у фахівцях з графічного дизайну, здатних створювати естетично виразну продукцію, що задовольняє утилітарні й духовні потреби людини, і недостатнім рівнем готовності майбутніх фахівців до сучасної дизайн-діяльності;

- інноваційними можливостями освітнього процесу ВНЗ, що розширюються, та їх обмеженим використанням у розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців із графічного дизайну; потребою у їх розвиненому творчому потенціалі, що становить основу професійної самореалізації, та недостатньою розробленістю цієї проблеми в педагогічній теорії і практиці;

- необхідністю освітньої практики ВНЗ у цілеспрямованому розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну та відсутністю відповідного навчально-методичного супроводу цього процесу.

Необхідність вирішення виявлених суперечностей, актуальність і недостатня розробленість наукової проблеми у педагогічній теорії та практиці зумовили вибір теми дисертації **«Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження пов'язане з науковою темою кафедри професійної освіти та

управління навчальним закладом, що входить до комплексної наукової теми ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» «Теоретичні і методичні засади удосконалення освіти у вищих навчальних закладах України» (державний реєстраційний номер 0100U00346).

Тему дисертації затверджено вченою радою ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (протокол №12 від 12 грудня 2016 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 1 від 31 січня 2017 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

Гіпотеза дослідження. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці буде ефективним за реалізації таких *організаційно-педагогічних умов*: наповнення змісту спеціальних дисциплін ціннісно-смысловими, проблемно-проектними завданнями, що активізують покомпонентний розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; упровадження індивідуальних освітніх маршрутів, що актуалізують суб'єктну позицію майбутніх фахівців з графічного дизайну в навчально-професійній діяльності; використання комплексного навчально-методичного супроводу процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці.

Відповідно до теми й мети визначено такі **завдання**:

1. На підставі аналізу теоретичних засад визначити зміст і структуру творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, розкрити особливості та специфіку їхньої професійної підготовки.

2. Виділити компоненти, критерії, показники, охарактеризувати рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну.

3. Теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

4. Розробити модель розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

5. Експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

Для вирішення поставлених завдань і перевірки гіпотези використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів**: *теоретичні* – аналіз, порівняння та узагальнення філософської, психолого-педагогічної, методичної та мистецтвознавчої літератури з проблеми дослідження; вивчення педагогічного досвіду, що дало змогу окреслити основні положення дослідження, уточнити сутнісні характеристики базових понять дослідження, визначити організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; *емпіричні* – вивчення, оцінка сучасного стану проблеми, педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, тестування, аналіз документації та творчих робіт студентів для з'ясування вихідного рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; *педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи)* – для перевірки ефективності організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; *статистичні* – опрацювання експериментальних даних (математична обробка та інтерпретація результатів) задля перевірки ефективності визначених організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в освітньому середовищі вищих навчальних закладів.

Методологічну і теоретичну основу дослідження складають: загальнотеоретичні і методологічні принципи наукового пізнання;

загальнонаукові принципи підходу до розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці; принципи психолого-педагогічної діагностики, єдності кількісного та якісного аналізу.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Інституту реклами ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Загалом в експерименті на різних його етапах взяли участь 588 осіб, з них – 563 студенти, 25 педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній освіті (наповнення змісту спеціальних дисциплін ціннісно-смысловими, проблемно-проектними завданнями, що активізують покомпонентний розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; впровадження індивідуальних освітніх маршрутів, що актуалізують суб'єктну позицію майбутніх фахівців з графічного дизайну в навчально-професійній діяльності; використання комплексного навчально-методичного супроводу процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну); визначено *компоненти* (мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовний, рефлексивно-креативний) та їх показники, *рівні* (високий, середній, низький) та *етапи* (установчий, освітній, творчо-продуктивний) розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці;

- *уточнено* зміст поняття «творчий потенціал майбутніх фахівців з графічного дизайну» та його структура;

- *подальшого розвитку набули* розроблена і запроваджена у педагогічну практику модель розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці; комплексний навчально-методичний супровід

процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Інституту Реклами ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (довідка № 1211 від 21 червня 2016 року), Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (довідка № 354/16 від 20.12.2016 р.), ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (довідка № 37 від 17 січня 2017 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 122 від 27 березня 2017 р.).

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено в процес підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну: організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну та комплексний навчально-методичний супровід процесу розвитку їх творчого потенціалу, що може бути використано в освітньому процесі вищих навчальних закладів, у системі багатоступеневої підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну, викладачів дизайну та в процесі підготовки професійних кадрів.

Одержані результати дослідження можуть бути застосовані в сучасній педагогічній практиці професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дисертаційного дослідження, ідеї та положення представлені в авторефераті у переліку основних публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема, *міжнародних*: «Університет і лідерство» (Київ, 2015, 2016), «Формування державної освітньої політики: філософські, теоретичні та прикладні аспекти» (Київ, 2016); *всеукраїнських*: «Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України» (Київ, 2015), «Акмеологічні засади інноваційного розвитку закладу освіти» (Київ, 2016), а також обговорювались на

засіданнях кафедри професійної освіти та управління навчальним закладом Інституту міжнародних відносин та лінгвістики імені Авероесса ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (2015-2017).

Публікації. Основні наукові результати дисертаційної роботи висвітлено в 11 публікаціях, серед яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України; 2 статті у зарубіжних наукових виданнях; 4 статі у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (256 найменувань, з них 19 – іноземними мовами), 7 додатків. Загальний обсяг роботи становить 225 сторінок, з них основного тексту – 170 сторінок. Робота містить 12 рисунків, 23 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

1.1. Концептуальні засади розвитку творчого потенціалу особистості

В умовах динамічного перетворення соціально-економічних сфер суспільства істотно зростає значення соціальної свободи для реалізації потенціалу активної, творчої особистості, відроджуються орієнтації на ціннісно-сміслову розкриття індивідуальності.

Проблема потенціалу (від латинського «potential» – можливість, сила) пронизує усі сучасні освітні концепції в загальній, психологічній і професійній теоріях особистості, її розвиток визначається метою вищої професійної освіти [52, 142, 154, 188, 191]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема формування й розвитку професійного, особистісного, творчого та інших потенціалів майбутніх фахівців [186], їхніх пізнавально-професійних потреб та інтересів, професійної і творчої активності, професійного мислення [105], професійних компетенцій [25, 193].

У контексті нашого дослідження необхідно розглянути поняття «потенція» і «потенціал» та уточнити їх педагогічну сутність.

Варто зауважити, що загальнонаукове застосування поняття «потенціал» своїми коренями сягає метафізики Аристотеля, у якій «акт» і «потенція» розглядається як основа онтологічного розвитку, як здатність змінюватися, – субстанціонально, якісно, кількісно, просторово. При цьому буття ділиться на «потенційне» й «актуальне», а становлення розглядається як перехід від першого до другого [225, с. 17].

Проблема співвідношення актуального і потенційного, можливого і дійсного пізніше розглядалися Проклом Діадохом, Авіценною, І. Кантом, М. Гегелем та іншими дослідниками. Відомий філософ Сходу Абу Алі Ібн Сіна (Авіценна) розглядав потенцію як «передуюче» і «подаліше» в трьох сенсах: як

схильність до діяльності взагалі (матеріальна потенція); як ця ж схильність, коли для предмета реалізується те, за рахунок чого він може досягти актуального стану (можлива потенція); як схильність, що досягає досконалості й переходить в актуальний стан у будь-який час залежно від бажання (завершена потенція) [12]. Як бачимо, велике значення проблемі потенціалу надавалося вже з давніх часів, підкреслюючи його особливе місце в розвитку людини й суспільства.

У межах нашого дослідження важливими є погляди філософів на пізнавальну діяльність людини. У цій діяльності пізнання як «можливість» міститься вже в елементарному чуттєвому сприйманні, однак своєї дійсності досягає в науці та інших розвинених формах відображень. Процес переростання можливості в дійсність може мати вигляд простої зміни, стихійного розвитку або свідомої діяльності, що відкриває шлях для можливостей наступного, більш високого рівня.

Сучасне узагальнене визначення терміна «потенціал» входить до понятійного апарату багатьох наук і має широке застосування як у природознавстві, техніці, економіці, так і в психології, педагогіці й інших соціальних дисциплінах. Варто зауважити, що найбільшим визнанням користується визначення «потенціалу» у Великому енциклопедичному словнику, де він розглядається як «джерело, можливість, засіб, запас, який може бути використаний для вирішення будь-якого завдання, досягнення певної мети», як «можливість окремої особистості, суспільства, держави в тій чи іншій галузі» [33].

У тлумачному словнику Ф. Брокгауза та І. Ефрона слово «потенція» трактується як «чиста можливість», «прихована сила» [97]. Близьким до такого розуміння є визначення в тлумачному словнику російської мови С. Ожегова та Н. Шведової, де «потенція» розглядається як «можливість»; як «те, що існує в прихованому вигляді і може проявитися за певних умов» [161]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «потенція» трактується як «здібності, що можуть виявитися за певних умов» [40].

Зарубіжні соціологи Г. Клаус, М. Бурі бачать в терміні «потенціал» щось, що є можливим, або «здатність до дій»; Х. Білефельд розглядає потенціал як величину та виробничу здатність, спільність засобів; Г. Луц, У. Герман розуміють

під потенціалом продуктивну можливість [256].

У зарубіжній психологічній літературі термін «потенціал» розглядається як «психологічна сила для досягнення суб'єктом мети» (К. Левін).

Незважаючи на певні відмінності, ці думки не суперечать, а до певної міри доповнюють одна іншу, що підкреслює широту змісту досліджуваного поняття.

У психології і педагогіці потенціал спочатку розглядався в руслі ідей персоналізації або у зв'язку з визначенням конкретних приватних потенціалів (Б. Бехтерев, П. Блонський, К. Ушинський, С. Шацький та ін.). З середини ХХ століття потенціал досліджувався переважно в аспекті співвідношення потенційного та актуального (С. Рубінштейн, Б. Ананьєв, В. Асєєв, Т. Артем'єв, Є. Старовойтенко, Л. Кудряшов та ін.).

Сьогодні особистість людини характеризується п'ятьма домінантами, що задають спрямованість процесу її розвитку [99, 243]: пізнавальним, моральним, творчим, комунікативним і естетичним потенціалами. Лаконічно й образно їх сформулював М. Каган: «потенціал особистості визначається тим, що вона знає, що вона цінує, що і як вона творить; з ким і як вона спілкується; які її естетичні потреби і як вона їх задовольняє» [98, 228]. Основні особливості сучасних уявлень філософів, психологів та педагогів на сутність поняття «потенціал» показано в *таблиці 1.1*.

Таблиця 1.1

Уявлення науковців про сутність поняття «потенціал»

Дослідник	Основна ідея
1	2
Г. Зараковський, Г. Степанова	Здатність соціуму до продуктивної діяльності в напрямі підвищення якості життя всіх його членів і власної стійкості у розширених кордонах внутрішніх і зовнішніх умов.
Б. Ананьєв, А. Белкін, Л. Виготський, А. Леонт'єв, А. Лурія, А. Маслоу, С. Рубінштейн та ін.	Природні, тілесні властивості людини, що складають передумову розвитку її внутрішнього світу, формуванню специфічних здібностей.

Продовження таблиці 1.1

1	2
Є. Зав'ялова	Сукупність особистісного ресурсу та рівня розвитку самопізнання, які забезпечують процес саморегуляції й самореалізації в змінених умовах існування.
Д. Леонт'єв, В. Маралів, С. Головін, Д. Гудінг	Системне, інтегративне утворення особистості, яке включає ряд структурних складових, що зумовлюють здатність особистості виходити зі стійких внутрішніх станів, орієнтуватися у своїй життєдіяльності, зберігати стабільність діяльності та смислових орієнтацій на фоні тиску зовнішніх умов.
М. Каган, І. Ашмарін	Інтегральна цілісність природних і соціальних сил людини, що забезпечує її суб'єктну потребу в самореалізації та саморозвитку; успішність людини в різних видах діяльності в контексті життя загалом.
М. Алексеєнко, Г. Зараковський	Ступінь розвиненості здібностей особистості та можливостей їх реалізації.
А. Лазурський	Система знань, умінь і характерних властивостей, що постійно індивідуально поповнюється, поновлюється й удосконалюється.
Е. Зеєр	Ресурсні можливості професійного розвитку особистості, її здатність до посиленого здійснення професійної діяльності.
А. Деркач	Спеціальні здібності, інтелектуальні, психологічні, вольові, природно обумовлені, професійно важливі якості, позитивні спадкові чинники.
О. Бодальов, В. Марков, Ю. Синягин	Психологічне явище, що є процесом безперервного самовдосконалення й прагненням до особистісного та професійного розвитку людини.
К. Платонов	Можливість окремої людини реалізувати свої природні задатки, які проявляються в морфологічних і функціональних особливостях будови мозку, органів чуття й руху, а також статевих і вікових відмінностях; особливості пізнавальних процесів (мислення, уяви, пам'яті та ін.); знання, уміння й навички, отримані в результаті як стихійного навчання, так і цілеспрямованого вивчення; особисті якості, сформовані на різних етапах онтогенезу; «структурований» ресурс певної особи, джерело можливої дії.
Б. Паригін	Певний рівень психічних можливостей особистості та внутрішньої енергії, що спрямована на творче самовираження.

Аналіз наведених вище визначень свідчить, що більшість дослідників в якості властивостей потенціалу, які накопичені системою в процесі її становлення і які обумовлюють її здатність оптимально функціонувати, збагачуватися і розвиватися, називають можливості, здібності та ресурси. Загальною для представлених досліджень потенціалу є його характеристика як системи, що саморозвивається, інтегруючи всі внутрішні ресурси людини. Особистісний потенціал можна розглядати як сукупність внутрішніх можливостей, потреб, цінностей і засобів досягнення поставлених цілей і завдань, що конструктивно впливають на самостійність індивіда.

Згідно з думкою Е. Зеєра [91], потенціалу людини властиво змінюватися упродовж усього життя під впливом соціального, культурного, екологічного оточення.

Ця точка зору підтверджується дослідженням О. Разінкіної [186], згідно з яким потенціал пов'язаний з розвитком і самореалізацією особистості і має внутрішню структуру, що формується в контексті самореалізації. Сутнісними характеристиками потенціалу, відповідно, є багаторівневність змісту, системність, діалогічність, надмірність, динамічність, мінливість. Потенціал концентрує три рівні зв'язків і стосунків [129]:

- ті, що відображають минуле, – це стійка сукупність наявних властивостей, які накопичені системою в процесі її становлення та обумовлюють здатність системи оптимально функціонувати і розвиватися (потенціал як «ресурс»);

- ті, що репрезентують сьогодення – увага акцентується на процесі актуалізації реальних можливостей, їх практичному використанні та діяльному застосуванні (потенціал як «резерв»);

- ті, що орієнтовані на майбутнє – в процесі функціонування системи відбувається не лише здійснення наявних можливостей, перехід з віртуальної форми буття в актуальну, а й породжуються нові можливості (потенціал як «зародок» майбутнього розвитку).

Слід підкреслити, що студентські роки є сенситивним періодом формування та розвитку потенціалу, коли відбувається накопичення знань, досвіду майбутньої

практичної діяльності, ціннісне самовизначення, усвідомлення своїх здібностей, можливостей. Наявність багатого, накопиченого в студентські роки потенціалу забезпечує безперервний професійний розвиток особистості майбутнього фахівця.

Структурно-змістовний план потенціалу, згідно з точкою зору дослідників [142, 157, 191], хоч і відображає комплекс здібностей інтелекту, комплекс властивостей креативності та комплекс особистісних проявів (емоційних, свідомих, вольових, поведінкових), але не зводиться до них, а вірогідність прояву потенціалу залежить від особистого прагнення людини повною мірою реалізувати свої можливості, від ступеня її внутрішньої свободи, від сформованості соціального почуття (дієвість, творчість).

У особистому житті потенціал кожної людини проявляється в тому, як вона реалізує інтенції свого способу життя [135]: чи здійснює їх повною мірою; чи множить у самостійному пошуку наявні індивідуальні засоби існування цих інтенцій; чи забезпечує взаємопроникнення інтернаціональних особливостей різного рівня у своєму повсякденному житті та інших особливостях, аналіз яких дозволяє зробити висновки про міру оволодіння людиною якістю «суб'єкта свого життя», міру особистості, що самореалізується. Найяскравіше це реалізується в професійній сфері життя особистості, яка включає реальні, існуючі насправді аналоги всіх онтологічних рівнів людського буття (біологічний, психічний і особистісний потенціали).

Свого часу відомий характеролог А. Лазурський підкреслював, що головне в людині – це «багатство особистості», тобто різноманітність і складність психічних явищ і здібностей. Під розвитком особистості він розумів «максимум розвитку здібностей і обдарувань, збагачення їх», тим самим вказуючи на рівноправ'я здобутого та потенційного [74]. Потенціал, відповідно, – це не лише те, що дано від природи, а й постійно індивідуально поповнювана, поновлювана та вдосконалена система знань, умінь, характерологічних властивостей, пов'язана з особистісним і особистісно-професійним розвитком і залежна, головним чином, від самого суб'єкта.

Категорія «потенціал» (від латинського *potencia* – можливість, сила) охоплює всі педагогічні концепції сучасної освіти [6, с. 9].

У теорії й методиці професійної освіти визначені такі види потенціалу: аксіологічний, виховний, інтелектуальний та інші, що підтверджує актуальність розвитку даної категорії.

У наукових працях закордонних і вітчизняних дослідників поняття «потенціал» визначається неоднозначно. В. Архангельський тлумачить його як: «засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети або розв'язання певної задачі» [14, с.7].

Л. Абалкін вважає, що потенціал – це «узагальнена, збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця й часу» [1, с. 214]. На думку В. Келле, потенціал – це така можливість, яка «втілюючись у дійсності, вдосконалюється, залишаючись вірогідною можливістю» [4, с.13].

В. Хомяков, І. Бакум вважають, що «потенціал – джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути приведеними в дію, використані для вирішення якоїсь задачі, досягнення певної цілі, можливості окремої особи, суспільства, держави, підприємства в певній галузі» [15, с. 11]. Відомі вчені С. Ожегов та Н. Шведова потенціал тлумачать як «ступінь потужності в якому-небудь відношенні, сукупність засобів, необхідних для чого-небудь», а прикметник «потенційний» означає «існуючий у потенції; можливий» [10, с. 463].

Отже, поняття «потенціал» можна визначити в такий спосіб: це засоби, можливості, здатності, ресурси, які можуть бути використані для вирішення якого-небудь завдання.

Звернемося до аналізу поняття «творчий потенціал», що стало об'єктом вивчення багатьох наук лише з ХХ століття. «Творчий потенціал» у психології й педагогіці трактується як:

- «динамічна інтегративна якість особистості, що є передумовою й результатом творчої діяльності та визначає спрямованість, готовність і здатність особистості до самореалізації й саморозвитку» (С. Каракулін) [5, с.7];

- «цілісний комплекс діяльних здатностей та інших особистісних якостей,

необхідних для активної й компетентної участі в діяльності з накопичення наявного соціального досвіду» (А. Савельєв, С. Мкртчян) [12, с. 312];

- «особистісна інтегративна риса характеру, що виражається у ставленні (позиції, установці, спрямованості) людини до творчості» (О. Матюшкін) [8, с. 120.];

- «характерна риса індивіда, що визначає міру його можливостей у творчому самоздійсненні й самореалізації» (М. Копосова) [7, с. 11];

- «система особистісних характеристик, «сутнісних сил» людини, її здатностей, знань, умінь, переконань, схильностей, які є умовою актуалізації її до самореалізації й саморозвитку у творчості» (Л. Устінова) [13, с. 25];

- «показник здатності до дії особистості, сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил та ін., що можуть бути використані нею в якій-небудь галузі» (С. Максименко) [40, с. 412];

- «особистість, обдарована незвичайними здібностями величезною пам'яттю, швидким та ясним розумом, з великою пильністю і працьовитістю» (І. Франко) [40, с. 415].

Аналізуючи тлумачення різних науковців, доходимо висновку, що погляди вчених на визначення дефініції «творчий потенціал» розходяться.

Однак загальним стало визначення, що творчий потенціал це - інтегративна якість особистості, яка є передумовою або ресурсом для активізації її творчих можливостей.

Розглянемо поняття «творчість» для уточнення змісту поняття «творчий потенціал».

Педагогічний словник визначає творчість (англ. – creativity) як «рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що становить відносно стійку характеристику особистості» [6, с. 147].

У філософії творчість розуміється як духовно-практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних, культурних, соціально значущих цінностей; установлення нових фактів, відкриття нових властивостей і закономірностей, а також методів дослідження й перетворення світу. Виходячи з

цього, особистість залучає свої творчі можливості та змінює світ. Творчість із позиції зміни світу обумовлюється тим, як зазначає В. Риндак, що «якщо фундаментальне креативне ставлення суб'єкта до оточуючої дійсності й до самого себе є дійсно прийнятним, то воно містить також приєднання до цієї дійсності (і до знання) якогось доповнення або втілення порівняно нового, небувалого результату» [11,с.148].

За визначенням А. Грецова, творчість – це: «комплекс особливостей інтелекту і якостей особистості, а також загальна життєва позиція людини» [2, с. 9]. На думку видатного психолога, творчість не зводиться до якоїсь одиначної психологічної якості, чи до спеціальних творчих здібностей (художніх, музичних та ін.). Л. Єрмолаєва-Томіна наполягає на тому, що поняття креативності можливо розкрити у вигляді особистісних якостей, що базуються на потенційних можливостях кожної людини, «актуалізації неусвідомлюваної потреби бути неповторною індивідуальністю, вільною, але такою, що приєднується до загального через продукти своєї творчості, гармонічно поєднує індивідуальні й соціально значущі інтереси» [3, с. 68].

Серед світових дослідників категорії креативності найбільш відомими є К. Тейлор, Дж. Гілфорд, Е. Торренс, М. Волах, Н. Коган.

Для Е. Торренса творчість – це здатність до загостреного сприйняття недоліків, пробілів у знаннях, дисгармонії та ін. К. Тейлор, подібно до Дж. Гілфорда, розглядає творчість не як єдиний фактор, а як сукупність різних здібностей, кожна з яких може бути представлена різною мірою. М. Волах і Н. Коган [16] висловлюються проти чіткого ліміту часу й відкидають такий критерій креативності, як точність. На їхню думку, для прояву креативності потрібна невимушена, вільна обстановка, звичайні життєві ситуації, коли людина може мати вільний доступ до додаткової інформації з предмета завдання.

У характеристиці поняття креативності спільними є такі твердження:

- «здатність до творчості»; «здатність породжувати нові, оригінальні ідеї»;
- «діяльність, у результаті якої з'являється щось нове, оригінальне».

Деякі вчені виокремлюють особистісну характеристику креативності,

стверджуючи, що творчість – це певна здібність, що властива особистості; інші вчені виділяють діяльну основу креативності, пов'язуючи її із процесом створення чого-небудь нового.

Отже, виходячи з аналізу наукової літератури, творчий потенціал особистості розглядається як інтегративна якість особистості, що відображає сукупність творчих сил; визначає готовність і можливість до творчої самореалізації й саморозвитку, до втілення нових, оригінальних ідей; забезпечує ефективну взаємодію особистості з іншими людьми й продуктивність її діяльності у будь-якій галузі виробництва.

Щодо відмінності понять «творчий» і «креативний», то креативною можна назвати людину, що не лише висуває ідеї, а й доводить їх до практичного втілення; поняття «творчий» залишається на рівні мистецької діяльності.

Розвиток креативних умінь та посилення творчого потенціалу для студентів, як уже зазначалося вище, є одним із найголовніших освітніх завдань. Важливість цього завдання полягає не лише в необхідності виховати всебічно розвинену творчу особистість, а й у розвитку здатності студентів втілювати свої креативні ідеї в майбутній діяльності.

Вивчення креативності в контексті досліджуваної нами проблеми дозволяє виявити оптимальні форми організації й управління процесами навчання та виховання майбутніх фахівців з графічного дизайну з метою їхнього творчого розвитку. В зв'язку з цим потрібне уточнення педагогічної суті поняття «творчість», яке в зарубіжній науці стало усталеним в 30-і рр. XIX-го століття, а у вітчизняній педагогіці та психології творчості – з початку 60-х років XX століття.

Філософський аспект вивчення креативності реалізується за допомогою методологічного відношення людини до створення нового в процесі зміни світу. Означену проблему порушували ще Платон і Аристотель, а початкові принципи творчості розглядалися І. Кантом, М. Хайдеггером, В. Налімовим та іншими. Своєрідним підсумком цього «обговорення» стало визнання, що «творчість є цілісним, діалектичним і ціннісним виміром». Філософський погляд на творчість

з позиції перетворення світу обумовлений тим, що «якщо фундаментальне креативне відношення суб'єкта до світу і до самого себе дійсно прийнятне, то воно включає також приєднання до цього буття (і знання) деякого доповнення або досягнення порівняно нового, небувалою результату» [183].

Філософами висувається гіпотеза про співвідношення креативності, творчості і діяльності, згідно з якою «важливе не те, що творче діяння є «окремим випадком» предметної діяльності взагалі, а зовсім інше; не з діяльності і не з її загальної природи випливає можливість творчого діяння, а, навпаки, саме завдяки додіяльнісному і наддіяльнісному креативному відношенню стає можливим похідне від нього творче діяння, а тому і діяльність загалом у усіх її особливих формах і проявах» [213]. Відповідно, не діяльність породжує зі своєї сфери творчість, а творчість, як наддіяльнісне відношення, породжує все нову і нову діяльність, розкриваючи суб'єктові раніше недоступні йому рівні буття.

Історія вивчення креативності пов'язана з роботами Уільяма Даффа (XVIII ст.), чії ідеї передбачили розділення стилів вирішення творчих проблем на адаптивні та інноваційні, а самого мислення – на дивергентне і конвергентне [147]. Спочатку суть творчого процесу розглядалася тільки як комбінована діяльність мислення, що не додає нічого нового до змісту знання. З розвитком суспільства, філософської і психологічної науки розвивалися та змінювалися погляди на проблему людської творчості.

Узагальнюючи розвиток феноменології креативності, М. Ярошевський відзначає, що в усіх існуючих на той період концепціях, незважаючи на їх відмінності, є наявним загальне – наукове пояснення появи «психічних продуктів», що не мали місця в колишньому досвіді індивіда [255].

З розвитком гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс, Н. Роджерс) у визначенні природи творчості увага стала акцентуватися не на новоутвореннях в сфері речей і ідей, що виникають у результаті людської діяльності, а на самому процесі, його позитивній динаміці. Поява нових наукових технологій зумовила потребу суспільства в творчій особі, що дало

імпульс дослідженням у сфері креативності, таланту, обдарованості і призвело до формування ряду напрямів, найважливішими з яких є: розуміння креативності як універсальної творчої здатності до дивергентного мислення, що розглядається в опозиції до інтелекту як конвергентне мислення (Г. Айзенк, Дж. Гілфорд, Е. Торренс); розвиваючі когнітивні уявлення про творчість як тип стратегії при вирішенні проблем (К. Мартиндейл), що досліджують інтегральні креативні властивості та особливості особистості або креативних осіб (Ф. Баррон, Г. Геладе, Х. Гоу).

Ураховуючи різноманітність підходів до семантизації поняття «творчість», Е. Торренс розділив точки зору учених на п'ять груп, у яких: підкреслюється новизна як критерій творчості; творчість протиставляється комфортності, увага акцентується на привнесення оригінальності, нового погляду на проблему; творчість розглядається як процес створення взаємозв'язків як на усвідомлюваному, так і неусвідомлюваному рівні; творчість тісно пов'язується з розумовими здібностями людини, що забезпечують творчі досягнення; акцентується увага на рівнях творчості. Для зарубіжних досліджень, що відбувались до середини ХХ століття, загальним у змісті поняття «творчість» є здатність суб'єкта вносити у власне буття значимо нове (нове рішення проблеми, новий метод, новий пристрій, новий художній образ тощо), процес новоутворення (процес виникнення і становлення нової ідеї) та продукти новаторської діяльності.

У психології дослідження творчості починається з робіт В. Бехтерева, В. Савич, С. Гузенберга. Вивчення креативності зв'язувалося з дослідженнями психічних механізмів розвитку творчого потенціалу особистості, оскільки саме в креативності та її основних показниках виражається динамічна особистісна характеристика творчості, а також здатність до конструктивного нестандартного мислення й поведінки, усвідомлення та розвитку досвіду.

В *таблиці 1.2* представлено розуміння суті креативності зарубіжними та українськими дослідниками.

Таблиця 1.2

Уявлення дослідників щодо сутності поняття «творчість»

Дослідники	Основна ідея
1	2
Дж. Гілфорд	Універсальна творча здатність особистості породжувати незвичайні ідеї, що відрізняються від традиційної схеми мислення; загальна творча здатність людини успішно вирішувати завдання, що встають перед нею.
К. Сімпсон	Сукупність здібностей та інших рис, які сприяють посиленому творчому мисленню.
Р. Холмен	сплав сприйнять, здійснених новим способом; здатність знаходити нові зв'язки, виникнення нових
Р. Стейнберг, Д. Лаверт	Здатність йти на розумний ризик; готовність долати перешкоди, протистояти думці оточення, бути толерантним до невизначеності.
С. Рубінштейн	Діяльність суб'єкта, в процесі якої створюється щось нове, оригінальне, що входить в історію розвитку творця і в історію розвитку науки, мистецтва тощо.
М. Ярошевський	Перетворення у свідомості й поведінці суб'єкта.
А. Матюшкін	Вихід за межі вже наявних знань.
И. Колобутіна, Н. Хрящева	Здатність до конструктивного, нестандартного мислення й поведінки, до усвідомлення та розвитку досвіду.
А. Брушлинський	Основна ознака будь-якого мислення як акту творчості, оскільки будь-яке мислення завжди є пошук і відкриття істотного, нового (для суспільства або певного індивіда), тому воно завжди є продуктивним, самостійним, творчим; творча діяльність в зв'язку з цим характеризується спрямованістю на розв'язання завдань, для яких немає шляху вирішення, знань, необхідних для його розробки.
А. Воронін, Т. Галкін, В. Звягінський, Л. Щербаков	Творчі можливості людини, як стійка особливість людського індивідуума, яка обумовлює здатність проявляти соціально значиму творчу активність.
О. Яковлева	Реалізація людиною власної індивідуальності, що мається на увазі як унікальність кожної окремої людини; процес виявлення власної індивідуальності.

Продовження таблиці 1.2

1	2
Д. Богоявленська	Здатність не лише до вищого рівня виконання будь-якої діяльності, але й до її перетворення та розвитку; вищий рівень інтелектуальної активності.
В. Дружинін	Здатність несвідомого творчого суб'єкта у вільних умовах породжувати безліч моделей світу.
В. Риндак	Здатність виходити за межі конкретної ситуації.
В. Сластьонін, Г. Чижаков	Здатність породжувати оригінальні ідеї в умовах постановки або вирішення нових проблем, здатність усвідомити пропуски й протиріччя, сформулювати гіпотези відносно відсутніх елементів ситуації.
Л. Єрмолаєва-Томіна	Особистісна якість, що базується на потенційних можливостях кожної людини, актуалізації неусвідомлюваної потреби бути неповторною особистістю (індивідуальністю), вільною, гармонійно поєднуючою індивідуальне й соціально значиме; сукупність різноманітних здібностей, кожна з яких може бути представлена різною мірою в одній або іншій індивідуальності.

Творчість, як і будь-яке інше психічне явище, має специфічні витoki. На думку М. Холодної [233], суть креативності постає в протиріччі між продуктивним і репродуктивним компонентами діяльності людини, де продуктивна дія завжди є кроком в невідомість. У своєму дослідженні А. Маслоу представляє творчість природною властивістю особистості, що самоактуалізується, що проявляється в процесі самореалізації людських потенцій [138].

Ми погоджуємось з І. Дубіною, яка вказує на тісний зв'язок креативності з суспільною свідомістю, соціокультурним середовищем [83], оскільки середовище сприяє розвитку креативності особистості в її прагненні реалізувати власний потенціал в творчій діяльності.

Дослідження А. Брушлинського, І. Калошина, О. Тихомирова виявили, що творчість опосередкована діяльністю людини-творця, що створює нові

оригінальні цінності. Так, А. Брушлинський визначає творчість основною ознакою всякого мислення, зумовленого предметною діяльністю та виконуючого домінуючу роль в творчому процесі. Ми поділяємо цю точку зору й розуміємо творчість як *здатність особистості в результаті творчого акту або будь-якої іншої діяльності інноваційно, нестереотипно, продуктивно та цілеспрямовано використати когнітивні, емоційні, психічні, аналітичні, операційні та інші ресурси для отримання найбільш ефективного результату.*

Варто зазначити, що дослідники В. Дружинін, Н. Гнатко [63], Т. Баришева [20] підрозділяють творчість на потенційну та актуальну. З їхньої точки зору, потенційна творчість представляє діяльнісну творчість, що характеризує готовність особистості до формування актуальної креативності та творчої активності. Відповідно до такої позиції потенційна творчість є тією особистісною основою, на якій внаслідок дії умов середовища і наслідування зразка формується актуальна. У зв'язку з цим потенційна творчість розглядається як загальнолюдська особистісна характеристика, яку в тому або іншому ступені має будь-яка людина, незалежно від того, займається вона творчою діяльністю або ні. Отже, творчі здібності людини є лише одним із структурних елементів її креативності.

Проблеми розвитку творчого потенціалу особистості були в центрі уваги першого філософа України Г. Сковороди. Він підкреслював у своїх працях: «Єдність думок, вчинків, слова і діла, розуму і волі сприяють розвиткові всебічно розвиненої, духовної особистості, яка в подальшому буде працювати наполегливо, творчо». Досягти цього можливо за умов вивчення педагогами природних якостей особистості. Ідеї розвитку творчої особистості зазначають у своїх працях Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, яка наголошувала на тому, що вчитель повинен постійно працювати над розвитком творчого потенціалу учнів. Ці ідеї продовжують в своїй педагогічній спадщині Б. Грінченко, А. Макаренко, В. Сухомлинський [79].

Відтак, сьогодні творчість досліджується не лише як результат, який досягається кожною особистістю, а й як особистісно значуща нова якість, ґрунтована на рефлексії та суб'єктивній самооцінці. Акцент, відповідно, робиться

на виявлення технологічних креативних механізмів і творчого потенціалу, наявного в кожній особистості, хоча в різній кількості і якості, а також різному рівні й мірі розвитку і прояву [79].

У дослідженнях індивідуальних особливостей креативних особистостей виокремлено комплекс їхніх інтелектуальних і особистісних рис, які сприяють самостійному порушенню проблем, генерації великої кількості оригінальних ідей і їх нешаблонній реалізації. В *таблиці 1.3* нами представлені риси креативу в інтерпретації зарубіжних та українських дослідників.

Таблиця 1.3

Риси креативної особистості в уявленні зарубіжних та українських дослідників

Дослідник	Основна ідея
1	2
Я. Дорфман, Г. Ковальова	Поєднання непеєднуваного (протириччя): фізична енергія й стан спокою, суворість і наївність, грайливість і відповідальність (дисципліна), відсутність стереотипів, бунтарський дух і консерватизм, відкритість і чутливість.
К. Абульханова-Славська	Глибина й гострота думки, завзятість, неабияка енергійність, незвичність постановки питання та його рішення, винахідливість, незалежність, інтелектуальна незалежність, внутрішня зрілість, упевненість при визначеності й хаосі, критичність і схильність до метафоричності, висока самооцінка, гордість.
В. Моляко	Прагнення до розвитку, духовного зростання, відкритість розуму та здатність до швидкого придбання знань, безпосередність, адаптивна гнучкість, сприйнятливність по відношенню до нового досвіду, мотивація й особиста захопленість.
Б. Ананьев, Р. Рескін, В. Дружинін	Імпульсивність і незалежність, неконформність оцінок і суджень, самоствердження, здатність і потреба в домінуванні, наполегливість і агресивність, потреба до визнання оточенням, висока толерантність до невизначених і нерозв'язних ситуацій, конструктивна активність.
Я. Пономарьов	Психологічна гнучкість, що дозволяє легко взаємодіяти раціональному й інтуїтивному аспектам психіки людини, сила творчої мотивації, що підтримує завзятість людини в пошуку нового в досить невизначеній ситуації.

Продовження таблиці 1.3

1	2
К. Мартиндейл	Переважання внутрішньої мотивації над зовнішньою, широке коло інтересів, здатність до широкої категоризації.
Т. Амабайл, М. Коллінз	Самодисципліна в роботі, незалежність суджень, висока міра автономності, інтегральний локус контролю, схильність до ризику, прагнення виконувати завдання найкращим чином.
К. Тейлор, Р. Кеттел	Відстороненість, стриманість, високий інтелект, здатність до абстрактного мислення, схильність до лідерства, серйозність, практичність, соціальна сміливість, чутливість, багатство уяви, ліберальність, відкритість досвіду, самодостатність.

Загалом аналіз різних позицій дозволяє виділити такі особистісні особливості людини, що підтверджують її сутнісний зв'язок з креативністю: відповідальність, гнучкість, високий рівень самоконтролю (усвідомленість поведінки), домінантність (наполегливість, самостійність, незалежність), самодостатність, які також є в контексті нашого дослідження основними психодіагностичними показниками цієї якості у майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Відтак, творчість як «творчі можливості (здібності) людини» проявляється в мисленні, почуттях, спілкуванні, мотивації, окремих видах діяльності та характеризує особистість як загалом, так і її окремі сторони, а також продукти її діяльності й процес їх створення.

Крім того, у професійній акмеології досліджуване поняття розглядається як ціннісно-особистісна творча категорія, яка, будучи невід'ємною стороною людської духовності й умовою творчого саморозвитку особи, є істотним резервом її самоактуалізації [46]. Творчість виражається не стільки різноманіттям наявних у особистості знань як соціально закріплених стереотипів, виражених в правилах і законах, скільки сприйнятливістю до проблем, відкритістю до нових ідей і схильністю руйнувати або змінювати сталі стереотипи з метою створення нового, отримання нетривіальних, несподіваних і незвичайних життєвих рішень і професійних проблем з метою самоосвіти та досягнення розвитку творчої індивідуальності.

Значущими для нашого дослідження є погляди, що пов'язують творчість з

діяльністю і цілеспрямованістю. Наприклад у свободі вибору між альтернативними життєвими стилями і фінальними цілями розглядає творче «Я» А. Адлер. Дослідник вважає, що хоча цілі можуть ініціюватися спадковістю, культурними чинниками та ін., зрештою мета виникає завдяки креативній силі індивідуальності суб'єкта, носія цієї мети.

Крім того, у вивченні особливостей формування й розвитку креативності [32, 82, 232, 159, 160] умовою якісної зміни її рівня та стійкості дослідники вважають усвідомлення особистістю доцільності цього процесу. Не прийнятий як мета цей процес буде безрезультатним. Цей факт частково став основою вибору в дослідженні цільового підходу як методологічної домінанти розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну.

У педагогіці широке поширення отримали цільовий, системно-цільовий, програмно-цільовий, структурно-цільовий підходи в педагогічному плануванні й управлінні, а також в управлінні освітніми системами (В. Гладких, О. Лебедев, С. Сисоева, Н. Чернуха та ін.) [59, 126, 170, 225]. У конкретній педагогічній практиці ці підходи інтегрують як педагогічні, так і внутрішньоорганізаційні цілі, що використовуються як вихідна позиція й основа дій учасників освітнього процесу.

Специфіка цільового підходу полягає в методологічній орієнтації на конкретний результат і можливості його забезпечення всіма доступними й відомими засобами, що не руйнують цілісності освітньої системи та не порушують принципів її життєдіяльності [59]. Цей підхід вимагає від кожного суб'єкта усвідомлення цілей своєї діяльності, її зв'язку з цілями інших членів колективу і генеральною метою освітньої системи. У зв'язку з цим потрібна взаємодія учасників освітнього процесу щоб досягти освітніх цілей. Спільні цілеспрямованість і цілездійснення сприяють як ефективному навчанню, вихованню й творчому розвитку майбутніх фахівців, так і розвитку викладачів та освітньої системи в цілому.

Водночас вибір цільового підходу в дослідженні обумовлений і специфікою навчальної та професійної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну. Мета визначається як особлива форма ідеального та як ідеальний образ предмета

діяльності. Відсутність чітко позначеного ідеального образу проектованого предмета призводить до помилок у виборі засобів здійснення ідеї. Відповідно, це позначається на рівні практичної діяльності фахівця з графічного дизайну – дизайн-проектів. У зв'язку з цим образ мети майбутньої діяльності підтримує цілісність початкового уявлення про результати передбачуваних досягнень як студента, так і викладача.

Отже, цільовий підхід у професійній підготовці майбутніх фахівців з графічного дизайну визначає спрямованість, регулює здійснення його навчально-професійної діяльності й обумовлює розвиток творчого потенціалу. Реалізація цього підходу сприяє мотивації свідомої креативної освітньої діяльності майбутнього фахівця, яка характеризується передбаченням у свідомості й мисленні результату діяльності та способів його досягнення.

Таким чином, дослідження концептуальних засад розвитку творчого потенціалу особистості дає підстави стверджувати, що поняття «творчий потенціал» бере витoki з давніх часів; є багатоаспектним, різнофункціональним феноменом, має багато векторів дослідження, різних точок зору, позицій щодо тлумачення. Творчий потенціал постійно супроводжує розвиток, саморозвиток особистості, відповідно й освітній процес, професійну та життєву самореалізацію людини.

1.2. Особливості розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці

Однією з провідних тенденцій модернізації вищої професійної освіти виступає підвищення професійної компетентності, яка передбачає створення умов для прояву індивідуальності, виявлення і оптимальний розвиток творчих можливостей особистості. У сучасних умовах розвитку педагогічної науки особливо актуальною є підготовка висококваліфікованих фахівців, які відповідають постійно зростаючим вимогам суспільної практики, що вимагає від них не тільки високої

професійної майстерності, а й широкого світогляду та розвинених творчих здібностей.

Ефективність професійної діяльності у сфері сучасного дизайну реклами визначається не тільки практичними навичками майбутнього фахівця, а й якісним рівнем його творчого розвитку, здатністю до творчого та продуктивного вирішення поставлених завдань. Зазначимо, що для професій, пов'язаних із творчістю, найважливішим елементом, без якого неможливо успішно здійснювати професійну діяльність, є *креативність*.

Стан проблеми вищої освіти майбутніх фахівців з графічного дизайну реклами полягає в тому, що професійна підготовка цих фахівців здійснюється за усталеною традиційною системою. Проблема формування й розвитку креативності особистості в освітньому процесі є однією з складних і ключових проблем педагогіки, оскільки донині відсутня єдина гнучка система управління формуванням і розвитком творчості, а відповідно й креативних здібностей майбутнього фахівця з графічного дизайну реклами.

Психологічні та педагогічні особливості розвитку творчості особистості досліджувалися в працях: Л. Божович, Л. Виготського, О. Леонтьєва, А. Петровського, С. Рубінштейна, П. Гальперіна, Б. Ломова та ін. Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень свідчить про зростання уваги до проблеми вивчення здібностей особистості до творчості, і разом з тим – про недостатню її розробленість на практиці. Виникає необхідність в оновленні системи підготовки фахівців з графічного дизайну, які будуть здатні швидко адаптуватися на ринку праці, також будуть готові до самоосвітньої діяльності й професійної творчості.

Аналіз досліджень таких учених, як: Г. Айзенк, А. Алейніков, М. Бердяєв, Д. Богоявленська, Л. Виготський, В. Лернер, А. Маслоу, О. Моляко, А. Полякова, Я. Пономарьов, В. Рибалко, В. Семиченко, С. Сисоєва, Р. Штайнер, Е. Фромм, Б. Юсов та ін. дає змогу стверджувати, що творчий потенціал розглядається ними як основа, психологічний механізм, що зумовлює творчу активність людини для самоактуалізації та творчої самореалізації в різних видах життєдіяльності та як передумова для будь-якої творчої діяльності, мотивованої прагненням

індивідуума до самоствердження. Відтак, творчість є характерною ознакою творчої особистості, спроможної реалізувати свій творчий потенціал за власною ініціативою та з вибором відповідних засобів.

На думку І. Чернишова, в сучасній освіті зростає роль особистості як творця соціокультурної реальності, її гармонійного розвитку, що забезпечує особистісну адаптацію до складних мінливих умов життя, можливість успішної самореалізації, естетичну спрямованість, здатність до збагнення усього різноманіття навколишнього світу, культури. Одним із вирішальних факторів, що сприяють установленню гармонійних відносин людини зі світом, є творчий потенціал особистості та її розвиток засобами творчої діяльності, що дозволяє їй активізувати свою діяльність і максимально реалізувати потенційні можливості свого внутрішнього світу [8, с. 15].

Креативність – це системне, багатомірне та багаторівневе психічне утворення, що не лише включає інтелектуальний потенціал, а й пов'язане з емоціями, мотивацією, рівнем естетичного розвитку, екзистенційними, комунікативними параметрами, компетентністю. На думку С. Сисоевої, поняття «креативність» є фундаментом творчої особистості, «детермінантою якої виступає творча активність індивіда як нестимульована ззовні пошукова та перетворювальна діяльність» [224, с.23].

Творча особистість реалізує свою креативність в інноваційних досягненнях. Однак, на думку В. Моляко, [118] поняття «творчий потенціал» ширше, ніж поняття «креативність» – воно охоплює здібності, обдарування, таланти та геніальність, тобто весь спектр творчих можливостей людини. Серед конкретних складових творчого потенціалу, таких, як загальний інтелект, інтуїція, інтереси, особистісні стратегії й тактики вирішення проблем, є також креативність як уміння комбінувати, знаходити аналогії, реконструювати, як схильність до зміни варіантів, як раціональність використання засобів тощо. Серед структурних елементів творчого потенціалу слід виділити уміння реконструювати, знаходити аналогії, здатність до нестандартного мислення та поведінки. Вияви творчого потенціалу український вчений визначає за такими критеріями: поліваріантність

(як кількість варіантів розв'язування задачі); винахідливість (як швидкість розв'язування задачі); оригінальність (відображення своєрідності особистості, що розв'язує задачу) [118, с. 76].

Розвиток творчих умінь та розвиток творчого потенціалу для майбутніх фахівців з графічного дизайну, як уже зазначалося раніше, є одним із найголовніших завдань їх підготовки, важливість яких полягає не лише у необхідності виховати всебічно розвинену креативну особистість, а й у розвитку здатності студентів втілювати свої творчі ідеї у майбутній професійній діяльності.

Варто зазначити, що сьогодні проводяться дослідження щодо підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну (В. Даниленко, Ю. Легенький, А. Чебикін, В. Глазичев, Є. Лазарев, В. Прусак, О. Фурса, Є. Антонович, Н. Воронов, В. Косів, Т. Матвєєва, П. Татіївський, О. Трошкін, Т. Удод та ін.). Водночас практично недослідженою є проблема розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Зауважимо, основна проблема дизайну – це людина та предмет, їх співвідношення й упорядкування. Мистецтво приховує в собі величезні потенційні можливості для зцілення людей від морально-естетичного занепаду, духовного зубожіння.

Педагогічна ж проблема полягає в тому, щоб поєднати творчі інтереси й потреби майбутніх фахівців з графічного дизайну із закономірностями освітнього процесу. При цьому умовою розвитку естетичних творчих здібностей і вмінь є правильна та своєчасна орієнтація студентів з питань основних напрямів і завдань навчання. Разом з тим підкреслимо, що якщо до недавнього часу кваліфікаційна характеристика фахівця передбачала тільки перелік знань та умінь, то зараз в ній роль йде про його компетенцію, творчість, комунікабельність тощо [6, 110].

Майбутній фахівець в сфері дизайну, зокрема, графічного дизайну, повинен вміти вирішувати нестандартні завдання й мати специфічний світогляд, орієнтований на художнє перетворення навколишнього предметного світу. У зв'язку з цим розвиток творчих здібностей майбутніх фахівців з графічного

дизайну спрямовано на розвиток абстрактного мислення, яке є основою дизайнерської творчості.

Будь-яка діяльність вимагає від людини володіння специфічними якостями, що визначають її професійну придатність і забезпечують можливість достатнього рівня успішності її виконання.

Вирішення дизайнерських завдань і завдань з графічного дизайну потребує найефективнішого і продуктивного типу мислення, оскільки в таких завданнях існує не одне правильне рішення, а безліч рівною мірою правильних, різноманітних і оригінальних. Традиційна система освіти мало використовує дивергентне мислення в системі професійної підготовки. Для студентів творчих спеціальностей такі завдання повинні бути представлені на всіх рівнях і етапах освіти, утворюючи систему творчих візуальних і мовних завдань різного ступеня складності.

Освітнє середовище майбутніх фахівців з графічного дизайну має бути індивідуалізоване, щоб розкрити здібності кожного студента. Середовище, в якому творчість може актуалізуватися, повинне мати свободу, потенційну варіативність, що стимулює розвиток уяви, фантазії і творчий пошук. Для розвитку творчості освітнє середовище має відповідати таким вимогам, як: надання більше свободи й самостійності студентам; наявність масштабної інформаційної бази; можливість вільно вивчати передові зразки творчої діяльності та оцінювати її результати; створення умов для розкриття творчого потенціалу кожного студента під час активної пошукової діяльності. У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну необхідно створювати умови для прояву творчості у студентів, вирішення завдань творчим шляхом, особливо у випадках, коли необхідно засвоїти нові знання.

До того ж ці завдання повинні бути не простою сукупністю, а системою завдань зростаючої складності, індивідуалізованих залежно від можливостей кожного студента. Принцип зростаючих труднощів може іноді порушуватися несподіваною появою оригінальних завдань підвищеної складності, нестандартних рішень, що сприятиме творчому розвитку. Особливо ефективним, на нашу думку,

буде ініціювання самостійного вибору таких завдань студентами.

Незаперечною є потреба у фахівцях з графічного дизайну, які спроможні генерувати нові ідеї, знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, з прагненням до творчого самовияву та спрямованих на відкриття нового. Тому одним із завдань процесу професійної підготовки у вищій школі є сприяння усвідомленню студентом своєї значущості та індивідуальності.

Відтак, для реалізації якісної професійної підготовки майбутнього фахівця з графічного дизайну в рамках концепції розвитку творчості особистості потрібна істотна перебудова освітньої системи. Необхідне проведення цілого ряду робіт з розроблення конкретних технологій навчання для кожної дисципліни, методичної бази, запровадження нових методів і організаційних форм навчання.

Об'єктами професійного розвитку майбутнього фахівця з графічного дизайну є його інтегральні характеристики: компетентність, соціально-професійна спрямованість, професійно важливі якості та психофізіологічні властивості.

У процесі формування естетичних творчих якостей і вмінь майбутніх фахівців з графічного дизайну ми виокремлюємо *два основних напрями розвитку творчих здібностей*. *Перший напрям* має на меті розвиток індивідуальних здібностей шляхом набуття практичних умінь у процесі навчальної творчої роботи на заняттях з художніх дисциплін. *Другий напрям* пов'язаний з питаннями виховного характеру й зумовлює формування творчих якостей особистості, зокрема, творчого складу мислення.

У дослідженнях таких учених-психологів як І. Кавецький, Т. Рижковська, І. Коверзнева, В. Ігнатович, Н. Лобан, С. Старовойтова, структура розвитку творчого потенціалу особистості включає такі компоненти:

- попередня діагностика рівня творчого розвитку;
- мотивація;
- організація творчої діяльності; умови, що сприяють розвитку потенціалу особистості, його реалізації;
- контроль якості виконання творчої діяльності;

- виявлення відповідності отриманих результатів запланованим; об'єктивний та рефлексивний аналіз ефективності проведеної роботи [62, с. 61].

Ряд особливостей креативності підкреслюється її *критеріями*. Вивчення *критеріїв креативності* є важливим з метою їх трансформації в критерії і показники професійно-особистісних якостей майбутніх фахівців з графічного дизайну, у нашому дослідженні, – *творчого потенціалу і виявлення його структурних компонентів*. Наукові погляди дослідників щодо критеріїв і показників креативності представлені нами в *таблиці 1.4*.

Таблиця 1.4

Критерії і показники оцінки креативності в уявленні вчених-дослідників

Дослідник	Критерії і показники оцінки креативності
1	2
С. Медник	Широта асоціацій; процес переконструювання елементів у нових комбінаціях.
Е. Торренс	Здатність до загостреного сприйняття пропусків в знаннях, недостатності елементів, дисгармонії; швидкість виконання завдання; швидкість переходу з одного класу об'єктів на інший; точність.
Т. Амабайл	Навички в певній галузі знань; компетентність; внутрішня мотивація.
Дж. Гілфорд	Здатність до виявлення та постановки проблем; здатність до генерування великої кількості різноманітних нових ідей; здатність нестандартно (оригінально) вирішувати проблеми; здатність виявляти основні властивості об'єкта і пропонувати нові способистості його використання; здатність удосконалювати об'єкт, додаючи нові деталі; побіжність аналогій і протиставлень; експресивна побіжність (здатність швидко складати фрази); спонтанна гнучкість (здатність швидко перемикатися з одного класу об'єктів на інший); адаптаційна гнучкість (оригінальність); аудіовізуальна гнучкість (здатність надавати вербальній або візуальній формі задумані контури); спонтанна гнучкість (здатність швидко перемикатися з одного класу об'єктів на інший); адаптаційна гнучкість (оригінальність); аудіовізуальна гнучкість (здатність надавати вербальній або візуальній формі задумані контури).

Продовження таблиці 1.4

1	2
Ф. Вільямс	<i>Когнітивно-дивергентні:</i> побіжність, гнучкість, оригінальність, розробленість; <i>особистісно-дивергентні:</i> схильність до ризику (конструктивне сприйняття критики, спокійне сприйняття можливої невдачі); складність (впорядковування нерегульованого, аналіз проблем, сумніви в єдиному правильному рішенні); уява (побудова уявних образів, довіра інтуїції, вихід за межі реального); допитливість.
О. Овсяннікова	<i>Мотиваційно-ціннісні:</i> мотиваційно-творча активність; спрямованість; емоційно-вольові якості особистості; <i>інтелектуально-творчі:</i> застосування нестандартних рішень; оригінальність способів рішення завдань; здатність творчо перетворювати існуючі ідеї; <i>рефлексії:</i> рефлексія власної діяльності; уміння визначати проблему, генерувати ідеї; здатність до варіювання знаннями.
І. Колобутіна, Н. Хрящева	Здатність до швидкого реагування на зміни у навколишньому світі; інтуїція, побіжність і гнучкість мислення; критичність, самостійність, глибоке усвідомлення свого досвіду; осмислення можливих альтернативних варіантів вільного вибору; усвідомлені цілеспрямованість та ухвалення рішення; оригінальність уяви; сприйнятливості і емоційна відкритість до нового знання.
Д.Богоявленська	Інтелектуальна активність, що забезпечує здатність до продуктивної діяльності.
А. Лук, А. Матюшкін, А. Морозов, Д. Чернилевськ ий та ін.	Інтерес до парадоксів, схильність до сумніву, почуття новизни, гострота думки, творча уява, інтуїція, естетичне почуття краси, дотепність, здатність відкривати аналогії, сміливість і незалежність суджень, самокритичність, логічна суворість, здатність користуватися різними формами доказів.
Т. Барішева	Мотивація (інтереси, творча позиція); афективність (емоційність, лабільність); інтелект (інтуїція, здатність до перетворень, дивергентність); естетична (почуття стилю, асоціативність) комунікативність (співпраця, акумуляція творчого досвіду); компетентність (рівень володіння знаннями).

До основних показників творчого розвитку особистості Е. Ільїн [2] відносить продукти творчості, під якими розуміє технічні винаходи, нові стилі в

мистецтві, нові ідеї у науці. У своєму дослідженні особливостей розвитку та психології креативних особистостей учений виділяє ряд вимог до продуктів творчості:

- нестандартність – комбінація елементів, які не комбінувались раніше;
- осмисленість, чим більше результат відповідає заданим вимогам, тим більше він може вважатися креативним;
- творчий продукт має бути сензитивним до проблем існуючих знань;
- творчий продукт має перетинати міждисциплінарні кордони, адже їх важко категоризувати;
- складність та початкова незавершеність формулювання, такий продукт має представляти синтез різноманітних галузей знання.

Зауважимо, що необхідними передумовами для розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну є емоційно-почуттєве ставлення до явищ навколишньої дійсності в сприйманні світу, особиста значимість художньої творчості (мотивація), наявність розвинутого художнього бачення, образної пам'яті, творчого мислення, естетичного почуття, здатність до емпатії. Усі ці якості необхідні для розвитку особистості фахівця з графічного дизайну, тому що вони є інтеграцією духовних (інтелектуальних, емоційних, вольових) і практичних можливостей особистості, у процесі творчого перетворення навколишньої дійсності в художній образ.

Розвиток творчого потенціалу як найважливішої складової професіоналізму майбутніх фахівців з графічного дизайну ми пов'язуємо як з проблемою розвитку особистості фахівця загалом, так і зі складністю та цілісністю суто дизайнерських завдань. Ця якість забезпечує компетентність фахівця з графічного дизайну, «конвертовану освіту» [155] та суб'єктну потребу особистості в професійній самореалізації і саморозвитку. Саме з таких позицій творчий потенціал майбутніх фахівців з графічного дизайну розглядається в нашому дослідженні.

Вважаємо за доцільне звернути увагу на те, що Ю. Сокольников [206] стверджує: соціальна активність є складною системою, інтегральною якістю, яка властива тільки особистості з творчим потенціалом. Творчий потенціал в зв'язку з

цим сприяє свідомій взаємодії особистості з довкіллям, його опануванню і перетворенню.

Розробляючи технологію розвитку творчого потенціалу учнів загальноосвітньої школи, Г. Марданова відзначає, що це поняття припускає: наявність творчої та інтелектуальної ініціативи; здатність породжувати нові оригінальні ідеї у вирішенні проблемних питань; адекватний вихід ьз проблемних ситуацій, що виникають у навчальному процесі; здатність адаптуватися до змін і нестандартних ситуацій, що виникають під час навчального процесу [136]. Творчий потенціал дослідником трактується як інтегральна характеристика особистості, що є синтезом творчої активності й можливого рівня готовності до саморозвитку, де поєднуються вікові та індивідуальні особливості.

Згідно з результатами досліджень потенціалу та його складових, зроблених І. Підласим [107], структура творчого потенціалу представлена таким чином:

$$KПС = Kнезм + Kчаст + Kдод + KПпракт, \quad (1.1)$$

де: *KПС* – творчий потенціал студента; *Kнезм.* – незмінна частина потенціалу, зумовлена вродженими здібностями особистості; *Kчаст.* – частково змінювана частина потенціалу, зумовлена природними здібностями особистості, їх розвитком у процесі освіти; *Kдод.* – компонент потенціалу, що додається спеціальною підготовкою; *Kпракт.* – частина потенціалу, що здобувається в процесі професійної практичної діяльності.

Творчий потенціал, як і будь-який інший потенціал, формується та послідовно розгортається в процесі навчальної і професійної діяльності, не будучи іманентною специфічною здатністю людини. У зв'язку з цим в структурі професійної освіти специфіка й функції професійної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну, особливості професії, з точки зору студента, його здібності та індивідуально-неповторний зміст творчого потенціалу проявляється в сукупності засобів і прийомів творчості, прийомах і формах рефлексії, засобах забезпечення продуктивності свого індивідуального буття, засобах розширення індивідуального й соціального простору життя, виборі життєвих критеріїв

саморозвитку тощо.

Зроблений аналіз семантики понять «потенціал», «творчість», «творчий потенціал» дозволяє *уточнити поняття* «творчий потенціал майбутніх фахівців з графічного дизайну» як *інтеграційну якість особистості, що характеризується готовністю до високохудожнього конструкторсько-технологічного рішення завдань проектування нового продукту*. З урахуванням виділених дослідниками і представлених нами в *таблиці 4* структурних складових креативності, нами визначені й охарактеризовані *компоненти творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну: мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовний і рефлексивно-креативний*.

Мотиваційно-цільовий компонент характеризує особистісне ставлення майбутніх фахівців з графічного дизайну до креативної професійної діяльності, виражене в ціннісних настановах, мотивах. Цей компонент виразно виявляється в наявності постійного (стабільного) інтересу до дизайн-діяльності, потребі в творенні й творчості, оригінальності у виконанні проектів, а також професійному і особистісному саморозвитку. Характерний прояв мотиваційно-цільового компонента – це спрямованість особистості майбутніх фахівців з графічного дизайну на надбання й постійне поповнення спеціальних знань, умінь і навичок для ефективного виконання дизайнерських завдань, а також усвідомлення й розвиток власного художнього, інженерного, проектного досвіду та його цілеспрямоване використання в професійній діяльності. Конструктивна активність у проектному пошуку, висока толерантність до невизначених і нерозв'язних ситуацій, автономність і схильність до ризику під час обрання засобів реалізації проекту, прагнення максимально реалізувати проектний образ у готовому продукті – усе це є значущими показниками розвиненої професійної мотивації.

Когнітивно-змістовний компонент включає систему методологічних (філософських, загальнонаукових, спеціальнонаукових) і спеціальних теоретичних, проектних, конструкторсько-технологічних знань. Цей компонент припускає формування професійних компетенцій майбутніх фахівців з графічного

дизайну, які характеризуються засвоєнням змісту цілей дизайн-діяльності й необхідних для вирішення проектних завдань засобів її організації. У професійній діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну цей компонент характеризується певними вміннями (аналіз проєктованого виробу в різних видах дизайну, прогнозування потреб суспільства в розробленні й упровадженні різних інноваційних дизайнерських технологій і продуктів професійної діяльності (костюм, рекламний щит, фірмовий стиль організації тощо), передача проєктної ідеї графічними засобами, конструктивне моделювання й проєктування продуктів дизайн-діяльності, практична реалізація художнього задуму в об'єкті).

Рефлексивно-креативний компонент характеризується осмисленням, самоаналізом і самооцінкою майбутнім дизайнером власної творчої проєктної діяльності, усвідомленням особливостей цих процесів. Вони дозволяють майбутньому дизайнерові організувати власну професійну діяльність, виробити на основі особистого досвіду оптимальні методи і прийоми роботи, оцінити можливості та рівні домагань в професійній діяльності. Відповідно означений компонент орієнтований на самовизначення і самовираження особистості майбутніх фахівців з графічного дизайну в результатах індивідуальної творчої діяльності, які проявляються в специфіці розумових дій, розумових логічних операцій, виборі способів реалізації проєктного задуму. До моменту вступу до університету та в процесі засвоєння теоретичних основ спеціальних і загальнопрофесійних дисциплін елементарний рівень творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну значною мірою вже сформований, тому подальша професійна освіта є визначальною в розвитку досліджуваної якості.

Варто зазначити, що сутність розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну полягає в актуалізації сукупності знань, умінь, ціннісного відношення, цільових установок, художнього сенсовираження та новоутворень в проєктній діяльності, сформованих на певному етапі освітнього процесу. Знову сформований творчий потенціал майбутнього фахівця, виступаючи зворотним зв'язком, ініціює його подальший розвиток і характеризується стійкістю, завершеністю, гнучкістю, відкритістю.

У філософській літературі категорія «розвиток» визначає якісні зміни об'єктів, появу нових норм буття за умови збереження їх основи [225]. Разом із поняттями становлення, руху, процесуальності категорія «розвиток» дозволяє описувати перетворення систем, оновлення сил і здібностей особистості. На думку Е. Юдіна [252], розвиток особистості – це не лише саморозкриття об'єкта, актуалізація вже закладених в ній потенцій, а й зміна її стану, в основі якої лежить неможливість збереження існуючих форм функціонування. Вимушений вийти на новий (раніше недоступний і неможливий) рівень функціонування, об'єкт незворотно змінюється.

Важливо відзначити, що розвиток співвідноситься зі спрямованим перетворенням, оскільки припускає спадкоємність якісних і кількісних змін системи та акумулятивний зв'язок подальшого з попереднім. Ця точка зору дозволяє визначити категорію розвитку як невід'ємну властивість матерії, свідомості, діяльності, як складний діалектичний процес кількісно-якісних динамічних змін, який носить закономірний характер і обумовлений внутрішніми протиріччями системи.

Розвиток людини – обумовлений і водночас активний саморегульований процес. Це внутрішній необхідний рух від нижчих до вищих рівнів життєдіяльності, у якому зовнішні обставини, навчання і виховання завжди діють через внутрішні умови. Передбачаючи своє майбутнє, усвідомлюючи свої досягнення й недоліки, людина прагне до самовдосконалення, формує себе як особистість.

Приймаючи до уваги дослідження, пов'язані з вивченням загальної і професійної спрямованості [194, 191, 142], розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну охарактеризований нами як *багатоаспектний процес професійно-особистісного перетворення з позиції спрямованого опанування професійних знань, умінь, навичок з метою неординарного перетворення предметної дійсності за законами краси і гармонії.*

Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну має певні *особливості*: етапність і послідовність (послідовний перехід на кожен етап

розвитку припускає використання різноманітних методів, засобів, способів здійснення проектної діяльності, що відбивається на внутрішніх особистісних характеристиках майбутніх фахівців з графічного дизайну та, як наслідок, на результатах діяльності); в процесі розвитку відбуваються кількісні та якісні зміни в структурі освітньої діяльності (змінюється процес планування, кількість і зміст дій, необхідних для досягнення оптимальних результатів, відбувається постійна рефлексія результатів і своєчасне їх коригування).

Таким чином, *творчий потенціал майбутніх фахівців з графічного дизайну* розуміємо як інтегративну якість особистості, що характеризується готовністю до високохудожнього конструкторсько-технологічного рішення завдань проектування нового продукту.

Забезпечується професійна готовність до набуття знань і вмінь, що відповідають структурним компонентам творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну: мотиваційно-цільовим, когнітивно-змістовним і рефлексивно-креативним. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну здійснюється поетапно, послідовно й пов'язаний з кількісно-якісними змінами освітньої діяльності та її результатів, а для його здійснення потрібне визначення й реалізація організаційно-педагогічних умов в освітньому процесі ВНЗ.

1.3. Специфіка професійної освіти фахівців з графічного дизайну у вищих навчальних закладах країн Європи

Сучасний етап розвитку нашого суспільства поставив перед кожною особистістю завдання, для яких не існує стандартних, готових рішень. Відповідно до стану суспільства в умовах невизначеності, ризику та «розмитих» моральних норм (А. Деркач) соціальної регуляції поведінки, особистість повинна проявляти себе самостійно, покладаючись, головним чином, на власні сили. Іншими словами, повинен формуватись активний і незалежний тип особистості,

протилежний до виконавця, оскільки відзначається, що «прогрес народу, його цивілізація й культура залежать передусім від міри розвитку кожної особистості». (В. Бехтерев). Подібний тип особистості сьогодні, зокрема, затребуваний в сфері дизайну, яка швидко розвивається.

Художній розвиток особистості майбутнього фахівця з графічного дизайну визначається змістом образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, який ґрунтується на досвіді, традиціях минулого, сучасних ідеях естетичного вираження просторових форм, необхідних для успішної еволюції дизайнерської творчості, а також динамічними змінами вимог дизайн-виробництва до професійної компетентності фахівців. Доведено, що вивчення комплексу образотворчих дисциплін, зокрема таких, як: рисунок, живопис, графіка, скульптура, композиція, кольорознавство, історія мистецтв, комп'ютерна графіка тощо забезпечує високий рівень розвитку образного мислення, творчих якостей особистості майбутнього фахівця з графічного дизайну.

До основних видів сучасної дизайнерської творчості віднесено: індустриальний дизайн, дизайн меблів та інтер'єру, графічний дизайн, комп'ютерний дизайн, дизайн середовища, дизайн одягу та аксесуарів, арт-дизайн тощо. Провідними теоретичними концепціями дизайну є: системний, функціональний, корпоративний, ар-нуво, арт-дизайн, фірмовий стиль, індастріал-дизайн.

Становлення дизайну як виду проектно-художньої діяльності пов'язують з ХХ століттям, коли після тріумфального ходу промислової революції в багатьох європейських країнах були створені умови для зародження й розвитку нової сфери художнього формоутворення масових індустриальних виробів. У той же час зародженню естетичної свідомості, а тим більше естетики як науки про прекрасне в природі та мистецтві [161] передував тривалий історичний період виникнення й розвитку людського роду. Людина ще задовго до того, як стала займатися дизайном у сфері чистої свідомості, зуміла з'єднати з суто утилітарною метою дані природою предмети – наприклад, камінь і дерево, від яких беруть свій початок десятки знарядь мирної праці та війни, багатьма з яких людина

користується й донині. Пізніше до шляху дизайну додалися винахідництво та декоративно-прикладне мистецтво. Тим самим уже в епоху античності предметний світ оцінювався з позиції «триєдності» – технічної досконалості (міцність, надійність, функціональність), зручності експлуатації і краси [125, 46].

Спочатку краса у витворах мистецтва не відділялася від користі. Усі створювані предмети (грецькі вазы й статуї у тому числі) слугували певній матеріальній або духовній меті [103]. Характерно, що сучасними фахівцями з графічного дизайну прийнято діалектико-матеріалістичне пояснення естетичної суті архітектури та всього предметного світу, сформульоване архітектором і великим римським теоретиком Вітрувієм (1 ст. до н. е.). Це пояснення втілювалося в лаконічній формулі «міцність, користь, краса». При цьому поняття «зручність», «користь» трактуються сьогодні виключно широко: не лише як фізична зручність для руки, ока, вуха, а і як здатність створити психологічний комфорт, вплинути на настрій чи навіть забезпечити певні фінансові або комерційні переваги. Краса при цьому може бути скромною, непомітною, такою, що є фоном для користувача або широкою та всеосяжною категорією, тоді як об'єкт дизайну створюється для того, щоб на нього звернули увагу.

Філософи довели, що естетичне ставлення до світу генетично закладено в людині, оскільки головною в людині є не лише її здатність пізнавати, а й її здатність до творчості. Відзначається, що в усіх видах цілеспрямованої діяльності людини закономірно втілені універсальні сили і здібності до створення нового, до творчості, у тому числі й до створення гармонії, досконалості, цілісності, тобто краси, яка ніби «вплетена» при цьому в тканину процесу практичної перетворювальної діяльності та в його результати [103].

Перетворюючи світ за законами користі, людина одночасно формується сама, формує своє естетичне ставлення до навколишньої дійсності, яке пронизує усі види її життєдіяльності та є невід'ємною гранню цілісного духовно-практичного відношення до світу. Сьогодні в світі речей людина прагне оточити себе предметами зручними, що несуть відбиток своєї індивідуальності та є супротивними стандартності, подібності, загальності.

За останнє століття дизайн трансформувався в самостійний і один з найвпливовіших видів проектної і художньої творчості, який, орієнтуючись на новітні науково-технічні досягнення, технології і матеріали, сучасні віяння моди й запити споживачів, створює привабливе та комфортне для людини середовище, полегшує роботу й побут, виховує естетичний смак [145]. З кінця минулого століття провідні методологи дизайну (Б. Арчер, Н. Крос) визначають дизайн як «третю культуру», що посідає ніби проміжне положення між технічною та гуманітарною культурами [75, 197]. Ця думка підкреслює взаємозв'язок у дизайні двох структурних складників – інженерної та художньої, що має динамічний характер – у певних умовах можливе переважання однієї над іншою або їх перехід одна в одну.

У перекладі з англійської мови термін «дизайн» означає «креслення, проект, малюнок, задум». В Оксфордському словнику Г. Лола приводить зміну значення слова впродовж часу: 1548 р. – «планувати», 1570 р. – «обкреслювати, змальовувати», 1588 р. – «мета, інтенція», 1593 р. – «план того, що буде зроблено», 1638 р. – «план будівництва» і так далі [130]. У тлумачному словнику англійської мови Уебстера слово «design» роз'яснюється як дієслово і як іменник. У першому випадку воно означає: вказувати, намічати, створювати, оформляти, планувати, мати намір створити що-небудь з певною метою. У другому – мету, цільове планування, уявний проект, схему дій, komponування, галузь створення форм промислових виробів з урахуванням естетичних якостей. Одночасно словом «дизайн» називають процес створення, зародження, втілення та результат діяльності. Дизайнер – людина, яка вміє планувати, малювати, креслити. Одночасно «дизайнер» переводиться як «хитромудра людина» [47, с. 11]. Сучасна література трактує термін «дизайн» як «поєднання користі й краси», «синтез мистецтва та техніки», «загальне проектування», «олюднення техніки», «ознака третьої цивілізації» [47].

У вітчизняній практиці в останній третині ХХ століття терміном «дизайн» стали означати те, що відрізняло проект від попередніх аналогів особливою дотепністю, сміливим, незвичайним рішенням, що призводило до економії

матеріалу, часу, зусиль, місця, зручності у використанні, тобто явище, яке привносило щось особливе, унікальне, чого ще не існує у світі [48]. Сміливість і несподіванка вигадок, подолання стереотипів, свіжий погляд, неординарність рішень – усе це привело до того, що під дизайном також почали розуміти оригінальний хід думки, нову компоновальну ідею, красивий задум.

На думку провідних дослідників і педагогів, яка займаються проблемами дизайну та дизайнерської освіти (С. Алексєва, Г. Брюханова, Н. Дерев'янка, О. Кайдановська, С. Кожуховська, Є. Павловська, В. Пузанов, О. Ткаченко, В. Штейнберг та ін.), від розвитку дизайнерської культури, спрямованої на усвідомлене формування штучного середовища, що оточує людину, і практично на будь-яку її діяльність, залежить і значною мірою визначається становлення конкурентноздатного сучасного виробництва. Більше того, дизайн як метод створення духовного й матеріального середовища, що має здатність визначати співвідношення цих сфер людського існування та спрямований на задоволення духовних і інтелектуальних претензій людини, втручається не лише в простір її мешкання, комунікації, а й у її внутрішній світ. Сьогодні він покликаний вирішувати проблеми гармонізації місця існування та продуктів діяльності людини, проблеми спотворення моральних основ життя та взаємовідношення людей з природою.

На думку О. Кайдановської, [72] «дизайн» є складовою сучасного мистецтва, яка може наповнити прогалини естетичної спустошеності за рахунок свого звернення до народних традицій. Використання культурного досвіду власного народу може служити основою для освітньої діяльності в сучасних умовах глобалізованого суспільства. Дизайн у системі освіти виступає засобом естетичного розвитку кожної особистості [72, с. 87]. Відтак, можна сміливо припустити, що широке використання потужного потенціалу дизайну в освіті стане запорукою розв'язання багатьох назрілих проблем нашого суспільства.

Успішність сучасного фахівця з графічного дизайну значною мірою визначається умінням взаємодіяти з фахівцями суміжних професій, від яких безпосередньо чи опосередковано залежить розроблення проекту, виробництво та

збут нових товарів і послуг. У зв'язку з цим майбутній фахівець повинен уміти мислити філософськи, сприймати, розуміти й пояснювати складні громадські явища та процеси на різноманітних стадіях їх розвитку, що й зумовлює соціально-економічний успіх його проектів. Ця точка зору властива школі дизайну другої половини 20-го століття, очолюваною В. Ароновим, О. Генисаретським, В. Тасаловим, В. Глазичевим, В. Сидоренко, С. Хан-Магомедовим.

На думку О. Генисаретського, дизайн є видом проектною діяльністю, що бере участь в перетворенні предметного світу відповідно до гуманістичних ідеалів суспільства та прогресивних цілей розвитку громадського виробництва, матеріальної і духовної культури [55]. Саме тому майбутній сучасний дизайнер повинен працювати, маючи глибокі знання цих сфер людської діяльності. У співпраці з інженерами, технологами, ергономістами, соціологами та іншими фахівцями дизайнерові належить інтегрувати й гармонізувати всі суспільно необхідні властивості проєктованого об'єкту. Здійснення цієї функції вимагає від майбутніх фахівців з графічного дизайну розуміння професійної лексики інших фахівців. Крім того, проєктуючи речі та їх комплекси як засоби задоволення життєвих потреб людини, майбутній дизайнер впливає на саме формування цих потреб і тим самим безпосередньо впливає на спосіб життя людини й долучається до процесу її виховання [144]. З цим погоджуються багато істориків та теоретиків дизайну – М. Блек, А. Ноймастер, П. Фоссаті, В. Греготті, М. Михайлов, Н. Воронов, В. Рунге та ін.

На думку італійського історика й теоретика дизайну В. Греготті, включення дизайну у виробничо-економічну структуру може відбуватися як випадково, ніяк не регламентовано, й тягнутися від побічної виробничому процесу діяльності, так і виходити з ситуації, коли на фахівця з графічного дизайну лягає повна відповідальність за виробництво тієї або іншої продукції. У цьому випадку він вимушений виконувати функції технолога, інженера, економіста тощо. Саме ця імпровізаційність стосунків дизайну та виробництва забезпечує необхідну свободу дій, активізує творчі, інноваційні механізми дизайнерського проєктування [123].

Для нашого дослідження важливо, що всі великі наукові школи, які стояли біля витоків дизайнерської освіти, були не лише вогнищами професіоналізму, генераторами нових ідей і методів проектування. Одночасно, в аспекті експерименту та наукового пошуку, вони формували уявлення про дизайн і його роль в соціальній дійсності, а також відповідні педагогічні концепції і нові педагогічні засоби.

Уперше проблема викладання дизайну була заявлена як така, що має самостійне значення, у середині дев'ятнадцятого століття. Проте майже весь минулий педагогічний досвід дизайн-освіти в Україні та за кордоном був лише спробою формувати здібності до перманентного навчання та самонавчання, придбання нових знань, умінь і навичок, необхідних для вирішення принципово нових завдань, що не мали в минулому близьких аналогів і прототипів [205]. Увесь подальший період історія дизайн-освіти є історією усвідомлення необхідності систематичної професійної освіти майбутніх фахівців з графічного дизайну як фахівців, що вмiють самостійно проектувати свою професійну діяльність.

У контексті нашого дослідження необхідно уточнити сучасне розуміння поняття «дизайн-освіта». У Віснику навчально-методичного об'єднання з професійно-педагогічної освіти за 2007 р. [217] Є. Ткаченко і С. Кожуховська визначають «дизайн-освіту» з двох позицій. *По-перше, дизайн-освіта розглядається як системна форма організації культуротворчого середовища в освітній установі, суспільстві і державі. По-друге, є особлива якість і тип освіти, в результаті чого відбувається виховання проектно-думаючої людини, в якій би сфері соціальної практики вона не діяла – освіті, науці, культурі, виробництві, побутовій сфері.* Розділяючи точку зору дослідників, вважаємо, що в контексті вивчаємої нами проблеми, *дизайн-освіту можна представити і в якості засобу (інструменту) творчої самореалізації майбутнього фахівця, і в якості його діалогу (комунікації) з суспільством.*

На думку А. Устинова, у підготовці майбутніх фахівців з графічного дизайну наявні особливі труднощі. Дизайн – не мистецтво, не інженерія і не

наука. Він інтеграційний і спрямований на узагальнення [218]. Особливість дизайнерської професії, на думку В. Пузанова, є «проектувати не те і не так, чому навчений, а проектувати те і так, що відповідає потребам конкретної ситуації» [181]. Дослідник відзначає, що в розвинених країнах дизайнер є суб'єктом ринку, він створює товари, що свідомо продаються, та послуги. В зв'язку з цим майбутніх фахівців з графічного дизайну на самому початку освітнього процесу необхідно ставити в ситуацію, коли інтелект, здатність до самостійних дій (тобто наявність в освітньому процесі сильного елемента самоосвіти) і пріоритет здібностей студента переважають над усіма іншими якостями.

У контексті нашого дослідження важливо відзначити, що саме виробництво якісного дизайнерського продукту та, відповідно, його реалізація визначає актуальну необхідність реформування професійної освіти майбутніх фахівців з графічного дизайну новими якісними характеристиками, однією з яких, на наш погляд, є творчість. Ця ціннісно-особистісна категорія, на думку Д. Мацумото, визначається як найбільш цінний когнітивний процес, що відрізняється оригінальністю, гнучкістю й побіжністю ідей або інших результатів і безпосередньо залежний від міри соціалізації людини [177, с. 220]. Відповідно, в сучасних умовах дизайнер повинен не лише володіти основами обраної спеціальності, але й бачити найближчі її перспективи [64]. У цих умовах, на нашу думку, важливо вміти позначити майбутнім фахівцем рівень власного професійного потенціалу та можливості його розвитку, вміти вирішувати нові проблеми, що постійно виникають в умовах бурхливого науково-технічного прогресу, а в ширшому плані – вирішувати завдання, умови яких містять протиріччя між відомими й невідомими знаннями.

Відповідно, пошук виходу з постійно виникаючих протиріч між відомим і невідомим, визначеним і невизначеним, старим і новим надає майбутньому дизайнерові різні варіанти для знаходження найбільш оптимального рішення професійних проблем, а це означає, що майбутній фахівець має реальну можливість самореалізації в професійній діяльності та перспективи творчого розвитку. Ця думка підтверджується дослідженнями А. Дижур та Ю. Шатіна, в

яких відзначається, що в період народження й розвитку шкіл дизайну основою їх освітньої і виховної діяльності було послідовне здійснення головної мети – розвитку художньої індивідуальності, здібностей, таланту студентів. У цей період акцент робився на власну активність майбутніх фахівців у цьому напрямі, всіляко культивувалося почуття особистої відповідальності студента за своє творче становлення та розвиток. Завданням педагога вважалося доведення професійного рівня до його особистого максимуму [76, с.13].

Однією з цілей системи освіти в школах дизайну Баухауз (Німеччина) і ВХУТЕМАС (Росія) в 20-і роки було: «Вивільнити творчі сили і завдяки цьому пробудити художнє дарування учнів. Справжня творча діяльність може спиратися тільки на власні відчуття та знання. Тому учень повинен звільнитися, передусім, від вантажу мертвих традицій і мати сміливість зайнятися своєю справою» [76, с. 14]. Вважалося важливим, щоб під час виконання вправ студенти відмовлялися від наслідування в академічному дусі й прагнули до постійного наукового поглиблення своїх знань, орієнтуючись на майбутню самостійну діяльність. «Мова форм не повинна відтворюватися учнем, а повинна формуватися ним самостійно, як би важко це не було» – зазначав засновник Баухауза В. Гропіус [75, с. 25]. Увага майбутніх фахівців з графічного дизайну акцентувалася на мотивації своїх персональних цілей навчання та на безпосередній участі студента в плануванні власного освітнього маршруту. Майбутній фахівець повинен знати, чого хоче досягнути в своїй професії і робити все від нього залежне.

У зв'язку з цим професійна підготовка майбутніх фахівців з графічного дизайну у ВНЗ розвинених країн (Японія, Італія, Філадельфійський університет США, Королівський коледж мистецтв Великобританії) ведеться відповідно до принципу – двох однакових фахівців з графічного дизайну бути не повинно, а термін «проект» припускає передусім рух у реальне майбутнє й успіх у цьому майбутньому. У цих країнах реалізуються такі положення освітнього процесу: приділяється пильна увага плануванню кар'єри студентів; навчання здійснюється індивідуалізовано; робиться акцент на особистій відповідальності студента за свою освіту; практикується індивідуальний підхід до студента, націлений на

формування особистості майбутніх фахівців з графічного дизайну; надається свобода вибору додаткових до базового навчального плану дисциплін; пропонується різноманіття форм навчання; установлюються ранні ділові контакти з промисловими фірмами та ін. [238].

Зважаючи на необхідність підготовки фахівців з графічного дизайну, за останнє десятиліття в Україні було створено понад 30 відповідних відділень, факультетів у державних і приватних навчальних закладах I-IV рівнів акредитації, на базі яких майбутні дизайнери здобувають освіту. Однак осмислення практичного досвіду діяльності таких підрозділів дозволяє констатувати відсутність нормативних положень, належної практики в організації освітньої діяльності, науково-методичного її супроводу, кваліфікованого викладацького складу.

Навіть в освітніх закладах, які мають істотний досвід підготовки фахівців-фахівців з графічного дизайну, також існують проблеми, що потребують наукового розв'язання. Серед них першорядного значення набуває проблема визнання пріоритету вітчизняної дизайн-освіти в європейському освітньому просторі, а також питання, пов'язані з підвищенням рівня її якості відповідно до загальноєвропейських тенденцій.

Отже, аналіз специфіки професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну у світі показує, що перед дизайн-освітою стоїть завдання виховання особистості, яка має проектно-творче мислення та культурний досвід людства, робить свій особливий внесок у функціонування культуротворчого середовища, естетичне виховання та розвиток суспільства й держави. У таких умовах, на думку Є. Ткаченко та С. Кожуховської [217, с. 14], система освіти повинна враховувати потенціал людини й прагнути виховувати особистість, що усвідомлює своє місце в суспільстві та здатна до творчої дослідницької професійної діяльності, до саморозвитку й саморегуляції в умовах безперервності та спадкоємності освіти.

У теоретичних дослідженнях і в емпіричних визначеннях професії фахівця з графічного дизайну головним є виявлення специфіки підготовки фахівця

засобами знаходження оптимального співвідношення художніх, естетичних, інженерних, соціальних та інших складових цієї діяльності [107]. Досі проблема професійної освіти майбутніх фахівців з графічного дизайну вирішується співвідношенням кожної з них з типологією й масштабами проєктованого об'єкту (річ, костюм, ансамбль, середовище), що, в свою чергу, визначає професійну сферу дизайну (промисловий дизайн, дизайн костюма та ін.). Кожен напрям дизайн-діяльності по-своєму визначає необхідні пропорції складових орієнтирів професії та їх якісні критерії.

На думку В. Климова [107], «інженерна» складова залежно від об'єктів проєктування має розрахунковий або винахідницький, конструкторський або технологічний характер, є загальним або конкретним спеціальним знанням (наприклад, конструкторсько-технологічний профіль у дизайні костюма) або містить тільки основи технічних знань. Відтак, саме професійна складова визначає сьогодні дидактику й методику навчання майбутніх фахівців з графічного дизайну та закликає «здолати об'єктивну різноплановість дизайну впровадженням методів власне проєктній діяльності» [76]. Така постановка мети диктується розширенням сфери дизайн-проєктування та посиленням різноманітності об'єктів дизайну. Динамізм професії і соціально-економічний динамізм вимагає професійної освіти, що випереджає практику. Саме тому сьогодні дослідниками дизайн-освіти акцент робиться не лише на вміння проєктувати що-небудь, а й на засвоєння загальних універсальних основ.

Як слушно вважає Є. Ткаченко, проєктною діяльністю майбутніх фахівців з графічного дизайну є творча діяльність, спрямована на перетворення предметно-просторового довкілля шляхом створення її якісно нових моделей, культурних взірців, суб'єктивно або об'єктивно значущих цінностей. У зв'язку з цим проєктна діяльність майбутніх фахівців з графічного дизайну університету виступає основою його пізнання в цілісному процесі навчання й розвитку. Крім того, проєктна освіта дозволяє здійснити персоналізацію освіти на основі особистісно значущих проєктів, тим самим вирішуючи проблему мотивації навчання (І. Колеснікова).

Розділяючи представлені точки зору, хочемо підкреслити значущість проектувальної діяльності в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну в двох аспектах. По-перше, в проектуванні поєднуються художньо-мистецькі й науково-дослідницькі здібності майбутнього фахівця. Це поєднання є слабким місцем усієї професійної освіти майбутніх фахівців з графічного дизайну, оскільки базується на діяльності двох різних півкуль кори головного мозку, вимагаючи їхньої одночасної роботи, а тому – дуже широкого спектру інтелектуальних і практичних умінь майбутнього фахівця. По-друге, окремі дії та вся проектна діяльність майбутніх фахівців з графічного дизайну спрямовані на досягнення виразно усвідомлюваного проміжного або підсумкового результату – мети, яка коригує хід діяльності в рамках концепції. У зв'язку з цим прогностично задана по відношенню до студента в процесі проектування мета є стимулом його професійного й особистісного розвитку.

Наша точка зору частково знаходить підтримку в дослідженні Т. Вусатої [221]. Дослідниця стверджує, що концепція проектної освіти майбутніх фахівців з графічного дизайну ВНЗ має бути заснована на принципах цілісності, комплексного підходу й взаємозв'язку педагогічної теорії і практики навчальної проектної діяльності студентів, безперервності проектної освіти майбутніх фахівців з графічного дизайну, а також суспільно цінній цільовій спрямованості проектної діяльності студентів. У дослідженні визначені *функції проектної діяльності* у рамках концепції – *творча, перетворююча, дослідницька, креативна, технологічна, розвиваюча та стимулююча*.

Провідні дослідники дизайну А. Лаврентьев, Л. Монахова, Г. Демосфенова, А. Єрмолаєв [72, 124, 146] вважають, що фахівцеві з дизайнерським мисленням передусім має бути властива авторська інноватика, активне особисте емоційне відношення й демонстрація чіткого конструктивного підходу до вирішуваної соціально-економічної проблеми, певне світовідчуття. Завданням університетської освіти нині, на думку академіка В. Матросова, є необхідність «підготовки не лише професіонала в конкретній діяльності, а й можливість дати випускникові ґрунтовну фундаментальну освіту, яка дозволить йому самостійно

обрати сферу застосування отриманих знань» [139, с.12]. Особливість же дизайнерської освіти полягає в тому, що при мінімумі навчальних предметів вдається отримувати практично універсального фахівця, що орієнтується в науці, техніці, соціальних проблемах, культурі та мистецтві, тобто відповідає актуальному сьогодні критерію інтегральності [76].

Відтак особливість дизайн-діяльності визначається такими *якісними ознаками*: на відміну від більшості гуманітарних діяльностей вона приземлена та спрямована на вирішення побутових проблем (проектування продукту); дизайну властива орієнтація не на процес вирішення проблеми (як це спостерігається в інженерному проектуванні), а відразу на кінцевий результат, де об'єкт і продукт діяльності є принципово цілісними; включеність дизайну в мистецтво та ремісництво.

Підготовка фахівців у сфері графічного дизайну в Китаї включає викладання основних фахових дисциплін: малюнок, живопис, основи композиції, колористика, типографія, проектування (розроблення знаків і логотипів, ділової документації, фірмового стилю, упаковки, багатополосних друкованих видань та ін.), Технологія поліграфії, технологія упаковки, а також фотографія, підготовка до друку та пост-обробка. Крім того, викладання охоплює вивчення комп'ютерних технологій (опанування комп'ютерних програм, необхідних у розробленні графічного дизайну, - Adobe Photoshop, CorelDraw, Adobe Illustrator, Auto CAD та ін.).

Програма курсу дозволяє студентам отримати теоретичні знання в сфері системного проектування та практичні навички виконання графічних дизайнерських проектів.

Навчання спрямоване на формування професійних навичок, розвиток нестандартного творчого підходу. За допомогою сучасних методик подання матеріалу й ключових пізнавальних методів та технік в рамках програми навчання, педагог формує інтерес до предмета, надає змогу для самореалізації особистості та творчих можливостей майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Культура візуального сприймання є невід'ємною частиною загальної

культури особистості в процесі її постійного розвитку (на частку зорового сприймання фахівця з дизайну в його професійній діяльності відводиться значна частка інформаційного масиву). Виходячи з цього, у вищих навчальних закладах КНР сформована система педагогічного впливу на візуально-естетичний розвиток особистості студента в рамках навчальної програми для підготовки фахівців з графічного дизайну, використовуються різноманітні образотворчі форми, умовні й знакові системи, кольорові графічні символи та структури, візуальні комплекси. Художньо-естетична форма подачі навчального матеріалу, включення елементів дизайн-діяльності широко застосовується при підготовці фахівців з графічного дизайну.

У сучасній професійній підготовці фахівців з графічного дизайну в Китаї активно застосовується передовий досвід зарубіжних ВНЗ, упроваджуються високі технології, завдяки чому цей напрям динамічно розвивається.

Доцільно взяти до уваги, що відомий гонконгський професор-дизайнер Цзінь Дайцян у 1967 році відкрив свою компанію дизайну, виконуючи роботи для провідних світових компаній. Свою практичну роботу він поєднує з педагогічною та громадською діяльністю: є заслуженим професором Центральної Академії вишуканого мистецтва й ряду китайських ВНЗ, тричі очолював Союз фахівців з графічного дизайну Гонконгу, призначався ректором Інституту дизайну та мистецтва Університету Шаньтоу. Його роботи відзначені численними нагородами, а сам Цзінь Дайцян був першим з китайських майстрів, які увійшли до списку видатних фахівців з графічного дизайну світу. Цзінь Дайцян прагне поєднати елементи китайської народної культури та прийоми західного дизайну.

Ще ряд відомих китайських фахівців з графічного дизайну (Чен Юцзянь, Хань Цзянь, Лі Юнцюань, Цзе Цзяньцзюнь, Дай Фань, Вей Лай, Ке Лі, Чень Фейбо) зробили суттєвий внесок в освіту.

Становлення сучасної дизайн-освіти відбувається паралельно й синхронно становленню самої дизайнерської діяльності. Так, наприклад, в Уральській державній архітектурно-художній академії сьогодні розробляються три напрями вдосконалення системи дизайн-освіти. Перший з цих проектів – інноваційна

освітня програма; другий – російсько-британський проект QUEST, що припускає розроблення еталонів-орієнтирів, побудованих на компетентністному підході до магістерської освіти в сфері промислового і художнього дизайну. У межах цього проекту УралДАХА виступає координатором консорціуму, що включає ряд російських ВНЗ, які здійснюють підготовку фахівців з графічного дизайну та об'єднань, що представляють працедавців, зацікавлених в дизайні. Третій проект – розроблення концепції і програми діяльності регіонального центру розвитку дизайну.

Провідними фахівцями проекту УралДАХА Є. Павловською та О. Постниковою [165] позначені найважливіші проблеми дизайн-освіти, вирішення яких можна здійснити дотриманням ряду *принципів*: «випереджаючий вплив» на формування потреб суспільства в дизайні; безперервність освіти у сфері дизайну; ефективне партнерство системи дизайн-освіти з іншими постачальниками освітніх послуг, власниками сучасних технологій і кінцевими споживачами її «продукту»; розширення професійних компетенцій випускників; актуалізація творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; інтеграція дизайн-освіти в міжнародний освітній простір.

Необхідність реалізації принципу «випереджаючий вплив на формування потреб суспільства в дизайні» обумовлена обмеженою підготовленістю випускників-фахівців з графічного дизайну до професійної діяльності через відсутність реального виробничого досвіду, недостатню сформованість економічних і управлінських компетенцій та системи мотивації для використання свого творчого потенціалу.

Розширення професійних компетенцій випускників припускає посилення економічної і технологічної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну. Відірваність дизайн-освіти від реальних виробничих процесів призводить до відсутності можливості в майбутніх фахівців з графічного дизайну повноцінного втілення й апробації своїх проектів, нездатності враховувати основні характеристики майбутнього товару, що визначають його ринкову життєздатність. У зв'язку з цим майбутні дизайнери зазнають згодом серйозних

труднощів під час працевлаштування, соціальної і професійної адаптації.

Безперервність освіти в галузі дизайну розглядається як найважливіший чинник розвитку проектної культури суспільства, формування широкого спектру дизайнерських кваліфікацій різного рівня та оперативного реагування на зміни потреб соціуму в дизайнерських послугах. Розвиток творчого потенціалу особистості ставиться метою не лише дизайн-освіти, а й переходить в ряд загальнолюдських, загальнокультурних цінностей.

Творчість, на думку Є. Павловської, є сутнісною характеристикою дизайн-проекування. Проте ані суспільство, ані дизайнер сьогодні не розглядають творчість як економічну категорію та не готові до її повноцінного використання в реальній практиці, задовольняючись в проектах відтворенням або незначною модернізацією вже існуючих зразків.

Інтеграція дизайн-освіти в міжнародний освітній простір є найважливішим показником його конкурентоспроможності, можливості поєднання з освітніми програмами інших навчальних закладів сфери дизайну, його «прозорості» з точки зору системи менеджменту якості. Сьогодні існують проблеми невідповідності організаційної моделі вітчизняної дизайн-освіти прийнятим міжнародним стандартам і складність оцінки результатів освітніх процесів [165].

У професійно-педагогічній літературі [205, 15] наявні різні підходи до побудови моделі майбутнього фахівця з графічного дизайну. В першу чергу це відображення навчальних планів і програм, що описують процес професійної освіти у ВНЗ або модель його діяльності. Другий підхід дозволяє отримувати інформацію про основні вимоги до майбутніх фахівців з графічного дизайну та прогнозувати тенденції розвитку цих вимог у рамках спеціальності.

Оскільки сучасна професійна освіта майбутніх фахівців з графічного дизайну у вищій школі детермінована потребами економіки, суспільства та особистості, в нашому дослідженні важливо уточнити її зміст. Можливість детального розгляду змісту навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну бачиться нам в *розробленні цільової стратегії професійної підготовки*. Наше завдання полягає в тому, щоб цілісний портрет майбутніх

фахівців з графічного дизайну представити в єдності та взаємозв'язку компонентів, що складають зміст професійної підготовки та спрогнозувати можливості їхнього розвитку.

За змістовну основу розроблення *цільової стратегії професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну* у ВНЗ прийнята ідея розробки дидактичних багатовимірних логіко-змістових схем В. Штейнберга [246]. Дисертаційне дослідження пропонує версію цієї ідеї, екстрапольовану на навчально-професійну діяльність майбутніх фахівців з графічного дизайну.

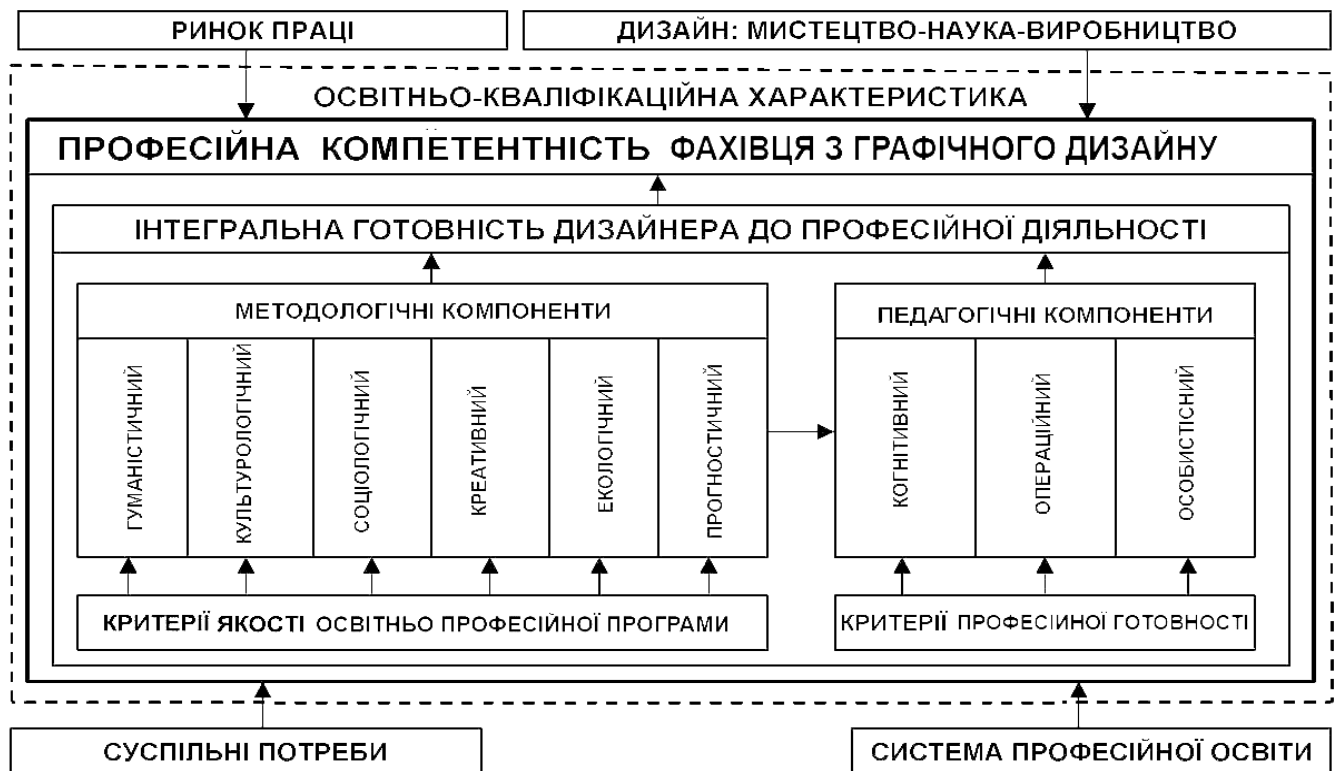
У якості провідного методологічного положення при вивченні функцій навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну нами виділяється положення про обумовленість їх змісту поставленою метою. На думку Е. Белозерцева, В. Дімова, В. Крилова, В. Попова та інших дослідників, досягнення поставленої мети складає суть і основне призначення функції будь-якої системи [222]. Відповідно, у функціях навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну екстраполюються запити, потреби й очікування суспільства та працедавців. Саме тому функції розглядаються нами як основні напрями освітньої підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну.

На основі вимог до організації освітніх систем і розроблених у процесі дослідження теоретичних положень виділяємо конкретні *етапи підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну у вищих навчальних закладах країн Європи*, а саме: відбір художньо-обдарованої молоді; урахування потреб сучасного дизайн-виробництва в організації освітнього процесу; забезпечення проходження усіх видів практик і, зокрема, проектно-конструкторської на виробничій базі підприємств і організацій певної галузі; забезпечення раціонального використання навчально-виробничої бази ВНЗ для проведення навчального процесу, наукових досліджень, зміцнення та розвитку їхньої матеріально-технічної бази; здійснення підготовки фахівців за узгодженими наскрізними навчальними планами та програмами на інтегрованій основі; координація зусиль у наукових розробленнях з актуальних питань за напрями підготовки кадрів і наукових інтересів відповідних факультетів; матеріально-технічне забезпечення процесу

професійного навчання на сучасному рівні дизайнерських творчих майстерень, макетно-модельних лабораторій, художніх студій тощо; наявність висококваліфікованих педагогів; розвиток дослідницької та конкурсної діяльності студентів; розроблення й оновлення наукового та навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з графічного дизайну; розробка нормативно-правової бази для освітньо-професійних програм.

Мету професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну схематично представлено на *рисунку 1.1*.

Рис.1.1. Мета професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну

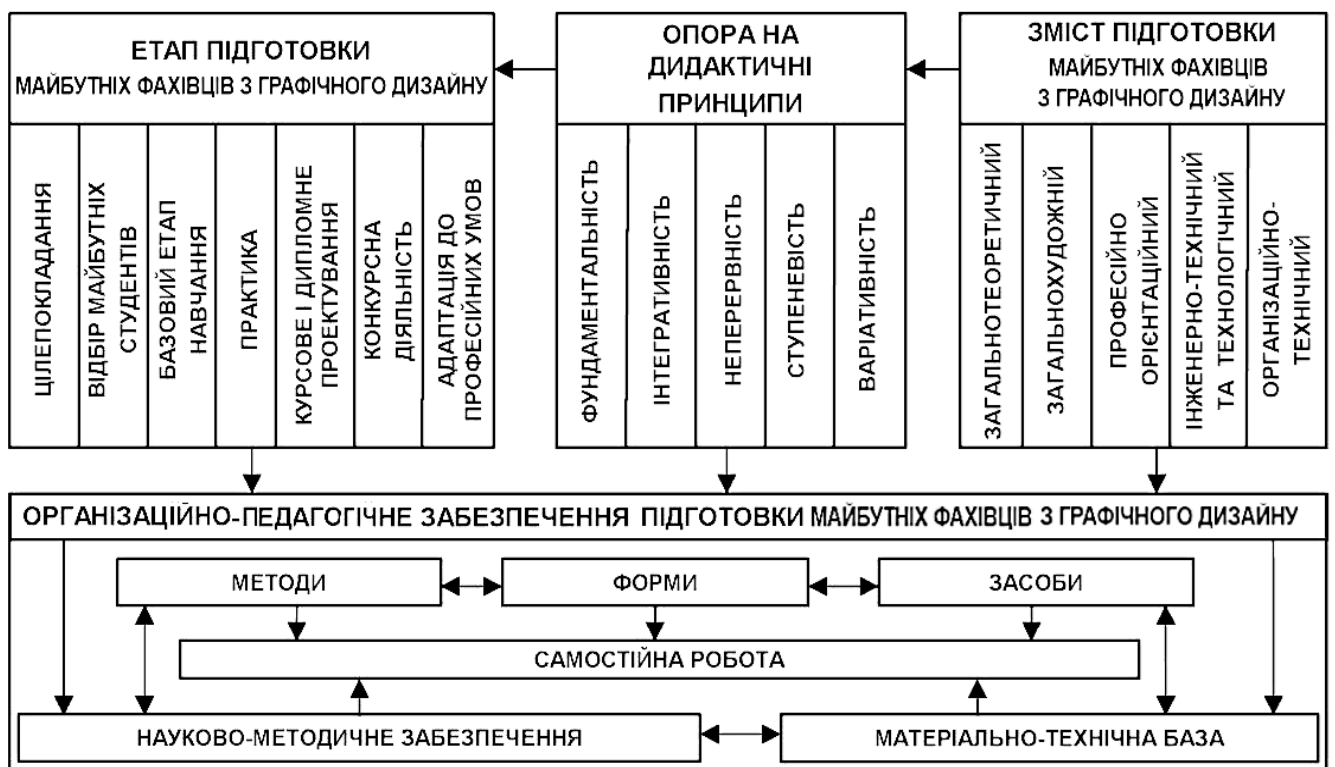
Джерело: розроблено автором

Аналіз практичної діяльності навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців з графічного дизайну, дав змогу виявити *типові труднощі в організації освітнього процесу*, а саме: невідповідність змісту дизайн-освіти вимогам сучасного виробництва (переважає теоретична підготовка, слабка фундаментальна образотворча складова змісту); недостатня увага до розвитку інноваційних форм і методів професійного навчання та його навчально-

методичного забезпечення тощо.

На основі проведеного аналізу практики підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну нами були виділені такі *основні недоліки результатів освіти*: низька професійна компетентність, недостатній рівень технічних умінь (естетичних смаків) та практичних навичок роботи, розрив між загальнохудожньою та спеціальною підготовкою, порушення наступності в навчанні.

Зміст освітньо-професійної програми підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну схематично представлено на *рисунку 1.2*.

Рис.1.2. Зміст освітньо-професійної програми підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну

Джерело: розроблено автором

У змісті освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця з графічного дизайну визначені такі основні виробничі *функції*: *проектна, аналітична, експериментально-дослідна й виробничо-управлінська*. Дизайн-проект, що виявляє синтез техніки та мистецтва, містить характеристики інженерної, технічної діяльності (В. Зінченко, К. Платонов, В. Шадриков та ін.),

винахідницької (Г. Альтшуллер, П. Якобсон та ін.), художньої, творчої (Я. Пономарьов, І. Семенов, С. Степанов та ін.). Проектування (проектна діяльність) розглядається в декількох аспектах [112]: як специфічний вид діяльності, спрямований на створення проекту в якості особливого виду продукту; як науково-практичний метод вивчення й перетворення дійсності (метод практико-орієнтованої науки); як форма породження інновацій, характерна для технологічної культури; як управлінська процедура. Окрім цього, проектування і в інтелектуальному, і в соціокультурному сенсі, на думку О. Генісаретського, є самостійною діяльністю [54, 55].

У моделі професійної підготовки враховано думку О. Анісімова, згідно з якою аналітична діяльність майбутніх фахівців з графічного дизайну передбачає систематичну рефлексію, що спирається на надійні системи інтелектуальних, духовних і інших критеріїв [11]. Означена діяльність важлива для майбутніх фахівців з графічного дизайну задля виявлення проблем у дослідницькій роботі, цілеспрямованості та цілездійсненні. Експериментально-дослідна діяльність фахівця з графічного дизайну полягає в побудові моделей об'єктів проектування як засобів перевірки наукової гіпотези.

Виробничо-управлінська діяльність майбутніх фахівців з графічного дизайну пов'язана з проектуванням діяльності, призначеної для виробництва продукту (об'єкта). Здійснення цієї функції вимагає від нього уміння застосовувати прогресивні технології, дотримання вимог екології і безпеки користування устаткуванням, прийняття стратегії дизайну, орієнтованої на попередження надзвичайних ситуацій у майбутньому, прояву нового мислення в розробці інтерфейсів різноманітних засобів управління технікою, саморозвитку організаторських і управлінських здібностей.

Навчально-професійна діяльність в усьому її різноманітті залежить від професійно-особистісних якостей майбутніх фахівців з графічного дизайну і реалізується на різних рівнях. Рівні виконання видів навчально-професійної діяльності визначені нами як рутинний, змішаний, творчий і представлені у векторі «Рівні навчально-професійної діяльності».

На рутинному (фр. routine – наслідування шаблону, страх перед новим, консерватизм) представлена діяльність майбутніх фахівців з графічного дизайну, що має професійні знання, уміння та навички, але уникає нововведень і чітко дотримується нормативних вимог. Результат такої діяльності не завжди відповідає поставленій меті.

Творчий рівень припускає діяльність людини, що є суб'єктом праці та володіє її різноманітними способами й прийомами. Результати такої навчально-професійної діяльності часто перевершують очікування. Окрім цього, суб'єкт характеризується усвідомленням своєї моральної відповідальності за наслідки діяльності та має свободу в створенні засобів її виконання. Для такої людини характерне гіперфункціонування, характеризуване В. Петрівським як «стан натхнення, що представляє розширення спектру свідомості, гранична емоційна активність, раціональне мислення і т. д». [167, с. 483].

Змішаний рівень діяльності припускає прояв і перевагу рутинного творчого рівнів у різних умовах залежно від виду виконуваної діяльності, її значущості, мотивації, емоційного стану фахівця з графічного дизайну тощо.

Вимоги до змісту професійної освіти майбутніх фахівців з графічного дизайну та його спрямованість на соціальне замовлення держави конкретизуються вектором «Знання, уміння та навички». Під знанням розуміються поняття, що відображають реальний світ з його предметами та процесами, їх властивостями та зв'язками, під уміннями – здатність застосування знань на практиці. Типовим критерієм знань служить їх відтворення, а умінь – вирішення навчально-професійних завдань. Зміст освіти, необхідної для засвоєння майбутнім дизайнером, концентрується в загальнотеоретичному, загальнохудожньому базисах, спеціальних технологічних та інженерно-технічних знаннях, а також у знаннях організаційно-технічного характеру.

Професійно важливі якості людини формуються в процесі її професійного становлення в результаті розвитку та інтеграції психологічних властивостей і якостей особистості майбутнього фахівця й, згідно із твердженням Е. Зеєра, визначають продуктивність (якість, результативність та ін.) діяльності [91, 92].

Постійна залученість суб'єкта до процесу освоєння та виконання діяльності сприяє поступовій професіоналізації психологічних якостей і утворенню самостійної підструктури. Подібна установка вимагає від нас диференціації професійно важливих якостей майбутніх фахівців з графічного дизайну в самостійний вектор. Професійно важливі якості багатофункціональні, а кожна професія має свій ансамбль цих якостей. Доцільність виділених у моделі професійно значущих якостей майбутніх фахівців з графічного дизайну визначена специфікою їхньої професійної діяльності.

На думку В. Шадрикова під впливом процесу професійного становлення особистості не лише формуються професійно важливі якості людини, але й утворюються інтеграційні стійкі ансамблі цих якостей, що зветься ключовими кваліфікаціями, компонентний склад яких обумовлений особливостями майбутньої професійної діяльності [91]. У зв'язку з цим нами виділений вектор «Ключові кваліфікації».

Специфіка професійної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну відображена також у видах професійної компетентності, представлених соціально-комунікативною, спеціальною, персональною, екстремальною компетентностями та аутокомпетентністю, які виділені нами у векторі «Види професійної компетентності, що формуються».

Так, соціально-комунікативна компетентність припускає наявність знань і умінь в сфері взаємодії з громадськими інститутами та людьми, а також володіння прийомами професійної поведінки й спілкування. Сьогодні успіхом користується розробник дизайн-проектів, здатний закладати ринковий успіх у первинні ідеї майбутніх предметів і послуг праці з урахуванням технологічних, інформаційних, фінансових і загальнокультурних чинників.

Спеціальна компетентність передбачає підготовленість до самостійного виконання усіх властивих дизайнерові видів професійної діяльності (проектної, аналітичної, експериментально-дослідницької, виробничо-управлінської, експертно-оцінної та ін.), уміння вирішувати професійні завдання й оцінювати результати своєї праці, здатність до самостійного придбання знань і умінь за фахом.

Персональна компетентність розуміється як здатність до постійного професійного зростання та підвищення кваліфікації, до реалізації власної індивідуальності й проявляється в розробленні авторського стилю майбутньої професійної діяльності. Для сучасного фахівця з графічного дизайну властиве не лише володіння основами обраної спеціальності, але й бачення найближчих її перспектив, рівня власного професійного потенціалу та його розвитку, уміння вирішувати нові проблеми, що постійно виникають в умовах інтенсивного науково-технічного прогресу.

В останні роки пріоритетною стає екстремальна професійна компетентність, яка передбачає здатність діяти в умовах, що несподівано ускладнилися через порушення технологічних процесів тощо.

На переконання української дослідниці О. Смірної [161], важливим є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватися та пристосовуватися до нових потреб ринку праці, оперувати й керувати інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя.

Ми усвідомлюємо, що повною мірою професійна компетентність може проявлятися лише у працюючого фахівця, проте її компоненти формуються саме в період навчання у ВНЗ. В. Шаповалова та В. Гороя відмічають, що технологія формування компетентного фахівця, виховання його як творчої особистості можуть «...будуватися як процес перетворення навчальної діяльності студента в професійну діяльність фахівця» [240, с. 7].

Більше того, вивчення сфери знань майбутніх фахівців з графічного дизайну, труднощів, з якими зіткнеться фахівець в майбутній професійній діяльності, дозволяє чітко визначати й розвивати в процесі професійного становлення необхідні якості особистості майбутніх фахівців з графічного дизайну і, як наслідок, власну динаміку розвитку професії. Нерозвиненість особистісних характеристик може негативно вплинути на компетентність майбутніх фахівців з графічного дизайну загалом. С. Дружилов професійну некомпетентність визначає саме в цьому контексті: «йдеться про той випадок,

коли людина володіє необхідними знаннями, а також алгоритмами, нормативами, способами своєї діяльності, але не може вирішувати ряд завдань своєї діяльності з огляду на те, що не «дозрів» як особистість... А тут ми виходимо не лише на мотиваційні та ціннісні компоненти діяльності, але й розуміння того, що концептуальна модель діяльності коригується в міру оволодіння своєю роллю» [80, с. 11]. На думку Н. Мельник [143], цей факт підтверджує недостатню концентрацію зусиль педагогів і студентів на отримання професійно значущих знань, умінь і навичок. На наш погляд, потрібен розвиток особистісних, світоглядних якостей майбутніх фахівців з графічного дизайну, їхнє збагачення можливостями й вимогами тієї або іншої спеціальності.

Дослідники А. Деркач та В. Зазикін стверджують, що прогресивний розвиток людини не відбувається по одній «вузькій колії», справжнім професіоналом неможливо стати розвиваючись виключно як суб'єкт праці.

Практика свідчить, що чим вище рівень професіоналізму, тим більше в людині індивідуального й особистісного. Фахівці в галузі психології творчості стверджують, що справжнє дарування проявляється в безлічі виражених складних здібностей, особистісних рисах, що впливають на особливості діяльності та її продуктивність. Це твердження, на наш погляд, є визначальним в розумінні професіоналізму.

Необхідно відзначити, що в межах нашого дослідження йдеться не про перебудову змісту освіти майбутніх фахівців з графічного дизайну, а про специфіку освітнього процесу, орієнтованого на розвиток творчого (як складової професійного) потенціалу особистості через формування умінь самостійно й нестереотипно здійснювати різноманітні види діяльності задля постановки та вирішення навчально-професійних завдань.

Проте і в рамках сучасного, більш традиційного освітнього процесу, можна застосовувати безліч методів розвитку творчих здібностей. Наведемо деякі з них. *Метод мозкового штурму* – один із найбільш поширених методів. Його можна застосовувати практично у всіх гуманітарних і творчих дисциплінах. Він розвиває не лише творче мислення, а й покращує навички командної роботи. При цьому

завдання, що стоїть перед студентами, повинно мати багато різноманітних правильних рішень. Основне правило в цьому методі – ідеї повинні висловлюватися будь-які, навіть ті, які можуть спочатку здатися не зовсім прийнятними, зрозумілими тощо. Цьому має сприяти модератор. Метод мозкового штурму дозволяє активізувати у студентів проблемне пошукове мислення.

Наступний метод «синектики» базується на властивості мозку встановлювати асоціативні зв'язки. За цим методом використовується чотири види аналогій: прямі, символічні, фантастичні, особисті. Цей метод може застосовуватися як у групових, так і в індивідуальних видах робіт. Вправи й завдання на встановлення асоціацій, регулярне виконання яких дозволяє швидко оперувати великою кількістю асоціативних зв'язків при вирішенні того чи іншого завдання, мають бути постійним елементом навчання для студентів творчих спеціальностей.

Метод фокальних об'єктів полягає у виборі будь-яких предметів і приєднанні їх ознак до об'єкта, який ми хотіли б удосконалити. Сутність означеного методу полягає в поєднанні найнеймовірніших характеристик з об'єктом і надалі їх доведенням у фантазії до стану реальності.

У процесі навчання необхідно активізувати всі процеси генерування креативу. Іноді творча ідея або образ приходить раптово через осяяння (інсайт), і тут велику роль відіграє інтуїція та підсвідомі елементи, у цьому випадку студент повинен навчитися довіряти своїй інтуїції, вміти каталізувати процес генерації ідей і образів. Основою для виникнення нового часто служить велика база образів, текстів, тобто, достатній рівень ерудиції та допитливості студента. Це той фундамент, який стане в нагоді і при створенні асоціативних зв'язків, і для пошуку нових візуальних та мовних рішень.

Найбільш поширеним у вищій школі є інший спосіб генерування креативу, який виникає в процесі орієнтування свідомості на пошук ідей. Тобто для початку ми визначаємо, які ідеї нам потрібні (сфера застосування), потім фокусуємося на них і починаємо розробляти (влаштуємо мозковий штурм), далі, після того, як на думку спадає одна або кілька гідних ідей, слід їх зафіксувати та пропрацювати.

Отже, саме значний приріст творчості дає вміння розробляти, утримувати й фіксувати думки та ідеї.

У будь-якому випадку для виконання завдання щодо створення нового оригінального продукту або рішення є необхідним творчий підхід. Відтак розум студента повинен бути пластичним і гнучким. А регулярним тренуванням цього має стати освітнє середовище й сам процес навчання. *У рамках процесу професійної підготовки повинні бути запропоновані завдання, що дозволяють мислити нестандартно, перемикатися з одного ходу думки на інший, виходити за межі очевидних меж і кордонів, будувати несподівані комбінації, програвати різні варіанти, перемішувати ідеї, розглядати ситуацію з усіх боків.*

Під час організації самостійної творчої роботи студентів необхідно враховувати специфіку спеціальності та індивідуальні особливості студентів.

Самостійна робота є підходом до розвитку творчої активності студентів, тому вимагає вдосконалення методів і форм організації праці студентів, правильного визначення обсягу й виду самостійних знань, форм їх контролю, обліку курсової динаміки професійної підготовки фахівців.

Студенти сфери графічного дизайну повинні отримати навички творчої і самостійної роботи в процесі професійної підготовки.

Для найбільш яскравого прояву творчості в діяльності необхідні як творчі задатки студента, так і постійна праця задля формування навичок самостійної роботи, тому що розвиток особистості відбувається в процесі самостійної діяльності в нестандартних умовах [53, с.164].

Студенти повинні максимально застосовувати всі набуті навички самостійної роботи й творчої діяльності при вирішенні завдань дипломного проектування. Результатом є проект і комплект технічної документації до нього. Творча діяльність займає велике місце у розвитку студентів. Результативним аспектом творчої діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну є новизна, оригінальність та об'єктивна цінність продуктів їх професійної діяльності.

Таким чином, дослідження специфіки професійної освіти фахівців з графічного дизайну у вищих навчальних закладах Європи, застосування

запропонованих методів суттєво активізують творчі здібності майбутніх фахівців з графічного дизайну, що сприятиме розвитку їх творчого мислення. Перспективи подальших досліджень полягають у системному підході до розвитку творчості майбутніх фахівців з графічного дизайну. Підготовка майбутніх фахівців з графічного дизайну потребує інтеграції загальнохудожніх і професійних знань, оскільки забезпечення майбутнього фахівця системою інтегрованих фундаментальних знань, формування культурологічної бази професії значною мірою гарантує його професійне зростання та творчий розвиток.

Висновки до першого розділу

На підставі узагальнення наукового досвіду, осмислення проблеми сутності творчого потенціалу особистості в педагогічній науці виділено декілька теоретичних підходів щодо природи творчості та її структури. Найбільш сучасні погляди розкривають поняття творчості як інтегральної характеристики особистості, прийняття нового, нестандартного креативного мислення, генерування великої кількості оригінальних і значущих ідей. Творче мислення визначено як універсальну пізнавальну здатність, що містить процеси перетворення когнітивного досвіду та створення нового. Основна мета освітнього середовища й процесу освіти у вищій школі полягає в тому, щоб максимально розвивати у студентів закладений в них творчий потенціал.

Вивчення сутності понять «потенціал» і «творчість», а також специфіки дизайн-діяльності дозволило визначити ці поняття як інтеграційну якість особистості, що характеризується готовністю до високохудожнього конструкторсько-технологічного рішення завдань проектування нового продукту.

Структура творчого потенціалу інтегрує *компоненти: мотиваційно-цільовий*, що включає погоджені мотиви й цілі майбутнього фахівця, які відображають розуміння соціальної значущості продуктів професійної діяльності та усвідомлення індивідуальних цілей і можливостей; *когнітивно-змістовний*, що припускає наявність професійних знань, умінь і навичок, що сприяють успішній

професійній діяльності; *рефлексивно-креативний*, що зв'язується з саморегуляцією професійної діяльності, а також самовизначенням і самовираженням майбутнього фахівця в результатах власної творчості.

З'ясовано, що професійна підготовка майбутнього фахівця з графічного дизайну, перебуваючи в процесі становлення, закономірно орієнтується на гуманітарне світобачення, розвиток гуманістичного стилю мислення нового покоління фахівців з графічного дизайну. Мистецька освіта є базою, завдяки якій реалізується творчий потенціал фахівця з графічного дизайну. Дизайнерська освіта ґрунтується також на вивченні проектної методології, методів структурної організації форми на основі призначення соціально-культурної функції, можливостей технологічного впровадження дизайн-розробки у виробництво. Необхідним є підвищення рівня підготовки фахівців з графічного дизайну, зокрема з технічних дисциплін, проте можливості дизайну в сфері виробництва вивчені й опрацьовані недостатньо. Через це і виникає неузгодженість спільної роботи фахівця з графічного дизайну з технологом та іншими фахівцями, не досягається необхідний остаточний ефект дизайнерського проектування.

Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну розуміється як динамічний нелінійний процес їхнього професійно-особистісного перетворення з позицій спрямованого освоєння професійних знань, умінь, навичок з метою гармонізації людини й предметної дійсності.

Проведений аналіз показав, що розвиток дизайн-освіти відбувається під впливом цілої низки чинників. Передусім це зовнішні чинники, на які студенти, викладачі та професійна освіта загалом не мають безпосереднього впливу. Такі чинники, з точки зору освіти, є некерованими. До них відносимо: суспільні потреби; вимоги ринку праці, роботодавців; запити дизайну як науки, як мистецтва та як виробництва; загальні вимоги системи професійної освіти, закладені у державних документах, стандартах освіти тощо.

Основні положення змісту розділу викладені в таких публікаціях автора [202, 204, 205, 206, 211].

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

2.1. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці

Проведений огляд та аналіз психолого-педагогічних та інших відповідних інформаційних джерел, пов'язаних із проблемою дослідження, вказує на необхідність обґрунтування організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

Педагогіка вищої школи організаційно-педагогічними умовами вважає сукупність заходів (способів), які забезпечують досягнення студентами та викладачами певного рівня діяльності [3]. І. Серьогіна [166] вважає педагогічні умови тим середовищем, у якому стає можливим будь-який процес, а розробка та впровадження їх у практику вищої школи дозволяє без значних витрат матеріальних засобів та зусиль отримати максимальний педагогічний ефект. З іншого боку, педагогічні умови є формою педагогічної діяльності з метою формування висококваліфікованих фахівців і забезпечення при цьому виконання державного стандарту з освітньої діяльності [171].

У сучасній педагогічній науці виділяють внутрішні, зовнішні, суб'єктивні, об'єктивні, особистісні та ситуативні умови [99]. Їх можна об'єднати у дві групи – одна з яких стосується особистості того, кого навчають, а друга – впливу різноманітних факторів зовнішнього середовища на досягнення поставленої педагогічної мети.

До внутрішніх умов відносять наявність здібностей, особистісних якостей суб'єкта, що посилюють результативність педагогічного впливу. Під зовнішніми умовами мається на увазі вплив особистості педагога, а також всієї педагогічної діяльності на отримання знань, умінь і навичок та на розвиток певних рис людини.

Внутрішні суб'єктивні умови Р. Лозовська [99] пропонує визначати у відповідності з розумінням спрямованості навчання на *розвиток професійно значущих якостей майбутнього фахівця* й виділяє такі індивідуальні здібності, на які треба спиратися та на які треба орієнтуватися:

- здатність до саморозвитку (здатність до рефлексії, творче мислення, прагнення до самопізнання, сила волі, прагнення до самовдосконалення тощо);

- прагнення до розвитку гуманних якостей характеру: милосердя, доброзичливості, чуйності, уважності, щирості, комунікабельності, співчуття тощо;

- професійно значущі якості, що дозволяють успішно працювати в колективі: упевненість, професійна інтуїція, здатність співвідносити свої цілі та дії з цілями та діями інших людей, розуміти особистість кожної людини, створювати довірливі відносини;

- пізнавальна активність (прагнення до накопичення професійних знань та вмінь, розширення світогляду, набуття професійного досвіду).

Автор також зазначає, що це – ідеальний набір внутрішніх суб'єктивних умов. У реальному житті студенти можуть володіти ними більшою чи меншою мірою, а деякі можуть бути розвинені недостатньо. У такому випадку з'являється необхідність створення зовнішніх психолого-педагогічних умов для розвитку в студентів внутрішнього потенціалу [81].

Зовнішні об'єктивні умови складають сукупність спеціально створених обставин, які виділяють на основі того, що в процесі взаємодії з культурно-освітнім середовищем ВНЗ повинно відбуватися вдосконалення внутрішнього світу студента, розуміння ним цінностей та важливості майбутньої професійної діяльності [81].

Багато вчених приділяли увагу визначенню організаційно-педагогічних та педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх фахівців з дизайну. Останні розробки відомих українських дослідників ми звели до *таблиці 2.1*.

Таблиця 2.1

Запропоновані українськими вченими організаційно-педагогічні та педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх фахівців з дизайну

П.І.Б. науковця	Запропоновані організаційно-педагогічні та педагогічні умови
1	2
Дерев'янка Наталія Володимирівна [53]	<ul style="list-style-type: none"> - орієнтація змісту дизайн-навчання на формування проектно-образного мислення; - активізація механізмів професійної мислєдіяльності студентів-фахівців з дизайну; - упровадження групових проектувальних методів; створення креативного освітнього простору
Прусак Володимир Федорович [138]	<ul style="list-style-type: none"> - інтеграція знань студентів з професійно орієнтованих та загальнохудожніх дисциплін; - оптимізація співвідношення інженерного та мистецького аспектів у змісті дизайн-освіти; - розробка і оновлення освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм; - удосконалення навчальних програм; - розвиток дослідницької та конкурсної діяльності студентів
Фурса Оксана Олександрівна [190]	<ul style="list-style-type: none"> - врахування вимог суспільства та ринку праці до підготовки фахівців дизайнерського профілю; - спрямованість освітнього процесу на забезпечення неперервного художнього й творчого розвитку майбутніх фахівців з дизайну в системі «учень дизайн-студії – студент коледжу – слухач професійних курсів – фахівець з дизайну»; - забезпечення гнучкості змісту дизайн-освіти; - професійне навчання на основі використання варіативних (авторських) курсів; - впровадження інноваційних форм і методів професійного навчання майбутніх фахівців з дизайну; - постійне оновлення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців з дизайну; - розвиток дослідницької та конкурсної діяльності студентів мистецького коледжу

Продовження таблиці 2.1

1	2
Цідило Ірина Ігорівна [197]	<ul style="list-style-type: none"> - формування основ образотворчої грамоти в інформаційно-технологічній підготовці фахівця з дизайну; - диференціація комп'ютерно-графічних засобів художньо-проектної діяльності фахівця з дизайну; - інтеграція естетичних та інформаційно-візуальних інновацій у навчальному дизайн-проектуванні, дотримання яких гарантує досягнення результату

Чим краще будуть створені та підготовлені умови, тим кращі результати професійної діяльності викладача, що впливає на розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

Розглянемо детальніше кожен з цих умов.

У роботі Н. Дерев'янка [53] розкрито й обґрунтовано зміст педагогічних умов, що забезпечують успішність формування проектно-образного мислення майбутніх фахівців з дизайну у вищому навчальному закладі, подано концептуальну модель цього процесу.

Для досягнення мети – формування у майбутніх фахівців з дизайну проектно-образного мислення як основи їхньої професійної готовності, у процесі навчання були вирішені такі завдання: 1) формування у студентів мотивації до саморозвитку професійної мислєдіяльності; 2) забезпечення усвідомлення ними сутності цього процесу; 3) формування образного та проектного компонента професійного мислення, забезпечення його проговорення; 4) активізація механізму проектно-образного мислення, у тому числі саморегулятивні й рефлексивні механізми.

Упровадження вищезазначених педагогічних умов передбачає включення до змісту професійної підготовки на рівні теоретичного аспекту – формування орієнтовної основи проектно-образного мислення – системи спеціальних знань щодо його сутності, а також чинників і механізмів розвитку та саморозвитку; на рівні практичного аспекту – формування мисленнєвих операцій, що забезпечують функціонування образного та проектного компонентів професійного дизайнерського мислення; на рівні особистісного аспекту – розвиток професійно

важливих якостей, які зумовлюють успішність професійної миследіяльності майбутнього фахівця, у тому числі рефлексивності, здатності до антиципації.

Основними критеріями сформованості проектно-образного мислення майбутніх фахівців з графічного дизайну визначено: 1) усвідомленість студентами етапів проектувальної діяльності фахівця з дизайну та фаз його миследіяльності; 2) послідовність, логічність, обґрунтованість трансформації образу-перцепту до образу-концепту студентів-фахівців з дизайну в процесі проектувальної діяльності; 3) розвинуту рефлексивність та здатність до антиципації.

Змістовні характеристики критеріїв покладено в основу виділення рівнів сформованості проектно-образного мислення.

У дослідженні В. Прусак [138] представлено загальну схему підготовки майбутніх фахівців з дизайну у вищих навчальних закладах, розкрито зміст та методику їхньої підготовки. Вимоги до професійних якостей фахівця диференціюються за багатьма рівнями: від елементарного утилітарно-практичного до рівнів найсучаснішого виробництва, науки, техніки, мистецтва, культури загалом. До того ж, вимоги ці можуть досить швидко змінюватися, доповнюватися новими.

У дослідженні розроблено вимоги до інтеграції загальнохудожніх і професійних знань у підготовку майбутніх фахівців з дизайну. Зокрема з'ясовано, що спеціальна професійна підготовка й формування їхньої особистості є головною метою підготовки фахівця з графічного дизайну у вищих навчальних закладах, а загальнохудожній аспект навчання фахівця з графічного дизайну є необхідним компонентом цілісної системи його професійної освіти і формує основу фундаментальних знань фахівця. Орієнтація фундаментальних дисциплін на практичні потреби студентів, їхні інтереси і потреби передбачає інтеграцію на змістовому та процесуальному рівні.

Критерії готовності до професійної діяльності майбутнього фахівця з графічного дизайну відповідають таким компонентам: когнітивний, діяльнісно-операційний та особистісний. Зміст перших двох критеріїв ґрунтується на розроблених автором освітньо-кваліфікаційних характеристиках та освітньо-

професійних програмах освітньо-кваліфікаційних рівнів 6.020200, 7.020210, 8.020210 напряму підготовки 0202 «Мистецтво» спеціальності «Дизайн», затверджених Міністерством освіти і науки України 29. 01. 2003 р. (використані в процесі експериментальної перевірки знань і вмінь студентів-дизанерів). Щодо третього критерію, то він пов'язаний з креативним аспектом діяльності фахівця з графічного дизайну.

Головним і загальним для всіх студентів є вміння розробляти оригінальні за дизайнерським задумом та виконанням витвори, творчо вирішувати композиційні, колористичні та технічні завдання. Важливою є й апеляція до традицій та творчого досвіду як вітчизняної, так і зарубіжної художньої культури. Інший комплекс умінь відноситься, власне, до професійної дизайнерської майстерності – відтворення образотворчими засобами авторської ідеї, дизайн-пропозиції, набуття навичок проектанта, конструктора, макетувальника, виконавця експериментальних зразків, який професійно володіє графічними і технічними засобами та допоміжним інструментарієм, який ураховує особливості та технічні властивості використаних матеріалів тощо. Низка умінь покликані забезпечити реалізацію та впровадження проектів і зразків у виробництво. Отже, дизайнер високоякісним творчим продуктом має впливати на формування суспільного смаку й естетичної культури суспільства, надавати методичну та фахову допомогу виробничим підприємствам, проектно-конструкторським службам, організаціям, співпрацювати з творчими працівниками культури і мистецтва, орієнтуватись у різноманітті творчих та культурно-історичних процесів тощо.

Такий перелік умінь майбутнього фахівця з графічного дизайну, задекларований освітньо-кваліфікаційною характеристикою, є основою для стандарту, яким мають керуватися всі вищі навчальні заклади України, котрі здійснюють підготовку фахівців зі спеціальності «Дизайн». Зміст знань, які має набути майбутній дизайнер, поєднує такі напрями: загальнотеоретичний, загальнохудожній, професійно-орієнтований, інженерно-технічний та технологічний, організаційно-технічний.

Українська дослідниця О. Фурса [197] до організаційно-педагогічних засад

функціонування мистецького коледжу відносить: нетрадиційний підхід до відбору для навчання художньо обдарованої молоді, який ґрунтується на запровадженні комплексного вступного іспиту, спрямованого на виявлення в абітурієнтів художніх здібностей, необхідного рівня фантазії, відчуття кольору, форми тощо; наявність висококваліфікованих педагогів, які обираються на конкурсних засадах з числа провідних фахівців архітектури, мистецтвознавства, художників, фахівців з графічного дизайну, науковців тощо; оновлення змісту дизайн-освіти, упровадження варіативних (авторських курсів), інноваційних форм і методів професійного навчання майбутніх фахівців з дизайну; спрямування методичної діяльності педагогів коледжу на розроблення навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну, організацію роботи циклових комісій, упровадження сучасних форм методичної роботи (творча педагогічна майстерня, майстер-класи та професійні семінари за участю відомих вітчизняних і зарубіжних фахівців з графічного дизайну), організацію внутрішнього контролю на принципах об'єктивності, систематичності, демократичності; спрямування виховної діяльності в коледжі на формування всебічно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної особистості майбутнього фахівця з дизайну, здатної до самовдосконалення та самореалізації; розвиток соціального партнерства з роботодавцями, студіями відомих українських та зарубіжних фахівців з графічного дизайну, яке передбачає спільне проведення олімпіад, конкурсів, фестивалів, що дають змогу виявити молоді таланти в галузі моделювання одягу, перукарського мистецтва, візажу, реклами в моді тощо; матеріально-технічне забезпечення процесу професійного навчання, дизайнерських творчих майстерень, модельно-макетних лабораторій, художніх студій тощо [197].

У дослідженні обґрунтовано положення щодо відбору та структурування змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну на основі *принципів*: гуманізації, гуманітаризації, фундаменталізації, неперервності, відкритості дизайн-освіти, наступності змісту, випереджувального підходу, єдності теорії та практики в художньому розвитку особистості, індивідуалізації та диференціації процесу художньої діяльності, інтеграції науки, мистецтва й

виробництва, екологізації, естетизації освіти, єдності навчання та виховання тощо.

Це дало змогу здійснити такий відбір знань і вмінь, які є професійно значущими в дизайнерській діяльності, зокрема: вільно володіти рисунком і живописом у створенні проектів та ескізів, основами кольорознавства та пластичної анатомії, екології та безпеки життєдіяльності, сучасними технологіями проектування та виготовлення дизайн-виробів.

У дослідженні проведено аналіз *форм інноваційної діяльності у професійній підготовці майбутніх фахівців з графічного дизайну*, до яких віднесено: професійні семінари, студентські конференції, професійні конкурси, майстер-класи, експериментальні секції, ділові ігри, міні-лекції, виїзні лекції, відео-лекції, практики в дизайн-студіях відомих фахівців з графічного дизайну, етнографічну діяльність в музеях, дослідницьку роботу тощо. Розкрито особливості професійного навчання в мистецькому коледжі на основі інноваційних методів: метод проектів; портфель студента, кейс-метод; метод педагогічної підтримки. Розроблено і впроваджено авторську методику навчання основ рисунка – метод зображення на сферичній поверхні. Ефективність цього методу полягає в розвитку у майбутніх фахівців з графічного дизайну високого рівня фантазії, творчої уяви, відчуття надзвичайності об'єкта, інтуїції сприйняття головного, конкретного, умінь передавати невизначені, хаотичні та інші складні предмети, здатності ідентифікувати, ототожнювати себе як з живими істотами, так і з неживим предметним світом.

Значну увагу приділено обґрунтуванню методики індивідуального підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну. Доведено, що індивідуальний характер завдань забезпечує відпрацювання необхідних фахівцю з дизайну професійних знань, умінь, навичок. Показано, що етнографічна, плернерна та технологічна практики ґрунтуються на засадах індивідуалізації та диференціації.

Визначено сукупність вимог до розроблення навчально-методичного забезпечення дизайн-освіти. Виявлено, що комплексний підхід до навчально-методичного забезпечення сприяє ефективній спільній діяльності педагогів і

студентів мистецького коледжу.

На цьому етапі наукового пошуку розкрито залежність рівня якості знань і вмінь студентів мистецького коледжу від рівня навчально-методичного забезпечення теоретичних дисциплін і практик, а також від професійної спрямованості їх змісту.

Зважимо на те, що на основі результатів дослідження в науковій роботі І. Цідило [197] визначено такі педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну до використання комп'ютерних технологій у професійній діяльності: формування основ образотворчої грамоти в інформаційно-технологічній підготовці; диференціація. Основними *формами роботи* зі студентами авторка визначила такі: діалогова лекція, лекція-візуалізація, лабораторно-практичне заняття, самостійна робота студентів (індивідуальна, парна, групова), навчальний проект. У роботі зі студентами реалізовувалася низка як традиційних, так і інноваційних *методів*: метод проблемного викладу, дослідницький, частково-пошуковий, проектний метод; специфічні методи – формальний метод, метод тематичної та декоративно-композиційної діяльності, метод візуально-естетичного відбору необхідних і достатніх компонентів зорового ряду, метод композиційного пошуку на основі готових кольорографічних форм, методи транслітерації, імітації та експлуатації.

Для досягнення визначеної мети використовувались сучасні технічні *засоби*, а саме: дидактична техніка (комп'ютер, проектор), електронні варіанти лекцій та матеріали для самостійного вивчення (звукова інформація, відеоінформація, графічні зображення); специфічні засоби – засоби художньої виразності комп'ютерних інструментів.

На нашу думку, всі необхідні якості особистості майбутнього фахівця з графічного дизайну виховуються й розвиваються завдяки комплексному підходу до моделювання освітнього процесу, ретельному відбору навчальних дисциплін, кожна з яких спрямована на розвиток однієї або декількох професійно значущих властивостей чи практичних умінь і навичок в умовах, максимально наближених до майбутньої діяльності, в межах різного рівня освітніх систем, зокрема системи

професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Відтак огляд наукової літератури дав змогу уточнити базові поняття, методологічні основи вирішення визначеної проблеми, а також сформулювати провідну ідею дослідження – застосування диференційованого підходу уможливить підвищення результативності процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

Проблема вибору та дослідження оптимальних організаційно-педагогічних умов, які б забезпечили успішність формування у студентів різноманітних якостей, є досить актуальною. У межах нашого дослідження розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці повинен складати цілісну систему, а ефективне її функціонування стане запорукою успішного професійного становлення сучасних фахівців з графічного дизайну.

Ураховуючи результати проведеного аналізу наукових робіт, у рамках теми дисертаційного дослідження нами були визначені наступні *організаційно-педагогічні умови ефективного розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці:*

- наповнення змісту спеціальних дисциплін ціннісно-смісловими, проблемно-проектними завданнями, що активізують покомпонентний розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну;

- упровадження індивідуальних освітніх маршрутів, що актуалізують суб'єктну позицію майбутніх фахівців з графічного дизайну в навчально-професійній діяльності;

- використання комплексного навчально-методичного супроводу процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Таким чином, виходячи з теоретичних положень, розглянутих в попередньому розділі дослідження, аналізу наукових робіт із означеної наукової проблеми, виникає необхідність вивчення стану сформованості творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

2.2. Діагностика стану сформованості творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці

Організація пошукової роботи в контексті цільового підходу припускає розроблення й реалізацію дослідно-пошукової програми (*Додаток Б*), метою якої є *апробація моделі розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці та перевірка ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов.*

Досягнення поставленої мети можливе через вирішення наступних організаційно-педагогічних завдань:

- дослідити стан сформованості творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці;
- установити взаємозв'язок між процесом реалізації моделі та результатами, що досягаються;
- зафіксувати й представити динаміку розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в процесі формувального етапу експерименту;
- за допомогою порівняльного аналізу результатів констатувального та формувального експериментів обґрунтувати доцільність і ефективність комплексної реалізації організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Дослідно-пошукова робота здійснювалася поетапно в умовах освітнього процесу впродовж трьох років на базі Інституту реклами ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» – спеціальність «Графічний дизайн», Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова – спеціальність «Образотворче мистецтво», Луганського національного університету імені Тараса Шевченка – спеціальності «Архітектура», «Дизайн архітектурного середовища» і «Дизайн», Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. У педагогічному експерименті взяло участь 25 викладачів і 563 студенти.

I етап дослідно-пошукової роботи (2012-2013 рр.) припускав вивчення педагогічного досвіду й стану проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; розроблення програми дослідження; побудову робочої гіпотези, проведення констатувального експерименту.

II етап (2013-2014 рр.) передбачав формувальний експеримент, який включав розроблення моделі розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, уточнення її структури та змісту; розробку діагностичного інструментарію процесу вивчення рівня розвитку досліджуваних професійно-особистісних якостей; реалізацію організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу; аналіз отриманих в ході дослідження результатів.

III етап (2015-2016 рр.) охоплював експериментальну перевірку гіпотези дослідження та ефективності розробленої моделі, організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, апробацію отриманих в ході дослідження результатів в педагогічній практиці.

У дослідженні використовувався комплекс взаємозв'язаних *методів* – спостереження, усне й письмове опитування, анкетування, самоаналіз, вивчення документації і педагогічного досвіду, моделювання, методи кількісної обробки даних і якісного аналізу результатів експерименту.

Перший етап дослідження припускав вивчення рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну та визначення реальної необхідності розвитку цієї професійно-особистісної якості. Результати констатувального експерименту впливали на вибір методів дослідження, критеріїв і показників розвитку творчого потенціалу. Дані експерименту сприяли правильній організації роботи, спрямованої на розвиток досліджуваної якості.

У процесі розроблення програми експерименту виникла потреба в організації і проведенні пілотажного дослідження, яке дозволило з'ясувати думку викладачів і студентів відносно необхідності розвитку творчого потенціалу як важливої професійно-особистісної якості майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Для вирішення завдань пілотажного дослідження було проведено

анкетування (Додатки В, Г), що дозволило визначити специфіку професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну, спрямованої на їхній професійно-особистісний розвиток; виявити найбільш важливі професійні уміння та особисті якості, значущість творчого потенціалу для професійної діяльності майбутнього фахівця; визначити чинники, що негативно впливають на розвиток досліджуваної якості; вивчити особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну, побудованої на творчому розвитку й визначити умови її ефективності; конкретизувати суть досліджуваної професійно-особистісної якості; визначити рівень розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Проведення анкетування доповнювалися такими *методами* дослідження: тестування, метод експертних оцінок, цілеспрямоване педагогічне спостереження, бесіда, аналіз продуктів проектної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну, що сприяло накопиченню масиву емпіричних даних і дозволило в загальному вигляді представити стан проблеми в практиці професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну.

З метою виявлення найбільш важливих професійних умінь і особистісних якостей фахівця з графічного дизайну, значущості творчого потенціалу для його професійної діяльності респондентам було запропоноване питання: «Вкажіть, які професійні знання, уміння, навички й особисті якості Вам потрібні як майбутнім фахівця з графічного дизайну»? Студентами 1-5 курсів (563 особи) були дані варіанти відповідей: творчі здібності (87%), працьовитість (32%), цілеспрямованість (51%>), наполегливість, ентузіазм і любов до професії (93%), уява, уміння малювати, фантазувати (78%), неординарність мислення (77%) та ін. Проте частина студентів 4 і 5 курсів (245 осіб), які вже виконують проекти й частково зайняті професійною діяльністю, пріоритет віддає такий якості, як творчість (76%), комунікативність (81%>), професіоналізм (наявність професійних знань, умінь і навичок та здатність їх практичного застосування) (66%), професійна інформованість (45%), аналітичні здібності (18%), проблематизація (18%), цілеспрямованість (26%), здатність до саморозвитку

(15%).

Творчий потенціал майбутніх фахівців з графічного дизайну більш, ніж половиною респондентів (396 осіб) розуміється як нестандартність мислення та здатність створювати щось якісно нове, таке, що не відповідає загальноприйнятому в суспільстві. Причому, більшість із них зосереджена на формулюванні оригінальної, цікавої ідеї і лише 5% респондентів в креативному потенціалі фахівця з графічного дизайну бачать здатність практичної реалізації цієї ідеї, що дозволяє зробити висновок про обмежене розуміння студентами специфіки майбутньої професійної діяльності. Крім того, 35% респондентів зв'язують творчий потенціал зі здатністю нетрадиційно підходити до творчого процесу й сприйняття життєвих ситуацій, що склалися. У той же час лише 21% опитаних досліджувану якість зв'язують з проявом у продуктах творчої діяльності особистої індивідуальності, здатності відбивати у предметному світі свій погляд на навколишню дійсність. Лише 3% респондентів розуміють досліджувану якість як специфічну здатність до творчості та проектування культурних зразків і 1% – як творчу активність і наявність необхідного для дизайн-проектування багажу знань і досвіду.

Незважаючи на деяку варіативність уявлень майбутніх фахівців з графічного дизайну про суть поняття «творчий потенціал», 100% опитаних стверджують про його високу значущість і необхідність розвитку в процесі професійної підготовки. Поясненням слугує бажання майбутніх фахівців бути оригінальним, вільно виражати власні ідеї в продуктах діяльності, якісно відрізнятися від колег і інших людей (94%), щоб створювати речі відповідно до вимог сучасності, уміти аналізувати й прогнозувати потреби суспільства, бути різноманітними у своїх проектах для людей з різними смаками та перевагами, максимально точно втілювати ідеї в кінцевий продукт (6%).

Майбутнім фахівцям з графічного дизайну було запропоновано висловити думку про чинники, що негативно впливають на розвиток творчого потенціалу. Їм була надана можливість вибору декількох варіантів відповідей із запропонованих. Результати анкетування показали, що 30% респондентів пов'язують проблеми

розвитку їх творчого потенціалу з труднощами в організації самостійної навчальної діяльності, відсутністю навичок її планування та самоконтролю, складністю самооцінки і корекції результатів навчання. Особливо ця проблема загострюється до 4-го курсу, коли значно збільшується навчальне навантаження, пов'язане з виконанням проектів. У зв'язку з цим виникає страх невдачі при розробці проектів (24%), невпевненість у своїх здібностях і можливостях (36%), виникають труднощі в активізації навчально-професійної діяльності, знижується рівень мотивації навчання (14%). Відповідно, знижується і якість навчання: успішною свою освітню діяльність оцінюють 67% студентів 1-го і 2-го курсів, 34% студентів 3-го і 4-го курсів, 17% студентів 5-го і 6-го курсів. Серед чинників, що також негативно впливають виділяють труднощі в генеруванні ідей (16%>), проблематизації (11%), недостатній рівень загальноосвітньої підготовки і володіння професійними знаннями (13,5%). Більше 40% студентів відмічають труднощі у вираженні своїх думок, відсутність здатності дискутувати з викладачами і відстоювати власну думку, виникають проблеми з самостійним ухваленням оригінальних рішень в процесі проектування (16%).

Думка викладачів з приводу чинників, що негативно впливають на розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, склалася іншим чином:

- для студентів 1-3 курсів головною причиною є недостатній рівень загальноосвітньої підготовки, труднощі в організації самостійної навчальної діяльності та відсутність пізнавального інтересу (53%). Відсутність навичок організації самостійної діяльності у студентів обумовлюють необхідність у постійній корекції і стимулюванні їхньої навчальної роботи (38%). Крім того, позначений чинник знижує упевненість майбутніх фахівців у своїх можливостях (27%);

- студентам 4-5 курсів бракує знань, умінь і навичок для досягнення мети в проектній діяльності (46,6%), характерні складнощі з мотивацією, проблематизацією і рефлексією (33%). Відзначається тенденція до зниження впевненості у власних творчих можливостях і здібностях, що позначається на

здатності самостійно приймати відповідальні навчально-професійні рішення (30%) та пропонувати неординарні, креативні ідеї в проектах, цікаво їх реалізовувати (23%).

Аналіз відповідей респондентів на питання анкети, пов'язані з організацією освітнього процесу та умовами його ефективності щодо розвитку творчого потенціалу свідчить, про те що:

- можливість розвитку позначеної професійно-особистісної якості в процесі професійної підготовки дістають 76% студентів;
- організовувати свою навчальну діяльність, що сприяє розвитку особистої творчої активності, вдається 21% студентів;
- продуктивність навчальної діяльності, спрямованої на розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, підвищуватиметься, якщо освітній процес будується на принципах партнерської взаємодії його учасників, а викладач стимулює ініціативу та творчість студентів (86%).

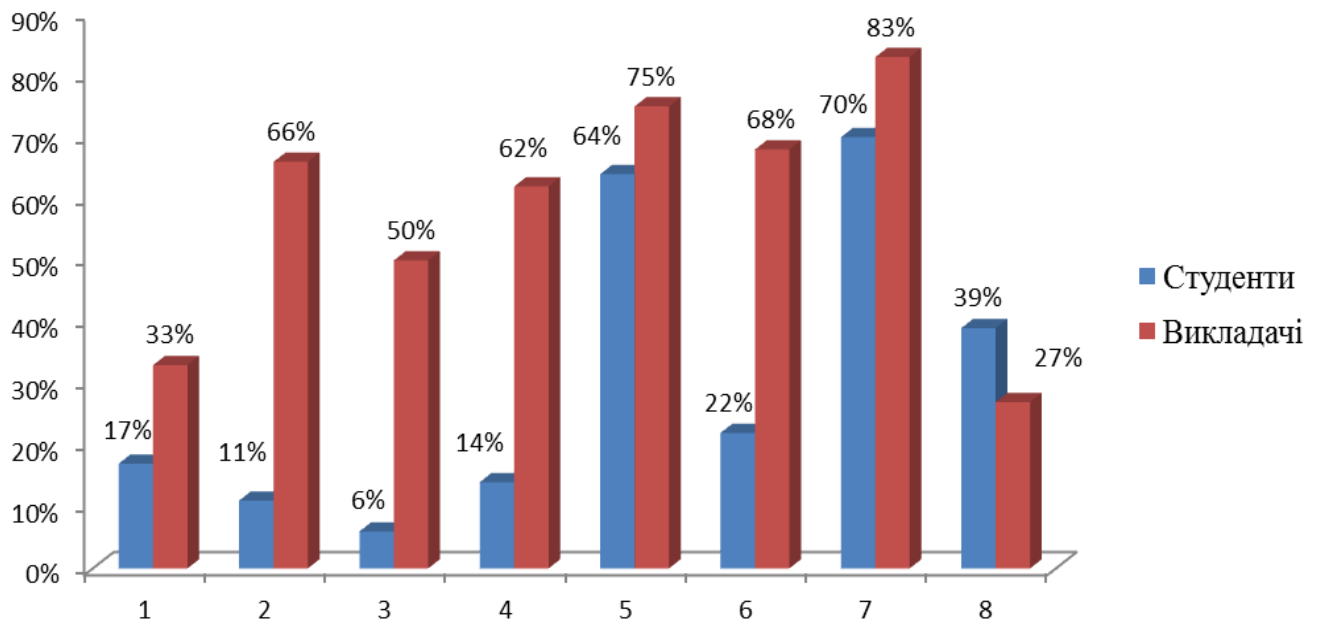
Респонденти відзначають, що більшість викладачів, які є фахівцями з графічного дизайну та практиками зі сформованим стилем проектування й творчими перевагами, будують навчальний процес на суб'єктивно-автократичних принципах, що неминуче пригнічує індивідуальність студентів (78%). Негативно впливає на розвиток досліджуваної професійно-особистісної якості й рівень успішності майбутніх фахівців з графічного дизайну, перевантаженість освітнього процесу – творча складова професії вимагає роздумів, спостережень, пошуку об'єктів або предметів натхнення тощо, чому не сприяє жорсткий навчальний графік. Цей факт відзначили 86% респондентів.

Одне з завдань анкети було спрямовано на визначення організаційних форм, що сприяють якісному засвоєнню навчального матеріалу та розвитку творчого потенціалу (*Додаток В*). В зв'язку з цим студентам і викладачам було запропоновано вибрати одне або декілька видів заняття:

- 1) лекція
- 2) семінар
- 3) лабораторна, практична робота (заняття)

- 4) курсова робота
- 5) навчальна та виробнича практика
- 6) самостійна робота
- 7) творчий (дослідницький) проект (завдання)
- 8) наукова студентська робота.

Процентне співвідношення відповідей студентів і викладачів щодо ефективності розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну з використанням різних форм занять представлено у вигляді діаграми на *рисунку 2.1.*

Рис. 2.1. Оцінка респондентів щодо ефективності розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну з використанням різних форм занять

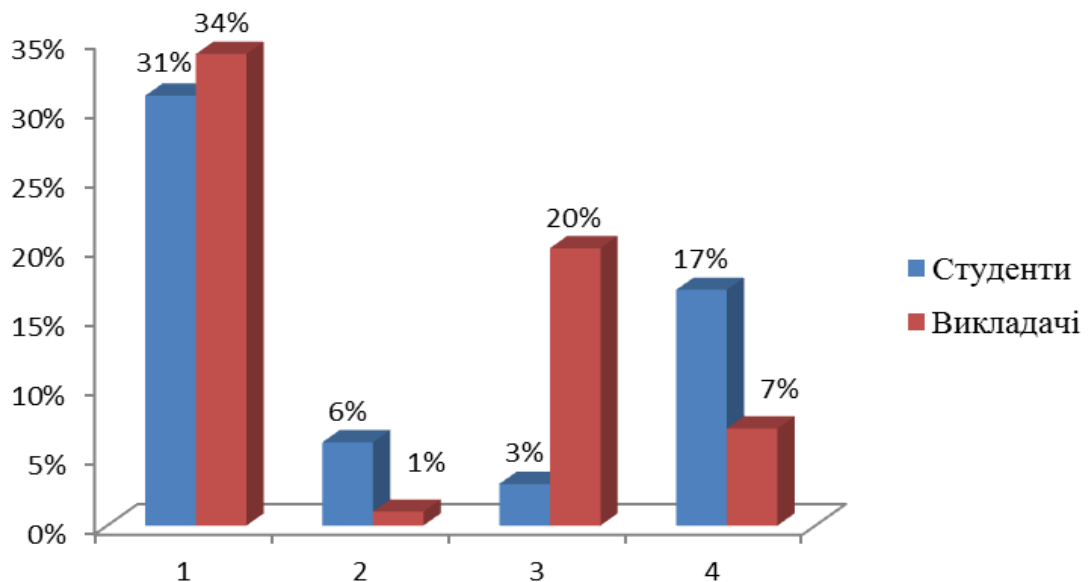
Необхідно відзначити, що дані, представлені на діаграмі, вказують на деяку невідповідність суджень студентів. Їхнє бажання бути суб'єктами навчальної діяльності й самостійно організовувати процес пізнання та професійного розвитку (86%) дещо суперечить низькій оцінці можливостей самостійної роботи (22%).

Наступним напрямом пілотажного дослідження стало визначення значущості умінь у професійному розвитку фахівця з графічного дизайну.

Респондентам було запропоновано проранжувати за значущістю умінь фахівця з графічного дизайну:

1. Орієнтація на інновації, творчий пошук у різних формах.
2. Фіксація своєї праці й узагальнення власного досвіду;
3. Прогнозування професійної діяльності;
4. Використання знань сучасного стану теорії і методології дизайну, проектування, конструювання, матеріалознавство, технології виготовлення об'єкту професійної діяльності.

Отримані результати відображені на *рисунку 2.2*.

Рис. 2.2. Оцінка респондентів щодо значущості професійних умінь майбутніх фахівців з графічного дизайну

Відтак проблема розвитку професійно-особистісних якостей майбутніх фахівців із графічного дизайну в процесі професійної підготовки має теоретичну і практичну значущість. Вирішенню позначеної проблеми сприяє розроблення теоретичних і практико-орієнтованих аспектів розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, що дозволяє раціонально організувати навчально-професійну діяльність, а також створює можливість їх найповнішої самореалізації.

У зв'язку з тим, що високий рівень розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну припускає наявність певних професійних знань,

умінь і навичок, наступний етап пілотажного дослідження був пов'язаний з вивченням дійсного стану структурних компонентів досліджуваної якості. Вивчення мотиваційно-цільового компонента творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну було пов'язане з дослідженням творчості для рефлексії. Метою освітньої діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну є адекватний потребам суспільства продукт, що отримується шляхом рішення творчої задачі в логічно вивіреному процесі проектування. У реальному освітньому й творчому процесах мотиви та рефлексія взаємозв'язані. Досягнення майбутнім дизайнером певного рівня професійної підготовки та розвитку професійних і особистісних характеристик здійснюється в результаті рефлексії усіх компонентів діяльності, усвідомлення власних можливостей, реалізації здібностей і професійного потенціалу.

Проведене нами тестування за методикою, запропонованою А. Реаном і В. Якуніним (*Додаток Г*), спостереження і опитування дозволили зафіксувати різні варіанти відповідей. Наприклад, 56% майбутніх фахівців з графічного дизайну вчать для того, щоб стати висококваліфікованим фахівцем в обраній сфері діяльності, при цьому лише 44% респондентів розраховують забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності за рахунок професійної підготовки і тільки 25% студентів для забезпечення успішного професійного майбутнього відчують потребу в отриманні глибоких і міцних знань, розвитку в процесі набуття важливих професійно-особистісних якостей. Мотивом навчання 37,5% респондентів є отримання диплома, а здобуття вищої освіти за фахом «Дизайн» викликає інтелектуальне й творче задоволення в 25% опитаних. Більшість студентів у професії приваблюють відсутність обмежень у творчості та можливість реалізувати навички малювання, що підтверджується такими висловлюваннями:

- Хочу стати дизайнером, тому що мені подобається працювати творчо.
- Я зацікавлений змістом майбутньої професійної діяльності, можна нескінченно придумувати щось оригінальне й втілювати в життя.
- Отримую задоволення від творчого процесу, хоча не завжди виходить, але

це мене не зупиняє...

- Престижно, умію малювати, подобається створювати нове.

- Професія фахівця з графічного дизайну дає змогу створювати щось красиве, нове, якісне. А також дає можливість самовираження й змінювати навколишній світ, робити його кращим, зручнішим.

У продовження відзначимо, що здатність цілепокладання в освітній діяльності підтверджена лише 13% респондентів. Водночас самостійно ставлять мету розвивати свої професійно-особисті якості в процесі професійної підготовки 21% опитаних студентів:

- Дизайн – це моє життя. Я хочу робити щось нове, не схоже на те, що було до мене. Я хочу розвиватися.

- Хочеться завжди отримувати цікаві завдання, спрямовані на розвиток індивідуальності, власного творчого мислення.

Застосована нами методика виявила, що 11% майбутніх фахівців здійснюють рефлексію результатів власної діяльності та мають адекватну самооцінку:

- Я завжди намагаюся зрозуміти причину власної невдачі, знайти інший спосіб досягти мети в проекті.

- Намагаюся розвиватися, щоб бути успішним і затребуваним. Дизайнерові треба вміти розуміти бажання замовників і одночасно виражати власні думки в проекті. Він повинен знати психологію, щоб спілкуватися з людьми.

Отже, кількість студентів, зацікавлених в професійному саморозвитку, досягла 56%. Проте їхня навчально-професійна діяльність визначається переважно стимулом або потягом. При цьому спостерігається низька здатність до рефлексії результатів діяльності (89%), а також невміння студентів формулювати мету, обирати засоби її досягнення та реалізовувати (87%). Цю ситуацію ми схильні пояснити недостатньою спрямованістю освітнього процесу на розвиток важливих професійно-особистісних якостей, відсутністю знань про механізми цілеспрямованості й можливості особистого освітнього зростання в процесі професійної підготовки.

Це припущення підтвердилося під час дослідження когнітивно-змістовного та рефлексивно-креативного компонентів творчого потенціалу, які припускають володіння професійними знаннями, уміннями й навичками. Відзначені утруднення майбутніх фахівців з рефлексією результатів проектування на етапі здійснення проектної діяльності сприяють значному відхиленню (невідповідності) результатів проекту від його концептуальної ідеї (80%). Як правило, студенти не розуміють причини такого відхилення, їм важко перебудуватися, переключитися на нові механізми управління власною діяльністю, шукати інші, більш ефективні засоби досягнення мети. Слабкі аналітичні здібності впливають також на можливість бачити проблеми в навколишній дійсності, генерувати ідеї їх вирішення, варіативно вирішувати поставлені завдання.

Для дослідження когнітивно-змістовного та рефлексивно-креативного компонентів були проаналізовані результати вивчення студентами кафедри дизайну Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (спеціальності «Архітектура», «Дизайн архітектурного середовища» і «Дизайн») низки загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін, що відображають специфіку майбутньої професійної діяльності.

Згідно з отриманими даними, у студентів усіх курсів переважає високий рівень успішності за спеціальними і загальнопрофесійними дисциплінами. Проте на дисциплінах, пов'язаних з проектуванням, де затребувані загальноосвітні й спеціальні знання та уміння, переважає середній і низький рівні підготовки студентів. Причиною цього факту є відсутність вміння застосовувати на практиці отримані знання, ефективно ними оперувати в процесі дизайн-проектування. Слід зазначити, що значні ускладнення викликають у студентів завдання із заздалегідь заданими вузькими рамками, в яких потрібні гнучкість розуму, швидкість ухвалення рішень і їх варіативність, здатність «цитувати» або поєднувати в одному образі об'єкту проектування різні художні стилі, здатність відмовитися від роботи по аналогіях і виробляти власний стиль діяльності тощо.

У зв'язку з цим ми визнали проблему розвитку когнітивно-змістовного й рефлексивно-креативного компонентів творчого потенціалу, що вимагає наукового рішення. Низька здатність застосування знань, умінь і навичок знижує міру прояву креативності майбутніх фахівців з графічного дизайну при вирішенні навчальних завдань і надалі відобразиться на результатах професійної діяльності.

Задля уточнення рівня розвитку когнітивно-змістовного компонента для майбутніх фахівців з графічного дизайну (87 осіб) нами були розроблені опитування (*Додаток Д*). Студентам було запропоновано оцінити власний рівень професійних знань, умінь і навичок з дисциплін інженерно-технічного блоку та відповісти на низку запитань з дисциплін «Матеріалознавство», «Технологія виготовлення дизайн-продукту», «Конструювання». Порівняльний аналіз самооцінки знань студентів з результатами діагностичного опитування показав, що фактичний рівень підготовки майбутніх фахівців з дисциплін інженерно-технічного циклу трохи перевищував показник їх самооцінки – 3,8 і 3,65 балів відповідно. При цьому легко виконувалися завдання, розраховані на репродуктивний рівень (48,7%), складніше – на евристичний (37,6%), з найбільшими труднощами – на творчий (13,7%).

З метою визначення побіжності й гнучкості мислення, здібності до нестандартних рішень студентам було запропоновано виділити ряд соціальних і виробничих проблем або протиріч, вирішення яких можна забезпечити організацією роботи власного підприємства. Майбутнім фахівцям з графічного дизайну було поставлене завдання, використовуючи метод мозкового штурму, запропонувати декілька варіантів вирішення позначеної проблеми (бланк завдання представлений в *Додатку Ж*). У результаті виявилось, що менше половини студентів (42,6%) здатні бачити і формулювати проблеми, але виявити причини їх виникнення й запропонувати декілька варіантів рішення без допомоги викладача не в змозі. При ухваленні рішення, як правило, орієнтувалися на авторитет і досвід педагога. Варіанти відповідей у більшості випадків схожі, студентам складно абстрагуватися й запропонувати

кардинально відмінні способи вирішення поставленої задачі, способи вирішення переважно шукаються в сфері дизайну, спостерігається прихильність до стереотипної поведінки.

Слід зазначити, що у більшості студентів (97% у опитаних 1-3 курсів та 53% у 4-5 курсів) нестійкий пізнавальний інтерес у галузях знань, що не стосуються художньої діяльності. Причина позначеної проблеми полягає в тому, що студенти вступають на дизайнерські спеціальності після навчання в дизайн-студіях, художніх школах і училищах та демонструють певну нездатність до діяльності в технічній сфері діяльності. Для варіативного вирішення професійних завдань багатьом студентам бракує загального інтелектуального розвитку й знань (20%).

Отримані результати свідчать про те, що *компоненти* творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну (*мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовний і рефлексивно-креативний*) не розвинені на необхідному для успішної професійної діяльності рівні. Підтверджується наше припущення про те, що студенти не готові самостійно розвивати особистісний творчий потенціал.

У контексті теми нашого дослідження важливим видавалося з'ясування оцінки майбутніми фахівцями з графічного дизайну власного рівня розвитку творчого потенціалу. В зв'язку з цим використовувалася розроблена В. Андрєєвим [8] методика, адаптована для нашого дослідження (*Додаток Ж*). Майбутнім фахівцям з графічного дизайну було запропоновано оцінити (за 10-бальною шкалою) власні особисті якості, що характеризують рівень розвитку творчого потенціалу. Значення отриманих результатів представлені в *таблиці 2.2*. Для визначення рівня означеної якості були досліджені відповіді студентів 1-5 курсів спеціалізації «Дизайн» і «Графічний дизайн». У анкетуванні брали участь 252 особи.

Таблиця 2.2

Параметри і значення оцінки особистісних якостей майбутніх фахівців з графічного дизайну, що характеризують рівень розвитку творчого потенціалу (за 10-бальною шкалою)

Параметри	Самооцінка студентів	Результати дослідження
1	2	3
Цілеспрямованість	5,3	4,4
Евристичність	6,1	4,0
Сміливість, свобода асоціацій	6,6	4,7
Гнучкість мислення	5,2	3,0
Незалежність, здатність до самооцінки та самокорекції діяльності	6,0	4,2
Творча активність	7	6,5
Аналітичні здібності	5,6	5,0
Загальні компетентенції	6,7	5,3
Впевненість	7,1	7
Самостійність	7,0	6,1
Комунікабельність	7,4	7
Новаторство	6,6	4,2
Стереотипність	4,15	8,1
Конкурентоспроможність	6,2	3,5
Толерантність	6,5	5,0
Рефлексія	6,7	4
Самокритичність	5,6	3,6
Сприйнятливність	7,2	6,1
Прагнення до самовираження, лідерство	6,6	6,0
Внутрішня мотивація	6,0	4,2
Наполегливість, усвідомлення особистого досвіду	6,1	5,0
Дослідницькі здібності	7,7	5,3
Середнє значення:	6,33	5,1

На підставі даних, отриманих в пілотажному дослідженні, нами зроблені такі висновки:

- специфіка професійної діяльності сучасного фахівця з графічного дизайну вимагає оновлення змісту його підготовки, що включає нові якісні характеристики;

- майбутні дизайнери мають достатній рівень мотивації до професійної діяльності й спрямованого розвитку в процесі професійної підготовки їх творчого потенціалу;

- студенти недостатньо обізнані про методiku й організацію самостійного розвитку досліджуваної якості, а в навчальних програмах, на заняттях і практиках ця проблема не знаходить належного відображення. Відповідно, ця професійно-особистісна якість розвивається стихійно та недостатньо ефективно.

Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну необхідно здійснювати спеціально й цілеспрямовано в освітньому процесі ВНЗ.

Висновки підтвердили актуальність теми дослідження та зумовили необхідність проведення *констатувального експерименту*.

Вибір бази дослідження визначався тим, що акцент в розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну робиться на процес його творчого самовизначення й самовираження в професійній діяльності, який тісно пов'язаний з рівнем професійно-особистісної самосвідомості, що спирається на наукову основу.

Під час організації констатувального етапу експерименту ми виходили з припущення про те, що рівень розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну визначається рівнем їхньої готовності в процесі проектування творчо вирішувати завдання, пов'язані зі створенням нових образів, предметів, об'єктів тощо. Метою констатувального етапу експерименту була діагностика початкового рівня творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Реалізація поставленої мети передбачала рішення наступних завдань:

- з'ясувати відношення студентів до розвитку творчого потенціалу в процесі професійної підготовки;

- виявити спрямованість майбутніх фахівців з графічного дизайну на творче

вирішення професійних завдань;

- зафіксувати повноту й обсяг необхідних спеціальних теоретичних, проектних, конструкторсько-технологічних знань, рівень професійних умінь і навичок;

- визначити характер загальної готовності студентів до творчого самовизначення й самовираження.

Для вирішення завдань констатувального етапу експерименту був використаний комплекс вже згадуваних раніше методів, що включає анкетування, бесіди зі студентами, спостереження за їхньою навчально-професійною роботою. Результати діагностики дозволили умовно диференціювати майбутніх фахівців з графічного дизайну на три групи за такими ознаками: наявність особистісної значущості; професійно-особистісного саморозвитку; прагнення до активної творчої позиції в навчально-професійній діяльності; наявність професійних знань, умінь і навичок. У результаті аналізу нами були отримані певні дані.

По-перше, 46% від загальної кількості опитаних майбутніх фахівців з графічного дизайну відрізняє мотиваційно-когнітивна спрямованість навчально-професійної діяльності, прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, активної творчої позиції при проектуванні, до аналізу власної діяльності. Проте ці студенти відчують деякі складнощі в цілеспрямованні, пошуку засобів професійного саморозвитку та самоорганізації в освітньому процесі.

По-друге, 37% респондентів зацікавлені в самовдосконаленні власної діяльності, проявляють прагнення до активної творчої позиції в освітньому процесі, мають уміння рефлексувати результати навчальної діяльності, цікавляться засобами розвитку важливих професійно-особистісних якостей, але мають складнощі в організації цього процесу.

По-третє, 17% студентів усвідомлюють значущість творчого потенціалу в професійній діяльності фахівця з графічного дизайну, проте не бачать необхідності цілеспрямованого розвитку досліджуваної професійно-особистісної якості. Майбутні дизайнери стверджують, що розвиток творчого потенціалу відбувається в процесі творчості, під час накопичення досвіду професійної

діяльності. Відповідно зовнішня мотивація навчально-професійної діяльності переважає над внутрішньою. Творча діяльність, як правило, має відтворювальний характер, а пошук нових рішень навчальних завдань відбувається епізодично.

Отримані результати показують, що для більшості майбутніх фахівців з графічного дизайну характерні спрямованість на професійну діяльність, професійна й особистісна значущість творчого потенціалу, що дозволяє стверджувати про можливість цілеспрямованого розвитку досліджуваної якості в процесі професійної підготовки. Оскільки в досліджуваних групах отримані результати практично рівнозначні, ми визнали можливим для проведення основного експерименту виділити *експериментальну групу*, що включає 250 осіб, і *контрольну* – 313 осіб.

Дослідження компонентів творчого потенціалу передбачало анкетування, опитування, самооцінку майбутніх фахівців з графічного дизайну, аналіз успішності професійної підготовки з загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін, діагностичне завдання. Результати представлені в *таблиці 2.3*.

Таблиця 2.3

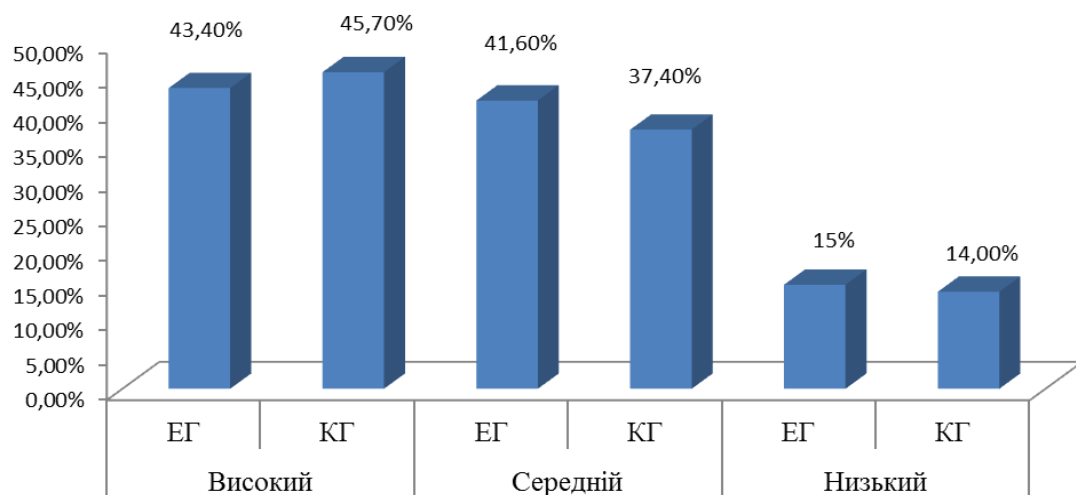
**Загальний рівень успішності майбутніх фахівців з графічного дизайну
експериментальної і контрольної груп**

Дисципліни	Рівень знань, умінь, навичок, %					
	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1	2	3	4	5	6	7
Пропедевтика	28	55	50	32	22	13
Графіка (проектна, книжна)	41	-	41	-	18	-
Організація проектної діяльності	69	66	16	23	15	11
Дизайн-проектування	53	33	34	45	13	22
Комп'ютерне проектування	27	-	50	-	23	-
Комп'ютерні технології	-	42	-	32	-	26
Проектування	58	-	29	-	13	-
Виконання проекту	20	-	73	-	7	
Техніка графіки	-	57	-	37	-	6
Технологія поліграфії	-	77	-	20	-	3
Композиційна технологія	-	60	-	32	-	8

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7
Основи проектної графіки	-	59	-	41	-	0
Конструювання	20	-	44	-	36	-
Технологія виготовлення дизайн-продукту	30	-	42	-	28	-
Макетування, моделювання	40	69	41	31	19	0
Матеріалознавство	32	-	31	-	37	-
Рисунок	15	26	71	59	14	15
Живопис	28	31	59	61	13	8
Колорит	58	44	31	35	11	21
Скульптура	66	56	34	44	0	0
Техніка гравюри	-	66		33	-	1
Мистецтво шрифту	-	39		49	-	12
Історія дизайну	59	-	41	-	0	-
Конструкторсько-технологічна практика	79	-	21	-	0	-
Біонічна практика	46	70	38	25	16	5
Середнє значення,%:	43,4	53,1	41,6	37,4	15	9,5

Якісний аналіз отриманих даних показав, що істотних відмінностей у фактичному обсязі знань, умінь, навичок у студентів експериментальної і контрольної груп не виявлено. Загалом майбутні дизайнери мають труднощі в практичному застосуванні загальнопрофесійних і спеціальних знань на етапах дизайн-проекування.

Рис.2.3. Рівень знань, умінь і навичок майбутніх фахівців з графічного дизайну експериментальної і контрольної груп

Вивчення рефлексивно-креативного компонента творчого потенціалу проводилося на основі діагностичних завдань, у яких майбутнім фахівцям з графічного дизайну пропонувалося позначити й запропонувати кілька варіантів вирішення проблеми в сфері дизайну. В результаті 9,3% студентів успішно впоралися із завданням, 58,7% опитаних виконали завдання на середньому рівні, пропонуючи вже відомі, стереотипні рішення завдань, а 32% не впоралися із завданням. Результати діагностичних завдань дозволили зробити висновок, що у більшості студентів такі характеристики творчого потенціалу, як побіжність і гнучкість розуму, проблематизація, аналітичні здібності, свобода асоціацій, евристичність на належному рівні не розвинені.

Для якіснішої оцінки в ході констатувального експерименту студентам було запропоновано оцінити рівень розвитку ряду своїх особистісних якостей (за 10-бальною шкалою). Викладачі виконували аналогічне завдання. Наочно порівняльна характеристика даних з оцінкою викладачів запропонована в *таблиці 2.4*.

Таблиця 2.4

Параметри і значення оцінки особистісних якостей майбутніх фахівців з графічного дизайну, що характеризують рівень розвитку їх творчого потенціалу (за 10-бальною шкалою)

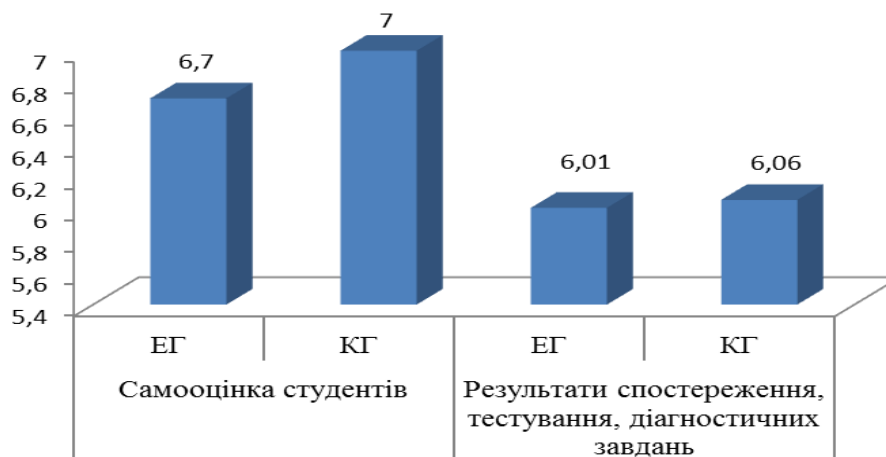
Досліджувані параметри	Самооцінка студентів		Результати дослідження	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1	2	3	4	5
Цілеспрямованість	7,0	7,1	6,1	6,3
Евристичність	5,8	7,2	4,4	5,4
Сміливість, свобода асоціацій	6,5	7,5	5,7	6,0
Гнучкість мислення	6,0	5,4	4,8	4,5
Незалежність, здатність до самооцінки та самокорекції діяльності	6,9	5,5	5,0	4,8
Творча активність	5,7	7,4	4,8	5,5
Аналітичні здібності	7,6	8,3	6,3	6,8
Загальні компетентенції	7,7	8,1	7,0	7,0
Впевненість	8,0	7,1	7,3	7,3

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5
Самостійність	7,2	7,2	6,6	6,8
Комунікабельність	6,7	7,7	7,0	7,0
Новаторство	7,1	6,5	5,4	6,2
Стереотипність	5,2	3,9	5,6	4,7
Конкурентоспроможність	6,2	6,9	5,0	5,0
Толерантність	6,8	6,5	6,8	6,0
Рефлексія	7,7	7,5	6,6	6,0
Самокритичність	5,9	7,2	5,5	5,5
Сприйнятливність	6,8	7,3	6,6	7,1
Прагнення до самовираження, лідерство	6,0	6,7	6,0	6,0
Внутрішня мотивація	5,9	7,1	6,1	6,0
Наполегливість, усвідомлення особистого досвіду	6,2	7,5	6,0	7,0
Дослідницькі здібності	7,6	8,5	7,7	6,4
Середнє значення:	6,7	7,0	6,01	6,06

Діаграма до таблиці 2.4

Рис. 2.4. Загальний рівень розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну експериментальної і контрольної груп (за 10-бальною шкалою)

Відомо, що зміна складових частин (компонентів) досліджуваної системи відбувається нерівномірно, проте, згідно з законом компенсуючого ділення, взяті разом, вони розподіляються більш-менш однорідно. В зв'язку з цим, оцінивши в

ході констатувального етапу експерименту стан кожного структурного компонента, ми змогли визначити загальний рівень розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. При цьому ми ґрунтувалися на методиці, запропонованій Н. Шевандріним, який пропонує інтерпретувати результати за допомогою формального привласнення «умовного числа певним властивостям і стосункам» [244].

Рівень розвитку кожного компонента творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, згідно з даними констатувального експерименту, визначався нами за трибальною шкалою: 1 бал – низький рівень; 2 бали – середній; 3 бали – високий. Початковий рівень визначався за допомогою обчислення середнього бала за трьома компонентами – мотиваційно-цільовим, когнітивно-змістовним, рефлексивно-креативним критеріям. Проміжок від 1 до 1,5 бала відповідає низькому рівню розвитку творчого потенціалу, від 1,6 до 2,4 – середньому, від 2,5 до 3 – високому рівню розвитку досліджуваної якості. Загалом в усій групі студентів, які беруть участь в експерименті (64 особи), були отримані дані, представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Розрахунок початкового рівня розвитку творчого потенціалу студентів експериментальної і контрольної груп

Компоненти	Рівень в балах	Середній бал	Вихідний рівень розвитку
Мотиваційно-цільовий	1	1,33	низький
Когнітивно-змістовний	2	1,8	середній
Рефлексивно-креативний	1	1,3	низький

Отже, проведений констатувальний етап експерименту дозволив зробити такі висновки:

Розроблені на основі теоретичного аналізу *критерії* і *показники* відбивають зміст мотиваційно-цільового, когнітивно-змістовного, рефлексивно-креативного компонентів творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну та дозволяють оцінити стан розвитку цих компонентів та їхній узаємозв'язок, кількісні та якісні закономірності покомпонентного розвитку досліджуваної

якості. Можливість вивчити й зафіксувати реальний рівень розвитку компонентів творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну підтверджує ефективність використаних методів дослідження.

Середній рівень розвитку мотиваційної складової мотиваційно-цільового компонента творчого потенціалу пояснюється тим, що мотиви випереджають процес цілеспрямованого розвитку цієї якості. Проте недостатня спрямованість освітнього процесу на розвиток важливих професійно-особистісних якостей, відсутність знань майбутніх фахівців з графічного дизайну про механізми цілеспрямованості та можливості особистісного освітнього зростання в процесі професійної підготовки, відображаються на низькому рівні розвитку цільової складової компонента.

Дійсний рівень розвитку мотиваційної складової досліджуваної якості й когнітивно-змістовного компонента в експериментальній і контрольній групах можна розцінювати як основу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Водночас низька здатність застосування знань, умінь і навичок знижує міру прояву креативності майбутніх дизайнерів під час вирішення навчальних завдань, що негативно відбивається на результатах навчально-професійної діяльності.

Відхилення результатів проектування від його концептуальної ідеї, складності інтеграції знань різних дисциплін, привнесення нової інформації, генерації нетривіальних ідей обумовлені проблемами майбутніх дизайнерів з рефлексією. Низькі аналітичні здібності, відповідно, відображаються на рівні творчого потенціалу – перевага студентами віддається репродуктивним діям з переважанням конвергентного типу мислення або стереотипним вирішенням професійних завдань.

Таким чином визначено, що домінуючий низький рівень розвитку творчого потенціалу підтверджує *необхідність виявлення ефективних організаційно-педагогічних умов, а отже, – дієве моделювання означеного процесу*. Якісний аналіз отриманих даних показав, що істотних відмінностей у фактичному обсязі знань, умінь і навичок студентів експериментальної і контрольної груп не виявлено. Відповідно, ці групи майбутніх фахівців можна задіяти у формульованому експерименті.

2.3. Модель розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці

Вивчення проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну показало необхідність моделювання та організації цього процесу. Досягнення поставленої педагогічної мети можливе в процесі реалізації моделі розвитку творчого потенціалу, розроблення та виявлення структурних компонентів процесу, що вивчається, у логічному взаємозв'язку й залежності, що дозволяють передбачати та діагностувати результати новоутворень при створенні певних організаційно-педагогічних умов.

Методологічні основи педагогічного моделювання представлені в роботах Н. Алексеєва, О. Андреєва, В. Безрукової, М. Вартофського, А. Варданяна, Ю. Гастева, В. Давидова, С. Сисоєвої, В. Худякова, Н. Чернухи, В. Штоффа, В. Юсупова та інших дослідників. Із загальнонаукових позицій «моделювання» (фр. *modele* – зразок, прообраз) трактується як відтворення характеристик деякого об'єкта на інший об'єкт (модель), спеціально створений для його вивчення і як процес побудови моделі для предметно організованого наукового пізнання [225]. Початковою основою для моделювання виступає потреба у виділенні, підкресленні тих якостей зразка, які найбільш значущі для вирішення поставлених в дослідженні або діяльності завдань і проблем [11].

У філософії категорія моделі досліджується та представляється з різних позицій: як аналітичний або графічний опис певного процесу; як результат перетворення зразка реальності за певним критерієм зі спрямованістю на підкреслення тих властивостей і якостей, які важливі для пізнання, критики та специфічного оперування, дії, поведінки тощо [8]; як система, що відображає об'єкт дослідження та здатна замінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт [247]. Відповідно до такого трактування виділяються

такі ознаки моделі: між моделлю та оригіналом є відношення схожості, форма якої явно виражена й зафіксована (умова відображення); модель у процесі наукового пізнання є заступником об'єкту (умова репрезентативності), що вивчається; вивчення моделі дозволяє отримати нову інформацію про оригінал (умова екстраполяції).

Педагогічне моделювання трактується В. Краєвським [118] як відображення існуючої педагогічної системи в спеціально створеному об'єкті, як еталон для досягнення мети та як інструмент її досягнення. Педагогічне моделювання здійснюється поетапно. При цьому виділяються такі етапи: входження в процес і вибір методологічних підстав для моделювання, якісний опис предмета дослідження; постановка завдань моделювання; конструювання моделі з уточненням залежності між основними елементами досліджуваного об'єкта, визначенням параметрів об'єкта та критеріїв оцінки змін цих параметрів, вибір методик виміру; дослідження валідності моделі у вирішенні поставлених завдань; застосування моделі в педагогічному експерименті; змістовна інтерпретація результатів моделювання [70].

У процесі моделювання беруть участь «суб'єкт» – ініціатор моделювання та користувач його результатів; «об'єкт-оригінал» – предмет моделювання, тобто та педагогічна освітня система, яку хоче створити й використовувати надалі «суб'єкт»; «модель» – образ, відображення об'єкту; «середовище», в якому знаходяться та з яким взаємодіють усі «учасники» [155].

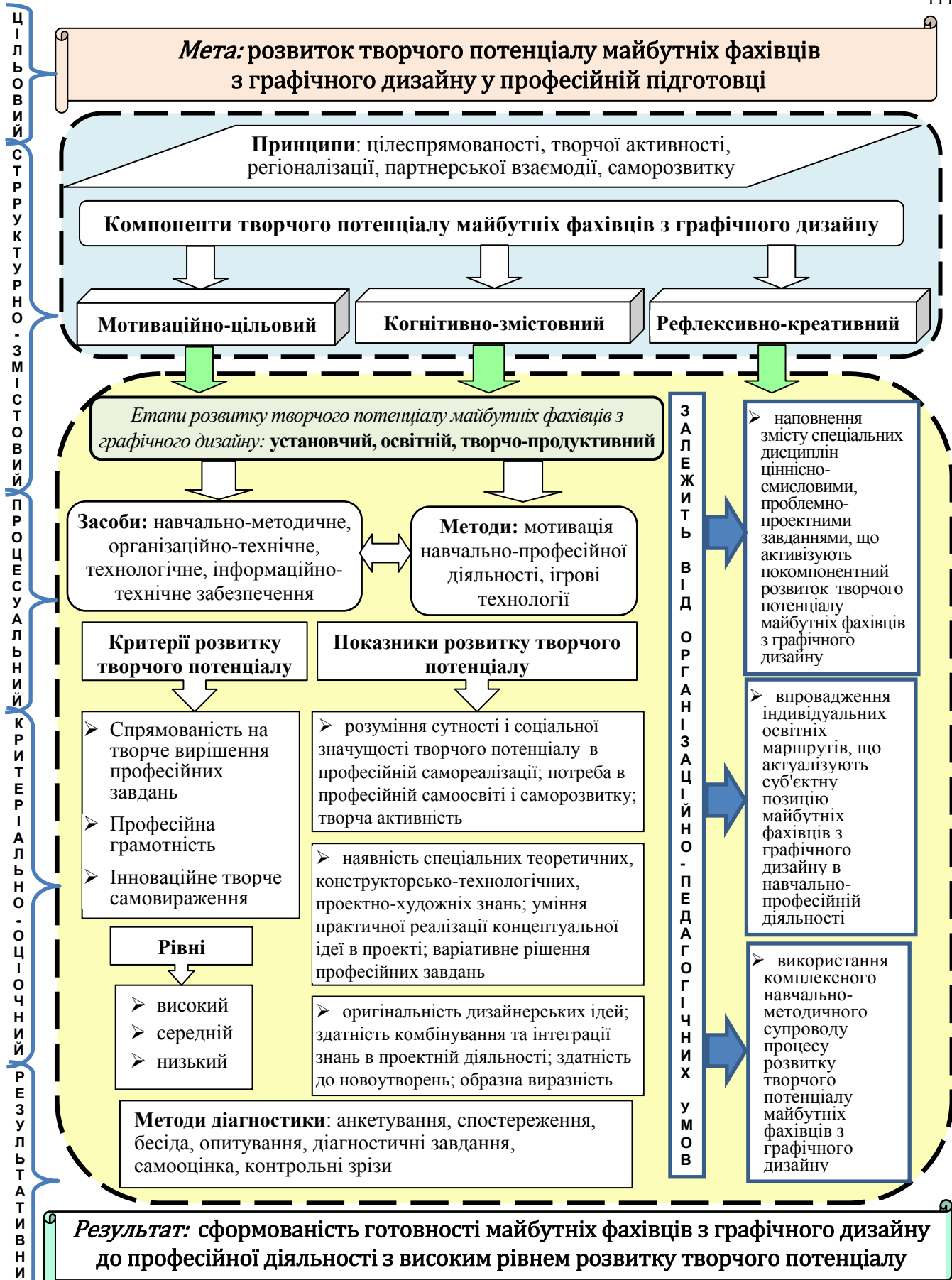
На думку В. Ісаєва, модель педагогічної системи повинна задовольняти ряд умов: зв'язаності й цілісності, які припускають обмеження дослідження виділенням істотних залежностей між об'єктивними сегментами; константності та стабільності, основними ознаками яких є відтворюваність і технологічність; спостережливості – необхідності зв'язувати ключові моменти теоретичної моделі з реальними ефектами, які можна фіксувати в об'єкті, що вивчається; осяжності, що припускає включення в модель відповідних параметрів. Вимоги до моделей педагогічного процесу включають: інгерентність, що припускає достатню міру узгодженості створюваної моделі з середовищем; простоту

моделі та її адекватність – можливість цілесвідчення проекту [155].

Принципово важливим вважаємо твердження В. Краєвського та В. Полонського: «Модель – це результат абстрактного узагальнення практичного досвіду, а не прямий результат експерименту» [130, с. 268]. Українська дослідниця К. Гнезділова визначає, що у дослідженні педагогічних процесів створення моделі є найкращим методом, який надає певну інформацію про процеси, що відбуваються у так званих «живих системах» [56, с. 8]. На думку українського педагога С. Гончаренка, «...жодна модель, навіть дуже складна, не може дати повного уявлення про об'єкт вивчення та точно передбачити його розвиток або описати його траєкторію руху в якомусь власному просторі. Тому й доводиться науковцям при конструюванні моделей балансувати на межі їх повноти і валідності» [133, с. 120].

Моделювання в загальнонауковому сенсі, педагогічне моделювання в той же час є діяльністю, що реалізується в умовах педагогічного процесу, мета якого полягає не стільки в отриманні нової інформації, скільки у *вдосконаленні освітнього процесу*; його об'єкти не є матеріальними; його результат (педагогічна модель) – об'єкт, що розвивається. У зв'язку з цим модель розвитку особистісних якостей повинна відповідати об'єктивній логіці становлення й розвитку досліджуваної якості та характеризуватися етапністю; відбиваючи кількісні й якісні зміни якостей особистості, мати цілісний характер в аспекті «статичної структури» і в її динамічному аспекті.

На підставі аналізу методологічних і педагогічних положень про моделювання *ми пропонуємо модель розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці*, розроблену на підставі принципів науковості, універсальності, практичної доцільності, доступності, оптимальної інтенсивності (Рис. 2.5).

ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ

- наповнення змісту спеціальних дисциплін ціннісно-смісловими, проблемно-проектними завданнями, що активізують покомпонентний розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну
- впровадження індивідуальних освітніх маршрутів, що актуалізують суб'єктну позицію майбутніх фахівців з графічного дизайну в навчально-професійній діяльності
- використання комплексного навчально-методичного супроводу процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну

Результат: сформованість готовності майбутніх фахівців з графічного дизайну до професійної діяльності з високим рівнем розвитку творчого потенціалу

Рис. 2.5. Модель розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці

Джерело: розроблено автором

Структура моделі дозволяє розглянути її як систему, наповнену якісно різними, але взаємозалежними і інтеграційно взаємодіючими елементами: *цільовим, структурно-змістовним, процесуальним, критеріально-оціночним і результативним блоками*. Мета дослідження визначає спрямованість і засоби реалізації процесу, що вивчається, а структура досліджуваної якості обумовлює зміст професійної підготовки майбутнього фахівця та умови педагогічного впливу в цьому процесі. У моделі представлені етапи переходу стану розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну від низького рівня до високого в межах реагування на педагогічні впливи в означеному процесі; представлені етапи переходу стану розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну від низького рівня до високого в рамках реагування на організаційно-педагогічні умови при використанні відповідних засобів і методів навчання. Кожен етап відрізняється своїми функціями і завданнями в розвитку досліджуваної якості.

Ураховуючи важливість і специфічну роль у моделі розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну кожного з означених блоків, схарактеризуємо їх.

Мета представленого в моделі процесу (*цільовий блок*) фіксує вимоги до розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну як до цілісного процесу. Цілі освіти майбутнього фахівця є системоутворювальним елементом педагогічної системи та утворюють певну ієрархію: соціальне замовлення суспільства на певний громадський ідеал особистості людини як громадянина і професіонала; цілі кожної освітньої програми; педагогічні цілі, що реалізуються повсякденно, на кожному навчальному занятті. Оскільки цілі першого та другого рівнів задаються за межами освітнього процесу, особливу важливість для професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну має реалізація цілей третього рівня. Згідно з точкою зору В. Гладких [59], визначальним критерієм досягнення мети професійної діяльності фахівця є тільки реальна практика, а оцінка рівня вирішення поставленого перед ним завдання здійснюється за об'єктивним результатом, який часто є значно багатшим за

змістом, ніж ідеальна мета.

У педагогічній літературі стосовно викладача мета визначається як етап його управлінської діяльності в освітньому процесі, а стосовно майбутнього фахівця як «...безпосередній мотив свідомої навчально-професійної діяльності, який характеризується передбаченням у свідомості і мисленні результату діяльності, шляхів і способів його досягнення» [95]. Здатність суб'єкта поставити мету та використати її в проектуванні педагогічного процесу залежить від володіння механізмами цілепокладання, визначення виду й структури мети. Формулювання мети у своїй першооснові повинне включати опис кінцевої поведінки, необхідної для виконання тієї або тієї діяльності суб'єкта, або як перелік його здібностей, що є стимулом його професійного та особистісного розвитку.

У зв'язку з цим реалізація цільового підходу в розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну має не лише теоретичну, а й практичну значущість, оскільки орієнтує суб'єктів освітнього процесу на конкретний результат діяльності (розвинений творчий потенціал) та можливості його забезпечення всіма доступними в умовах, що склалися, організаційними, дидактичними, економічними, матеріальними та іншими засобами.

В основу класифікації цілей розвитку творчого потенціалу лягли мета-еталон, що відбиває вимоги суспільства до фахівця з графічного дизайну, і проміжні цілі, що полягають в досягненні майбутнім дизайнером певного рівня творчого потенціалу на кожному етапі його розвитку. Створення класифікації цілей дозволяє викладачам і майбутнім фахівцям зафіксувати плановані результати (цілі) в ієрархічній залежності: кожна подальша категорія складніша за попередню й обов'язково включає її. У зв'язку з цим основна мета досліджуваного процесу – досягнення особистістю ряду підцілей, що сприяють розвитку компонентів досліджуваної професійно-особистісної якості: мотиваційно-цільової, когнітивно-змістовної, рефлексивно-креативної.

Пропонована нами в *таблиці 2.6* класифікація цілей процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну охоплює всі структурні компоненти базового поняття. Для кожного компонента визначено

десять освітніх цілей, кожна з яких включає ряд педагогічних підцілей, або завдань. Розроблена класифікація представлена трьома рівнями – високим, середнім і низьким, що визначають рівень розвитку компонента. Природно, що розвиток компонентів досліджуваної якості відбувається у взаємодії представлених цілей. Оскільки компоненти базового поняття взаємозалежні, реалізація цілей одного забезпечує реалізацію цілей інших.

Таблиця 2.6

Цілі розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну

Структурні компоненти	Результат
1	2
Мотиваційно-цільовий	<p>Мотиваційна складова: позитивна мотивація до творчої діяльності; усвідомлення себе суб'єктом діяльності; потреба в самоосвіті й саморозвитку; потреба самореалізації в діяльності; усвідомлення та прийняття розвитку творчого потенціалу як професійно значимого.</p> <p>Цільова складова: здатність цілеспрямованню й використанню мети в побудові процесу діяльності; здатність оцінювати реальність у досягненні мети; здатність визначати вид і структуру мети; здатність фіксувати плановані результати (цілі) в ієрархічній залежності; здатність обирати засоби реалізації мети.</p>
Когнітивно-змістовний	<p>Когнітивна складова: знання конкретних даних (загальнотеоретичного, загальнохудожнього, спеціального технологічного, інженерно-технічного, організаційно-технічного базисів); знання засобів і способів дії з конкретними даними (стандарти, технічні умови, методи); знання категорій і загальних понять у сфері проектування і організації діяльності; знання суті і способів дії у розвитку творчого потенціалу; знання механізму цілепокладання.</p> <p>Змістова складова: передача інформації графічно (символами, ілюстраціями, знаками, діаграмами, малюнками); перетворення абстрактного в конкретне і навпаки; прогнозування потреб суспільства в дизайн-діяльності, проблематизація, фіксація головної ідеї діяльності (концептуалізація проектної діяльності); варіативне рішення професійних завдань; практична реалізація художнього задуму в об'єкті.</p>

Продовження таблиці 2.6

1	2
Рефлексивно-креативний	<p>Рефлексивна складова: здібності об'єктивної самооцінки і корекції поведінки та результатів діяльності, самоаналіз; здібності до всебічного аналізу теоретичних знань, усвідомлення досвіду; здібності виділяти головне в проблемному пошуку, прораховувати корисність зовнішніх зв'язків, обирати оптимальні способи взаємодії з довкіллям; цілеспрямоване використання свого досвіду в навчально-професійній діяльності; креативна спрямованість діяльності.</p> <p>Креативна складова: здатність комбінувати матеріали; побіжність, оригінальність і метафоричність ідей, свобода асоціацій; здатність до інтеграції знань, досвіду, засобів проектування; використання інновацій у проектній діяльності, прагнення до нового; творча продуктивність.</p>

Структурно-змістовий блок розробленої нами моделі включає опис принципів, дотримання яких регулює розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в освітньому процесі, а також наукових підстав розвитку досліджуваної якості та її структурних компонентів. При цьому варто зауважити, що розвиток потенціалу особистості забезпечується дотриманням принципів поєднання і реорганізації природних (що мають відомі межі можливого і неможливого) якостей людини під впливом умов життєдіяльності, компенсації одних властивостей за рахунок інших, індивідуалізації та інтеграції якостей особистості, суперечності особистісних і зовнішніх умов життєдіяльності, моральної опосередованості системи цінностей особистості (В. Риндак). Проте, зважаючи на специфіку професійної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну, системоутворювальними є принципи цілеспрямованості, партнерської взаємодії учасників освітнього процесу, творчої активності, саморозвитку та регіоналізації.

Принцип цілеспрямованості передбачає особистісне усвідомлення майбутнім дизайнером доцільності розвитку творчого потенціалу як необхідної особистісно-професійної якості та забезпечує суб'єктові освітньої діяльності можливість самостійно висувати цілі, планувати свої дії, визначати методи й

засоби діяльності відповідно до поставленої мети, вчитися коригувати дії, виробляти критерії успішної діяльності та в результаті розробляти програму свого розвитку.

Принцип творчої активності передбачає забезпечення процесу професійної підготовки проблемними проектами і завданнями, вирішення яких супроводжуватиметься пошуком безлічі оригінальних рішень проблеми (відвідування виставок дизайн-проектів, майстер-класів, конференцій), прагненням до створення якісно нового продукту. Реалізація принципу дає можливість самовираження та саморозвитку майбутнього фахівця через участь в обласних, регіональних, міжрегіональних, міжнародних конкурсах і проектах та забезпечує формування й розвиток індивідуального стилю діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну, їх самостійність.

Принцип партнерської взаємодії учасників освітнього процесу пов'язується з орієнтацією освітнього процесу на активізацію пізнавальної діяльності студента та супровід його природного розвитку. Цей принцип забезпечує можливість самопроектування і самоврядування майбутнім дизайнером власного розвитку творчого потенціалу, діалогової форми й засобу обміну інформацією з викладачем, емоційної причетності та проживання освітніх ситуацій і подій, моделювання власної раозвиваючої діяльності.

Принцип регіоналізації передбачає орієнтацію професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну на комплексний соціально-економічний розвиток регіону, місцеві ринки праці, запити населення. Реалізація цього принципу передбачає взаємозв'язок професійної підготовки майбутнього фахівця з умовами і перспективами розвитку регіону, насичує зміст професійної освіти пріоритетними та переважними, з позицій працедавця, елементами, що відображають регіональну, соціальну й виробничу специфіку.

Принцип саморозвитку забезпечує можливість самостійного розвитку творчого потенціалу, використовуючи різноманітні засоби й форми діяльності (робота з науковою і технічною літературою, робота в мережі Internet, самостійне опанування нових технологій і інновацій у програмному забезпеченні,

відвідування майстер-класів спеціалістів-фахівців з графічного дизайну).

У цьому блоці розробленої нами моделі представлені структурні *компоненти творчого потенціалу* майбутніх фахівців з графічного дизайну – мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовний і рефлексивно-креативний. Кожен з компонентів розвивається не одномоментно, а в процесі освітньої діяльності, освоєння соціального й професійного досвіду, взаємодіючи з іншими на усіх етапах реалізації мети. Так, ціннісні установки на творчу продуктивність і цілеспрямованість (мотиваційно-цільовий компонент) виявляються в спрямованості особистості майбутніх фахівців з графічного дизайну на придбання спеціальних знань, умінь і навичок, на усвідомлення й розвиток свого досвіду, його цілеспрямоване використання в професійній діяльності (когнітивно-змістовний компонент). У свою чергу специфіка розумових дій, розумових логічних операцій, аналіз і вибір оптимальних способів реалізації задуму орієнтує майбутнього фахівця з графічного дизайну на самовизначення й самовираження в результатах індивідуальної творчої діяльності (рефлексивно-креативний компонент). Узаємозв'язок компонентів творчого потенціалу та єдність навчально-професійної діяльності й досвіду призводять до поетапного розвитку досліджуваного феномену.

Процесуальний блок описуваної нами моделі включає організаційно-педагогічні умови, етапи, засоби і методи розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Реалізація моделі розвитку творчого потенціалу ефективна за умови реалізації певних організаційно-педагогічних умов. Модуль умов представлений їх сукупністю, яка є показником результативності розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця. Сучасна дидактика трактує умови як сукупність компонентів освітнього процесу, що забезпечують успішність навчання. На думку В. Андрєєва, *організаційно-педагогічні умови є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення освітніх цілей* [9].

Відповідно в дослідженні спеціально створюваними елементами освітнього

процесу, що сприяють розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, визначено такі *організаційно-педагогічні умови: насичення змісту спецдисциплін ціннісно-змістовними, проблемно-проектними завданнями, що активізують покомпонентний розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців із графічного дизайну; впровадження індивідуальних освітніх маршрутів, що актуалізують суб'єктну позицію майбутнього фахівця в навчально-професійній діяльності; використання комплексного навчально-методичного супроводу процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну.*

Для обґрунтування першої педагогічної умови ми спиралися на дослідження І. Беха, В. Симоненко, А. Кірьякової, В. Сластьоніна, з теоретичного аналізу яких виходить, що кожній людині властива індивідуальна специфічна ієрархія особистісних цінностей, що служать сполучною ланкою між духовною культурою суспільства і духовним світом особистості. Цінності, трансформуючись у мотиви й цілі, утворюють «тимчасову перспективу» особистості, стають критеріями її професійного самоствердження та самовдосконалення.

Досягаючи в цьому успіху, майбутній фахівець задовольняє потребу в персоналізації, що дає змогу виявитися людині як вільній, незалежній істоті. Такого індивіда К. Роджерс назвав «повноцінно функціонуючою людиною» для позначення людей, які використовують свої здібності і таланти, реалізують свій потенціал і рухаються до повного пізнання себе і сфери своїх переживань [28]. У зв'язку з цим завдання в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну необхідно наповнювати ціннісним сенсом.

Оскільки дизайнерські інновації формуються на міждисциплінарній основі в результаті перенесення та нестереотипної рекомбінації відомостей і умінь з однієї галузі знань або діяльності в іншу [69, 77], навчально-професійні завдання для майбутніх фахівців з графічного дизайну потребують проблемного формулювання. На думку відомого американського методолога дизайну Дж. Джонса, саме проблема має властивість унікальності й обумовлює

інноваційний характер дизайну. Крім того, відомо, що настанова на розвиток діяльності й діяча, володіння технікою проблематизації і депроблематизації є найважливішою умовою підвищення індивідуального «акме» професіонала у будь-якій галузі [6].

Як уже відзначалося, специфіка навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну полягає в конструюванні (конструюванні) предмета (елемент інтер'єру та ін.) або об'єкта (завдання, споруда та ін.) за законами і принципами мистецтва, результатом якого є проект (Н. Воронов). Пріоритетною особливістю навчального проекту є теоретична основа, що є найважливішим етапом навчання, і його інтегративність, оскільки проект синтезує, окрім пізнавальної, теоретичної і навчальної діяльності, елементи перетворювальної, професійно-трудової і практичної діяльності. Така діяльність має певну суб'єктивну і об'єктивну новизну, цінність, має особисту і громадську значущість, сприяє успішному соціальному та психологічному входу в професію.

Ураховуючи вищевикладене і покладаючись на запропонований Н. Тализіною, Н. Печенюком, Д. Хихловським підхід, розроблені завдання були диференційовані за типами, що відповідають рівню розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну: перший тип – низький; другий – середній; третій – високий рівень. Крім того, аналіз видів діяльності випускників дизайнерських спеціальностей, кваліфікаційної характеристики майбутніх фахівців, змісту їхньої навчально-професійної діяльності й тематики проектів дозволили *диференціювати завдання відповідно до видів дизайн-діяльності на проектні, аналітичні, експериментально-дослідні, виробничо-управлінські.*

Значущою для розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну є *друга педагогічна умова*. Теоретико-методологічні аспекти і механізми розвитку суб'єктного потенціалу особистості розглядалися в дослідженнях К. Абульханової-Славської, А. Брушлинського, В. Мясіщева, С. Рубінштейна та інших дослідників.

Згідно зі сформованими в психологічній науці уявленнями, «суб'єкт» є носієм активності в тому або іншому вигляді діяльності, а суб'єктність як

властивість людини виявляється в його здатності до самостійного осмислення процесів, що відбуваються, свободі дій у різних ситуаціях, виборі засобів і форм своєї діяльності, умінні оцінювати й коригувати її результати. Відповідно суб'єктність – це здатність людини робити взаємообумовлені перетворення у навколишньому світі та самому собі, тобто коли в процесі цілеспрямованої діяльності детермінація дій відбувається в самій особистості й відображається в зовнішній реальності.

Суб'єктна позиція особистості – це стійка, складноструктурована система відношення людини до самої себе як до суб'єкта, до інших як до суб'єктів і до діяльності, у якій відбувається її саморозвиток, підтримка відтворення себе як автора власного буття у світі. Суб'єктна позиція особистості є провідною умовою її розвитку й сходження до цінностей суспільства [106, 162]. Як володар індивідуальної ціннісної позиції майбутній дизайнер виявляє вибірково-ціннісне ставлення до змісту освіти й здатний визначати актуальні для себе форми самореалізації в культуротворчій діяльності. Однією з таких форм навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну, в якій визначається майбутній процес і результат цілеспрямованого професійно-особистісного розвитку під час вирішення тих або тих освітніх завдань у межах окремої навчальної дисципліни, є *індивідуальний освітній маршрут*.

У довідковій літературі «маршрут» визначається як заздалегідь намічений шлях, напрям, який дозволяє майбутньому фахівцеві при його проходженні досягти певного рівня професіоналізму й розвитку, необхідних професійно-особистісних якостей. Ця освітня програма (маршрут) варіативна, має індивідуальний характер, ґрунтується на знанні професійно-особистісних особливостей студента, його можливостей і динаміки розвитку (Е. Козакова).

У нашому дослідженні індивідуальні освітні маршрути реалізовувалися під час вивчення дисциплін «Виконання проекту в матеріалі» та «Організація проектної діяльності». У першому випадку маршрут включав зміст етапів виконання проекту – обговорювався об'єм обов'язкової і додаткової роботи на кожному етапі проекту, час аудиторної і самостійної роботи, кількість

консультацій. При реалізації індивідуальних освітніх маршрутів по дисципліні «Організація проектної діяльності», залежно від рівня професійної підготовки, особистісних особливостей майбутніх фахівців, використовувалася варіативна система завдань, регулювався об'єм і складність практичних робіт, передбачалося вивчення основного й додаткового матеріалу за темами.

Відтак реалізація цієї організаційно-педагогічної умови сприяла певній адаптації освітнього процесу до індивідуальних особливостей майбутнього фахівця, без чого розвиток його творчого потенціалу стає недостатньо ефективним, а в деяких випадках і неможливим, а також забезпечувала управління майбутнім фахівцем власним професійно-особистісним розвитком.

Зазначимо, зростання й примноження інтелектуального потенціалу суспільства потребують зміни технологій навчання, потенційних можливостей майбутнього фахівця, що забезпечують розвиток. Відповідно державний освітній стандарт акцентує увагу на посиленні розвиваючої функції змісту освіти, формуванні професійно важливих якостей особистості майбутнього фахівця, проблемі мотивації навчання в багаторівневій системі підготовки. У зв'язку з цим *третья педагогічна умова – навчально-методичний супровід розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну* – є необхідною та найбільш значущою з методичної точки зору.

У процесі розроблення цієї умови ми спиралися на роботи теоретиків вдосконалення змісту освіти і процесу навчання В. Беспалько, О. Бондаревської, О. Дубасенюк, С. Сисоєвої, В. Краєвського, Д. Чернилевського, А. Тряпціної. На думку дослідників, упровадженню прогресивних форм і методів організації освітнього процесу сприяє створення нового покоління плануючої і навчально-методичної документації, професійна спрямованість змісту освіти, наявність міждисциплінарних зв'язків у теоретичному і практичному навчанні [193]. Крім того, потрібна спрямованість з тимчасової технології навчання на пізнавальну активність студента в освітньому процесі й актуалізацію самостійної діяльності майбутнього фахівця.

Ми вважаємо, що можливість пристосування змісту професійної підготовки

до індивідуальних здібностей майбутнього фахівця з урахуванням пріоритетності його інтересів в самовизначенні і саморозвитку також сприяє підвищенню якості і результативності освітнього процесу. Навчально-методичний супровід розуміємо як наповнення системи освіти дидактичними і методичними матеріалами, що відповідають сучасним вимогам педагогічної науки і практики з урахуванням специфіки підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну до професійної діяльності. При цьому на якість і результативність освітнього процесу істотно впливає його комплексне здійснення. У зв'язку з цим ми розширили методичний супровід дисципліни «Виконання проекту в матеріалі» робочим зошитом, що містить проблемні завдання на кожному етапі проектування й індивідуальний освітній маршрут виконання навчального проекту, є практичним керівництвом для розроблення плану з вивчення дисципліни.

Методичний супровід передбачає взаємодію супроводжуваного і супроводжуючого, що спрямована на вирішення актуальних для майбутнього фахівця проблем у процесі навчально-професійної діяльності та здійснюється на всіх етапах і рівнях професійної підготовки цього фахівця – формування мотивації, цілеспрямованості, навчання, проектування, контролю знань.

Відтак реалізація в освітньому процесі майбутніх фахівців з графічного дизайну сукупності охарактеризованих нами організаційно-педагогічних умов сприяє ефективному розвитку творчого потенціалу. Цей процес здійснюється поетапно. У розробленій нами моделі виділено три етапи розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну – установчий, навчальний і творчо-продуктивний, кожен з яких має специфічну характеристику.

Установчий етап розвитку досліджуваної якості передбачає формування ціннісного ставлення майбутніх фахівців з графічного дизайну до професії; установку на формування цілеспрямованості в навчально-професійній діяльності; прагнення до отримання знань із загальнопрофесійних та спеціальних дисциплін; установку на творчість і багатоваріантність вирішення навчально-професійних завдань; актуалізацію потреби майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійному самопізнанні, самовираженні, саморозвитку, самовдосконаленні, рефлексії.

Навчальний етап розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну передбачає засвоєння наукових основ його професійної діяльності; формування вмінь аналізу проєктованого виробу в різних видах дизайну, прогнозування потреб суспільства в розробленні й упровадженні різних інноваційних дизайнерських технологій та продуктів професійної діяльності, передачі проєктної ідеї графічними засобами, конструктивного моделювання і проєктування продукту, що має прикладну значущість; практичну реалізацію художнього задуму в об'єкті під час виконання проєктів.

Творчо-продуктивний етап передбачає творчу продуктивність щодо формування авторського стилю діяльності; використання, поповнення і вдосконалення знань, умінь і навичок у реальній дизайн-діяльності; цілеспрямованість і самостійне цілездійснення в проєктах; адекватну оцінку й своєчасну корекцію результатів власної діяльності; розвиток здатності творчого вирішення професійних завдань; активну участь у дизайнерських виставках, конкурсах, проєктах.

Засобами реалізації моделі розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну виступає сукупність навчально-методичного забезпечення, що включає робочі програми загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін («Виконання проєкту в матеріалі», «Нові технології в графічному дизайні», «Організація проєктної діяльності»), навчально-методичні посібники, методичні вказівки, робочі зошити та ін. Крім того, у розвитку досліджуваної якості важлива організаційна сторона навчального процесу – інформаційно-технічне і технологічне забезпечення, представлене наявністю засобів і прикладних програмних баз, сукупність лабораторного й виробничого устаткування.

Вибір форм і методів навчання визначається низкою чинників: смисловими цілями освіти, особливостями навчального курсу, метою заняття, можливостями студентів, наявними засобами навчання і часом, перевагами викладача, особливостями використовуваної викладачем дидактичної системи та ін. [9, 100, 251]. Вибір форм і методів розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну обумовлений педагогічною суттю досліджуваної якості і

специфікою майбутньої професійної діяльності.

Критеріально-оціночний блок моделі розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну включає критерії, показники, методи діагностики і рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Оскільки наукові основи моделювання дозволяють не лише імітувати реальні педагогічні процеси і представляти цілісний об'єкт, але й виділяти елементи об'єкта для їх детального розгляду, в описаній моделі процесу розвитку творчого потенціалу представляється можливим виділити систему критеріїв і показників, які визначають ефективність реалізації педагогічних умов і сприяють отриманню як найповнішого уявлення про кількісний і якісний стан.

Сформованість компонентів творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну перевіряється за допомогою визначених у дослідженні критеріїв. Критерій – це ознака, на підставі якої робиться визначення або класифікація чого-небудь [204]. Теорія і практика педагогічної освіти визначає такі вимоги до відбору й обґрунтування критеріїв: вони повинні відбивати основні закономірності формування особистості; з їх допомогою встановлюються зв'язки між усіма компонентами досліджуваної системи; якісні показники виступають в єдності з кількісними. Крім того, критерії ефективності розвитку досліджуваної системи мають бути об'єктивними, здатними порівнюватися, містити важливі показники та мати стійкість на певному відрізку часу [193].

До основних критеріїв розвитку творчого потенціалу в дослідженні ми відносимо: *спрямованість майбутніх фахівців з графічного дизайну на творче вирішення професійних завдань; професійну грамотність; інноваційне творче самовираження*. Запропонована модель не може розглядатися як ізольована система, тому ці критерії не вичерпують усього різноманіття характеристик процесу розвитку творчого потенціалу, але в контексті нашого дослідження є найбільш значущими.

В таблиці 2.7 представлені критерії і показники розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, відповідно до виділених раніше структурних компонентів.

Таблиця 2.7

Критерії і показники розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну

Компоненти	Критерії	Показники	Методи діагностики
1	2	3	4
Мотиваційно-цільовий	Спрямованість на творче вирішення професійних завдань	ступінь сформованості мотивів, цінностей, цілей майбутнього фахівця; творча активність; потреба в професійно-особистісній самоосвіті й саморозвитку; прагнення до дизайнерських інновацій і самовираження; здатність до цілеспрямованості; розуміння суті і соціальної значущості професії фахівця з графічного дизайну; здатність оцінки реальності досягнення мети в дизайн-проекті; спрямованість цілездійснення в дизайн-діяльності	анкетування; спостереження; бесіда; оцінка розвитку творчого потенціалу особистості; оцінка професійної спрямованості особистості; цілеспрямованість і спрямованого цілездійснення.
Когнітивно-змістовний	Професійна грамотність	міра здатності студентів до творчого застосування знань; наявність спеціальних теоретичних, конструкторсько-технологічних, проектних знань; уміння виділяти протиріччя, формулювати проблему, вибирати засоби для її вирішення; уміння аналізувати проєктований виріб в різних видах дизайну; багатоваріантність рішення проблемно-проектних завдань; уміння передавати проєктну ідею графічними засобами; уміння конструктивного моделювання і проєктування продукту, що має прикладну значущість; уміння практичної реалізації художнього задуму в об'єкті; здатність до формоутворення.	анкетування; спостереження; бесіда; опитування; контрольні зрізи; діагностичні завдання.

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4
Рефлексивно-креативний	Інноваційне творче самовираження	міра спроможності студентів до творчого самовираження у професійній діяльності; оригінальність і метафоричність дизайнерських ідей; здатність до комбінування і інтеграції знань в проектному пошуку; свобода асоціацій у проектному пошуку; прагнення до інновацій у вирішенні професійних завдань, відсутність штампів і стереотипів; здатність до всебічного аналізу теоретичних знань, усвідомлення свого досвіду; здатність до самооцінки і корекції поведінки і результатів проектування, самоврядування творчого процесу; здатність знаходити ефективні форми самовираження в проектній діяльності; уміння критичного аналізу і оцінки власної проектної роботи, конструктивне сприйняття критики; здатність до стилізації, різноманітність використання композиційних засобів в проекті; здатність до візуалізації інформації, образна виразність	самооцінка; спостереження; вивчення продуктів проектування; вивчення здатності до саморозвитку; вивчення здатності до всебічного аналізу знань і усвідомлення власного досвіду.

У дослідженні ми виокремили *три рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну*. Під рівнем розвитку будь-якої досліджуваної якості зазвичай розуміють не лише виявлення і чітку фіксацію різних змін, а й визначення міри якості зафіксованої зміни в тому або іншому моменті дослідження. Існують різні підходи до виявлення рівнів розвитку досліджуваного об'єкта, проте, найчастіше виділяють високий, середній і низький рівні.

Інтегральна оцінка рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну дається на основі оцінки його компонентів. Процес розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця передбачає якісний перехід від низького рівня розвитку досліджуваної якості до більш високого рівня.

Представимо покомпонентну рівневу характеристика розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Так, *для студентів із низьким рівнем розвитку творчого потенціалу за мотиваційно-цільовим компонентом* характерні такі показники: слабка орієнтованість на проектувальну діяльність; перевага репродуктивних дій з переважанням конвергентного виду мислення; нестійкість пізнавального інтересу; низьке професійне й особистісне самовизначення; відсутність навичок цілеспрямованості; переважання зовнішньої мотивації; відсутня здатність самостійного вибору засобів реалізації мети.

За когнітивно-змістовним компонентом: слабкі асоціативні здібності; обмеженість теоретичних знань; складність перенесення знань у практичну діяльність; вирішення навчально-професійних завдань за зразком; низький рівень проектувальних умінь; результат проектування не відповідає поставленій меті; відсутня здатність до особистісного осмислення професійних проблем.

За рефлексивно-креативним: відсутня суб'єктивна оцінка діяльності; низька рефлексія; відсутня потреба в засвоєнні нового; прихильність до стереотипної поведінки і дій за зразком; відсутня система саморозвитку; орієнтація на авторитетність або повне неприйняття чужої думки.

Для студентів із середній рівнем розвитку творчого потенціалу за мотиваційно-цільовим компонентом характерне: сформована потреба в самовдосконаленні власної діяльності, зацікавленість у результатах; орієнтація на проектувальну діяльність; перевага продуктивної розумової діяльності; внутрішня мотивація переважає над зовнішньою; орієнтація на ділову співпрацю, діяльність визначається стимулом або потягом; безініціативно приймає задане ззовні; має складнощі у формулюванні мети й виборі засобів її досягнення; має потребу в постійній корекції проектувальних дій з метою.

За когнітивно-змістовним компонентом: виражений інтерес до знань, але

недостатній рівень застосування їх на практиці; сформована система знань і умінь, що дозволяють успішно вирішувати професійні завдання; знання не систематизовані; складнощі в наданні знанням особистості сенсу; недостатня чіткість і упевненість дій, пов'язаних з проектуванням, потреба в їх періодичній корекції; результат проектування часто розходиться з поставленою метою; здатність виділяти дизайнерські проблеми за відсутності характеру усвідомлення особистістю необхідності їх рішення; ситуативний прояв проектувальних і асоціативних здібностей; упевнене рішення навчально-професійних завдань за алгоритмом; потреба в додаткових поясненнях при вирішенні творчих завдань; обмеженість проектувальних умінь у межах навчального завдання; потреба в педагогічній допомозі при узгодженні знань з професійними цінностями.

За рефлексивно-креативним: неадекватна самооцінка; критичне ставлення до стереотипів і чужої думки; виражене прагнення до саморозвитку; репродуктивний характер творчої діяльності (за аналогіями) з окремими елементами нових рішень; прагнення виробити авторський стиль проектування; низька рефлексія суб'єктного досвіду проектувальної діяльності.

Для студентів із високим рівнем розвитку творчого потенціалу за мотиваційно-цільовим компонентом характерне таке: орієнтований на професійну діяльність; яскраво виражено прагнення до дизайнерських інновацій і новоутворень, самостійної діяльності; висока внутрішня мотивація; стійка мотивація на професійне вдосконалення; спрямоване цілездійснення; цілеспрямованість; висока сформованість професійного самовизначення.

За когнітивно-змістовним компонентом: гнучка спрямованість на пізнання і дослідження навколишньої дійсності; розвинені асоціативні здібності; високий рівень проектувальних умінь; багатоваріантність рішення навчально-професійних завдань; вільне оперування знаннями сукупності дисциплін; здатність обирати найбільш ефективні засоби досягнення поставленої мети; здатність виділяти дизайнерські проблеми; здатність аналізувати й прогнозувати результати проектної діяльності; упевнене, послідовне виконання проектувальних дій; досягнення мети проектування.

За рефлексивно-креативним: актуалізована потреба в особистісному й

професійному самопізнанні, саморозвитку, самовдосконаленні; адекватна самооцінка; сформований індивідуальний авторський стиль у проектній діяльності; низька прихильність стереотипам; побіжність, оригінальність і метафоричність дизайнерських ідей; творча активність; сформована система саморозвитку; особистісно-сміслова спрямованість творчої діяльності; висока рефлексія суб'єктного досвіду проектувальної діяльності.

Результативний блок розробленої нами моделі виконує функцію зворотного зв'язку й дозволяє аналізувати інформацію про перебіг освітнього процесу, коригувати діяльність з розвитку творчого потенціалу майбутніх дизайнерів. Особливістю розробленої моделі процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну є її *практико-орієнтований характер*.

Таким чином, важливість і складність процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці потребують наукового обґрунтування його організації. Нами були детально досліджені структурні компоненти процесу, що вивчався, у їхній інтеграційній залежності та взаємодії. Цей взаємозв'язок компонентів логічно представлений у розробленій нами моделі, що є еталоном для досягнення мети (розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну) і одночасно інструментом її досягнення.

Висновки до другого розділу

У дослідженні обґрунтовано організаційно-педагогічні умови та розроблено модель розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці, розкрито зміст, послідовність етапів експериментальної роботи, представлено результати проведених досліджень.

Проведений огляд та аналіз психолого-педагогічних та інших відповідних інформаційних джерел, пов'язаних із проблемою дослідження, детальний аналіз останніх наукових розробок запропонованих українськими вченими, організаційно-педагогічних та педагогічних умов професійної підготовки майбутніх дизайнерів, дозволив виокремити три *організаційно-педагогічні умови*

ефективного розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці: наповнення змісту спеціальних дисциплін ціннісно-смысловими, проблемно-проектними завданнями, що активізують покомпонентний розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; упровадження індивідуальних освітніх маршрутів, що актуалізують суб'єктну позицію майбутніх фахівців з графічного дизайну в навчально-професійній діяльності; використання комплексного навчально-методичного супроводу процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

У межах констатувального експерименту проведено діагностику реального рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Результати констатувального експерименту засвідчили, що майбутні фахівці з графічного дизайну володіють достатнім рівнем мотивації до професійної діяльності й спрямовані на розвиток в процесі професійної підготовки власного творчого потенціалу. Однак студенти недостатньо обізнані з методики та організації самостійного розвитку творчого потенціалу. Проведені дослідження показали, що в навчально-методичному комплексі бракує супроводу процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. У результаті творчий потенціал розвивається неконтрольовано й недостатньо ефективно, що негативно відбивається на результатах навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Ураховуючи отримані результати проведених досліджень у межах теми дисертаційної праці розроблено *модель розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці, що містить такі блоки: цільовий, структурно-змістовний, процесуальний, критеріально-оціночний, результативний.* Запропоновані *організаційно-педагогічні умови* реалізуються у моделі.

У *цільовому* блоці моделі зафіксовані вимоги до розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну як до цілісного процесу, системоутворювальним елементом якого є цілі професійно-особистісного розвитку

майбутнього фахівця. *Структурно-змістовий* блок моделі включає опис принципів розвитку досліджуваного феномену в освітньому процесі (*цілеспрямованості, партнерської взаємодії учасників освітнього процесу, творчої активності, саморозвитку та регіоналізації*), обґрунтовану реалізацію цільового підходу як методологічної домінанти дослідження. У *процесуальному* блоці моделі науково обґрунтовано вибір організаційно-педагогічних умов, що забезпечує успішність розвитку досліджуваної якості й запропоновано їх описову характеристику (насичення змісту профорієнтованих дисциплін ціннісно-смысловими проблемно-проектними завданнями, що активують покомпонентний розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; упровадження індивідуальних освітніх маршрутів, що актуалізують суб'єктну позицію майбутнього фахівця в навчально-професійній діяльності; використання комплексного навчально-методичного супроводу процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну), охарактеризовано етапи реалізації цього процесу, засоби і методи його здійснення. *Критеріально-оціночний* блок моделі включає критерії, показники, методи діагностики та рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. *Результативний* блок моделі виконує функцію зворотного зв'язку й дозволяє аналізувати інформацію про перебіг освітнього процесу, у якому може коригуватися діяльність з розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Особливістю розробленої моделі процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну є її практико-орієнтований характер.

Ефективність реалізації організаційно-педагогічних умов у розробленій моделі визначається системою розроблених критеріїв і показників, що дозволяють отримати повне уявлення про кількісний і якісний стан структурних компонентів творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну на всіх етапах і рівнях його розвитку. Розроблена модель має практико-орієнтовану спрямованість, її ефективність перевіряється дослідно-пошуковою роботою.

Основні положення змісту розділу викладені в таких публікаціях автора [207, 209, 210, 212].

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

3.1. Етапи та методика експериментальної роботи

Попередній розділ дисертаційного дослідження присвячений опису пілотажного і *констатувального етапів* діагностичної програми дослідно-експериментальної роботи з розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, реалізація яких підтвердила актуальність розроблення теоретичних і практико-орієнтованих аспектів розвитку досліджуваної якості в професійній підготовці. У цьому розділі описано *формувальний етап* експерименту, що передбачає реалізацію виявлених у теоретичній частині дослідження організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці.

Розроблення моделі досліджуваного процесу ґрунтувалася на поетапному характері підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну і систематичності формулювання на кожному етапі завдання, орієнтованих на кінцевий результат - розвиток творчого потенціалу як особистісно та професійно значущої якості майбутніх дизайнерів. Оцінка результатів експерименту здійснювалася на основі розроблених показників розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну за допомогою відібраних методів діагностики.

У дослідженні виділено *три етапи розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну – установчий, освітній і творчо-продуктивний*. З огляду на важливість і специфічну роль кожного з етапів, дамо їх описову характеристику.

Метою *установчого етапу* експерименту був пріоритет розвитку мотиваційно-цільового компонента творчого потенціалу. Цей етап спрямований на вирішення таких завдань:

– виявити наявний рівень розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, ознайомити студентів з підсумками та рівнем розвитку

досліджуваної якості;

- забезпечити необхідні передумови розуміння майбутніми фахівцями з графічного дизайну ролі творчого потенціалу в професійній діяльності й доцільності розвитку цієї якості;

- використовуючи можливості розвиваючої диференціації, спроектувати індивідуальні освітні маршрути студентів;

- мотивувати майбутніх фахівців з графічного дизайну на отримання професійних знань;

- сформувані вміння цілеспрямованості, вибору ефективних засобів реалізації поставленої мети;

- сформувані установку на індивідуальність, оригінальність і багатоваріантність виконання студентами навчально-професійних завдань;

- актуалізувати потребу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійному самопізнанні, самовираженні, саморозвитку, самовдосконаленні, рефлексії.

Основними *методами навчання*, реалізованими нами на установчому етапі, стали *репродуктивні, інформаційно-ілюстративні, метод евристичних питань, а методами дослідження, використаними на цьому етапі експерименту – пряме і непряме спостереження, співбесіда з викладачами та майбутніми фахівцями, інтерв'ю, тестування, анкетування, опитування.*

На цьому етапі експерименту використовувалися такі *форми* навчальної діяльності, як лекції, практичні заняття, а також ділові ігри, що імітують реальні ситуації професійної діяльності.

У результаті з'ясувалося, що в рамках майбутньої професії розвиток творчого потенціалу усвідомлюється як особистісно значуща якість, що активізує в студентів прагнення до адекватної самооцінки, самоаналізу, самопізнання й розкриття власного внутрішнього потенціалу, а також до визначення власної системи цінностей, мотивів, цілей, усвідомлення власної індивідуальності та неповторності.

На освітньому етапі розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з

графічного дизайну в професійній підготовці ми враховували отримані результати експерименту, що проводився на *установчому етапі*. Метою освітнього етапу було закріплення стійкої мотивації, організація продуктивного навчання і творчої співпраці викладача та майбутнього фахівця відповідно до індивідуальних освітніх маршрутів.

Освітній етап передбачав вирішення таких завдань:

- засвоєння теоретичних основ професійної діяльності фахівця з графічного дизайну;
- формування знань і умінь цілеспрямованої навчально-професійної діяльності;
- розвиток творчої спрямованості діяльності;
- формування умінь прогнозування потреби суспільства в розробленні та впровадженні різних інноваційних дизайнерських технологій і продуктів;
- формування вміння аналізувати проєктований об'єкт у різних видах дизайну;
- формування вмінь передачі проєктних ідей засобами конструктивного моделювання;
- формування вмінь аналізувати й узагальнювати власний проєктувальний досвід;
- знайомство з цілями і формами критичної дії, її ціннісними та проєктними підставами, вивчення методів, стадій і типів оцінки проєктів.

Основними *методами*, реалізованими на освітньому етапі, стали репродуктивні, інформаційно-ілюстративні, метод евристичних питань, проблемне навчання, метод мозкового штурму, а методи дослідження – дидактичний, конструювання змісту освіти з досліджуваних дисциплін, спостереження, співбесіда з майбутніми фахівцями, опитування, самооцінка.

Форми навчальної діяльності використовувалися такі, як лекції, практичні заняття, ділові та рольові ігри, самоосвіта й саморозвиток при виконанні творчих завдань.

У результаті виявилось, що у студентів переважає стійке прагнення до

розвитку власного творчого потенціалу, ціннісне ставлення до професійних знань та умінь, переважно адекватні самооцінка і самоаналіз, стійке прагнення до оригінальності та багатоваріантності під час виконання навчально-професійних завдань, відмова від стереотипів. Це формує в майбутніх дизайнерів систему цінностей, мотивів, цілей.

На творчо-продуктивному етапі формувалися ланки, які служать для закріплення цілісної мотивації в оволодінні професією, подальшого розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Цей етап включав вирішення таких завдань:

- застосування в дизайн-проектах теоретичних знань, умінь і їх поповнення;
- інтенсифікація індивідуальної продуктивної діяльності щодо формування системи професійних знань та умінь;
- формування індивідуальності майбутнього фахівця;
- становлення цілісної мотивації майбутніх фахівців з графічного дизайну;
- формування невмотивованої творчої продуктивності й потреби в новоутвореннях при виконанні проектів;
- формування авторського стилю діяльності;
- розвиток здатності самостійної постановки цілей і вибору ефективних засобів здійснення проектів;
- адекватне оцінювання та своєчасна корекція результатів власної діяльності, особистих можливостей;
- розвиток умінь нетипового конструктивного способу вирішення професійних завдань;
- участь у студентських виставках, конкурсах тощо.

Основними *методами* навчання, реалізованими на діяльнісному етапі, стали лекції, практичні заняття, проблемне навчання, проектування, використання логічних методів (аналіз, порівняння, узагальнення) під час виконання творчих завдань, а методами дослідження – дидактичний, конструювання змісту освіти з досліджуваних дисциплін, спостереження, співбесіда з майбутніми фахівцями, опитування, самооцінка, узагальнення емпіричних даних.

На цьому етапі експерименту використовувалися такі форми навчальної діяльності, як лекції, практичні заняття, ділові та рольові ігри, самоосвіта і саморозвиток при виконанні творчих завдань, проектування.

Отриманий результат підтвердив, що у майбутніх фахівців з графічного дизайну формується актуалізована потреба в особистісному і професійному самопізнанні, саморозвитку, самовдосконаленні, адекватна самооцінка, індивідуальний авторський стиль у проектній діяльності, система мотивів, цілей, цінностей; виявлено незначну схильність до стереотипів; наявна швидкість, оригінальність, метафоричність дизайнерських ідей; склалася багатоваріантність вирішення професійних завдань; спостерігається творча активність; творча діяльність набула особистісно-сислової спрямованості; зафіксований високий рівень рефлексії суб'єктного досвіду проектувальної діяльності; яскраво виражене прагнення до дизайнерських інновацій, самостійної діяльності.

Формувальна частина дослідження з розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну здійснювалася на основі предметного матеріалу дисципліни «Організація проектної діяльності», спеціальної дисципліни «Виконання проекту в матеріалі», дисципліни спеціалізації «Нові технології в графічному дизайні» зі студентами 4- 5 курсів спеціальності «Дизайн».

Реалізація *першої організаційно-педагогічної умови «Насичення змісту спецдисциплін ціннісно-сисловими, проблемно-проектними завданнями, що активізують покомпонентний розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну»* передбачала виявлення можливостей використовуваних дисциплін, релевантних розвитку мотиваційно-цільового й когнітивно-змістовного компонентів творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, створення умов для прояву креативності студентів у навчально-професійної діяльності, а також облік реальних професійних ситуацій і проблем у процесі розроблення тематики проектних завдань.

Принцип вибору й побудови завдань полягав у їхній професійній, корисній спрямованості, що дозволяє організувати і спрямувати увагу майбутніх фахівців у процесі вивчення зазначених дисциплін на професійно-особистісний розвиток. Ця

тактика спонукала до усвідомлення соціальної значущості обраної професії, відповідальності за результати власної професійної діяльності, цінності професійної підготовки та професійно-особистісного розвитку.

Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну починався з усвідомлення особистістю цінності дизайну як галузі знань.

Пізніше відбувалося осмислення свого місця й ролі в світі дизайну та формування ціннісного ставлення до власної творчої активності та здатності моделювати світ в ідеальних, і разом з тим таких, що мають конкретну предметно-чуттєву форму, об'єктах. Формувався образ «Я – дизайнер», згідно з яким майбутній фахівець проектував, прогнозував своє професійне майбутнє, вибудовував і систематизував особисту ієрархію цінностей і життєву перспективу. Завдання педагога, відповідно, полягало в тому, щоб полегшити майбутньому фахівцю шлях пізнання, озброїти його необхідною для орієнтації інформацією, навчити постійного пошуку знань про предмет його потреби і трансформувати отримані знання в творчу діяльність. Наприклад, під час вивчення дисципліни «Нові технології в графічному дизайні» (тема «Екологія і дизайн») майбутнім фахівцям з графічного дизайну пропонувалося брати участь в програмі «Антисміття», яка передбачала розробку колекції одягу, що пропагує дбайливе ставлення до природи і людини, їх збереження. Студенти використовували найрізноманітніші матеріали, що дозволяють передати їх задум – мішки від сміття, дерево, папір, пінопласт, одноразовий посуд, текстиль і т.п. Застосовуючи метод мозкового штурму, майбутні фахівці з графічного дизайну пропонували назви і девіз своїм моделям.

Виокремлені фактори, що сприяли формуванню в студентів позитивного мотиву до навчально-професійної діяльності: усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання; усвідомлення теоретичної і практичної значущості засвоєваних знань; професійна спрямованість навчальної діяльності; вибір завдань, що створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності та ін. Становленню особистості допомагає змістовно складна, цікава діяльність, що вимагає інтелектуального та емоційного напруження. Чим яскравіші й багатші

уявлення майбутніх фахівців з графічного дизайну про їхню професію, цілі і завдання власної професійної діяльності та її значущості, тим краще вони орієнтуються в характері й завданнях діяльності, точніше приймають і реалізують спрямовані на досягнення мети рішення, тим більш доцільним бачить розвиток особистого творчого потенціалу.

Творче мислення майбутніх фахівців з графічного дизайну спрямовано значною мірою на зовнішні об'єкти. Дизайнер, орієнтуючись у зовнішньому світі, направляє свою увагу на нього, а не на себе. Однак йому необхідно вміти контролювати свою поведінку, емоції, настрій, уміти керувати своїм мисленням, дотримуючись певних правил. Відповідно майбутньому фахівцю з графічного дизайну важливо глибоке усвідомлення самого себе. У зв'язку з цим у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну необхідним є розроблення «Я-концепції» як способу усвідомлення розбіжності змісту реального й ідеального «Я» особистості. У результаті формується мотив саморозвитку, будова якого визначається наявністю двох підстав – вихідної, обумовленої реальною самооцінкою майбутнього фахівця, та ідеальної як змодельованого передбачення себе в майбутньому.

Крім того, «Я-концепція» сприяє формуванню цілеспрямованості, що розуміється як вибір особистісно значущих цілей. Постановка конкретної мети надавала майбутньому дизайнеру можливість актуалізувати знання, переконання, методи дій, які дозволяли йому в подальшому керувати власною діяльністю.

Промисловість, виробництво, сфера побуту та послуг, будівництво, торгівля, які складають об'єкт професійної діяльності фахівця з графічного дизайну, вважаються умовою розвитку і зростання спрямованості продукту діяльності на вимоги, запити та очікування споживача. Акцент на особливості регіону дозволяє майбутнім фахівцям з графічного дизайну в процесі навчання формувати свій погляд на його культуру, бачити напрями її можливого розвитку.

Вихідним матеріалом для розроблення завдань служили створені типові професійні ситуації, пов'язані з розробкою та реалізацією дизайн-проектів (генерація ідей, підбір пакету матеріалів, конструкторське моделювання предмета

діяльності, проектування технологічного процесу виготовлення, збут і ін.). Виконання цих завдань вимагало актуалізації знань з кількох пов'язаних дисциплін. Прикладом служить практичне заняття з дисципліни «Нові технології в графічному дизайні», де було потрібно розробити кілька видів текстильного матеріалу для одягу заданого призначення (наприклад, національного костюма). З урахуванням етнічних особливостей, історичного періоду, конфесійної належності, умов експлуатації, естетичних, гігієнічних, конструктивно-технологічних та інших вимог до костюма майбутній дизайнер продумував волокнистий склад, вид переплетення, фактуру матеріалу, обробку, пропонував кольорові варіанти і т.д. Виконання завдання передбачало повторення знань суміжних дисциплін (матеріалознавство швейного виробництва, історія костюма), формувало вміння оптимального вибору пакета текстильних матеріалів у процесі практичної реалізації художнього задуму в об'єкті. Під час виконання завдання студенти аналізували свої практичні дії, оцінювали рівень залишкових знань з дисциплін, співвідносили їх з вимогами майбутньої професійної діяльності. Відповідно підвищувалися вимоги до себе й рівня своєї професійної підготовки.

Зауважимо, що професія фахівця з графічного дизайну є одним із багатопланових видів діяльності, оскільки її зміст акумулює знання суміжних професійних галузей – техніки, архітектури, мистецтва та ін. – на основі взаємообміну інформацією та технологіями. Відтак наявність творчого спрямування, творчої індивідуальності майбутнього дизайнера, розвиток його особистості – одне з важливих завдань професійної підготовки. Готовність майбутнього фахівця з графічного дизайну до творчої діяльності визначає його готовність до професійної діяльності. Оскільки становлення особистості відбувається в процесі діяльності, то необхідною умовою формування готовності до творчої діяльності є введення студентів у цю діяльність.

Вивчення основ механізму творчості дозволяє переконати студента в тому, що завдяки розвитку творчого потенціалу він може досягнути високого рівня професіоналізму. Знання, отримані в процесі вивчення основ творчої діяльності, сприяють формуванню практичних умінь і навичок. Передача інтегративних

знань студентам вимагає творчого підходу від майбутніх фахівців з графічного дизайну в їхній професійній підготовці. Відтак викладання графічного дизайну є творчою діяльністю, оскільки дає змогу поєднати в єдине ціле творчий і технічний аспекти навчання.

Наголошуємо на тому, що професійна підготовка майбутніх фахівців з графічного дизайну ґрунтується на власній творчій діяльності студентів, яка має художньо-конструкторський зміст. Дизайнерське сприймання відбувається у формі відчуттів, уявлень, асоціативного мислення та представляє собою комплексну психічну діяльність, що є значущою для формування розумово-почуттєвої активності студента.

З метою реалізації *другої організаційно-педагогічної умови «Упровадження індивідуальних освітніх маршрутів, що актуалізують суб'єктну позицію майбутніх фахівців з графічного дизайну в навчально-професійній діяльності»*, були виділені такі передумови структурування навчального матеріалу:

- єдність теоретичного та практичного навчання;
- взаємовплив загальнонаукових та професійних знань;
- виділення загальних та диференційованих частин змісту навчальних дисциплін;
- відбір змісту спеціальних дисциплін за принципом наростаючої складності («Анімаційна графіка», «Дизайн-проекування» та ін.);
- поступовий перехід від інтегративного до диференційованого застосування знань на різних етапах навчання;
- системна побудова модулів та комплексів знань, умінь, способів дій.

У межах моделі підготовки фахівців з графічного дизайну під час дослідження доцільно використати алгоритм проектування системного змісту спеціальних фундаментальних дисциплін, що припускає послідовне виконання таких операцій:

- постановка мети та вибір систематизованого фактора;
- визначення цілей та функцій кожної навчальної дисципліни;

- внутрішньопредметна інтеграція та диференціація змісту кожної спеціальної дисципліни (вибір фактора, що систематизує, побудова системи предметної галузі, визначення основних понять навчальної дисципліни, дозування змісту, створення систем модулів із навчальної дисципліни);

- міжпредметна інтеграція та диференціація змісту спеціальних дисциплін (вибір фактора, що систематизує, побудова системи предметної області, визначення основних понять навчальної дисципліни, дозування змісту, створення систем модулів з навчальних дисциплін, визначення логіки взаємодії спеціальних дисциплін, побудова системи функціональної залежності дисциплін);

- створення поняттєво-термінологічного апарату, створення системи модулів міжпредметних зв'язків);

- створення системи змісту професійної підготовки фахівців спеціальності графічного дизайну.

Запропонований алгоритм має універсальний характер, він не залежить від програмового змісту предметів та може застосовуватися у процесі навчання різних дисциплін загальнонаукових та професійних циклів.

Звертаючись до проблем ефективності підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну, неможливо обійти проблеми, пов'язані зі специфікою предметно-просторового середовища, у якому перебувають студенти та педагоги. Вплив предметно-просторового середовища аудиторій, майстерень, рекреацій та інших приміщень має специфіку функціонального, економічного й естетичного характеру. При необхідних матеріальних витратах на устаткування навчальних площ можлива оптимальна організація середовища з позиції естетики, системності та багатопрофільності експлуатації приміщень, що вирішує багато проблем.

Реалізація системного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну передбачала систематичну рефлексію навчально-професійної діяльності з опорою на конкретні інтелектуальні, духовні та інші критерії. Разом з тим важлива й «розкутість» мислення суб'єкта в процесі проектної діяльності, свобода вибору способів, прийомів, створення засобів її виконання, усвідомлення моральної відповідальності за наслідки реалізації

продукту власної професійної діяльності. У зв'язку з цим успішний і ефективний розвиток творчого потенціалу під час виконання завдань спостерігався тоді, коли рішення студентів ґрунтувалося на творчо-цільовому механізмі, під яким ми розуміємо розвиток творчої та інтелектуальної ініціативи майбутніх фахівців з графічного дизайну, усвідомленої цілеспрямованості і цілездійснення в проектній діяльності, одночасно стимулювалася активна суб'єктна позиція студента в навчальному процесі. Розроблені практичні завдання, що складають зміст завдань 1-го, 2-го і 3-го типів з дисципліни «Графічні техніки і матеріали» та «Дизайн-проекування» представлені в *Додатку 3*.

Отже, насичення змісту професійної підготовки проблемно-проекними завданнями забезпечувало організацію навчання та конструювання власної проектної діяльності майбутніх фахівців із графічного дизайну. Відповідно підвищувалася активність студентів, розвивалася їхня потреба в самовираженні й самореалізації, здатність генерувати ідеї і розробляти стратегію й тактику їх здійснення. У результаті формувалося вміння об'єктивної оцінки і вибору способів можливої оптимізації творчої діяльності, швидкого пошуку оптимального виходу з проблемної ситуації тощо. Рефлексія й оцінка результатів власної діяльності сприяли переходженню діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну на інший, більш високий рівень.

Реалізація другої організаційно-педагогічної умови передбачала виховання суб'єктної позиції особистості. Необхідно, щоб освітній процес надав кожному студентові можливість самореалізації в пізнанні, поведінці, виборі сфери дизайн-діяльності, продуктах проектування.

Сучасному дизайнеру потрібно вміти не тільки вирішувати завдання з проектування предметно-просторового середовища, а й дискутувати з професійних проблем, аргументувати свою точку зору, висловлювати думки, мати навички проблематизації і рефлексії, розвинену здатність осмислення своєї роботи в історичному, філософському, художньо-критичному контекстах. Відповідно для успішної професійної діяльності, що відрізняється сформованим індивідуальним стилем виконання проектів, оригінальністю, баченням проблем і генерацією ідей для

їх вирішення, необхідно враховувати індивідуальні здібності, характер, тип мислення в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Для реалізації цієї умови здійснювалася внутрішньогрупова індивідуалізація навчальної роботи залежно від характеру мотивації майбутніх фахівців з графічного дизайну до саморозвитку і прихильності до дій за зразком. Попередньо студентам пропонувалося письмово поміркувати: чи прагнуть і готові вони відмовитися від наслідування в ескізуванні та проектному пошуку, чи схильні до стереотипів. Зрозуміло, наслідування творчих зразків спостерігається у всіх людей як неминучий етап переходу від наявної творчості до зрілої індивідуальної креативності. Дослідники креативності називають наслідування вторинної креативністю або психологічним механізмом присвоєння здібностей, який базується на споконвічно розвиненій уяві, почутті форми, мовних здібностях (Н. Гнатко, В. Дружинін). Наслідування є своєрідною сходинкою досягнення соціокультурного середовища, від якої необхідно відштовхнутися для самостійної творчості. Воно включає три стадії – наслідування-копіювання, творче наслідування і наслідувальна творчість. Для того, щоб досягнути рівня творчих досягнень, необхідне прийняття творчості як особистісного акту. В цьому випадку долається наслідування і людина виходить на шлях самостійної творчості.

При опитуванні майбутніх фахівців з графічного дизайну на предмет «наявності» наслідування в проектах більше половини респондентів експериментальної групи (79% – 22 людини) відповіли, що перейшли від наслідування-копіювання і репродукції до творчого наслідування, яке відрізняється наявністю творчих елементів – оригінальності і новизни. Шість студентів (21%) зазначили, що вивчають роботи художників і фахівців з графічного дизайну тільки для того, щоб розмежувати вже існуючі дизайнерські досягнення і власні ідеї, погляди на проблему, образи. Разом із тим викладачі оцінили результати студентів експериментальної групи в такий спосіб: 4 людини (14%) до кінця 4-го курсу перейшли від наслідування до самостійної творчості. Їхня діяльність характеризується високою творчою активністю, здатністю до всебічного аналізу знань, побіжністю й оригінальністю ідей, умінням швидко

знаходити аналогії, сформованістю індивідуального стилю навчально-професійної діяльності. Разом із тим тільки двоє можуть на високому рівні втілити ідеї в продукті; 5 осіб (17,8%) перебувають на репродуктивному рівні; проектна діяльність 19-ти осіб (68,2%) має відтворювальний характер, але відрізняється пошуком окремих елементів нових рішень (творче наслідування).

У зв'язку з цим у робочих зошитах з дисциплін «Виконання проекту в матеріалі» майбутні дизайнери з урахуванням індивідуальних особистісних якостей, рівня професійних знань, умінь і навичок склали власний освітній маршрут для виконання проекту. Маршрут включав зміст етапів виконання проекту, час аудиторної та самостійної роботи над кожним етапом, визначав дати (хронологію) виконання кожного етапу. При складанні індивідуального маршруту студенти могли звернутися за допомогою до викладача. Допомога мала рекомендаційний характер – на прохання студента педагог висловлював власну точку зору з питання, ніяк не нав'язуючи, залишаючи можливість студенту приймати самостійне рішення і нести за нього відповідальність. Відповідно майбутньому дизайнеру надавалася можливість вибору способів і прийомів творчості, засобів забезпечення продуктивності своєї роботи над проектом, розширення простору навчально-професійного життя та ін. Одночасно студентам давалася установка педагогом на обов'язкове досягнення поставлених цілей. В індивідуальному освітньому маршруті під час вивчення дисципліни «Організація проектної діяльності» використовувалася варіативність, послідовно ускладнювалася система завдань, які відповідали рівню розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Студентам пропонувалися завдання, орієнтовані на «зону їхнього найближчого розвитку» [86], що виконувалися як індивідуально, так і групою. Прикладами можуть служити такі завдання: «Вибрати найбільш ефективну організаційно-правову форму здійснення власної підприємницької діяльності», «Проаналізувати і скласти список необхідних ресурсів для організації власної підприємницької діяльності» та ін. Ця система завдань передбачала самостійний вибір майбутнім фахівцем навчально-професійних завдань і сприяла формуванню прагнення до вирішення завдань більш високого рівня складності.

Крім того, викладачем використовувалися різні форми, методи і прийоми навчання, вибір яких ґрунтувався на знанні професійно-особистісних особливостей студентів. Так, при продукуванні бізнес-ідей ефективно використовувався як груповий, так і індивідуальний метод мозкового штурму або його модифікації (метод «6-3-5», «карткова техніка»). Суть методу полягала в тому, що процес генерації ідей і їх критика диференційовані за часом. У певний проміжок часу необхідно було запропонувати якомога більше бізнес-ідей, причому увага учасників зосереджена не на якості ідей, а на кількості. Під час групової роботи студентів висловлені ідеї сприяли народженню нових асоціацій і аналогій, змінювали погляд на проблему, стимулювали розширення рамок, що обмежують поле пошуку рішень. Атмосфера загальної творчості емоційно «заряджала» учасників.

Відтак реалізація індивідуальних освітніх маршрутів в освітньому процесі вводила майбутніх фахівців з графічного дизайну в «зону невизначеної діяльності» як необхідної передумови індивідуального стилю діяльності та сприяла розвитку вольової сфери студента. У результаті розвивалася ініціатива, упевненість у своїх силах, наполегливість, уміння долати труднощі для досягнення наміченої мети, уміння володіти собою (витримка, самовладання), а також удосконалювалися навички самостійної поведінки, планування індивідуальної діяльності та її реалізації, здійснення контролю без сторонньої допомоги.

Реалізація *третьої організаційно-педагогічної умови «Навчально-методичний супровід розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці»* передбачала оснащення розвивальної спрямованості змісту освіти задля формування професійно важливих якостей особистості майбутнього фахівця. Навчально-методичний супровід включає наповнення освітнього процесу дидактичними і методичними матеріалами, що враховує специфіку підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну до професійної діяльності. Якість і результативність освітнього процесу, таким чином, безпосередньо залежить від його комплексного здійснення. Нами представлена *Таблиця 3.1* навчально-методичного супроводу процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Таблиця 3.1

**Методичний супровід розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з
графічного дизайну**

Форми організації навчальної діяльності	Навчально-методичне забезпечення і супровід
1	2
Лекція	робоча програма дисципліни; текст лекцій; мультимедіа матеріал; список необхідної для підготовки літератури; питання для самоконтролю; питання для самостійного вивчення; текст завдань; тестові питання проміжного контролю знань
Практичне заняття	методичні вказівки до лабораторного практикуму; список використаної літератури; питання для самоперевірки; тестові питання проміжного контролю умінь і навичок; вимоги до оформлення практичних робіт; текст завдань; методичні рекомендації для самостійної підготовки до захисту практичних робіт; робочий зошит
Залік, іспит	вимоги до обсягу виконаних робіт для допуску до заліку або іспиту; список питань до заліку; перелік екзаменаційних питань; вимоги до організації, оформлення і виконання практичної частини іспиту; критерії оцінки знань, умінь, навичок; методичні вказівки з самопідготовки до заліку, іспиту
Конструкторсько-технологічна практика	робоча програма практики; методичні вказівки до практики; обов'язки практиканта; щоденник практики; робочий зошит практиканта; вимоги до оформлення звіту з практики

Основним видом навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну був проект – творча діяльність, спрямована на перетворення навколишнього середовища шляхом створення якісно-нових предметно-просторових моделей середовища, культурних зразків, суб'єктивно або об'єктивно значущих цінностей. Лекція як основна форма занять, призначена для формування теоретичних знань майбутніх фахівців з графічного дизайну, не припускала письмового викладання знань, в результаті якого процес їх засвоєння зводився до простого нагромадження великої кількості правил, формулювань, понять без їх осмислення. Дизайнер мислить образно і, відповідно, краще сприймає, засвоює й застосовує під час виконання проекту усну інформацію, яка підкріплюється малюнками, схемами, відеофрагментами, анімацією тощо.

У процесі вивчення основних профорієнтованих дисциплін майбутніх фахівців з графічного дизайну «Дизайн-проектування», «Анімаційна графіка» та «Графічні техніки і матеріали», що викладаються, починаючи з першого курсу підготовки, використовуються такі методи навчання: лекції, практичні заняття, індивідуальні заняття, виконання графічних робіт, консультації, самостійна робота.

Для вдосконалення бази знань і навичок для забезпечення подальшої самостійної роботи студентів і розуміння ними основних шляхів творчих методів у царині проектної діяльності необхідно формувати навички роботи з комп'ютерними програмами, які забезпечують працездатність студента та розв'язання різноманітних практичних завдань (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

**Програмне забезпечення майбутніх фахівців з графічного дизайну
у професійній підготовці**

Тип програмного забезпечення	Програми
1	2
Операційна система з графічним інтерфейсом	Windows
Текстовий процесор	MS Word
Табличний процесор	MS Excel

Продовження таблиці 3.2

1	2
Засіб для розробки комп'ютерних презентацій	MS PowerPoint
Графічний редактор	Adobe Photoshop
Система керування базами даних	MS Access
Клавіатурний тренажер	Stamina
Програма для роботи з електронною поштою	Outlook Express
Веб-браузер	Internet Explorer
Програми для створення web-додатків	Adobe Dreamweaver Adobe Flash
Електронні посібники та мультимедійні курси з профільного предмета	ППЗ з реєстру МОН України
Електронні словники та програми-перекладачі	Lingvo, Плай, Рута

Профориєнтовані дисципліни щільно пов'язані з дисциплінами «Процес дизайн-проекування», «Композиція», «Мистецтво шрифту», «Комп'ютерні видавничі системи», «Кольорознавство», «Системи рекламних технологій». Оцінювання знань студентів формується за результатами роботи на семінарських та практичних заняттях (виконання практичних завдань, активність на практичних заняттях, написання модульних контрольних робіт та проміжних тестів), виконання індивідуального завдання (підготовка реферату, доповіді, висвітлення теми із частини самостійного опрацювання) та відповіді на іспиті.

Пропонуємо такі підходи та методики розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці.

Практичні заняття з профориєнтованих дисциплін є важливою базовою частиною фахової підготовки до майбутньої професійної діяльності. Їх проведення необхідне для якісного закріплення змісту лекційного матеріалу, оскільки під час виконання практичних завдань студент отримує нагоду не лише актуалізувати зміст теоретичного матеріалу, а й творчо та варіативно застосувати його, піддаючи критичному аналізу теоретичні положення.

Методичні рекомендації до блоку практичних завдань дисциплін «Графічні техніки і матеріали» та «Дизайн-проекування» наведені у *Додатку 3*.

Необхідність проведення практичних занять зумовлена здатністю особистості поглиблено засвоювати вимоги до будь-якого виду діяльності, закріплені через систему тактильно-моторних та розумових вправ, пов'язаних із означеним видом діяльності. Відтак практичні заняття з профорієнтованих дисциплін спрямовані на поглиблене формування технічно-функціональних знань для підготовки та презентації електронної документації та графічних форм.

Практичне заняття передбачає роботу викладача індивідуально з кожним студентом групи, але умови роботи в колективі дозволяють долучатися до обговорення проблем всім студентам академічної групи.

Система практичних занять з профорієнтованих дисциплін розрахована на поетапне оволодіння знаннями та навичками зі створення електронних документів та презентацій, їх позиціонування у веб-ресурсах. Зміст практичних занять диференційовано з урахуванням поетапного оволодіння необхідними складовими професійного мислення майбутнього дизайнера та зростанням вимог до технічно-інформаційної культури майбутнього фахівця з графічного дизайну.

Форма практичних занять передбачає наявність спеціально обладнаних місць з персональними комп'ютерами, на яких встановлено необхідне програмне забезпечення, яке відповідає актуальним вимогам сучасного дизайнера.

У процесі підготовки до практичних занять студентам необхідно спиратись на конспекти лекційного матеріалу та рекомендовані літературні джерела. Під час занять створюються умови для перевірки та виявлення інтелектуального рівня студентів, для набуття уміння логічно мислити, висловлюватись професійною термінологією, забезпечувати відповідність технічних засобів умовам і вимогам навчального завдання.

Практична робота студентів постійно контролюється викладачем, який спрямовує хід її виконання та формує інваріантність підходів і професійного мислення, надає необхідну допомогу для активації навчальної діяльності студентів.

Під час проведення лекційних, семінарських занять, поряд із традиційними (інформаційно-монологічні лекції; лекції з використанням мультимедіа-презентації; опитування) використовуються інноваційні форми та методи

викладання навчального матеріалу, а саме: проблемні лекції; лекції-візуалізації; бінарні лекції; лекції-дискусії; лекції із заздальгідь запланованими помилками; лекції з аналізом конкретних ситуацій; обговорення, групова дискусія; робота в рамках ділової гри; «кейс стаді» (метод ситуацій); розроблення навчальних та діагностичних тестових завдань із дисципліни; ситуації з інсценування маркетингової діяльності; ігрові імітаційні форми; письмовий аналіз конкретної ситуації; реферативні доповіді тощо.

Завданнями самостійної роботи можуть бути засвоєння певних знань, умінь, навичок, закріплення та систематизація набутих знань, їхнє застосування у вирішенні практичних завдань та виконання творчих робіт, виявлення прогалин у системі знань із предмета. Самостійна робота дає можливість студенту працювати без поспіху, не боячись негативної оцінки товаришів чи викладача, а також обирати оптимальний темп роботи та умови її виконання. Організація самостійної роботи студентів з навчального предмета має здійснюватися з дотриманням низки вимог, зокрема таких:

- обґрунтування необхідності завдань загалом і конкретного завдання зокрема, що вимагає виявлення та стимулювання позитивних мотивів діяльності студентів;

- відкритість та загальна оглядовість завдань; усі студенти повинні знати зміст завдання, мати можливість порівняти результати виконаних завдань в одній та в різних групах, проаналізувати правильність та корисність виконаної роботи, відповідність поставлених оцінок (адекватність оцінювання);

- надання детальних методичних рекомендацій щодо виконання роботи (у якій послідовності працювати, з чого починати, як перевірити свої знання); за окремими завданнями студенти мають отримати пам'ятки;

- надання можливості студентам виконувати творчі роботи, які відповідають умовно-професійному рівню засвоєння знань, не обмежуючи їх виконанням стандартних завдань.

Здійснення індивідуального підходу у виконанні самостійної роботи є важливим. Індивідуальні завдання можуть виконувати за бажанням усі студенти

або окремі з них (творчо обдаровані, вимогливі, маючі великий досвід практичної діяльності, навчання та роботи за кордоном тощо). Індивідуалізація самостійної роботи сприяє самореалізації студента, розкриваючи в нього такі грані особистості, які допомагають професійному розвитку.

Нормування завдань для самостійної роботи базується на визначенні витрат часу та трудомісткості різних їхніх типів. Це забезпечує оптимальний порядок навчально-пізнавальної діяльності студентів – від простих до складних форм роботи.

Можливість ведення обліку та оцінювання виконаних завдань і їхньої якості, що потребує стандартизації вимог до вмінь майбутніх спеціалістів й розроблення комплексу професійно орієнтованих завдань. Під час їхнього виконання формуються також особистісні риси студента, підтримується постійний зворотній зв'язок зі студентами в процесі здійснення самостійної роботи, що є фактором ефективності навчального середовища.

Отже, самостійна робота студентів потребує чіткої організації, планування, системи й певного керування (обсяг завдань, типи завдань, аналіз передбачуваних труднощів, облік, перевірка та оцінювання виконаних робіт), що сприяє підвищенню якості навчального процесу. Успіх цієї роботи багато в чому залежить від бажання, прагнення, інтересу, потреби в діяльності, тобто від наявності позитивних мотивів. Велике значення під час самостійної роботи студента мають його спрямованість, психологічна готовність, а також певний рівень бази знань, на який будуть нашаровуватися нові знання.

Для реалізації самостійної роботи в процесі вивчення навчальної дисципліни студенти виконують комплекс завдань різних типів відповідних рівнів складності. Завдання для самостійної роботи студентів мають відповідати таким вимогам:

1. Професійна результативність – формулювання завдання, яке має гарантувати формування хоча б одного професійного вміння (в термінах та поняттях майбутньої спеціальності студента).

2. Продуктивність – передбачає отримання квазіпрофесійного продукту навчальної самостійної праці студента після завершення всіх дій з вирішення цього завдання.

3. Конструктивність – наявність визначеної структури завдання-задачі (мета, вихідні дані, умови, що їх зв'язують).

4. Когнітивність – перевага розумових дій над психомоторикою в процесі вирішення завдання.

5. Самостійність – переважна кількість дій студента має бути самостійною, що забезпечується переліком вихідних даних, умовами задачі та необхідністю отримання різноманітних квазіпрофесійних продуктів.

Кожен з елементів завдання-задачі має спонукати студента до того, щоб він сам приймав рішення, порівнював умови, здійснював необхідний інформаційний пошук тощо. Розроблення завдань для самостійної роботи різних рівнів є основною умовою належного планування та організації самостійного навчання.

Результати дослідження ефективності самостійної роботи студентів у навчальному процесі дають змогу висловити такі припущення:

1. Основним джерелом теоретичної інформації для студента є конспект лекцій. Це означає, що повнота й адекватність сприйняття цієї інформації студентами залежать від рівня організації лекційних занять та їхнього інформаційно-методичного забезпечення. Вирішальну роль при цьому також відіграє вміння студента працювати на лекції та вести конспект.

2. Зменшується тривалість роботи студента в бібліотеці з навчальною літературою, що часто пояснюється збільшенням навантаження в аудиторний час. Це вимагає від викладача розроблення методичних рекомендацій для роботи з літературою та чіткого обґрунтування доцільності такої роботи.

3. Зменшуються витрати часу на виконання традиційних видів завдань з опрацювання теоретичної інформації (аналізу, порівнянь, відповідей на запитання, пояснень тощо). У той же час збільшується питома вага витрат часу та, відповідно, продуктивності завдань, які забезпечують алгоритмічно-дійовий і творчий рівні засвоєння знань (зокрема, завдань на вміння розв'язувати задачі, ситуації, випадки, виявляти позитивні та негативні сторони, випробовувати, пропонувати, створювати нове). Це також свідчить про прагнення студентів до самореалізації та професійної рефлексії в процесі навчання, що, з іншого боку, вимагає від викладача дотримання

системи вимог до організації самостійної роботи студентів.

4. Найбільшу увагу, порівняно з іншими видами завдань у процесі виконання самостійної роботи, студенти приділяють навчальному проектуванню. Над виконанням цього завдання студенти працюють більшу частину часу, відведеного на самостійну роботу. На етапі проектування не лише використовується теоретична інформація, отримана студентами з літератури й на лекціях, а й проводяться консультації, співбесіди з викладачами та студентами, друзями і знайомими для оптимізації творчого й наукового пошуку. Розроблені проекти студенти не тільки представляють і захищають у своїх навчальних групах, але й прагнуть апробувати їх у реальних умовах практичної діяльності. Це також сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та підвищенню ефективності навчання.

Наведені факти свідчать про значне зростання мотивації студентів, ефективність їхньої навчально-пізнавальної діяльності при застосуванні квазіпрофесійних та професійних завдань у навчальному процесі. Це також підтверджується можливістю диверсифікації застосування методу комп'ютерного моделювання проектів у сучасних умовах професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ураховуючи цілі навчального предмета (теми), необхідно конкретизувати вимоги до знань, умінь і навичок, які потрібно сформулювати в студентів в процесі реалізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Відповідно до вимог організації самостійної роботи розроблено систему завдань різних рівнів складності згідно з наперед визначеними рівнями засвоєння знань.

Складаючи систему завдань для самостійної роботи, були враховані необхідні мотиви навчальної діяльності студентів та трансформації характеру цих мотивів від пізнавального й наукового до професійного.

Проаналізовані можливості виконання завдань в аудиторний та позааудиторний час, прогнозуючи та обґрунтовуючи терміни їхнього опрацювання студентами.

Студентам надані конкретні ситуації, у яких вимагалось вирішення завдань, запропонованих для самостійного опрацювання. Контекстний характер такого підходу дає змогу використати морфологічний аналіз проблеми та знайти нетипові рішення.

Студентам запропоновано технологічний ланцюжок виконання необхідних завдань, що дасть змогу раціонально розподілити час, дії та прийоми навчання.

Забезпечено виконання самостійних робіт відповідним збірником інформаційно-методичних матеріалів (література, методичні рекомендації, практикуми, конспекти тощо). Зразки виконаних робіт, надані студентам, породжують у них конкуренцію та спонукають виконати свою роботу краще від інших.

Самостійна робота є однією зі складових освітнього процесу, на яку припадає значний обсяг навчального часу. При цьому студент є активним учасником освітнього процесу, набуває навичок самоорганізації, самостійного пошуку інформації, прийняття рішень та ін. Правильна організація самостійної роботи дозволяє максимально індивідуалізувати навчання, підвищити ефективність навчального процесу в цілому.

Одним із видів самостійної роботи є опрацювання:

- лекційного матеріалу - визначення головного у змісті лекції, засвоєння її основних моментів. При цьому не слід дослівно записувати за лектором, а своїми словами фіксувати найсуттєвіше: тему, її основні питання та положення. На сторінках конспекту залишати широкі поля для додаткових поміток під час самостійної роботи над літературою.

- виконання практичного завдання, для чого слід опрацювати теоретичний матеріал, опрацьований на занятті. У разі неспроможності отримати кінцевий результат студент демонструє виконання практичної роботи на тій стадії, до якої він зміг її виконати, що дозволить викладачеві скорегувати роботу студента.

Для самостійної роботи з дисципліни «Засоби автоматизованої розробки сайтів» пропонуються завдання, покликані розширювати, поглиблювати, закріплювати базові знання, отримані під час лекційних та лабораторних занять.

Для контролю знань студентів використовуються:

- а) усні відповіді на теоретичні питання;
- б) виконання лабораторних завдань;
- в) перевірка виконаних самостійних робіт.

Для ґрунтовного засвоєння першоджерел необхідно вдумливо конспектувати їх, вдаючись до різних видів запису (витяги, тези, цитати і т.д.). Готуючись до відповіді, важливо, в першу чергу, визначити напрями наукових досліджень з певної проблеми та впровадження їх результатів у практику. Доцільно підготувати власні спостереження та висновки, обґрунтовуючи їх теоретичними положеннями та рекомендаціями.

Щоб зрозуміти і добре засвоїти лекційний матеріал, до кожної наступної теми слід ретельно готуватись: систематично опрацьовувати матеріал попередньої лекції, і, якщо це необхідно, опрацювати рекомендовану літературу, повторювати пройдений матеріал, на який лектор посилається при викладанні нового, якщо з певних причин лекція пропущена, її необхідно законспектувати і опрацювати самостійно, незрозумілі питання з'ясувати на консультації.

Професійному розвитку студентів сприяє самостійне виконання творчих та практичних завдань, різноманітні форми пошукової, дослідної роботи. Викладач систематично контролює самостійну роботу студентів: перевіряє конспекти першоджерел, виконання завдань творчого характеру, надає необхідну допомогу для активізації навчальної діяльності.

Виконання самостійних завдань є обов'язковою умовою допуску до підсумкової точки контролю (заліку або екзамену). Матеріали самостійних завдань для перевірки викладачем демонструються в електронному варіанті відповідно до характеру завдань.

Окремими формами самостійної роботи студента, передбаченими навчальним планом, є виконання модульних контрольних робіт.

Модульна контрольна робота є рубіжним контролем, який виявляє рівень підготовки студентів до комплексного розв'язання завдань з предмета.

Метою модульних контрольних робіт є оцінювання теоретичних знань

студентів та їх практичних навичок, а саме:

- основних відомостей про будову персонального комп'ютера;
- загальні відомості про операційну систему Windows;
- структура типового вікна Windows;
- стандартні програмні додатки Windows та технології підготовки документів у них;
- технології підготовки текстових документів;
- основи обробки графічних об'єктів;
- послідовність створення схеми та структурних діаграм;
- різні режими структури документів;
- операційні засоби з комірками;
- основи обробки мультимедійних даних;
- системи обробки табличної інформації;
- основи створення комп'ютерних публікацій;
- методи та засоби створення, публікації та підтримки веб-ресурсів тощо.

Контрольні заходи мають стимулювати:

- систематичну самостійну роботу над навчальним матеріалом;
- закріплення та реалізацію набутих теоретичних знань під час виконання практичних завдань;
- прищеплення навичок самостійного цілеспрямованого пошуку потрібної інформації.

Завдання до модульних контрольних робіт видаються та керуються викладачами профільною дисципліни, робота вважається виконаною, якщо студент подає викладачу для перевірки письмову відповідь разом з практичною роботою.

Візуалізація як спосіб активізації мислення здійснювалася викладачем з використанням в якості супроводу мультимедіа-засобів, наочних матеріалів, що дозволили усвідомлено, системно, цілеспрямовано інтегрувати різні види інформації – традиційну статичну візуальну (текст, графіки, фотографії, діаграми, схеми), динамічну (мова, музика, відеофрагменти, анімація й анімаційне

імітування тощо).

Наявність тексту лекції звільняє студента від необхідності вести записи і налаштовує на дидактичне спілкування з лектором, вирішення виникаючих питань, уточнення змісту матеріалу. Однак від студента потрібно вміння не тільки аналізувати представлений для засвоєння матеріал, а й фіксувати логіку його викладу у вигляді блок-схеми, відзначаючи системоутворювальні ідеї змісту та їх взаємозв'язок. У зв'язку з цим лекція передбачає активну розумову діяльність студента, головне завдання якої – зрозуміти сутність розглянутої теми, «вловити» логіку міркувань викладача, розмірковуючи разом з ним, оцінити його аргументацію, скласти власну думку про досліджувані явища й співвіднести почуте з вивченим.

Викладач, в свою чергу, оцінюючи рівень орієнтації майбутнього фахівця в інформації, її сприйняття групою і окремими студентами, коригує освітній процес. Цільові завдання для самостійного виконання, питання для додаткового вивчення та самоперевірки, складові навчально-методичного забезпечення й супроводу лекції сприяли закріпленню отриманих теоретичних знань, їх трансформації в практичну діяльність. Орієнтація теоретичного навчання на вирішення практичних завдань підвищувала інтерес до дисципліни та активність майбутніх фахівців з графічного дизайну на заняттях, навчала самостійного пошуку рішення в запланованих проблемних освітніх ситуаціях, аналізу навчального, довідкового або наочного матеріалу і, як наслідок, сприяла розвитку мотиваційно-цільового, когнітивно-змістового, рефлексивно-креативного компонентів творчого потенціалу.

Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну безпосередньо пов'язується з доцільністю виконання навчально-професійної діяльності, спрямованої на реалізацію цього процесу. Конкретна, наближена до реальних умов виробнича тематика практичних занять, їх узгодження і взаємозв'язок з іншими дисциплінами сприяли розвитку елементів мотиваційної сфери професійної підготовки. При вивченні дисципліни «Організація проектної діяльності», складаючи бізнес-план підприємства, майбутні дизайнери ознайомилися з реальними соціально-економічними умовами і потребами

регіону, наповненістю ринку конкретним видом дизайнерських послуг. Маючи уявлення про підприємництво як спосіб реалізації своїх професійних можливостей, вони вчилися планувати свою навчально-професійну діяльність, керувати нею, формуючи перспективи і плани в самостійній професійному житті. Проблемність завдань, що вирішуються на практичних заняттях, наочні посібники, методичні вказівки сприяли оптимальній організації навчальної діяльності студента, вивільняли час, енергію для всебічного розвитку професійно-особистісних якостей. Участь у колективній роботі зі створення реальних, затребуваних на практиці не тільки проектувальником, а й споживачем об'єктів, у свою чергу, підвищувала почуття відповідальності за кінцевий продукт діяльності, стимулювала творчий пошук, прагнення опанувати відсутніми знаннями.

У зв'язку з цим майбутні дизайнери розробляли проекти для участі в регіональних, міжрегіональних та міжнародних виставках, конкурсах і фестивалях з особливим захопленням. Їхня навчально-професійна діяльність супроводжувалася серйозною та змістовною дослідницькою роботою, творчим пошуком, аналізом. Необхідно відзначити, що методичний супровід досліджуваного нами процесу – розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну – здійснювався в процесі мотивації, інформаційного пошуку шляхів вирішення проблеми, первинної реалізації проекту.

Таким чином, відповідно до програми дослідно-експериментальної роботи, в реальному освітньому процесі нами була реалізована сукупність організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, виявлених в теоретичній частині дослідження. На кожному етапі експерименту (установчий, навчальний, творчо-продуктивний) використовувалися різні форми і методи навчальної діяльності, вибір яких був обумовлений специфікою вирішуваних завдань.

Так, упродовж усіх етапів експерименту реалізовувалися висунуті організаційно-педагогічні умови, оскільки без позитивної мотивації до

цілеспрямованого професійно-особистісного саморозвитку і самовдосконалення, неможливо було б працювати над якісною й кількісною зміною рівня професійних знань, умінь і навичок, розширенням сфери їх застосування в навчально-професійній діяльності, самовираженням і самореалізацією майбутніх фахівців з графічного дизайну в продуктах дизайн-проекування. Насичення освітнього процесу ціннісно-смысловими завданнями формувало прагнення до багатоваріантного розв'язання навчально-професійних завдань, пошуку нових знань, а задоволення майбутніх фахівців з графічного дизайну результатами власної навчально-професійної діяльності – потребу в творчості. Це прагнення загострювало сприйнятливність майбутнього фахівця до матеріальних і духовних проблем суспільства, на вирішення яких спрямована дизайн-діяльність.

Розвиток аналітичних здібностей і вміння конструктивно сприймати критику, освоєння механізмів цілеспрямованості та цілездійснення вплинуло на ставлення до проектної діяльності, усвідомлення власних здібностей і можливостей. Індивідуальний підхід до студентів і їх навчальної роботи позитивно відбився на «Я-концепції» професійного саморозвитку майбутніх фахівців, що зумовило підвищення рівня їхньої самооцінки, професійно-особистісних якостей і переважання внутрішньої мотивації творчого вирішення поставлених завдань над зовнішньою.

Комплексність цих умов, логічно доповнена навчально-методичним забезпеченням процесу розвитку творчого потенціалу, сприяла розвитку всіх компонентів досліджуваного явища й переходу майбутніх фахівців на якісно новий рівень професійно-особистісного розвитку. Ефективність і доцільність виявлених організаційно-педагогічних умов для розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну перевірялася в реальному освітньому процесі. Аналіз отриманих результатів педагогічного експерименту подано в наступному параграфі.

3.2. Аналіз результатів педагогічного експерименту

У попередньому параграфі розглядався перебіг формувального етапу експерименту, що проводився задля апробації сукупності організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці. У цьому параграфі розглянуто організацію педагогічного експерименту, представлено результати дослідно-експериментальної роботи, подано їх математичну та графічну інтерпретацію, зроблені висновки про доцільність виявлених організаційно-педагогічних умов, ефективність їх впливу на динаміку розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Дані про рівень розвитку творчого потенціалу були отримані засобами діагностичних завдань, що виконувалися в освітньому процесі. Під час організації та проведення діагностичних робіт нами враховувалися такі умови:

- процес розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну має поетапний характер, що вимагає проведення контрольних зрізів, якими фіксувалася динаміка досліджуваного процесу;

- творчий потенціал майбутніх фахівців з графічного дизайну представляє сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонентів, що визначили необхідність вивчення покомпонентної динаміки творчого потенціалу з урахуванням його критеріальних показників;

- необхідність обґрунтування доцільності та ефективності комплексної реалізації програми дослідно-експериментальної роботи зумовила проведення порівняльного аналізу результатів констатувального і формувального етапів експерименту;

- використання комплексу взаємодоповнюючих методів, проведення графічної і математичної інтерпретації отриманих даних аргументувало і підтверджувало достовірність отриманих результатів.

На підставі названих теоретичних позицій була складена програма проведення контрольних зрізів, представлена в *таблиці 3.3*.

Таблиця 3.3

Програма проведення контрольних зрізів в ході формувального експерименту

Найменування етапу	Компонент творчого потенціалу	Критерії розвитку творчого потенціалу	Методи діагностики
1	2	3	4
Проміжний зріз після закінчення першого етапу формувального експерименту (в кінці 6-го семестру)	мотиваційно-цільовий; когнітивно-змістовний; рефлексивно-креативний	спрямованість на творче вирішення професійних завдань; когнітивна грамотність; творче самовизначення і самовираження	анкетування; опитувальник загальної самооцінки майбутніх фахівців з графічного дизайну; методика вивчення суб'єктності особистості; діагностичні завдання
Проміжний зріз після закінчення другого етапу формувального експерименту (в кінці 8-го семестру)	мотиваційно-цільовий; когнітивно-змістовний; рефлексивно-креативний	спрямованість на творче вирішення професійних завдань; когнітивна грамотність; творче самовизначення і самовираження	анкетування; діагностичні завдання; тест на самооцінку рефлексивних умінь; тест на самооцінку цілеспрямованості особистості; діагностика загальної успішності з творчих дисциплін та роботи над виконанням випускного кваліфікаційного проекту
Підсумковий зріз після закінчення формувального експерименту (після проходження практики, захисту випускного кваліфікаційного проекту)	мотиваційно-цільовий; когнітивно-змістовний; рефлексивно-креативний	спрямованість на творче вирішення професійних завдань; когнітивна грамотність; творче самовизначення і самовираження	діагностика загального рівня розвитку творчого потенціалу (підсумкові оцінки проходження практики, виконання випускного кваліфікаційного проекту); методика оцінки здатності до саморозвитку; карта самооцінки розвитку творчого потенціалу

Відповідно до програми перший проміжний зріз був проведений після закінчення майбутніми фахівця з графічного дизайну шостого семестру (III курсу) навчання, що співпало із завершенням першого етапу формувального експерименту. Експеримент проходив в процесі вивчення спеціальних дисциплін («Виконання проекту в матеріалі», «Нові технології в дизайні» та ін.) студентами експериментальної групи з наповненим змістом ціннісно-смысловими, проблемно-проектними завданнями, що активізують покомпонентний розвиток їх творчого потенціалу. Проміжний зріз включав блок методик, спрямований на вимірювання рівня розвитку кожного компонента досліджуваної якості.

Для визначення рівня мотиваційно-цільового і рефлексивно-креативного компонентів творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну застосовувався опитувальник з вивчення суб'єктності особистості Е. Волкова (*Додаток Г*). Можливість його використання в дослідженні зумовлена прийняттям суб'єктності як інтегративної властивості особистості, що виражає її ставлення до себе як до діяча (творця) в навколишній дійсності. Прояв суб'єктності майбутніх фахівців з графічного дизайну сприяє їхньому самовизначенню в професійній діяльності, зокрема визначає професійну спрямованість, самосвідомість, сприйнятливність, здатність і прагнення до саморозвитку й творчої діяльності особистості.

З метою отримання більш достовірних даних відповідно до встановлених критеріїв студентам була запропонована анкета професійно-особистісної самооцінки майбутніх фахівців з графічного дизайну, а для конкретизації рівня розвитку творчої складової рефлексивно-креативного компонента творчого потенціалу використовувалося діагностичне завдання, у якому майбутнім фахівцям потрібно було розробити ментальну карту виконання дизайн-проекту. Оскільки діагностичне завдання вимагало застосування загальних і спеціальних знань, за результатами його виконання досліджувався рівень розвитку когнітивно-змістовної складової творчого потенціалу.

Для більш точного вивчення когнітивно-змістовного компонента творчого

потенціалу використовувалися контрольні питання і завдання. Постановка питань дозволила з'ясувати базовий обсяг знань, необхідний для творчого вирішення навчально професійних завдань і здатність практичного застосування цих знань. Крім того, ці запитання сприяли визначенню мотиваційно-особистісних переваг майбутніх фахівців з графічного дизайну на основі самооцінки своєї поінформованості про особистості професійного саморозвитку (Додатки Г, Д). Оброблення опитувальника здійснювалося за допомогою підрахунку обраних варіантів відповіді на основі присудження умовного балу. Узагальнені результати діагностичного завдання і анкетування представлені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

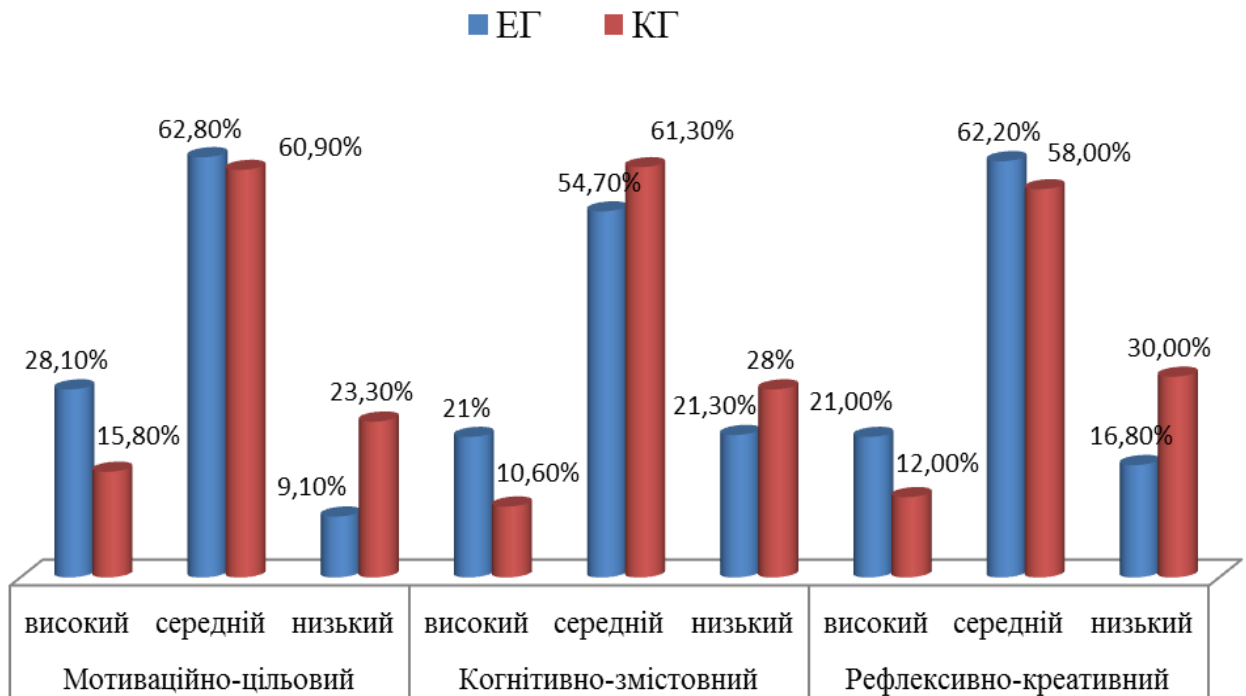
Рівні покомпонентного розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в експериментальній і контрольній групах за результатами першого проміжного зрізу

Компонент	Рівень	ЕГ		КГ	
		Кількість студентів	Частка, %	Кількість студентів	Частка, %
Мотиваційно-цільовий	високий	71	28,1	50	15,8
	середній	157	62,8	194	60,9
	низький	21	9,1	69	23,3
Когнітивно-змістовний	високий	52	21	35	10,6
	середній	138	54,7	190	61,3
	низький	60	24,3	88	28,1
Рефлексивно-креативний	високий	51	21	38	12
	середній	156	62,2	182	58
	низький	43	16,8	93	30

Визначення покомпонентного рівня розвитку творчого потенціалу дозволило зробити висновок про загальний стан розвитку досліджуваної якості за підсумками першого етапу формувального експерименту. Рівень розвитку творчого потенціалу кожного студента експериментальної і контрольної груп визначався розрахунком середнього арифметичного значення рівнів розвитку

компонентів досліджуваної якості.

Графічна інтерпретація результатів першого етапу формувального експерименту представлена на *рис.3.1*.

Рис.3.1. Рівні покомпонентного розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в експериментальній і контрольній групах за результатами першого проміжного зрізу

Підсумки розвитку творчого потенціалу за результатами першого проміжного зрізу представлені в *таблиці 3.5*.

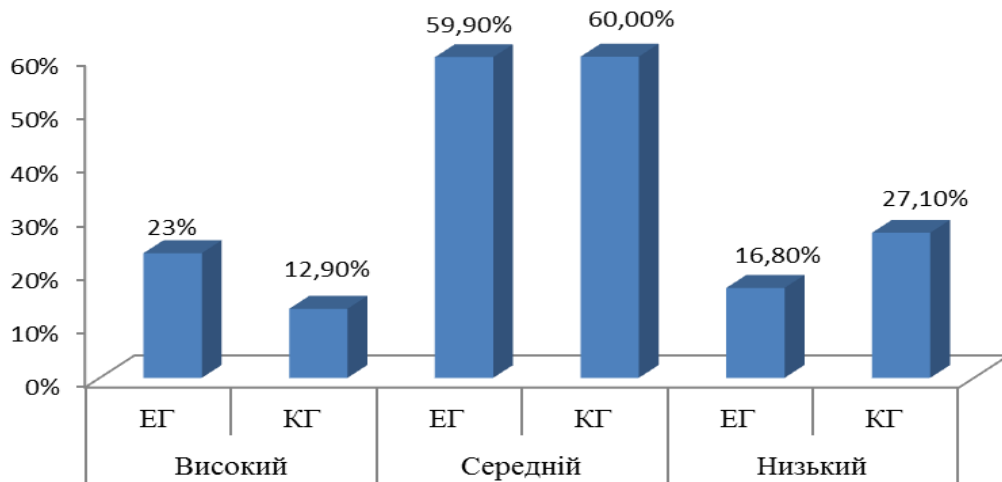
Таблиця 3.5

Рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну експериментальної і контрольної груп за результатами першого проміжного зрізу

Рівень	EG		KG	
	Кількість студентів	Частка, %	Кількість студентів	Частка, %
Високий	58	23,3	42	12,9
Середній	150	59,9	188	60
Низький	42	16,8	83	27,1

Графічна інтерпретація результатів покомпонентного розвитку творчого

потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну експериментальної і контрольної груп за результатами першого проміжного зрізу представлені на *рис. 3.2*.

Рис. 3.2. Рівень розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну за результатами першого проміжного зрізу

Результати проміжного зрізу після першого етапу формувального експерименту дозволили зробити такі висновки:

- збільшення процентного співвідношення студентів експериментальної групи високого та середнього рівнів розвитку творчого потенціалу підтверджує доцільність проведеної дослідно-експериментальної роботи;

- актуалізація мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх фахівців з графічного дизайну до творчого потенціалу як важливої професійно-особистісної якості є сприятливим підґрунтям для його інтенсивного розвитку;

- цільова установка майбутніх фахівців з графічного дизайну на прояв креативності в процесі навчально-професійної діяльності сприяє інтенсифікації його творчої активності, оригінальності та продуктивності виконання завдань.

Другий проміжний зріз був проведений в кінці восьмого семестру (IV курсу) навчання, після другого етапу формувального експерименту, що проходив: в процесі вивчення спеціальних дисциплін студентами експериментальної групи з наповненим змістом ціннісно-смысловими, проблемно-проектними завданнями, що активізують покомпонентний розвиток їх творчого потенціалу; за розробленими індивідуальними освітніми маршрутами для студентів експериментальної групи, що

актуалізують суб'єктну їх позицію в навчально-професійній діяльності; а також в процесі роботи студентів експериментальної та контрольної групи над виконанням випускного кваліфікаційного проекту (дипломної роботи), що особливо впливає на розвиток їх творчого потенціалу. Проміжний зріз включав блок методик, спрямований на вимірювання рівня розвитку кожного компонента досліджуваного якості.

На даному етапі також проводилась діагностика загальної успішності з творчих дисциплін студентів досліджуваних груп та їх роботи над виконанням випускного кваліфікаційного проекту.

Оскільки творчий потенціал майбутнього фахівця є інтегративним якістю особистості, його розвиток має впливати на загальний рівень підготовки студентів. Дані загального рівня успішності студентів в досліджуваних групах на кінець експерименту підтвердили наше припущення. Результати представлені в *таблиці 3.6*.

Таблиця 3.6

**Рівень успішності майбутніх фахівців з графічного дизайну
експериментальної і контрольної груп**

Дисципліни	Рівень знань, умінь, навичок, %					
	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Графіка (проектна, книжна)	54	51,5	40,5	35	5,5	15
Організація проектної діяльності	84	65	15	27	1	8
Дизайн-проекування	64	50	28	30	8	20
Комп'ютерне проектування	49	-	32	-	19	-
Анімаційна графіка	83	-	17	-	0	-
Нові технології в дизайні	74	-	15	-	11	-
Графічні техніки і матеріали	58	46	29	49	13	5
Виконання проекту в матеріалі	38	-	62	-	0	-
Комп'ютерна практика	-	43	-	35	-	22
Середнє значення:	65,4	45,3	26,35	40,3	7,25	14

Отже, дані *таблиці 3.6* доводять те, що рівні успішності майбутніх фахівців з графічного дизайну експериментальної і контрольної груп після проведеного експерименту мають позитивну динаміку за всіма ключовими для розвитку

творчого потенціалу дисциплінами.

Всі оцінки успішності студентів експериментальної групи з спеціальних дисциплін, що були наповнені змістом ціннісно-смысловими, проблемно-проектними завданнями та оцінки успішності з творчих дисциплін студентів контрольної групи ми звели до *таблиці 3.7*.

Таблиця 3.7

Динаміка загального рівня успішності майбутніх фахівців з графічного дизайну експериментальної і контрольної груп на кінець експерименту

Рівні	ЕГ		КГ	
	На початок експерименту	На кінець експерименту	На початок експерименту	На кінець експерименту
Високий	43,40%	65,40%	45,70%	53,10%
Середній	41,60%	26,35%	37,40%	40,30%
Низький	15,00%	7,25%	14,00%	9,50%

Як видно з *таблиці 3.7* загальний рівень успішності майбутніх фахівців з графічного дизайну експериментальної і контрольної груп на кінець експерименту демонструють позитивну динаміку як в експериментальній, так і в контрольній групах. Водночас процентний показник рівня успішності в експериментальній групі майбутніх фахівців з графічного дизайну суттєво відрізняється позитивною динамікою від показників контрольної (ЕГ – високий збільшився на 22%, середній – відповідно зменшився на 15,25%, низький – відповідно зменшився на 7,75%; КГ – високий збільшився на 7,4%, середній – збільшився на 2,9%, низький – відповідно зменшився на 4,5%).

На другому етапі формувального експерименту, також враховувались оцінки прояву творчого потенціалу та рівня його розвитку у майбутніх фахівців з графічного дизайну, які були отримані під час опитування керівників випускного кваліфікаційного проекту (дипломної роботи), що працювали зі студентами протягом всього восьмого семестру.

Виявлені в ході другого зрізу всі отримані дані рівнів розвитку компонентів творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну експериментальної

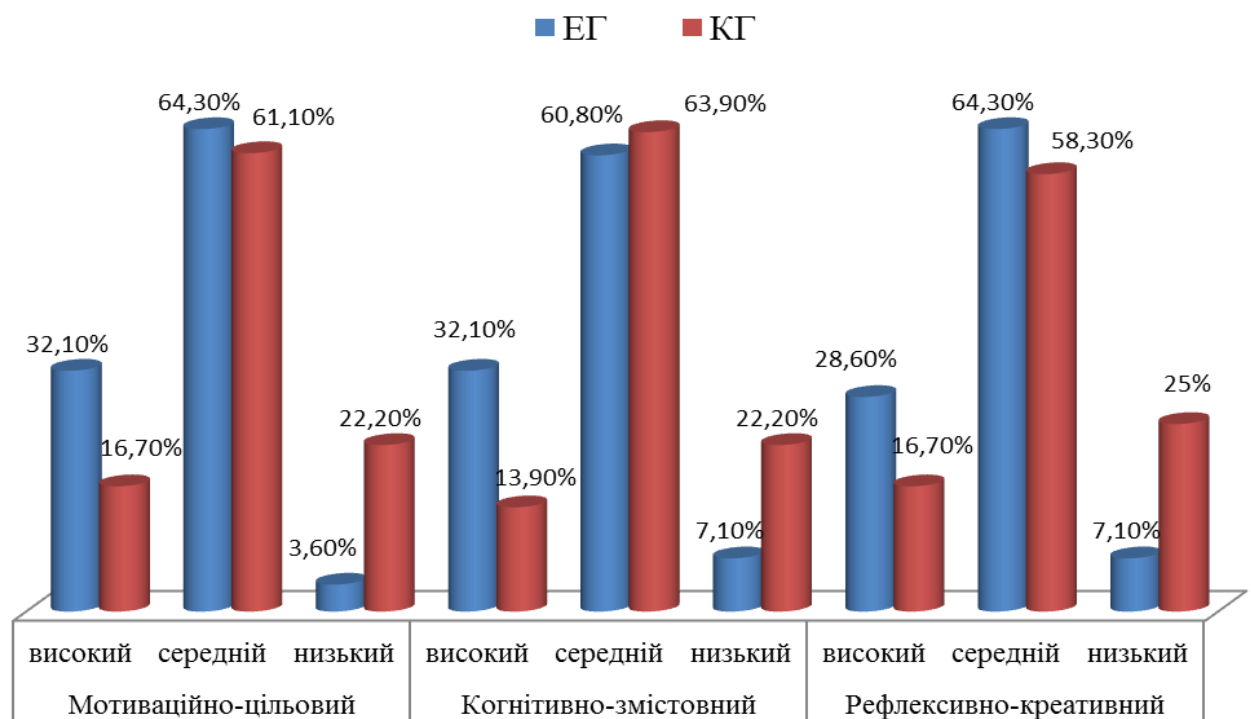
і контрольної груп представлені в *таблиці 3.8*.

Таблиця 3.8

Рівні покомпонентного розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в експериментальній і контрольній групах за результатами другого проміжного зрізу

Компонент	Рівень	ЕГ		КГ	
		Кількість студентів	Частка, %	Кількість студентів	Частка, %
Мотиваційно-цільовий	високий	80	32,1	52	16,7
	середній	161	64,3	193	61,1
	низький	9	3,6	68	22,2
Когнітивно-змістовний	високий	80	32,1	42	13,9
	середній	151	60,8	201	63,9
	низький	19	7,1	70	22,2
Рефлексивно-креативний	високий	69	28,6	50	16,7
	середній	162	64,3	185	58,3
	низький	19	7,1	78	25

Графічна інтерпретація результатів представлена на рис.3.3.

Рис.3.3. Рівні покомпонентного розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в експериментальній і контрольній групах за результатами другого проміжного зрізу

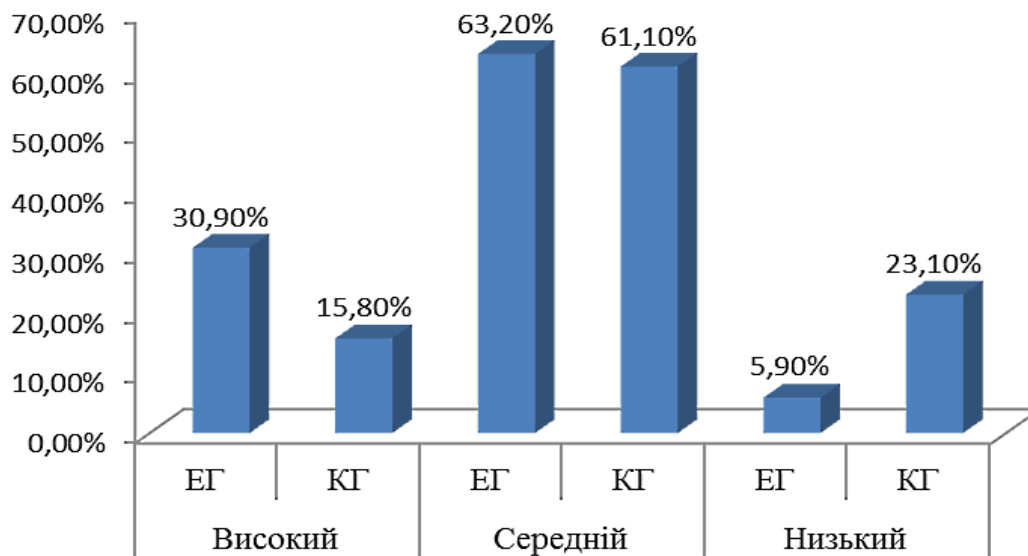
Дані загального рівня розвитку творчого потенціалу експериментальної і контрольної груп за результатами другого проміжного зрізу представлені в таблиці 3.9 і на рис.3.4.

Таблиця 3.9

Рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну експериментальної і контрольної груп за результатами другого проміжного зрізу

Рівень	ЕГ		КГ	
	Кількість студентів	Частка, %	Кількість студентів	Частка, %
Високий	76	30,9	48	15,8
Середній	158	63,2	193	61,1
Низький	16	5,9	72	23,1

Діаграма до Таблиці 3.9

Рис. 3.4. Рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну експериментальної і контрольної груп за результатами другого проміжного зрізу

Отримані результати другого проміжного зрізу, який був проведений через рік після проведення першого етапу формувального експерименту, демонструють

позитивну динаміку розвитку творчого потенціалу студентів як в експериментальній, так і в контрольній групах. Водночас процентний показник рівня розвитку досліджуваної якості в експериментальній групі майбутніх фахівців з графічного дизайну суттєво відрізняється позитивною динамікою від показників контрольної, що підтверджує доцільність запропонованих організаційно-педагогічних умов (ЕГ – високий збільшився на 7,9%, середній – відповідно зменшився на 3,3%, низький – відповідно зменшився на 10,9%; КГ – високий збільшився на 2,9%, середній – збільшився на 1,1%, низький – відповідно зменшився на 4%).

Підсумковий зріз був проведений після закінчення формувального експерименту (проходження практики, захист випускного кваліфікаційного проекту), що виконує роль головної формуючої ланки. На даному етапі дослідження враховувались оцінки рівня розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну від керівників практик та керівників виконаного випускного кваліфікаційного проекту, а також оцінки від членів екзаменаційної комісії за захист та оригінальність творчого змісту виконаних кваліфікаційних робіт.

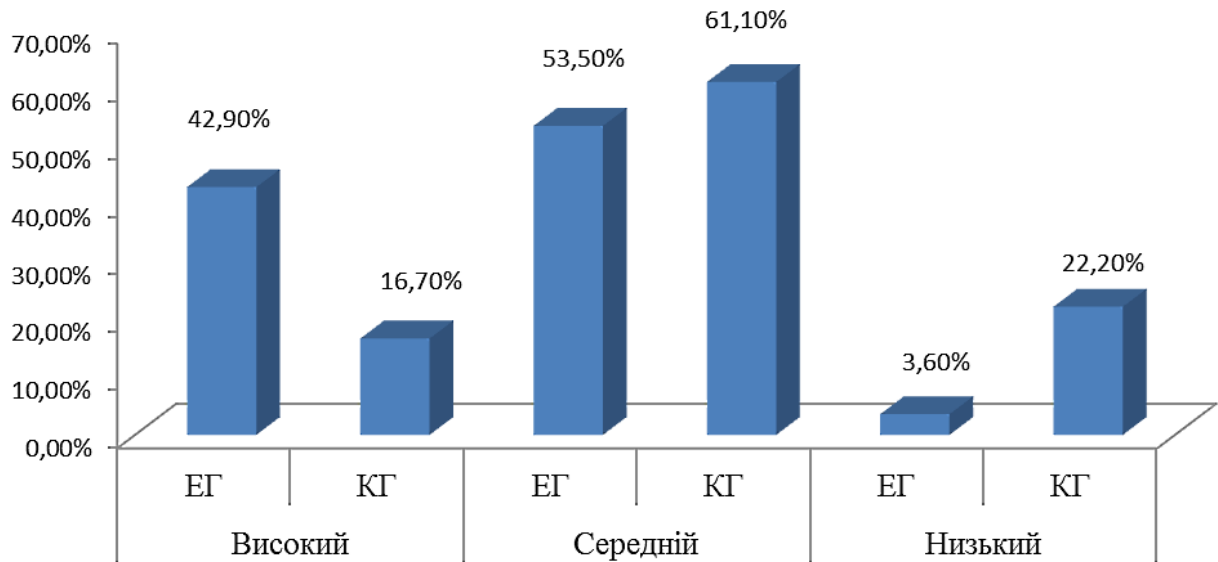
Дані отримані шляхом підрахунку середнього значення всіх разом компонентів розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну досліджуваних груп були зведені до загального рівня (таблиця 3.10).

Таблиця 3.10

Рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в експериментальній і контрольній групах на кінець експерименту

Рівень	ЕГ		КГ	
	Кількість студентів	Частка, %	Кількість студентів	Частка, %
Високий	107	42,9	54	16,7
Середній	134	53,5	190	61,1
Низький	9	3,6	69	22,2

Діаграма до Таблиці 3.10

Рис. 3.5. Рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в експериментальній і контрольній групах на кінець експерименту

Отже, на кінець експерименту, що був проведений за вісім тижнів після проведення другого етапу формувального експерименту, рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в експериментальній і контрольній групах демонструють позитивну динаміку рівнів розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну як в експериментальній, так і в контрольній групах. Суттєва різниця між отриманими рівнями очевидна на користь студентів експериментальної групи (відсоток студентів ЕГ з високим рівнем на 26% більше від КГ; з середнім рівнем – відповідно менше на 7,6%; з низьким рівнем – відповідно менше на 19,2%), що підтверджує ефективність запропонованих нами організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

Для перевірки статистичної достовірності зазначеної *гіпотези дослідження* необхідно звернутися до методів *математичної статистики*.

Щоб з'ясувати, чи є значущими відмінності результатів експерименту між контрольною та експериментальної групами, було проведено аналіз отриманих даних з визначенням *критерію Колмогорова-Смірнова*.

Нульову гіпотезу сформулюємо наступним чином: «Рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну контрольної та експериментальної груп практично не відрізняються». Обчислюємо відносні частоти (f), рівні приватному від ділення частот на обсяг вибірки, для двох наявних вибірок. Далі визначаємо модуль різниці відповідних відносних частот для контрольної та експериментальної вибірок. В результаті вихідна таблиця 3.11 прийме наступний вигляд:

Таблиця 3.11

Зіставлення результатів рівнів розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в експериментальній і контрольній групах на кінець експерименту

Рівень	ЕГ			КГ			Відхилення, %	Модуль різниці частот ($f_{EG}-f_{KG}$)
	к-ть студ.	частка, %	відносна частота f	к-ть студ.	частка, %	відносна частота f		
Високий	107	42,9	$\frac{107}{250} \approx 0,43$	54	16,7	$\frac{154}{313} \approx 0,17$	+26%	0,26
Середній	134	53,5	$\frac{134}{250} \approx 0,54$	190	61,1	$\frac{190}{313} \approx 0,61$	-7,6%	0,07
Низький	9	3,6	$\frac{9}{250} \approx 0,04$	69	22,2	$\frac{69}{313} \approx 0,22$	-19,2%	0,18
Всього	$n_1=250$	100%	-	$n_2=313$	100%	-	-	-

Якщо серед отриманих модулів різниці відносних частот обираємо найбільше значення $0,26 > 0,18 > 0,07$, то найбільший модуль – $d_{\max} = 0,26$. Обчислимо емпіричне значення критерію Колмагорова-Смирнова (λ_{em}) за формулою:

$$\lambda_{em} = d_{\max} \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}}, \quad (3.1)$$

де n_1 – об'єм вибірки КГ; n_2 – об'єм вибірки ЕГ.

$$\text{Тоді: } \lambda_{емт} = 0,26 \cdot \sqrt{\frac{313 \cdot 250}{313 + 250}} \approx 0,26 \cdot \sqrt{139} \approx 3,07.$$

Як нульову гіпотезу приймемо твердження про те, що порівнювані групи незначно відрізняються один від одного за виявленими рівнями. При цьому нульову гіпотезу слід прийняти в тому випадку, якщо значення критерію не перевищує його критичного значення.

Знаходимо критичне значення *критерію Колмагорова-Смирнова* ($\lambda_{крит}$) за відповідною таблицею критичних значень для критерію Колмогорова-Смірнова, враховуючи рівень значущості $\alpha = 0,01$ для даного об'єму вибірки за формулою:

$$\lambda_{крит} = 1,63 \cdot \sqrt{\frac{n_1 + n_2}{n_1 \cdot n_2}}. \quad (3.2)$$

$$\text{Тоді: } \lambda_{крит} = 1,63 \cdot \sqrt{\frac{313 + 250}{313 \cdot 250}} \approx 1,63 \cdot \sqrt{0,007} \approx 0,14.$$

Оскільки $\lambda_{емт} = 3,07 > 0,14 = \lambda_{крит}$, то нульова гіпотеза не приймається. Отже, справедливим є твердження про відмінність виявлених рівнів розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в експериментальній і контрольній групах.

Аналіз отриманих даних вказує на відмінність кількісних і якісних показників, що відображають динаміку розвитку досліджуваного якості в експериментальній і контрольній групах, що дозволило зробити висновок про доцільність запропонованих організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

Вцілому рівень розвитку кожного компонента творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну, згідно з даними констатувального експерименту, нами визначався за трибальною шкалою: «1» бал – низький рівень; «2» бали – середній; «3» бали – високий. Інтервал від 1–1,5 бал відповідає низькому рівню розвитку творчого потенціалу досліджуваного якості; 1,6–2,4 бали – середньому, від 2,5–3 бали – високому. Динаміка розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в двох групах за підсумками

порівняння результатів констатувального і формувального експериментів представлена в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

Підсумковий рівень розвитку творчого потенціалу студентів в експериментальній і контрольній групах

Група	Середній бал		Рівень розвитку
	Констатувальний етап	Формувальний етап	
ЕГ	1,33	2,39	середній
КГ	1,33	1,94	середній

Порівняння підсумкових результатів досліджуваних груп підтверджує динаміку розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну як в контрольній, так і в експериментальній. Однак в експериментальній групі підсумковий зріз показав збільшення середнього балу на 1,06, а в контрольній лише на 0,61.

Таким чином, експериментальна перевірка результативності розробленої моделі, в якій реалізуються запропоновані організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну підтвердила її ефективність, а також актуальність і обґрунтованість гіпотези дослідження. Об'єктивність та статистична значимість результатів діагностики підтвердила ефективність і доцільність реалізації сукупності організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

Висновки до третього розділу

В ході дослідно-пошукової роботи здійснювалася реалізація *організаційно-педагогічних умов* у розробленій *моделі* розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці.

Основу дослідно-пошукової роботи склав *формуючий експеримент*, який

проводився в реальному освітньому процесі. Основна мета дослідження припускає досягнення ряду підцелей, представлених в класифікації цілей досліджуваного процесу, досягнення яких сприяє переходу майбутнього фахівця від нижчого рівня розвитку творчого потенціалу до більш високого. У процесі її здійснення в три етапи (*установчий, навчальний і творчо-продуктивний*) реалізований *комплекс організаційно-педагогічних умов*, що підтверджено репрезентативністю отриманих результатів дослідження. Вибір засобів, форм, методів, процедур навчально-професійної діяльності сприяв актуалізації потреби в неординарній індивідуальній творчості, посиленні прагнення до пізнання і забезпечення самостійної пізнавальної діяльності, активізації суб'єктної позиції майбутніх фахівців з графічного дизайну.

Реалізація системного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну передбачала систематичну рефлексію навчально-професійної діяльності з опорою на конкретні інтелектуальні, духовні та інші критерії. Прийняті до уваги «розкутість» мислення суб'єкта в процесі проектної діяльності, свобода вибору способів, прийомів, створення засобів її виконання, усвідомлення моральної відповідальності за наслідки реалізації продукту власної професійної діяльності. Успішний і ефективний розвиток творчого потенціалу при виконанні завдань спостерігався тоді, коли рішення студентів ґрунтувалося на творчо-цільовому механізмі, під яким ми розуміємо розвиток творчої та інтелектуальної ініціативи майбутніх фахівців з графічного дизайну, усвідомленої цілеспрямованості й цілездійснення в проектній діяльності, одночасно стимулювалася активна суб'єктна позиція студента в навчальному процесі.

Насичення змісту професійної підготовки проблемно-проектними завданнями допомогало майбутнім фахівцям з графічного дизайну організувати навчання та розробляти власну проектну діяльність. Відповідно, підвищувалася активність студентів, розвивалася їх потреба в самовираженні й самореалізації, здатність генерувати ідеї і розробляти стратегію й тактику їх здійснення. В результаті формувалися вміння об'єктивної оцінки і вибору способів можливої оптимізації творчої діяльності надалі, швидко знаходити оптимальний вихід з

проблемної ситуації тощо. Рефлексія та оцінка результатів власної діяльності при цьому сприяли породженню мотивів переходу діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну на інший, більш високий рівень.

Вивчення основ механізму творчості дозволило переконати студентів у тому, що завдяки розвитку творчого потенціалу вони можуть досягнути високого рівня професіоналізму. Знання, отримані у процесі вивчення основ творчої діяльності, сприяли формуванню практичних умінь і навичок. Передача інтегративних знань студентам вимагає творчого підходу від майбутніх фахівців з графічного дизайну у їх професійній підготовці. Доведено, що викладання графічного дизайну є творчою діяльністю, оскільки дає змогу поєднати в єдине ціле творчий і технічний аспекти навчання.

Професійна підготовка майбутніх фахівців з графічного дизайну ґрунтувалася на власній творчій діяльності студентів, яка має художньо-конструкторський зміст. Дизайнерське сприйняття відбувалося у формі відчуттів, уявлень, асоціативного мислення та являло собою комплексну психічну діяльність, яка є значущою для формування розумово-почуттєвої активності студента.

Управління мотивацією ціннісного ставлення майбутніх фахівців з графічного дизайну до власного професійно-особистісного розвитку здійснювалося на всіх етапах експерименту. Доведено результативність розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну за допомогою *впровадження ціннісно-сміслових завдань*, а також *індивідуальних освітніх маршрутів*, які активізують суб'єктну позицію, творче самовираження й самореалізацію студентів у навчально-професійній діяльності – в пізнанні, поведінці, виборі сфери дизайн-діяльності, продуктах проектування та ін.

Ефективним педагогічним засобом розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну при вивченні спеціальних дисциплін став *навчально-методичний супровід*. Навчально-методичний супровід здійснювався засобами робочого зошита, що містить проблемні завдання для кожного етапу проектування

та індивідуальний освітній маршрут виконання навчального проекту, практичним посібником для розробки бізнес-плану організації, комплектом завдань і питань для самопідготовки й самоконтролю та ін.

Проведений статистичний аналіз за допомогою критерію *Колмагорова-Смірнова* довів *відмінність* виявлених рівнів досліджуваних груп ($\lambda_{\text{емт}} = 3,07 > 0,14 = \lambda_{\text{крит}}$).

Експериментальна перевірка результативності розробленої *моделі* розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну підтвердила її ефективність, а також актуальність і обґрунтованість гіпотези дослідження, що підтверджується отриманими результатами позитивної динаміки розвитку даної інтегративної якості – творчого потенціалу, а такожі більшого числа студентів експериментальної групи, які досягли вищих рівнів розвитку творчого потенціалу на відміну від контрольної.

Основні положення змісту розділу викладені у таких публікаціях автора [203, 205, 208, 210, 211].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове рішення актуального наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні й експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці. Отримані результати дослідження підтвердили актуальність поставленої проблеми та дозволили зробити наступні висновки:

1. На основі проведеного аналізу та узагальненні концептуальних засад проблеми дослідження поняття «творчість» в роботі визначено як здатність особистості в результаті творчого акту або будь-якої іншої діяльності інноваційно, нестереотипно, продуктивно й цілеспрямовано використати когнітивні, емоційні, психічні, аналітичні, операційні та інші ресурси для отримання найбільш ефективного результату. Уточнено педагогічну сутність поняття «творчий потенціал майбутніх фахівців з графічного дизайну» як інтегративної якості особистості, що характеризується готовністю до високохудожнього конструкторсько-технологічного рішення завдань проектування нового продукту.

Визначено зміст і структуру творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну розуміється як динамічний нелінійний процес їх професійно-особистісного перетворення з позицій спрямованого освоєння професійних знань, умінь, навичок задля гармонізації людини і предметної дійсності. Розкрито специфіку професійної діяльності фахівця з графічного дизайну, яка полягає в тому, що це є багатоаспектний процес професійно-особистісного перетворення майбутнього фахівця з позицій спрямованого освоєння професійних знань, умінь, навичок з метою гармонізації людини та предметної дійсності. Розвитку властиві етапність і послідовність, для його здійснення необхідна реалізація в освітньому процесі організаційно-педагогічних умов.

2. Виявлено і обґрунтовано *компоненти* творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну: *мотиваційно-цільовий* (включає погоджені мотиви і цілі майбутнього фахівця, що відбивають розуміння соціальної значущості продуктів професійної діяльності та усвідомлення індивідуальних цілей і можливостей); *когнітивно-змістовний* (припускає наявність професійних знань, умінь і навичок, що сприяють успішній професійній діяльності); *рефлексивно-креативний* (зв'язується з саморегуляцією професійної діяльності, а також з самовизначенням і самовираженням майбутнього фахівця у результатах власної творчості).

Виділено *критерії* (спрямованість майбутніх фахівців на творче рішення професійних завдань, професійну грамотність, інноваційне творче самовираження) та *рівні* (високий, середній, низький) розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці.

3. Теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці: насичення змісту спеціальних дисциплін ціннісно-смысловими проблемно-проектними завданнями, що активізують покомпонентний розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; впровадження індивідуальних освітніх маршрутів, концентруючи суб'єктну позицію майбутніх фахівців з графічного дизайну в навчально-професійної діяльності; використання комплексного навчально-методичного супроводу процесу розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Ефективність реалізації організаційно-педагогічних умов визначається системою розроблених критеріїв і показників, що дозволяють отримати повне уявлення про кількісний і якісний стан структурних компонентів творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну на усіх етапах і рівнях його розвитку.

4. Розроблена *модель* розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці, що інтегрує цільовий, структурно-змістовний, процесуальний, критеріально-оціночний і результативний блоки, які включають мету дослідження; підхід, як методологічну доміную до дослідження;

структурні компоненти творчого потенціалу; організаційно-педагогічні умови; етапи, засоби, рівні, критерії та методи діагностики розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці; очікуваний результат. У *цільовому* блоці зафіксовані вимоги до розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну як до цілісного процесу, системоутворюючим елементом якого є цілі професійно-особистісного розвитку майбутнього фахівця. *Структурно-змістовний* блок включає опис принципів розвитку досліджуваного феномену в освітньому процесі (*цілеспрямованості, партнерської взаємодії учасників освітнього процесу, творчої активності, саморозвитку й регіоналізації*), обґрунтовану реалізацію цільового підходу як методологічну домінанту дослідження. *Процесуальний* блок розробленої моделі забезпечує успішність розвитку досліджуваної якості, охарактеризовані етапи (*установчий, освітній, творчо-продуктивний*) реалізації даного процесу, засоби і методи його здійснення. *Критеріально-оціночний* блок моделі включає критерії, показники, методи діагностики та рівні розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. *Результативний* блок моделі виконує функцію зворотного зв'язку й дозволяє аналізувати інформацію про хід освітнього процесу, в якому може коригуватися діяльність щодо розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці. Запропоновані *організаційно-педагогічні умови ефективного* розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці реалізуються в розробленій моделі.

Розроблено комплексний навчально-методичний супровід розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці, що сприяє підвищенню ефективності педагогічної діяльності у професійній підготовці.

5. Експериментально підтверджено, що результативність та успішність розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну в професійній підготовці забезпечується запропонованими *організаційно-педагогічними умовами*. Успішний ефективний розвиток творчого потенціалу при виконанні завдань спостерігався тоді, коли рішення студентів ґрунтувалося на

творчо-цільовому механізмі, під яким розуміється розвиток творчої та інтелектуальної ініціативи майбутніх фахівців з графічного дизайну, усвідомленої цілеспрямованості і цілездійснення в проектній діяльності, одночасно стимулювалася активна суб'єктна позиція студента у процесі підготовки. Насичення змісту професійної підготовки проблемно-проектними завданнями забезпечувало формування умінь майбутніх фахівців з графічного дизайну в організації та конструювання власної проектної діяльності. У студентів формувалися вміння об'єктивної оцінки і вибору способів можливої оптимізації творчої діяльності надалі, оперативного пошуку оптимального рішення проблемної ситуації тощо. Знання, отримані у процесі вивчення основ творчої діяльності, сприяли формуванню практичних умінь і навичок. Дизайнерське сприйняття відбувалося у формі відчуттів, уявлень, асоціативного мислення та представляло собою комплексну психічну діяльність, яка є значущою для формування розумово-почуттєвої активності студента.

Основні результати дослідно-експериментальної роботи показали те, що відсоток студентів експериментальної групи з високим рівнем на 26% більше від контрольної; з середнім рівнем – відповідно менше на 7,6%; з низьким рівнем – відповідно менше на 19,2%), що підтверджує ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці. Проведений статистичний аналіз за допомогою *критерію Колмагорова-Смірнова* довів *відмінність* виявлених рівнів розвитку творчого потенціалу студентів досліджуваних груп ($\lambda_{\text{емп}} = 3,07 > 0,14 = \lambda_{\text{крит}}$).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Перспективи його подальшого дослідження можуть бути пов'язані з дослідженням даного процесу в професійній підготовці студентів інших спеціалізацій спеціальності «Дизайн»; вивченням впливу взаємодії вищих навчальних закладів з установами середньої професійної освіти, дизайн-студіями, художніми школами тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абсалямова И. Р. Формирование основ профессиональной компетенции фахівця з графічного дизайну в техническом колледже: авт. дис.канд. пед. наук: 13.00.08 / И. Р. Абсалямова. – М., 2007. – 24 с.
2. Алексеева С. В. Організація дослідницької діяльності учнів з дизайну у професійних навчальних закладах художнього профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Алексеева С. В. – К, 2010. – 20 с.
3. Аристова У. В. Моделирование системы профессиональной подготовки дизайнеров в вузе: авт. дисс.докт. пед. наук: 13.00.08 / У. В. Аристова. – М., 2007. – 32 с.
4. Артамонова І. М. Актуальні тенденції дизайну сучасних періодичних видань / І. М. Артамонова // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – №101. – С. 5–8.
5. Артемьева Ю. Ю. Формирование профессиональнохудожественных умений у будущих специалистов в области дизайна: авт. дис.канд. пед. наук: 13.00.08 / Ю. Ю. Артемьева. – Н. Новгород, 2008. – 24 с.
6. Базелюк О. В. Мультимедіа технології в сучасній освіті / О. В. Базелюк // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університетімені Григорія Сковороди»: наук.-теорет. зб. – Переяслав-Хмельницький, 2007. – С. 27-31.
7. Бакушинский А. В. Художественное творчество и воспитание / Анатолий Васильевич Бакушинський; [сост. Н.Н. Фомина, вступительные статьи Н.Н. Фомина, Т.А. Копцева]. – М.: Карапуз, 2009. – 304, [8] с. илл. – (Педагогика детства).
8. Балановская Л. А. Креалогия: основные теории: [Креалогия – творческая деятельность человека] / Л. А. Балановская // Креалогия. – 2000. – № 1. – С. 3–5.
9. Бандурка О. М. Основи психології і педагогіки: підручник / О. М. Бандурка, В. О. Тюріна, О. І. Федоренко. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр.

справ, 2003. – 336 с.

10. Барко В. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навально-виховному процесі: методичні рекомендації / В. Барко, В. Панок, С. Лазаревський. – Тернопіль, 2000. – 85 с.

11. Барышева Т. А. Креативность. Диагностика и развитие / Т. А. Барышева. – СПб.: Издательство РГПУ, 2002. – 205 с.

12. Батяева Т. А. Системно-целевой подход в применении эвристических приемов в обучении студентов решению нестандартных задач: авт. дис.канд. пед. наук: 13.00.01 / Т. А. Батяева. – Саранск, 2000. – 16 с.

13. Белова О. К. Педагогічні технології в сучасній освіті: навч. посіб. для студ. вищ.навч. закл. інж.-пед. спец. / О. К. Белова, О. Е. Коваленко; Укр. інж.-пед. акад. – Х.: Контраст, 2008. – 148 с.

14. Беликов В. А. Образование учащихся на основе учебнопознавательной деятельности: методическое пособие для учителей и руководителей образовательных учреждений / В. А. Беликов, Н. Г. Кривошапова, Л. Л. Савинков. – М.: Владос, 2006. – 394 с.

15. Белозерцев Е. П. Педагогика профессионального образования: учебное пособие / Е. П. Белозерцев, А. Д. Гонеев, А. Г. Пашков и др.; под ред. В. А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 368 с.

16. Бердяев Н. А. Философия творчества, культуры и искусства. Т.1 / Н. А. Бердяев. – М.: Искусство, 1994. – 542 с.

17. Беспалько В. П. Образование и обучение с участием компьютера (педагогика третьего тысячелетия) / В. П. Беспалько. – М.: Издво Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2002. – 352 с.

18. Бердышев С. Н. Искусство оформления сайта. – Дашков и Ко, 2010. – 148 с.

19. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. / І. Д. Бех. – Кн.2 К.: Либідь, 2003. – 342 с.

20. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей / Д. Б. Богоявленская. – М.: Изд. центр Академия, 2002. – 320 с.

21. Боднар О. Я. «За» і «проти» європейського вектора розвитку дизайн-освіти в Україні // Вісник Львівської академії мистецтв. – Львів, 1999.– Спецвипуск. – С. 178-181.
22. Бойчук А. В. Харьковская школа дизайна / А. В. Бойчук, В. Я. Даниленко. – М: ХДАДМ, 1972. – 116 с.
23. Бойчук О. Промисловий дизайн в Україні: оптимістичне минуле, невизначене майбутнє / О. Бойчук // Мистецтвознавство України: зб. наук. праць. – К., 2009. – Вип.10. – С. 215–222.
24. Бондар В. І. Теоретичні основи і технологія педагогічного аналізу: управлінський аспект: навч. посіб. / В. І. Бондар. – К.: Науково-видавничий відділ, 1996. – 67 с.
25. Борисенко А.А. Web-дизайн. Просто как дважды два. – Эксмо, 2008. – 320с.
26. Брюханова Г. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з дизайну друкованої продукції в Україні (60-ті роки ХХ – початок ХХІ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Г. В. Брюханова. – К, 2016. – 22 с.
27. Бухарова Г. Д. Профессиональная педагогика: учебник / Г. Д. Бухарова. – Екатеринбург: РГППУ, 2004. – 321 с.
28. Вальков Н. П. Дизайн: очерки теории системного проектирования [Текст] / Н.П. Вальков Моисей Самойлович Каган. – Л., ППУ., 1983. – 183с.
29. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2004. – 1440 с.
30. Вербець В. В. Педагогічна діагностика формування духовно-творчого потенціалу студентської молоді: Моногр. / В. В. Вербець; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне: РДГУ, 2005. – 383 с.
31. Вітчинкіна К. О. Обґрунтування дизайну як творчої проектно-художньої діяльності / К. О. Вітчинкіна. // Вісник ХДАДМ. – 2009. – №8. – С. 23–27.
32. Вовк Л. П. Ціннісні орієнтації як стратегія інтегрування слов'янської педагогіки в світовий освітній процес / Л. П. Вовк //Матеріали спільного засідання

Президії академічної мережі Центральної та Східної Європи та пленарного засідання міжнародного наукового Форуму – К., 2009. – С. 113-119.

33. Вонь Фан, Ли Мин. Интернет-дизайн в Китае. Шанхай: Народное издательство, 2002.-241 с.

34. Волков С. М. Концептуальні засади мистецької освіти у контексті європейської інтеграції / Волков С. М. // Мистецька освіта та мистецтво освіти в контексті формування сталого суспільства: Зб. матеріалів Всеук. наук.-практ. конф., Київ, 12-13 травня 2005 р. – К., 2005. – Ч. 2. – 240 с. – С. 180-186.

35. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский; под ред. В.В. Давыдова. – М.: АСТ: Астрель: Люкс, 2005.- 671 с.

36. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: психол. очерк: кн. для учителя / Л. С. Выготский. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 90 с.

37. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – Ростов н/Д.: Феникс, 1998. – 480 с.

38. Гилева Н. С. Креативность в структуре жизненного самоопределения: авт. канд. псих, наук: 19.00.01 / Н.С. Гилева. – Барнаул, 2003. – 21 с.

39. Глухова А. Ю. Аттестационно-педагогический комплекс развития креативности студентов в процессе профессиональной подготовки: авт. канд.пед. наук: 13.00.08 / А.Ю. Глухова. – Магнитогорск, 2006. – 23 с.

40. Гогугева В. М. Некоторые вопросы специальной подготовки студентов в дизайн-образовании [Электронный ресурс] / В. М. Гогугева. – Режим доступа: <Science.ncstu.ru/articles/hs/07/47.pdf/filedownload/16.02.2007>

41. Голикова О. П., Шевчук Т. А. Портрет спеціаліста: дизайнер / О.Голикова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://abiturient.iatp.org.ua/articles/article14.htm>.

42. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / С. Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 374 с.

43. Гребенюк О. С. Основы педагогики индивидуальности: Учеб. пособие / О. С. Гребенюк, Т. Б. Гребенюк. – Калининград, 2000. – 572 с.

44. Грецов А. Г. Тренинг креативности для старшеклассников и студентов /

А. Г. Грецов. – СПб.: Питер, 2008. – 208 с.

45. Даниленко В. Я. Основи дизайну [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Я. Даниленко – К.: ІЗМН, 1996. – 92 с.

46. Даниленко В. Я. Шляхи оптимізації змісту дизайнерської освіти в Україні / В. Я. Даниленко. – Харків: ХДАДМ, 2002. – (Теорія і практика матеріальнохудожньої культури: Перша електронна наук. конф.). – С. 14-15.

47. Даниленко В. Я. Дизайн [Текст]: підручник / В. Я. Даниленко. – Харків: ХДАДМ, 2003.–320 с. 664 іл.

48. Даниленко В. Я. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури: монографія / В. Я. Даниленко. – Х.: ХДАДМ; Колорит, 2005. – 244 с.

49. Демченко О. Реалізація основних підходів, методів та форм організації самостійної роботи у сучасній педагогічній практиці / О. Демченко. // Рідна школа. – 2006. – №7. – С. 19–21.

50. Дерев'янку Н. В. Науково-теоретичні засади визначення сутності проектно-образного мислення майбутніх фахівців з графічного дизайну / Н.В. Дерев'янку // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць / [за заг. ред. академіка АПН України М.Б. Євтуха, укл. проф. О.В. Михайличенко]. – К. : КНЛУ, 2009. – Вип. 40. – С. 34–36.

51. Дерев'янку Н. В. Організаційно-педагогічні умови формування проектно-образного мислення у майбутніх фахівців з графічного дизайну у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі / Н.В. Дерев'янку // Вища освіта України : теоретичний та науково-практичний часопис / [за ред. В.І. Лугового, М.Ф. Степка]. – К. ; Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. – № 1. – Додаток 1: Тематичний випуск: «Наука і вища освіта: технології взаємодії». – С. 61–70.

52. Дерев'янку Н. В. Педагогічні основи формування проектно-образного мислення майбутніх фахівців з графічного дизайну : методичні рекомендації для студентів спеціальності «Дизайн» / Н.В. Дерев'янку. – Запоріжжя : ЗЕК ЗНТУ, 2008. – 80 с

53. Дерев'яно Н. В. Педагогічні умови формування проектно-образного мислення майбутніх фахівців з графічного дизайну у вищому навчальному закладі [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Дерев'яно Наталія Володимирівна / Класичний приватний ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.

54. Деркач А., Зазыкин, В. Акмеология: учебное пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.

55. Дизайн і ергономіка. Терміни та визначення // ДСТУ 3899-99. – К: Держстандарт України, 21 08 1999 р. – 33 с.

56. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.

57. Дорофей С. В. Творча активність як мотиваційний компонент у системі підготовки спеціаліста до творчої професійної діяльності // Проблеми сучасної психології. – 2012. – № 18. – С. 291 – 302.

58. Дурняк Б., Батюк А. Розробка і дизайн рекламних видань./Українська академія друкарства. Львів-2005.

59. Дурняк Б. В. Проектування реклами в мережі Інтернет на основі її семантичного аналізу [Текст]: [монографія] / Б. В. Дурняк, О. Ю. Коростіль. – Львів: Укр. акад. друкарства, 2014. – 135 с.

60. Ду Дакай. Состояние художественного образования в настоящее время. Пекин: Издательство университета Цинхуа, 2006. 202 с.

61. Дянь Течжи. Подготовка и воспитание художника-фахівця з графічного дизайну должны отвечать запросам развивающегося общества Китая // Художественное обозрение. Вып. №7, 2005.

62. Елочкин М. Информационные технологии / М. Елочкин, Ю. Брановский, И. Николаенко. – М: Оникс, 2007. – 256 с.

63. Енциклопедія освіти / Акад.пед. наук України; гол. Редактор В.Г.Кремень. – К.:Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

64. Ермилова В. В. Моделирование и художественное оформление одежды / В. В. Ермилова, Д. К. Ермилова. – М: «Мастерство», «Академия», «Высшая

школа», 2000. – 184 с. – (учебное пособие).

65. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества: Учебное пособие / Л. Б. Ермолаева-Томина. – М.: Академический проект: Культура, 2004. – 304 с.

66. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 р. [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної ради України – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/1556-18>. – Назва з екрана.

67. Захарова О. Ю. Креативность: мифы и реальность / О.Ю. Захарова // Смена. – 2008. – № 1. – С. 44-51.

68. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учебное пособие для студентов вузов / Зеер Э. Ф. – 2-е изд., перераб., доп. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.

69. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования: учебное пособие / Э.Ф. Зеер. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2003. – 480 с.

70. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. М.: Логос, 2000. – 382 с.

71. Кайдановська О. О. Виховання творчості в архітектурній освіті / О. О. Кайдановська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. - 2011. - Вип. 11. - С. 57-63.

72. Кайдановська О. О. Образотворча підготовка архітекторів у вищому навчальному закладі: монографія // О. О. Кайдановська. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. – 368 с.

73. Каган М. С. Человеческая деятельность. Опыт системного анализа / М.С. Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.

74. Каримова И. С. Формирование проектно-образного мышления студентов специальности «Дизайн» средствами графики: монографія / И. С. Каримова. – Благовещенськ: Амурский гос. ун-т, 2006. – 199 с.

75. Келле В. Ж. Духовность и интеллектуальный потенциал / В. Ж. Келле // В діапазоні гуманітарного знання. – 2001. – № 4. – С. 13.

76. Клименко В. В. Психологія творчості: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». – К.: Центр навч. літератури, 2006. – 480 с.

77. Коган И.М. Творческий поиск: энерго-мотивационный аспект / И.М. Коган // Вопросы психологи. – 1992. – №1. – С.138-146.

78. Комаровська О.А. Художня обдарована особистість: сутність, реалії, розвиток: монографія Оксана Анатоліївна Комаровська. – Івано-Франківськ: НАІР, 2014. – 412 с.

79. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – Москва: ИКЦ «МарТ», 2005. – 448 с.

80. Корольчук М. С. Психодіагностика: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло. – К.: Ельга; Ніка-Центр, 2004. – 400 с.

81. Косів В. М. Національні моделі і глобалізація графічного дизайну другої половини ХХ ст.: дис. канд. мистецтвознавства: 05.01.03 / В. М. Косів – Харків, 2003. – 397 с.

82. Коновець С.В. Теоретичні і методичні основи творчого розвитку майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Коновець Світлана Володимирівна; Інститут пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Київ., 2012. – 472 с.

83. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usw.com.ua/profiles/blogs/2020>. – назва з екрана.

84. Краевский В. В. Основы обучения: дидактика и методика: учебное пособие / В.В. Краевский, А.В. Хуторской. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 352 с.

85. Крылова М. А. Специфика проявления креативности: авт. канд. псих. наук: 19.00.07 / М.А. Крылова. – СПб., 2007. – 16 с.

86. Курушин В. Д. Дизайн и реклама / В. Д. Курушин. – М: ДМК Пресс, 2006. – 272 с.

87. Кучерявий І. Т. Творчість – основа розвитку потенційних джерел

особистості: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / І. Т. Кучерявий, О. І. Клепніков. – [2-е вид., перероб. і допов.]. – К.: Вища школа, 2000.- 286 с.

88. Кучерявий І. Т., Клепніков О.І. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: навч. посібник/ І.Т.Кучерявий, О.І.Клепніков. –К.: Вища школа, 2000. – 288с.

89. Лаврентьев А.Н. История дизайна / А.Н. Лаврентьев. – М.: Гардарики, 2007. – 303 с.

90. Лань Юйшэн. О процессе подготовки дизайнеров. Шаньдун: Шаньдунский иллюстрированный журнал №7, 2005.- 279 с.

91. Легенький Ю. Национальная модель дизайна в Украине / Ю. Легенький // Тезисы докладов международной конференции «Дизайн-2000» / Ю. Легенький. – Херсон: ХГТУ, 2000. – (Збірка доповідей). – С. 7–10.

92. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политическая литература, 1975. – 304 с.

93. Ли Му. Поговорим об основе педагогического художественного проекта. Хэбэй; Изобразительное искусство, 2003. 121 с.

94. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи: збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Випуск 3 (50). – Полтава, 2006. – С. 215-219.

95. Лу Хуньян, Ли Миней. Школа современного дизайна. Гуанси: Изобразительное искусство, 2001, 150 с.

96. Луговая В. Ф. Креативность как компонент адаптационного потенциала личности: авт. дис... канд. псих, наук: 19.00.01 / В.Ф. Луговая. – СПб., 2005. – 20 с.

97. Лук А. Н. Мышление и творчество / А.Н. Лук. – М.: Политиздат, 1976. – 144 с.

98. Лю Гантянь. Компьютерный дизайн. Шанхай: Народное издательство, 2006. 208 с.

99. Лю Сяолу. История японского изобразительного искусства. Шанхай: издательство Гу Цзи, 2003. 335 с.

100. Мала Т. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з книжкового дизайну у вищих навчальних закладах: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Мала Т. В. – Луганськ, 2008. – 292 с.

101. Максимова А. Б. Системність навчального проектування у процесі підготовки майбутніх фахівців графічного дизайну / А. Б. Максимова; відп. ред. В.М. Губарь // Дизайн, архітектура, образотворче мистецтво: наук.-техн. зб. – Полтава: ПШП, 2010.- Вип. 7. – С.19-25.

102. Мартинюк І. О. Творчий потенціал і самореалізація особистості / І. О. Мартинюк // Психологія і педагогіка життєтворчості. – К., 1996. – 792 с.

103. Матюшкин А. М. Мышление. Обучение. Творчество / А. М. Матюшкин. – М.: Издательство Московского психолого-социального института, 2003. – 720 с.

104. Мельничук С. Г. Короткий термінологічний словник з педагогіки / С. Г. Мельничук. – Кіровоград: [б.в.], 2004. – 128 с.

105. Минервин Г. Б. Дизайн: иллюстрированный словарь – справочник / под ред. Г.Б. Минервина, В.Т. Шимко. – М.: Архитектура, 2004. – 288 с.

106. Михайленко В.Є. Інженерна та комп'ютерна графіка : підруч. / В.Є. Михайленко, В.В. Ванін, С.М. Ковальов; за ред. В.Є. Михайленка. – К.: Каравела, 2004 – 322 с.

107. Моляко В. О. Теорія виховання творчої особистості на основі стратегіального підходу / В. О. Моляко, В. О. Рибалко // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 6. – С. 1-16.

108. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості // Наукові записки Інституту психології Пед. Г.С. Костюка АПН України / За Ред. Члена кореспондента АПН України Н.В. Чепелевої. – К.: Нора-Прінт, 2002. – Випуск 22. – 350 с.

109. Морзе Н. В. Формування навичок ефективної співпраці студентів під час використання вікі-порталу / Н. В. Морзе, Л. О. Варченко-Троценко // Інформаційні технології і засоби навчання. – Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. – 40 с.

110. Морозов А. В. Креативная педагогика и психология: учеб. пособие / А.

В. Морозов, Д. В. Чернилевский. –2-е изд. – М.: Акад. проект, 2004. – 560 с.

111. Назаров Ю. Особенности и перспективы развития современного российского дизайна: дис. докт. мистецтвознавства: 17.00.06 / Назаров Ю. – М, 2003. – 200 с.

112. Наконечна А. В. Історія становлення дизайну / А.В. Наконечна // Збірник наукових праць ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції [Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД] (30–31 березня 2013 р.) / Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. – ПереяславХмельницький. – С. 127–129.

113. Ничкало Н. Г. Професійна освіта в зарубіжних країнах / Н. Г. Ничкало, В. О. Кудін; – К.: Вища шк., 2002. – 322 с.

114. Ничкало Н. Г. Професійний розвиток особистості: концептуальні засади і перспективи досліджень / Н. Г. Ничкало // Педагогіка і психологія : Науково-теоретичний та інформаційний журнал АПН України. – 2015. – № 1. – С. 5-13.

115. Новый український тлумачний словник: близько 20000 слів і словосполучень / [укл. Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник ; за заг. ред. В. В. Дубчинського]. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2008. – 608 с.

116. Овакімян О. С. Науково-дослідна робота як ресурс розвитку творчого потенціалу особистості студента: Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 / О.С. Овакімян; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2005. – 20 с.

117. Овсянецька Л. Творчий потенціал людини: соціально-психологічна парадигма // Соціальна психологія. – 2004. – № 2. – С. 140-145.

118. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М.: АЗЪ, 1994. – 928 с.

119. Олексюк О. М. Формування загальнокультурної компетентності студентів у вищих мистецьких навчальних закладах / О. М. Олексюк // Матеріали міжнародного конгресу «Іновації в освіті» / О. М. Олексюк. – Ялта, 2010. – С. 20-23.

120. Орлов А. Б. Психология личности и сущности человека: парадигмы,

проекции, практики / Орлов А. Б. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 272 с.

121. Павловская Е. Э. Дизайн – образование: в поисках стратегии развития / Е.Э. Павловская, Е.П. Постникова // Вестник ОГУ, 2007.- № 76. – С. 22-27.

122. Павловская Е. Э. Дизайн рекламы. Поколение NEXT. – СПб.: Питер, 2003. – 320 с.

123. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г. М. Падалка // . – К: Освіта України, 2008. – 274 с.

124. Пань Яочан. История подготовки художников в современном Китае. Пекин: Китайская академия искусств, 2002. 208 с.

125. Папанек В. Дизайн для реальной жизни / В. Папанек. – М.: Изд. Д. Аронов, 2004. – 253 с.

126. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.В. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.

127. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька, Л.Є. Сігаєва, Я.В. Цехмістер та ін.; За ред. С.О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

128. Пехота О. М. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пехоти. – К.: АСК, 2002. – 255с.

129. Пидкасистый П. И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов: учеб. пособие / П. И. Пидкасистый. – М: Пед. об-во России, 2004. – 112 с.

130. Победин В.А. Знаки в графическом дизайне / В.А. Победин. – Х.: Ранок, 2001. – 96 с.

131. Победин В. А. Знаки в графическом дизайне. – Харьков.»Ранок».Веста. 2001р. – 64 с.

132. Подласый И. П. Педагогика: учебник / И.П. Подласый. М.:Высшее образование, 2008. – 540 с.

133. Поляков М. В. Історія дніпропетровського національного університету

імені Олеся Гончара / М.В. Поляков // – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2008. – 4-те вид., переробл. і доповн. – 308 с.

134. Пономарьова Г. Ф. Дизайн та освіта: проблеми і перспективи творчого діалогу / Г. Ф. Пономарьова, Т. А. Агєєнко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. –Х., 2006. – Вип. 13. – С. 90–94.

135. Прищенко С.В. Кольорознавство: навч. посібник / С.В. Прищенко; за ред. проф. Є.А. Антоновича. – К.: Альтерпрес, 2010. – 354 с.

136. Пронин С. Рекламная иллюстрация: креативное восприятие / С. Пронин. – М.: Москва, 2002. – 96 с.

137. Прошкін В. В. Педагогічні умови формування креативності майбутніх вчителів у процесі професійної підготовки / В. В. Прошкін // Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. статей. – Ялта: Кримський держ. гуманітарний ін-т, 2004. – Вип. 6.; Ч. 2. – С. 113-119.

138. Прусак В. Ф. Педагогічні умови підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах України // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Вип.41. – Херсон: ХДУ, 2006. – С. 296-301.

139. Прусак В. Ф. Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну у вищих навчальних закладах України: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 /Володимир Федорович Прусак. – Вінниця, 2006. – 267 с.

140. Психология креативности / Т.Любарт, К. Муширу, С.Торджман, Ф.Зенасни; [пер. с фр. Д.В. Люсин]. – М.: «Когито-Центр», 2009. – 215 с.

141. Пузеп Л. Г. Развитие креативных черт личности студента в процессе профессиональной подготовки в педагогическом вузе: авт. канд. псих, наук: 19.00.07 / Л.Г. Пузеп. – Казань, 2007. – 22 с.

142. Пушкар В.В. Дизайн квітників: навч. посібник / В.В. Пушкар; за ред. проф. Є.А. Антоновича. – К.: Альтерпрес, 2007. – 336 с.

143. Развитие и диагностика способностей / Под ред. В.Н. Дружинина, В.Д. Шадрикова. – М.: Наука, 1991. – 320 с.

144. Резнік М. А. Культура творчого саморозвитку особистості: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / М.А. Резнік, В.П. Козинець. – Д.: Національна

металургійна академія України [та ін.], 2002. – 104 с.

145. Рижова І. С. Дизайн в технічних вузах України / І.С. Рижова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Запоріжжя: ЗДІА, 2008 р. – Т. 37. – С. 254.

146. Розенсон І.О. Основи теорії дизайну / І.О.Розенсон. – СПб.: Питер, 2006. – 219 с.

147. Романець В. А. Психологія творчості / В. А. Роменець. – К.: Либідь, 2004. – 288 с.

148. Романюк О. Н., Кательніков Д. І., Косовець О. П. Веб-дизайн і комп'ютерна графіка. Навчальний посібник. – Вінниця: ВНТУ, 2007. – 142 с.

149. Рубинштейн С. Л. Основи загальної психології / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2002. – 720 с.

150. Рунге В. Ф. Основи теорії і методології дизайну: учеб. посібник / В. Ф. Рунге, В. В. Сеньковський. – М: МЗ-Пресс, 2001. – 253 с.

151. Рындак В. Г. Творчество. Краткий педагогический словарь / В.Г. Рындак. – Оренбург: Издательский центр ОГАУ, 2001. – 108 с.

152. Савельев А. Я. Повышение качества высшего образования и Болонский процесс / А. Я. Савельев, С. С. Мкртчян, В. А.Транев. – М:Дашков и КО, 2010. – 391 с.

153. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий / Г.К. Селевко – Т.1. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с.

154. Семотюк О. П. Сучасний словник іншомовних слів / О.П. Семотюк. – Х.: Ранок, 210. – 688 с.

155. Селівачов М.Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / М.Р. Селівачов. – К.: Редакція вісника «Ант», 2005. – 400 с.

156. Сенчук Т.В. Основи композиції: метод. посібник / Т.В. Сенчук. – К.: Веселка, 2008. – 78 с.

157. Серов С.И. Дизайн и прикладная графика // Реклама, 1980, № 2. – С. 12–13.

158. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / В.Ф.Сидоренко. – СПб.: ООО «Речь», 2007. – 350 с.
159. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник / С. О. Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.
160. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: монографія / С. О. Сисоєва. – К.: Полиграфкнига, 1996. – 406 с.
161. Смірнова О.О. Творчі якості особистості художника-педагога у структурі професійної діяльності. / Смірнова О.О. // Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, 20-21 жовтня 2011р.). – Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. – 288с. – С.186-189.
162. Смірнова О.О. Етнокультурний напрямок навчання майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі вивчення декоративно-прикладної творчості / Смірнова О.О. // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського ДПУ імені Павла Тичини / [ред.кол.: Побірченко Н.С. (гол.ред.) та ін.]. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. – Випуск 10. – Частина 3. – 304с. – С.203-210.
163. Соколюк Л. Д. Художній образ у дизайнерських рішеннях / Л. Д. Соколюк, В. М. Богуславська // Вісн. Харк. держ. академії дизайну і мистецтв: зб. наук. пр / Л. Д. Соколюк, В. М. Богуславська. – Харків: ХДАДМ, 2000. – С. 21–24.
164. Соціолого-педагогічний словник / уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка; за ред. В. В. Радула. – К.: «ЕксОб», 2004. – 304 с.
165. Спирова Э.М. Творчество / Э. М. Спирова // Психологический словарь / под общ. науч. ред. П.С. Гуревича. – М.: ОЛМА Медиа Групп, ОЛМА ПРЕСС Образование, 2007. – С. 663-664.
166. Стась М.І. Методика формування творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва: автореф. дис. на здобуття наук. степеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 – теорія та методика навчання (образотворче мистецтво) / Мелінда Іванівна Стась. – Київ, 2007. – 20 с.

167. Стась М. І. Особливості та педагогічні можливості образотворчого мистецтва / М. І. Стась // Вісник Черкас. ун-ту. Серія: Пед. науки / Черкас. Нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси. – 2009. – Вип. 142. – С. 119-124.

168. Стефанов С. И. Полиграфия для рекламистов и не только / С.И. Стефанов. – М.: Гелла-принт, 2002. – 352 с.

169. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2632-17>.

170. Сьомкін В. В. Проблеми упорядкування спеціалізацій зі спеціальності «Дизайн» / В.В. Сьомкін // Педагогічні інновації: [зб. наук. праць]. – К., 2006 р. – 2. – С. 45-49.

171. Тань Пин. История взросления: опыт подготовки художников-дизайнеров. Хэбэй: Изобразительное искусство, 2003. 112 с.

172. Тарасова О.П. Развитие креативного потенциала будущего фахівця з графічного дизайну в учебно-профессиональной деятельности: учебно-методическое пособие / О.П. Тарасова. – Оренбург: ООО «Агентство «Пресса», 2009. – 146 с.

173. Тасалов В. Теория дизайна и проектная культура. // Техническая эстетика. – 1991. – №7 – С. 10.

174. Татіївський П. М. Особливості становлення та перспективи розвитку дизайну в Україні: дис. канд. техн. наук: 05.01.03 / Татіївський П. М. – К, 2002. – 190 с.

175. Творчество: теория, диагностика, технологии. Словарь-справочник / под общ. ред. Т.А. Барышевой. – СПб.: ВВМ, 2014. – 380 с.

176. Тимошко Г. В. Дослідження професійної спрямованості студентів магістрантами / Г. В. Тимошко // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. – 2011. – Вип. 2 (88). – С. 3-6.

177. Титаренко Т. М. Особистість – людина, що вибирає / Т. М. Титаренко // Наук. студії із соціальної та політ. психології. Зб. ст. – К., 2000. – Вип. 3(6) – С. 42-48.

178. Ткаченко Е. В. Концепция дизайн-образования в современных условиях: вестник учебно-методического объединения по профессионально-педагогическому образованию / Е. В. Ткаченко, С. М. Кожуховская; Вып. 2(41). – Екатеринбург: Издательство ГОУ ВПО «Российский государственный профессиональнопедагогический университет», 2007. – 295 с.

179. Трошкін О. В. Педагогічні умови розвитку ініціативності майбутніх фахівців з графічного дизайну у процесі навчально-творчої діяльності: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Олександр Васильович Трошкін. – Донецьк, 2004. – 227 с.

180. Тягур В. М. Викладання дизайну в педагогічних навчальних закладах / В. М. Тягур // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Науковий журнал. – Житомир, 2007. – Вип. 31. – С. 89 – 92.

181. Тягур В. М. Дизайн як проектна складова підготовки майбутніх вчителів початкових класів з трудового навчання / В. М. Тягур // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2011. – № 20. – С. 155 – 157.

182. Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. – № 8-9. – С. 11.

183. Уильямс Н. Недизайнерская книга о дизайне / Р. Уильямс. – СПб.: ИД «ВЕСЬ», 2002. – 128 с.

184. Устинова Л. Г. Развитие творческого потенциала студентов в условиях рейтинговой технологии обучения / Л. Г. Устинова. – Волгоград, 2000. – 223 с.

185. Фан Сывэнь. Общее положения художественного дизайна. Издательство Хунаньского университета, 2004.

186. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2006. – 350 с.

187. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА, 2003. – 576 с.

188. Фу Юань. Демонстрационный дизайн. Пекин: Издательство высшего образования, 2003. 145 с.

189. Фурса О. О. Розвиток дизайн-освіти в Україні і зарубіжжі:

історикопорівняльний аспект / О. Фурса // Порівняльна професійна педагогіка № 2, – Київ, 2011. С. 112-12.

190. Фурса О. О. Напрями і принципи модернізації вітчизняної дизайн-освіти/ О. О. Фурса // Тенденції розвитку вітчизняного дизайну та дизайн-освіти у вимірах сучасності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (15–16 листопада, 2012 р., м. Київ). – К.: МІХМД імені Сальвадора Далі, 2012. – С. 186–187.

191. Фурса О. О. Тенденції до змін у методології дизайн-освіти О. О. Фурса // Проблеми і перспективи розвитку мистецької освіти в епоху глобалізації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю), (21–22 листопада 2013 р., Житомир). – Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2013. – С. 12–23.

192. Хан Цзянь. Исследования по истории дизайна. Шанхай: Шанхайское книжно-иллюстративное издательство, 2007. 358 с.

193. Хмельовський О. М. Графіка і основи графічного мистецтва. Луцьк.: Вид-во Луцького державн. Технічного унів – та. Кн.-1. Луцьк 2003. – 160 с.

194. Хмельовський О. М. Вступ у дизайн. Луцьк.: Волинська мистецька агенція «Терен», 2004. – 208 с.

195. Ху Фэй. Исследование китайского традиционного дизайнерского мышления. Пекин: Строительно-промышленное издательство, 2007.

196. Хуторской А. В. Современная дидактика: учебник / А.В. Хуторской. – СПб.: Питер, 2001. – 54 с.

197. Цао Жуйпинь. Развитие методической системы обучения и воспитания художника-фахівця з графічного дизайну в институте Китая (XXI в.) // Пекин: Вестник Цзинаньского университета, 2003. С 135-136.

198. Цідило І. Композиційні засоби графічного проектування в інформаційній підготовці фахівця з графічного дизайну / Ірина Цідило // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. – № 4. – С. 24-27.

199. Цідило І. Використання комп'ютерних технологій у професійній підготовці фахівця з графічного дизайну як інноваційна педагогічна діяльність/ Ірина Цідило // Молодь і ринок. – 2009. – № 4. – С. 146-148.

200. Цідило І. І. Етнодизайн у формуванні інформаційно-графічної культури майбутнього фахівця з графічного дизайну / І. І. Цідило // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2013. – № 4. – С. 44-50.

201. Цзя Циншэн. Плоскостной компьютерный дизайн. Издательство университета Цинхуа, 2003. 231 с.

202. Цзя Яочен. Професійна культура сучасного фахівця як шлях до успіху / Цзя Яочен // Вісник Луганського Національного університету ім. Т. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. – 2016. – Ч.ІІ. Квітень. № 3 (300). – С. 289-295.

203. Цзя Яочен. Формування креативного потенціалу майбутніх фахівців графічного дизайну / Цзя Яочен // Електронне фахове видання «Освітологічний дискурс» 2016 р., Вип. 2. – Режим доступу: kubg.edu.ua.

204. Цзя Яочен. Професійна культура як вектор успіху / Цзя Яочен //Scientific journal «Innovative solutions in modern science» № 8(8), Dubai, 2016. – P. 124-130.

205. Цзя Яочен. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з графічного дизайну у вищих навчальних закладах / Цзя Яочен // Журнал Науковий огляд, 2016. – № 10 (31), С. 115-120..

206. Цзя Яочен. Змістовий аспект креативної особистості в уявленні зарубіжних і вітчизняних дослідників / Цзя Яочен // Молодь і ринок : Щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2016. – Вип. 10 (141). – С. 156-159.

207. Цзя Яочен. Технології соціальної комунікації у професійній підготовці фахівців дизайну / Цзя Яочен // Науковий журнал «Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка». Серія: Соціальна робота № 1, 2017 р., С. 111-115.

208. Цзя Яочен. Розвиток креативності майбутніх дизайнерів реклами в процесі професійної підготовки / Цзя Яочен // Искусство и культура. Научно-практический журнал. – № 4 (16). – Австрия, 2016. – С.45-50.

209. Цзя Яочен. Творчий потенціал фахівця з графічного дизайну як сегмент професійної самореалізації / Цзя Яочен // Матеріали II міжнародної науково-

практичної конференції: «Формування державної освітньої політики: філософські, теоретичні та прикладні аспекти, 25-26 лютого 2016 р., м. Київ, С. 28-29.

210. Цзя Яочен. Креативність як вектор успішної професійної самореалізації фахівця з графічного дизайну / Цзя Яочен // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Акмеологічні засади інноваційного розвитку закладу освіти» 18 лютого 2016 р. м. Київ, С. 26-27.

211. Цзя Яочен. Професійна підготовка фахівців з графічного дизайну у Китаї / Цзя Яочен // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Університет і лідерство» 1 грудня 2015 р. м. Київ, С. 17-18.

212. Цзя Яочен. Пріоритети професійної підготовки фахівців з графічного дизайну в Україні / Цзя Яочен // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Університет і лідерство» 9 листопада 2016 р., Київ, С. 21-22.

213. Чебикін А. В. Академія мистецтв України і художня освіта / А. В. Чебикін // Художня освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку – К: Матеріали науково-практичної конференції, 1998. – С. 13–18.

214. Чернуха Н. М. Інтеграція виховних впливів суспільства в сучасному освітньому середовищі: монографія / Н. М. Чернуха; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 302 с.

215. Чернуха Н. М. До питань інтеграції в сучасній освіті / Н. М. Чернуха // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2012. – № 3. – С. 27–31.

216. Чернуха Н. М. Інтеграційна єдність навчання і виховання у сучасному освітньому просторі вищого навчального закладу / Н. М. Чернуха // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 24. – С. 125-130.

217. Чэнь Жуйлинь. История современного китайского дизайна. / Хунань: Наука и техника, 2002.

218. Чэнь Сяохуа. Прикладное искусство и дизайн: развитие китайского художественного дизайна в 20 веке. Издательство Чунцинского университета, 2007. 260 с.

219. Чжан Сяовэй. Размышление о китайской реформе педагогики

художественного проекта// «Образование». 2007. № 12. С. 37-39.

220. Чжан Тинфэн. Культурное значение китайского искусства. Пекин: Народное изобразительное искусство, 2003.

221. Чжао Нун. История художественного дизайна в Китае. Шаньси: Народное изобразительное искусство, 2004. 289 с.

222. Чжун Шаньфэн. Теория и исследование современного дизайна презентации. Хунань: Изобразительное искусство, 2003. 138 с.

223. Чжэнь Цзюнь, Сюй Лнхуй. Современный дизайн иллюстраций. Издательство Цзиньдунь, 2006. 144 с.

224. Шань Вэньяо, Ли Миньлшнь. Краткая история современного плоскостного дизайна. Чунцин: Университетское издательство, 2006. 193 с.

225. Швець О. А. Педагогічні умови адаптації фахівців із дизайну на початковому етапі професійної діяльності / О. А. Швець // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2009. – № 5. – С. 208–213.

226. Шевнюк О. Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика.— Київ: НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2003.— 232 с.

227. Шоробура І. М. Від творчого пошуку до педагогічних інновацій: навч. посіб. / І. М. Шоробура, А. А. Григор'єва; Хмельниц. гуманіт.-пед. акад. – Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2011. – 207 с.

228. Шпачинський І. Л. Творчий потенціал особистості і його реалізація в умовах трансформації суспільства: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / І. Л. Шпачинський; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2006. – 20 с.

229. Штейнберг В. Э. Дидактические многомерные инструменты: Теория, методика, практика / В. Э. Штейнберг. – М.: Народное образование, 2002. – 304 с.

230. Шумега С. С. Дизайн. Історія зародження та розвитку дизайну: навч. посіб / С. С. Шумега. – К: Центр навчальної літератури, 2004. – 298 с.

231. Юань Си. Исследование развития процесса подготовки художника-фахівця з графічного дизайну в Китае. Пекин: Пекинский университет естественных наук, 2003.– 328 с.

232. Юрченко І. Шляхи становлення національних традицій в сучасному дизайні / І. Юрченко // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв / І. Юрченко. – Харків: ХДАДМ, 2002. – С. 57–63.

233. Яворик Ю. В. Система застосування графічних комп'ютерних програм у підготовці майбутніх фахівців з дизайну: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія та методика професійної освіти» / Ю. В. Яворик – К: 2008. – 20 с.

234. Яковлев М.І. Композиція + геометрія: підручник / М. І. Яковлев. – К.: Каравела, 2007. – 240 с.

235. Яковлев М.І. Основи формування професійного мислення художників графічного дизайну / М.І. Яковлев // Технічна естетика і дизайн: міжвідомчий науково – технічний збірник. – К.: ВІПОЛ, 2004. – Вип. 3-4. – С. 181-185.

236. Ян Дунгрзян. Современный дизайн окружающей среды и его методы . Цзянси: Изобразительное искусство, 2004, 146 с.

237. Яцюк О.Г. Компьютерные технологии в дизайне [Текст] / О.Г. Яцюк.– М.: НТ Пресс, 2006.– 608 с.

238. Abbs P. / Creativiti, the Arts and the Renewal of Culture / P. Abbs. – A is for Aesthetic. – London, 1989. – P. 1-25.

239. Amabile T. M., Collins M. A. Creative. // Manstread S.R., Yewstone M. (eds.). The Beachwell encyclopedia of social psychology. Oxford. Blachwell Publ. – 1996. – P. 142-144.

240. Barron F. Putting creativity to work / F. Barron, R. Sternberg, T. Tardif (eds.); The nature of creativity. Cambrige: Cambr. Press, 1988.

241. Barron F. Creativity, intelligence and personality / F.Barron, D. Harrington // Ann. Rev. of Psychol. – 1981. – V. 32. – P. 439-476.

242. Galligan Ann M. Creativity, culture, education, and the workforce / A.M. Galligan, Northeastern University, 2001. – 69 p.

243. Gelade G. Creative style and divergent production / G. Gelade // Journal of Creative Behavior, 1995. – 29 (1). – P. 35-53.

244. Guilford J. P. Traits of Creativity / J. P. Guilford // Creativity and its Cultivation / ed. H. Anderson. – N.Y. : Harper and Brothers, 1959. – P. 142-161.

245. Matheson B. A culture of creativity: design education and the creative industries / B Matheson // Journal of Management Development. – 2006.- V.25. – N.1. – P. 55-64.

246. Martindale C. Personality, situation and creativity. // Glover J.A., Ronning R.R., Reynolds C.R. (eds.) Handbook of creativity. N.Y.: Plenum, 1989. – P.211-232.

247. Mednick S. A. The associative basis of the creative process // Psychol. Review. – 1969. – N. 2. – P.220-232.

248. Peter Buchi. Sinnesentwicklung und Sinnespflege durch Formenzeichnen. Ein Arbeitsbuch mit Anregungen für Unterricht und Erziehung. Freier Pädagogischer Arbeitskreis, 2001. – 290 s.

249. Spearman C. E., Starkweather E.K. Creativity research instruments designed for use with preschool children. // Biondi A.M., Panes S.J. (Eds.) – Buffalo. N. Y.: Creative Education Foundation, 1976. P.79-90.

250. Stain B. S. Memory and Creativity // Handbook of Creativity. – Ed. of J. A. Glover and other. – Plenum Press, N. Y. and London. – 1988.

251. Tardif T. What we know about creativity? // R. Sternberg, T. Tardif (eds.). The nature of creativity. – Cambridge: Cambr. Press, 1988.– P. 429-446.

252. Torrance E. P. Torrance tests of creative thinking. Directions manual and scoring guide. Figural test booklet A and B. Lexington, 1974.

253. Torrance E. P. Education and the creative potential. // E.P. Torrance. – 3 print. – Minneapolis: Univ. of Minnesota press, 1967. – 167 p.

254. Torrance E.P. Growing up creatively gifted: a 22-year longitudinal study / Torrance E.P // Creative Child and Adult Quarterly. – 1980. – №5. – P. 148-170.

255. Wallach M.A. A new look of the creative-intelligence distinction /M. A.Wallach, N Kogan // J. of Personality. –1965. – V.33 – № 3. – P. 348-369.

256. Wegerif, R. Mind Expanding. Teaching for thinking and creativity in primary education / Rupert Wegerif. – Glasgow: Open University Press, 2010. – 168 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

Шановні колеги!

Дослідження, у якому ми просимо Вас узяти участь, пов'язане з вивченням проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Отримана в результаті анкетування інформація дозволить нам конкретизувати сутність творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну; виявити фактори, які сприяють ефективній реалізації розвитку творчого потенціалу. Ми сподіваємося, що представлена Вами інформація надасть практичну допомогу нашим дослідженням. Просимо Вас уважно ознайомитися з рекомендаціями, наведеними в кінці питань.

1. Що ви розумієте під поняттям «творчий потенціал фахівця з графічного дизайну»? Рекомендації: уявіть ваш варіант розуміння сутності запропонованого поняття

2. Чи необхідно, на Ваш погляд, розвивати творчий потенціал фахівця з графічного дизайну? Так Ні Не знаю.

Рекомендації: виберіть можливий варіант відповіді і обґрунтуйте його або уявіть свою думку.

3. Яка Ваша базова освіта? Педагогічна Спеціальна педагогічна Спеціальна.

Рекомендації: виберіть варіант відповіді або додайте свій.

4. Яка з перерахованих нижче форм навчання, на Вашу думку, забезпечує найбільш продуктивний результат в засвоєнні студентами навчального матеріалу?
1) лекція; 2) семінар; 3) лабораторна, практична робота (заняття); 4) курсова робота, курсовий проект; 5) навчальна і виробнича практика; 6) самостійна робота; 7) творчий (дослідний) проект (завдання); 8) наукова студентська робота; 9) свій варіант.

Рекомендації: оберіть варіант (и) відповіді або запропонуйте свій.

5. Розставте по значущості в розвитку творчого потенціалу перераховані нижче вміння фахівця з графічного дизайну: – орієнтування на інновації, творчий пошук у різних формах; – фіксування результатів своєї праці і узагальнення власного досвіду; – прогнозування професійної діяльності; – використання знань сучасного стану теорії та методології дизайну, проектування, конструювання, матеріалознавства, технології виготовлення об'єкта професійної діяльності; – орієнтація на споживача як на активного співучасника професійної діяльності фахівця з графічного дизайну, має свої переваги, вимоги, мотиви, цілі.

6. Які знання, вміння, навички, особисті якості необхідні, на Ваш погляд,

майбутнім фахівця з графічного дизайну?

Рекомендації: вкажіть не менше п'яти якостей і обґрунтуйте свій вибір.

7. З чим пов'язані труднощі, що виникають у студентів в ефективному розвитку їх творчого потенціалу? на 1, 2 курсах на 3, 4 курсах на 5 курсах 1) недостатній рівень загальноосвітньої підготовки; 2) недолік знань, умінь, навичок інженерно-технічних дисциплін (матеріалознавство, технологія виготовлення дизайн-продукту, конструювання, проектування); 3) складності з формулюванням цілей і завдань навчальної діяльності; 4) недостатня мотивація навчальної діяльності; 5) труднощі в організації самостійної навчальної діяльності; 6) незацікавленість в навчальній діяльності; 7) труднощі з самостійним плануванням навчальної діяльності; 8) нестача завзятості для доведення справи до логічного кінця; 9) складності з вибором актуального напрямку (проблеми) в процесі навчальної діяльності; 10) труднощі в самостійній роботі; 11) відчуття нестачи інформації або труднощі в її пошуку; 12) складності з самостійною оцінкою та коригуванням результатів навчальної діяльності; 13) страх ризику в навчальних проектах; 14) страх невдач; 15) труднощі з самостійним прийняттям відповідальних рішень; 16) труднощі з оволодінням нових видів навчальної діяльності (інженерно – технічних, проектних та ін.); 17) невпевненість у своїх можливостях; 18) невпевненість в своїх здібностях; 19) труднощі з самоконтролем; 20) труднощів немає; 21) свій варіант

Рекомендації: виберіть не менше п'яти варіантів відповідей для кожного етапу навчання, при необхідності запропонуйте свій варіант відповіді.

8. Чи сприяє, на Ваш погляд, змістовний і організаційний бік навчальної діяльності майбутніх фахівців з графічного дизайну на розвиток їхнього творчого потенціалу?

Рекомендації: виберіть варіант відповіді (Так, Ні), обґрунтуйте вибір.

Анкета

Шановні студенти!

Просимо Вас взяти участь в дослідженні проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. Отримана в результаті анкетування інформація дозволить нам удосконалювати процес дизайн – освіти, орієнтувати його на особистісні цінності й пріоритети студентів – майбутніх фахівців з графічного дизайну.

1. Творчий потенціал (від англ. *creativity* – здатність до творчості, створення, творчість; від лат. «Прихована сила») – творча сила, здатність створювати і вбачати нові відносини, відступати від традиційних (стереотипних) зразків мислення так/ні.

2. Що ви розумієте під поняттям «творчий потенціал фахівця з графічного дизайну»?

3. Чи необхідно на ваш погляд розвивати творчий потенціал? так ні не знаю.

4. Чи успішна ваша освітня діяльність у вузі? так ні не зовсім свій варіант

5. Які знання, вміння, навички, особисті якості вам необхідні як майбутнім фахівця з графічного дизайну?

6. З чим пов'язані труднощі, що виникають у Вас з ефективним розвитком особистого творчого потенціалу ? 1) недостатній рівень загальноосвітньої підготовки і рівень володіння професійними знаннями; 2) труднощі в активізації навчально-професійної діяльності; 3) складність формулювання мети і завдань навчальної діяльності; 4) недостатня мотивація навчальної діяльності; 5) труднощі в організації самостійної навчальної діяльності та самодисципліни; 6) труднощі в визначенні особистого інтересу в навчальній діяльності; 7) труднощі в самостійному плануванні навчальної діяльності; 8) брак завзятості й наполегливості для доведення справи до логічного кінця; 9) складність вибору актуального напрямку (проблеми) в процесі навчальної проектної діяльності; 10) труднощі в самостійній і незалежній праці; 11) брак інформації або труднощі її пошуку; 12) труднощі в самостійному оцінюванні або правильній корекції результатів навчальної діяльності; 13) страх ризику в навчальних проектах; 14) боязнь невдачі; 15) труднощі з самостійним прийняттям оригінальних рішень; 16) труднощі з опануванням нових видів навчально-професійної діяльності (інженерно-технічних, проектних та ін.); 17) невпевненість у своїх можливостях; 18) невпевненість у своїх здібностях успішно вирішувати поставлені завдання; 19) труднощі з генерацією оригінальних або актуальних ідей; 20) труднощі з адаптацією в незнайомому середовищі, самовладанням в нестандартній ситуації; 21) труднощі з викладенням своїх думок, дискусією, відстоюванням своєї думки; 22) часті сумніви в правильності прийнятого рішення. 23) свій варіант.

7. Чи сприяє змістовний і організаційний бік навчальної діяльності у вузі розвитку вашого творчого потенціалу ? Рекомендації: виберіть і обґрунтуйте відповідь. Так / ні

Додаток В***Шановні студенти!***

Дослідження, в якому ми просимо Вас прийняти участь, пов'язане з вивченням проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну. У ньому ми просимо Вас відповісти на 2 питання. Ми сподіваємося, що представлена Вами інформація надасть практичну допомогу нашим дослідженням.

1 Яка з перерахованих нижче форм навчання, на Вашу думку, забезпечує найбільш продуктивний результат в засвоєнні навчального матеріалу та розвитку досліджуваної якості? 1) лекція; 2) семінар; 3) лабораторна, практична робота (заняття); 4) курсова робота, курсовий проект; 5) навчальна і виробнича практика; 6) самостійна робота; 7) творчий (дослідний) проект (завдання); 8) наукова студентська робота; 9) свій варіант.

Рекомендації: обведіть обраний варіант (и) відповіді або запропонуйте свій.

2 Розставте за значущістю перераховані нижче вміння фахівця з графічного дизайну:

- Орієнтація на інновації, творчий пошук у різних формах;
- Фіксування результатів своєї праці та узагальнення власного досвіду;
- Прогнозування професійної діяльності;
- Використання знань сучасного стану теорії та методології дизайну, проектування, конструювання, матеріалознавства, технології виготовлення об'єкта професійної діяльності;
- Орієнтація на споживача як на активного співучасника професійної діяльності фахівця з графічного дизайну має свої переваги, вимоги, мотиви, цілі.

Рекомендації: перед кожним умінням поставте значення від «1» до «5». Уміння фахівця з графічного дизайну найбільш значуще, на Ваш погляд, для професійного становлення позначте цифрою «1», наступне за значущістю «2» і т.д. до 5.

Методика «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів»**А. А. Реан, В. А. Якунін**

Інструкція: Уважно прочитайте наведені в списку мотиви навчальної діяльності. Виберіть з них п'ять найбільш значущих для Вас і відзначте їх. Список мотивів:

- 1 Стати висококваліфікованим фахівцем.
- 2 Отримати диплом.
- 3 Успішно продовжити навчання на подальших курсах.
- 4 Успішно вчитися, скласти іспити на «добре» і «відмінно».
- 5 Постійно отримувати стипендію.
- 6 Здобути глибокі й міцні знання.
- 7 Бути постійно готовим до чергових занять.
- 8 Не запускати вивчення предметів навчального циклу.
- 9 Не відставати від однокурсників.
- 10 Забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності.
- 11 Виконувати педагогічні вимоги.
- 12 Досягти поваги викладачів.
- 13 Бути прикладом для однокурсників.
- 14 Домогтися схвалення батьків і оточуючих.
- 15 Уникнути засудження і покарання за погане навчання.
16. Отримати інтелектуальне задоволення.

Оброблення результатів. Для кожного студента і групи загалом проводиться якісний аналіз провідних мотивів навчальної діяльності. У вибірці визначається частота вибору того чи іншого мотиву. Висновки: Чим частіше обирається той чи той мотив, тим більше домінує він у системі мотивів.

Методика вивчення цілеспрямованості особистості

Інструкція: Прочитайте запитання й запропоновані варіанти відповідей. Виберіть найкращі для Вас відповіді.

1. Чи вважаєте ви себе цілеспрямованою людиною? 1 Так 2 Залежить від ситуації. 3 Не було приводу задуматися про це.
2. Що здатне ініціювати ваш інтерес до певного заняття? 1 Можливість домогтися в ньому успіху. 2 Якщо воно престижне або модне. 3 Обставини життя.
3. Чи потрібен вам постійний напарник для того, щоб підтримувати свій інтерес до певної справи? 1 Ні. 2 Бажано його мати. 3 Обов'язково потрібен.
4. З чого ви починаєте освоєння нової справи? 1 Вивчаю досвід тих, хто досяг в ній успіху. 2 Починаю пробувати себе в ній. 3 З довгого «розгойдування».
5. Якою буде ваша реакція на першу невдачу? 1 Вона мене анітрохи не збентежить. 2 Примусить замислитися, чи варто цим займатися. 3 Кину це заняття.
6. Якою буде ваша реакція на перший успіх? 1 Майже ніякої. 2 Це підтвердить правильність вибору. 3 Мотивуватиме на продовження занять.
7. Що буде для вас критерієм досягнутого успіху? 1 Офіційний статус переможця. 2 Схвалення людей, чия думка для мене вкрай важлива. 3 Отриманий результат.

Ключ до тесту: Підрахуйте кількість набраних вами балів. Відповідно до їх кількості ознайомтеся з результатом тестування.

7-11 балів – Ви з породи людей, які самі вибирають собі справу і намагаються її опанувати. Досягнувши результату, ви намагатиметеся його закріпити. Однак ваші амбіції мають розумні межі, тому вас задовольнить будь-який результат, і ви навряд будете претендувати на найвищу сходинку п'єдесталу.

12-16 балів – Ви належите до тих людей, яких обирає справа, а не вони її. Ви не народилися, щоб перемагати: це не означає, що ви будете програвати, швидше за все, ви не захочете брати участь в змаганнях. Але тоді знайте: з вашими якостями можна все життя стояти осторонь від того місця, де лунають життєві нагороди.

17-21 балів – Ви – вкрай честолюбна особа, тому в будь-якій справі будете прагнути до того, щоб стати переможцем. Це гарна якість, якщо її доповнюють дві інших: терпіння і труд. В іншому випадку, вас чекають важкі розчарування.

Анкета

Оцінка рівня творчого потенціалу особистості

У тесті використовується 10-бальна шкала самооцінки особистісних якостей або частоти їх прояву, які й характеризують рівень розвитку творчого потенціалу особистості. Рекомендації: при самооцінці оцініть рівень розвитку відповідної якості в балах від 1 (нижчий) до 10 (найвищий).

1. Як часто розпочату справу Вам вдається довести до логічного кінця?
2. Якщо всіх людей розділити на логіків і генераторів ідей, то в якій мірі Ви генератор ідей?
3. Якою мірою Ви відносите себе до людей сміливих і рішучих?
4. В якій мірі Ваш кінцевий продукт (проект), ваш твір частіше відрізняється від ідеї, задуму?
5. Як часто Вам доводиться виступати з критичними судженнями на адресу когось чи чогось?
6. Як часто вирішення виникаючих проблем залежить від Вашої активності, енергійності й наполегливості?
7. Як часто у Вас буває оптимістичий, веселий настрій, чи любите Ви жартувати?
8. На скільки рівень знань, умінь і навичок допомагав Вам у вирішенні навчально-професійних завдань?
9. Якою мірою Ви зберігаєте самовладання при критиці і конструктивно до неї ставитеся?
10. На скільки самостійно Ви можете працювати над завданням, проблемою (проектом)?
11. Якою мірою Ваша товариськість, комунікабельність сприяє вирішенню життєво важливих для Вас проблем?
12. Як часто і в якій мірі Ваші ідеї, проекти вдається втілити в життя?
13. Як часто Ви вдаєтеся до стереотипному вирішенню завдань або проблем?
14. Як часто Вам вдається, проявивши винахідливість і навіть підприємливість, хоч в чомусь випередити своїх суперників по навчанню або роботі?
15. Якою мірою Ви здатні адаптуватися в незнайомому середовищі й терпимі до невизначеності?
16. На скільки легко Вам самому оцінити або скорегувати результати своєї навчально-професійної діяльності?
17. Як часто Вам доводилося знаходити принципово нові підходи у вирішенні старих проблем або бачити можливості створення нового?
18. Якою мірою Ви чутливі до ідей?
19. Як часто у Вас бувають ситуації, коли відповідальність за вирішення складних проблем і справ в колективі Вам доводиться брати на себе?
20. Наскільки Ваша внутрішня мотивація (спонукання, бажання) переважають над зовнішньою?
21. Як часто Вам доводиться відстоювати свої принципи, переконання, ідеї, проекти?
22. Як часто Ви використовуєте додаткові джерела інформації, ведете пошукову роботу при вирішенні навчального завдання, проекту?

**Блок практичних завдань
дисципліни «Графічні техніки і матеріали»**

Практичне завдання 1

Графічна абетка (лінія, пляма)

Послідовність виконання завдання 1:

- зібрати аналоги та систематизувати їх; систематизацію аналогів провести відповідно до зазначених об'єктів (рослин, тварин, людей) та графічних засобів (лінія, лінія та пляма, пляма);
- вибрати об'єкт для копіювання (на базі зібраних аналогів);
- композиційне вирішення та стильова цілісність;
- визначити характер композиційного вирішення завдання 1;
- вибрати матеріали та інструменти відповідно до графічних засобів, зазначених у завданні 1;
- виконати копію графічних зображень: рослин, тварин, людей відповідно до визначених об'єктів та графічних засобів виразності. Використовувати різновиди ліній та фактур (плям).

Графіка (студентська робота)

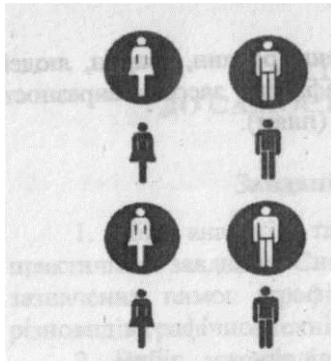
Практичне завдання 2

Знаки та символи у графічному мистецтві

Послідовність виконання завдання 2:

- зібрати аналоги та систематизувати їх відповідно до зазначених об'єктів (пиктограма, ідеограма, тотем рослин, тварин, людей);
- вибрати матеріали та інструменти відповідно до графічних засобів, зазначених у завданні 2;
- вибрати об'єкт для копіювання (на базі зібраних аналогів);
- виконати копію знакових зображень: пиктограма, ідеограма, тотем тощо (за вибором);

- розробити знак (пiктограма, iдеограма, тотем тощо). Для розробки знака обрати 1 вид знака (за вибором); технiка довiльна;
- визначити характер композицiйного вирiшення завдання 2.

Пiктограма (студентська робота)

Практичне завдання 3

Графiчні засоби виразностi

Матерiали та вiзуалiзацiя матерiальностi. Послiдовнiсть виконання завдання 3:

- зiбрати аналоги та систематизувати їх вiдповiдно до зазначених об'єктiв (деревина, тканина, скло, камiнь тощо);
- вибрати матерiали та iнструменти вiдповiдно до графiчних засобiв, зазначених у завданнi 3;
- вибрати об'єкт та виконати пошуковi ескiзи (iмiтацiя фактур);
- виконати вправи вiзуалiзацiї матерiальностi вiдповiдно до зазначених характеристик предмета (форми), iмiтацiї фактур вiдповiдно до виду графiчної технiки;
- визначити характер композицiйного вирiшення завдання 3.

Практичне завдання 4

Рекламний плакат (на базi завдання 3)

Послiдовнiсть виконання завдання 4:

- зiбрати аналоги (рекламно-iнформацiйнi повiдомлення, плакати, текст, зображення тощо) та систематизувати їх;
- провести систематизацiю аналогiв вiдповiдно до зазначених об'єктiв (iнформацiйний плакат, рекламний плакат, постер тощо);
- вибрати матерiали та iнструменти вiдповiдно до графiчних засобiв, зазначених у завданнi 4;
- вибрати об'єкт (форма, текст тощо), виконати пошуковi ескiзи та визначитися з остаточною версiєю;
- розробити рекламний плакат (постер);
- поєднати графiчне зображення вiзуального образу зi шрифтовим (слоганом); технiка довiльна;
- визначити характер композицiйного вирiшення завдання 4.

III курс

Завдання для самостійної роботи

1. Збір аналогів та систематизація відповідно до теми практичного завдання. Систематизацію аналогів провести відповідно до зазначених вимог (графічних засобів, різновидів знакових систем, різновидів графічної техніки, стилів тощо).
2. Вибір матеріалів та інструментів відповідно до специфіки графічної техніки.
3. Вибір об'єкта та пошукові ескізи. Вибір варіанта для виконання практичного завдання.
4. Стратегія вибору. Композиційне вирішення та стильова цілісність відповідно до практичного завдання та зазначених вимог.
5. Презентація для перегляду (захисту) на кафедрі:
  - семестровий блок практичних завдань представляється на кафедру у визначений термін відповідно до розкладу;
  - підготувати експозицію теоретичного та практичного блоків завдань відповідно до програми II семестру I курсу;
  - титульний аркуш (зазначити всі реквізити);
  - зміст пояснювальної записки;
  - експозиція папки відповідно до змісту;
  - електронний варіант (диск).

Методичні рекомендації до блоку практичних завдань Практичне завдання 5

Різновиди графічних технік та їхня специфіка (рисунок, акварельна техніка, водяний друк, гратаж, акватуш)

Вибрати об'єкт (рослини, квіти) для виконання зазначеною технікою.

1. Рисунок (англ. *write – писати*).

Різновиди техніки рисунка: матеріали та інструменти.

Різновиди графічної техніки. Виконати графічне зображення обраного об'єкта (рослини, квіти тощо) у зазначеній техніці.

Рисунок може бути і самостійним видом (формою) творчої діяльності. Для рисунка характерні різні способи візуалізації (площинний, об'ємний, об'ємно-просторовий), різні засоби візуалізації (лінія, штрих, пляма), різні прийоми (техніка) та різні матеріали (олівці, пензлі, сангіна, соус, вугіль тощо).

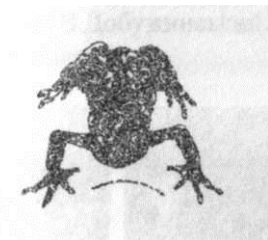

Рисунок (студентська робота)

2. Акварель (від лат. *aqua – вода*). Техніка акварелі: лесування, алла прима, по мокрому.

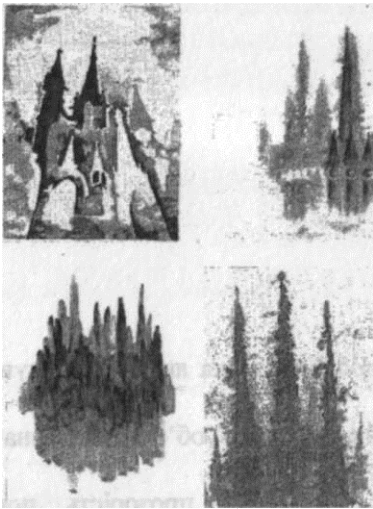
Виконати графічні зображення обраного об'єкта у зазначеній техніці.

Для акварелі характерними ознаками є прозорість, повітря, легкість. Акварельний живопис потребує майстерності та володіння інструментами (пензлями), відчуття тону й кольору, знання законів змішування фарб та нанесення їх на папір, який є головним матеріалом для акварельної техніки. Важливими є його якість, тип, рельєф, фактурність, проклейка, товщина. Залежно від якості паперу, акварельні фарби по-різному наносяться на площину.

Лесування. Така техніка живопису має свою специфіку: поступове нанесення прозорих пластів фарби від світлого тону до темного, на відміну від живопису олійними фарбами. Вона характерна для класичних та академічних напрямків у мистецтві.

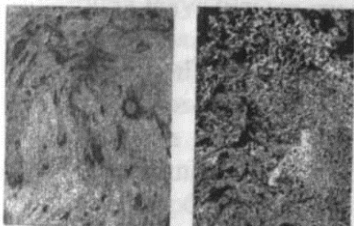
Алла прима – це техніка живопису водяними фарбами, яка виконується на вологому папері за один прийом чи сеанс. Змішування фарб можливе безпосередньо на роботі, без попереднього змішування на палітрі. Для виконання цієї техніки попередньо слід підготувати папір (зволожувати папір краще з обох сторін та викладати його на рівну поверхню).

Поверхні можуть бути різних характеристик: скло, волога ганчірка тощо. Підготувати достатню кількість води (2-3 склянки). Фарба вільно розтікається по зволоженому папері та потребує відповідного контролю. Після завершення роботи залишити аркуш паперу в стані спокою до повного висихання. Після висихання можливо повторно опрацювати окремі деталі зображення. Ця техніка – як джаз: постійний експеримент, непередбачуваний результат.

Акварель (студентська робота)

3. Водяний друк (ця техніка має другу назву – *турецька техніка або ебру*). Різновиди графічної техніки. Виконати графічне зображення обраного об'єкта (рослини, квіти тощо) у зазначеній техніці.

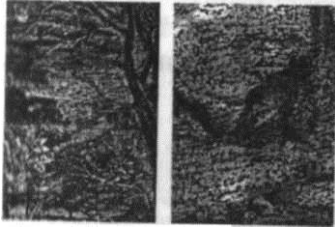
Водяний друк (студентська робота)

4. *Гратаж* (фр. *grattage*, від *grater* – *скребти*).

Різновиди графічної техніки. Виконати графічне зображення обраного об'єкта (рослини, квіти тощо) у зазначеній техніці.

Зображення в техніці гратажу отримують шляхом дряпання гострим предметом (інструментом) на папері або картоні, який попередньо вкривають парафіном та ґрунтують темним кольором (гуаш «По туш»).

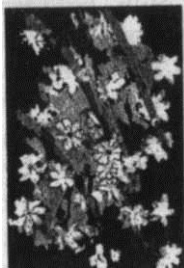
Папір може бути білим, кольоровим, або покритим акварельними фарбами. Вважається, що вперше цю техніку в графіці використав художник М.В. Добужинський. Принцип техніки гратажу застосовано їй розпису писанки.

Гратаж (студентська робота)

5. *Акватуш*

Виконати графічне зображення обраного об'єкта (рослини, квіти тощо) у зазначеній техніці.

Акватуш (студентська робота)

Послідовність виконання практичного завдання 5:

– збір аналогів та їхня систематизація (рослини, квіти тощо). Систематизацію аналогів провести відповідно до зазначених об'єктів та графічної техніки (рисунок, акварель, водяний друк, гратаж, акватуш);

– вибрати матеріали та інструменти відповідно до видів графічної техніки, зазначених у завданні;

– розробити пошукові ескізи; вибір об'єкта (рослини, квіти тощо);

– виконати графічні зображення обраного об'єкта (рослини, квіти тощо);

– відібрати варіант на базі пошукових ескізів відповідно до зазначеної графічної техніки;

– визначити характер композиційного вирішення завдання. Композиційне вирішення та стильова цілісність відповідно до специфіки графічної техніки.

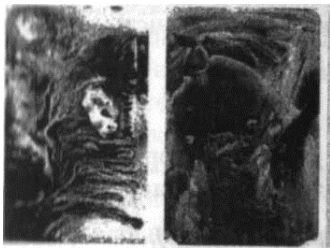
Практичне завдання 6

Графічні техніки, наближені до друку (монотипія, діатипія)

1. **Монотипія** (гр. *monos* – один, *единий* + *typos* – відбиток) як різновид друкованої техніки. Виконати графічне зображення обраного об'єкта (рослини, квіти тощо) у зазначеній техніці.

Монотипія існує більше трьох століть. Техніка монотипії полягає в тому, що зображення виконують друкарськими або олійними фарбами на площині (метал, скло тощо) та друкують на вологий папір. Папір можна зволожувати розчинниками, які подрібнюють фарби на маленькі кульки та додають відбитку нових художніх якостей. При виконанні монотипії водяними фарбами (акварель, гуаш) слід пам'ятати, що фарби повинні бути певної консистенції (не густі). Мильний розчин додається до водяних фарб для посилення декоративних якостей відбитку (ефекту фактур). Для монотипії характерні витончені градації тону, специфічні фактури, неповторність відбитку.

Монотипія (студентська робота)

Монотипія (студентська робота)

2. **Діатипія** – експериментальний, простий вид високого друку з аплікації (рельєфу) на площину (папір, картон тощо). Різновиди графічної техніки.

Вважається, що вперше цю техніку використав художник К.В. Кузнецов.

Діатипія (студентська робота)

Послідовність виконання практичного завдання 6

Збір аналогів (рослини, квіти тощо) та їхня систематизація. Систематизацію аналогів провести відповідно до зазначених об'єктів і графічної техніки (монотипія, діатипія):

- вибрати матеріали та інструменти відповідно до зазначеної графічної техніки;
- розробити пошукові ескізи. Вибір об'єкта (рослини, квіти тощо);

- виконати графічні зображення обраного об'єкта (рослини, квіти тощо). Вибір варіанта на базі пошукових ескізів відповідно до зазначеної графічної техніки;
- визначити характер композиційного вирішення завдання. Композиційне вирішення та стильова цілісність відповідно до специфіки графічної техніки.

Практичне завдання 7

Експериментальні техніки: авторська (комбінована), аерографія (графіті, суперграфіка)

- 1. Аерографія (графіті, суперграфіка тощо).** Різновиди графічних технік. Виконати творчу роботу (вибір об'єкта, мотиву, сюжету).
- 2. Авторська техніка (комбінована).** Різновиди графічних технік. Виконати творчу роботу (вибір об'єкта, мотиву, сюжету).

Послідовність виконання практичного завдання 7

Збір аналогів та систематизація. Збір аналогів відповідно до обраної теми (об'єкта). Систематизацію аналогів провести відповідно до зазначених тем (об'єктів) та графічної техніки (аерографія, комбінована техніка):

- виконати графічну композицію за обраною тематикою. Вибір варіанта на базі пошукових ескізів відповідно до зазначеної графічної техніки;
- визначити характер композиційного вирішення завдання. Композиційне вирішення та стильова цілісність відповідно до специфіки графічної техніки.

Практичне завдання 8

«Авторський стиль»: графічна техніка, матеріали та інструменти

1. Копія: «авторський стиль».

Виконати копію графічного твору відомого майстра графічного мистецтва. Техніка відповідно до техніки обраного аналога.

2. Реплікація: творча робота в «авторському стилі».

Виконати творчу роботу.

Усього 2-4 аркуші формату А4. Техніка виконання відповідно до техніки обраного аналога.

Послідовність виконання практичного завдання 8

Збір аналогів та систематизація. Збір аналогів відповідно до обраної теми (об'єкта). Систематизацію аналогів провести відповідно до зазначених тем (об'єктів) та графічної техніки (аерографія, комбінована техніка):

- вибрати матеріали та інструменти відповідно до графічної техніки, зазначеної у завданні;
- розробити пошукові ескізи;
- виконати графічну композицію за обраною тематикою. Вибір варіанта на базі пошукових ескізів відповідно до зазначеної графічної техніки;
- визначити характер композиційного вирішення завдання. Композиційне вирішення та стильова цілісність відповідно до специфіки «авторського стилю».

Практичне завдання 9

Графічна техніка як засіб візуалізації інформації про форму (предмет, явище) у творах декоративно-прикладного мистецтва

1. Копія твору народного майстра.

Виконати копію твору відомого майстра народних художніх промислів України (наприклад, петриківського розпису).

Усього 2-4 аркуші формату А4. Техніка відповідно до техніки обраного аналога.

2. Реплікація: творча робота в обраному стилі.

Виконати творчу роботу в обраному стилі.

Усього 2-4 аркуші формату А4. Техніка виконання відповідно до техніки обраного аналога.

Послідовність виконання практичного завдання 9

Збір аналогів та систематизація. Збір аналогів відповідно до обраної теми (об'єкта). Систематизацію аналогів провести відповідно до зазначених тем (об'єктів) та графічної техніки (аерографія, комбінована техніка):

– вибрати матеріали та інструменти відповідно до графічної техніки, зазначеної у завданні;

– вибрати тему (об'єкти), розробити пошукові ескізи;

– виконати графічну композицію за обраною тематикою. Вибір варіанта на базі пошукових ескізів відповідно до зазначеної графічної техніки;

– визначити характер композиційного вирішення завдання. Композиційне вирішення та стильова цілісність відповідно до специфіки графічної техніки.

Практичне завдання 10

Архітектурні стилі:

графічні засоби візуалізації інформації про форму (об'єкт)

1. Архітектурний стиль класицизм. Стилзація та формалізація. Асоціативні аспекти візуалізації стилю.

Виконати графічну композицію на базі обраного аналога (архітектурного об'єкта). Всього 1-2 аркуші формату А4.

Графічна техніка відповідно до специфіки виражальних засобів стилю (визначити характер лінії, фактури, колористичне вирішення, засоби ритмізації тощо).

2. Архітектурний стиль готика. Стилзація та формалізація. Асоціативні аспекти візуалізації стилю.

Виконати графічну композицію на базі обраного аналога (архітектурного об'єкта). Всього 1-2 аркуші формату А4.

Графічна техніка відповідно до специфіки виражальних засобів стилю (визначити характер лінії, фактури, колористичне вирішення, засоби ритмізації тощо).

3. Архітектурний стиль бароко. Стилзація та формалізація. Асоціативні аспекти візуалізації стилю.

Виконати графічну композицію на базі обраного аналога (архітектурного об'єкта). Всього 1-2 аркуші формату А4.

Графічна техніка відповідно до специфіки виражальних засобів стилю (визначити характер лінії, фактури, колористичне вирішення, засоби ритмізації тощо).

4. Архітектурний стиль модерн. Стилiзація та формалiзація. Асоціативні аспекти візуалізації стилю.

Виконати графічну композицію на базі обраного аналога (архітектурного об'єкта). Всього 1-2 аркуші формату А4.

Графічна техніка відповідно до специфіки виражальних засобів стилю (визначити характер лінії, фактури, колористичне вирішення, засоби ритмізації тощо).

Послідовність виконання практичного завдання 10

Збір аналогів та систематизація. Збір аналогів відповідно до обраної теми (об'єкта). Систематизацію аналогів провести відповідно до зазначених тем (об'єктів) та графічної техніки (аерографія, комбінована техніка):

- вибрати матеріали та інструменти відповідно до графічної техніки, зазначеної у завданні;
- розробити пошукові ескізи. Вибір теми (об'єкта);
- виконати графічну композицію за обраною тематикою. Вибір варіанта на базі пошукових ескізів відповідно до зазначеної графічної техніки;
- визначити характер композиційного вирішення завдання. Композиційне вирішення та стильова цілісність відповідно до специфіки графічної техніки.

Практичне завдання 11

Рекламний плакат (на базі завдання 10)

Рекламний плакат. Поєднання зображення візуальної ідеї та шрифтового блоку (слогана):

- вибір теми (архітектурні стилі);
- збір аналогів (рекламно-інформаційні повідомлення, плакати, тексти, зображення тощо);
- розробка рекламного плаката (постера).

Усього 1-2 аркуші формату А4. Техніка довільна.

Послідовність виконання практичного завдання 11

– збір аналогів та їхня систематизація. Збір аналогів (рекламно-інформаційні повідомлення, плакати, тексти, зображення тощо). Систематизацію аналогів провести відповідно до зазначених об'єктів (інформаційний плакат, рекламний плакат, постер тощо);

- вибір матеріалів та інструментів відповідно до графічних засобів, зазначених у завданні;
- вибір об'єкта (форма, текст тощо), розробка пошукових ескізів;
- вибір варіанта для розробки плаката; вибір об'єкта (форма, текст тощо) на базі пошукових ескізів;
- розробка рекламного плаката (постера);
- поєднання зображення та шрифтового блоку (техніка довільна);

– визначення характеру композиційного вирішення завдання. Стратегія вибору. Композиційне вирішення та стильова цілісність.

Збір та опрацювання аналогів фірмового стилю (за схожою темою) включає в себе пошук найвиразніших розробок сучасного дизайну за ідейним змістом та актуальних за візуально-графічним вирішенням. Огляд спеціалізованої літератури з графічного дизайну та Інтернет-джерел має бути систематизованим аналізом теоретичної, методичної й практичної новизни, значущості, переваг та вад розглядуваних робіт, які доцільно згрупувати таким чином: роботи, що окреслюють проблему; інформаційний матеріал, який висвітлює існуючу ситуацію в галузі діяльності фірми, а також збір теоретичного матеріалу відповідно до процесу розробки фірмового стилю.

Дизайн-програма розробки фірмового стилю має містити перелік основних констант та необхідних складових елементів, які необхідні для діяльності фірми та формування її позитивного іміджу в цільовій аудиторії.

Стратегія вибору та ескізне проектування основних констант і елементів кольорографіки виконується за рахунок ескізного пошуку оптимального варіанта фірмового знака та логотипа, а також кольорографічного вирішення стилістики всіх складових елементів фірмового стилю, які візуально формуватимуть «образ» фірми, спрямований на залучення споживача.

Розробка основних констант спрямовується на створення індивідуального логотипа і знака фірми, які мають бути за графічним та змістовим вирішенням придатними до патентування й до виконання функціонального призначення. У підборі фірмового кольору та фірмового шрифту потрібно врахувати фізіологічні чинники та психологічне сприйняття при впровадженні майбутньої розробки у виробництво.

Розробка ділової документації виконується з урахуванням функціонального призначення кожного її виду, що чітко аргументується параметрами форматів і композиційного розміщення всіх фірмових елементів та текстових реквізитів.

Рекламно-іміджевий плакат фірми має чітко розкривати плакатну візуальну ідею, в якій краще застосувати алегоричні та метафоричні образні вирішення для швидкого розкриття змісту. Слоган, що спрямований на підтримку плакатної ідеї, має бути інформаційно-змістовним, не дуже великим за кількістю слів (оптимально 4-5 слів, максимально – 7-8 слів), а також легким для читання й запам'ятовування.

Блок практичних завдань дисципліни «Дизайн-проекування»

Практичне заняття 1.

Корпоративний стиль та його візуальні носії.

Розробка корпоративного знаку та логотипу. (Різновиди корпоративних знаків та логотипів і способи їх створення).

Добірка матеріалу, щодо характеру діяльності фірми (корпорації), сфери її зацікавлень, унікальних торговельних пропозицій, засад та корпоративних слоганів.

Укладання брифу (концепції, яка має бути втілена у лаконічні знакові форми).

Виконання пошукових ескізів корпоративних знаків олівцем. Утримання необхідних асоціативно–образних характеристик, як через використання архетипових геометричних форм у структурі знаку, так і через способи їх просторової організації.

Виконання пошукових ескізів кольором із застосуванням системи максимальних обмежень.

Виконання пошукових ескізів логотипів.

Виконання математичних розрахунків та встановлення співвідношень і математичних зв'язків між частинами знакової форми та між знаком і логотипом. Модульні сітки.

Виконання експозиційних варіантів корпоративного знаку та блоку у графічному (позитив та негатив) та кольорографічному варіантах.

Корпоративний герой.

Виконання пошукових варіантів олівцем. Застосування прийомів стилізації або графічної формалізації в залежності від характеру діяльності фірми (корпорації).

Виконання пошукових варіантів кольором. Утримання в системі обмежень. Застосування кольорів, використаних у корпоративному блоці.

Носії корпоративного стилю (фірмові бланки, конверти, візитівки, пакування та пакувальний папір).

Виконання пошукових ескізів олівцем. Утримання обраних засад композиційно – структурного поєднання елементів. Можливе, але не обов'язкове використання разом елементів корпоративної ідентифікації і корпоративного героя.

Виконання пошукових ескізів кольором. Утримання в системі обмежень. Застосування кольорів, використаних у корпоративному блоці.

Виконання експозиційних варіантів носіїв корпоративного стилю з

врахуванням специфіки функціонування кожного із них.

Розробка друкованих рекламних видань (постерів та буклетів).

Виконання пошукових ескізів олівцем. Утримання в кожному із них візуальних складових корпоративного стилю. Максимальне насичення інформацією при використанні прийомів її чіткої структуризації та урізноманітненню графічних засобів виразності. Обов'язкове використання разом із елементами корпоративної ідентифікації корпоративного героя.

Виконання ескізів кольором з одночасним утриманням видань в системі корпоративної ідентифікації.

Виконання експозиційних варіантів друкованих рекламних видань (буклету та постеру).

Розробка та ескізування олівцем графічного вирішення папки–портфоліо для зберігання і представлення семестрової роботи.

Виготовлення експозиційного варіанту папки–портфоліо.

Практичне заняття 2.

Розробка корпоративного стилю для закладів громадського харчування, туристичних або рекламних агенцій.

Тематичне спрямування проектного завдання для кожного із студентів встановлюється індивідуально і може залежати від:

- наявності або відсутності реально існуючого замовлення на розробку корпоративного стилю для підприємств означених напрямків;
- індивідуальних смаків студентів і його вибору, в межах кожного з напрямків;
- індивідуальних відмінностей у діяльності підприємств.

До складу проектного завдання входить:

- розробка товарного знаку, логотипу та фірмового блоку з визначенням основних формоутворюючих, композиційних та колористичних констант;
- розробка пакету канцелярсько-представницької продукції (візитівок, фірмових бланків, конвертів та папок);
- розробка меню та карт напоїв, а також пакувальних паперів, пакувань, стіків для спецій, серветок, тощо;
- розробка системної лінії друкованої рекламної продукції із визначенням змістового наповнення рекламних повідомлень. До складу системної лінії можуть входити: рекламний постер або плакат, а також флаєр та буклет;
- пропозиції по використанню корпоративних констант на одязі та сувенірній продукції;
- розробка загального вигляду експозиції для найбільш якісного представлення складових корпоративного стилю і умов їх використання на

різнохарактерних носіях. Розробка загальної експозиції проводиться у відповідності до образних і пропорційних характеристик рекламної продукції, запропонованих кожним із студентів і може бути організованою на різних за пропорціями модульних площинах (50x50; 60x60; 50x70 або інших). Але обов'язковою умовою є наявність цілісного асоціативного характеру сприйняття й максимального обмеження кількісних характеристик корпоративних констант при максимальних можливостях у їх комбінуванні та взаємодії.

Практичне заняття 3.

Розробка серії плакатів на соціально значущу тематику.

Виконання розробки за означеною темою має бути скерованим розумінням спільних і відмінних ознак соціального плакату та рекламного постеру. До спільних ознак, що об'єднують ці два різновиди візуальних комунікацій належать: новизна ідеї, асоціативність, лаконічність, естетичність, у тому числі благозвучність, колорит, здатність адаптації до умов різних мовних середовищ. Крім того, в процесі проектування соціального плакату, варто пам'ятати, що він не належить до царини міфотворення, але не має права обмежуватися виключно нейтральною позицією при висвітленні подій або явищ. Отже, процес проектування, має бути спрямованим на визначення вже існуючих підходів і стилістичних прийомів у формуванні плакатів соціального спрямування та усвідомлення шляхів і способів, завдяки яким нові звертання, що підлягають проектуванню, мають виділятися в інформаційному середовищі.

Тематичне спрямування проектного завдання для кожного із студентів встановлюється індивідуально і може залежати від:

- наявності або відсутності реально існуючого замовлення на розробку соціальних плакатів;
- індивідуальних смаків студентів і його вибору, в межах кожного з напрямків (соціальне страхування життя та здоров'я, пропаганда здорового способу життя, екологія та проблеми навколишнього середовища, проблеми неповних сімей та дітей-сиріт, тощо)

До складу проектного завдання у цьому семестрі має входити розробка і виконання 1-ї серії плакатів, у складі не менше ніж 4-х об'єктів (плакатів).

Практичне заняття 4.

Розробка корпоративного знаку та логотипу. (Різновиди корпоративних знаків та логотипів і способи їх утворення).

16. Добірка матеріалу, щодо характеру діяльності фірми (корпорації), сфери її зацікавлень, унікальних торгівельних пропозицій, засад та корпоративних слоганів.

17. Укладання брифу (концепції, яка має бути втілена у лаконічні знакові форми).

18. Виконання пошукових ескізів корпоративних знаків олівцем. Утримання необхідних асоціативно–образних характеристик, як через використання архетипових геометричних форм у структурі знаку, так і через способи їх просторової організації.

19. Виконання пошукових ескізів кольором із застосуванням системи максимальних обмежень.

20. Виконання пошукових ескізів логотипів.

21. Виконання математичних розрахунків та встановлення співвідношень і математичних зв'язків між частинами знакової форми та між знаком і логотипом. Модульні сітки.

22. Виконання експозиційних варіантів корпоративного знаку та блоку у графічному (позитив та негатив) та кольорографічному варіантах.

23. Носії корпоративного стилю (фірмові бланки, конверти, візитівки, пакування та пакувальний папір).

24. Виконання пошукових ескізів олівцем. Утримання обраних засад композиційно–структурного поєднання елементів. Можливе, але не обов'язкове використання разом елементів корпоративної ідентифікації і корпоративного героя.

25. Виконання пошукових ескізів кольором. Утримання в системі обмежень. Застосування кольорів, використаних у корпоративному блоці.

26. Виконання експозиційних варіантів носіїв корпоративного стилю з врахуванням специфіки функціонування кожного із них.

27. Розробка друкованих рекламних видань (постерів та буклетів).

28. Виконання пошукових ескізів олівцем. Утримання в кожному із них візуальних складових корпоративного стилю. Максимальне насичення інформацією при використанні прийомів її чіткої структуризації та урізноманітненню графічних засобів виразності. Обов'язкове використання разом із елементами корпоративної ідентифікації корпоративного героя.

29. Виконання ескізів кольором з одночасним утриманням видань в системі корпоративної ідентифікації.

30. Виконання експозиційних варіантів друкованих рекламних видань (буклету та постеру).

31. Розробка та ескізування олівцем графічного вирішення експозиційної площини для представлення семестрової роботи.